

JINDŘICH Š. BAAR:

MŽIKOVÉ OBRÁZKY.

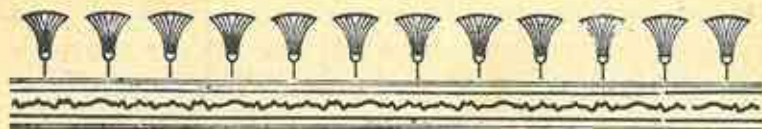
ŘADA II.

HLOŽÍ A BODLÁČÍ.

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 110.
PODÍL ÚDŮ „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ NA ROK 1910 Č. 2.

V PRAZE 1910.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA. — NÁKLADEM
„DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“.

ÚVODNÍ.

Drazí čtenářové! Jsem na rozpacích, jak vás po dlouhé době pozdravit. Tuhle jsem šel cestou a potkal jsem pána. Smekl jsem a řekl: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“ — ten si mě změřil a zabručel na půl huby: „Má úcta“. —

„Aha,“ pomyslíl jsem si — „to není moderní říkat ‚pochválen‘ — musím si to pamatovat.“ —

Jdu tedy dál a potkám babičku — takovou hezkou, vrásčitou, se šelmovskými očima.

„To je hezká babička,“ povídám si v duchu — musím ji pěkně pozdravit. Smekl jsem hluboko — poklonil jsem se trochu a řekl zdvořile „Má úcta“.

„Až na věky věkův amen — panečku,“ usmála se babička. Zůstal jsem stát s otevřenou hubou. „No tohle svět neviděl,“ zabručel jsem mrzutě a jdu zase kus cesty. Potkal jsem chlapečka. Hezkého, vystrojeného — mohl tak chodit do měšťanské školy. A uctivý byl. Tak asi tři kroky přede mnou smekl klobouček a povídá mi: „má úcta“. Začervenal jsem se rozpaky. „Co mu na to říci?“ projelo mi hlavou — babička mi řekla „až na věky“ — ale to já říci nechtěl — v tom mi to napadlo. Smekl jsem svůj ohmataný širák — a pravím: „má taky, chlapečku“ —

Kluka to asi těšilo, protože se tomu velice smál — a já měl také radost, že jsem to tak dobře vyvedl. A co se tak raduji — jde proti mně holčička. Děvčátko asi dvanáctileté jako kvíteček. Ohnula se jako proutek a zašveholila: „ruku líbám.“ —

Věřte, drazí čtenářové, že na mně až pot vyvstal — už už jsem měl na jazyku: „já taky“ — ale čerstva jsem to spolk’ — protože takové žábě přece nebudu líbat ruku — nic mi nechtělo znova napadnout — i tak jsem řek’ po babičce: „až na věky — amen.“ — Holčička se zapálila jako mák, sklopila oči a řekla: „pochválen buď Pán Ježíš Kristus.“ —

Trefila to! A s tím pozdravem po roce hlásím se k vám znovu. — Měl jsem aparát ve správě, — kmotr truhlář znovu mi ho sklížíl — já ho profoukal, skla jsem mu protřel — tak se těším, že s pomocí Boží bude ukazovat zase hezky ostře. Mnohým čtenářům se takové štiplavé věci nelíbí. Ale, prosím, není na světě ani člověk ten, by se líbil všem — neřku-li obrázek. Počínám proto ve jménu Páně!

DĚTI.

Když starý Dohnal umíral, zavolał si svoji ženu a mezi čtyřma očima slabým hláskem jí řekl: „Mámo, buď moudrá a dokud budeš živa, nedávej barák ani políčko z ruky — nevěř dětem — budou tě mít rády dokud budeš něco mít — dokud budeš mít barák a políčko — budou ti říkat zlatá mamičko — ale dáš-li stateček dětem, pošlou tě žebrat světem.“ —

Dohnal byl starý písmák, zkušený člověk, který moudrost svoji čerpal ze života i z knih — často radil i cizím lidem — proto z pokladnice své moudrosti vybral naposled ještě jednu radu a stoje už na prahu smrti — udělil ji té, kterou vřele byl miloval — své staré ženě — Zavřel pak oči, sepal ruce, skrčil se, poprosil, aby ho nechali o samotě — a umřel.

Dohnalka dlouho vzpomínala na nebožtíka muže i na jeho poslední napomenutí — ale když nejmladší její synek přišel a svěřoval se jí: „Mamičko, strýc Houška povídal, že by mi dal Marjánku, kdybyste mi dala připsat baráček a políčko“ — tu se v ní zatřáslo mateřské srdce. Nesvolila hned, ale když viděla, jak její chlapec chodí jako zlomený — nejí, nespí, nemluví, nezpívá ani nehvízdá — povzdechla si a optala se ho laskavě:

„Co pak tě boli, synáčku?“

„A nic, mamičko —“

„Schází ti něco?“

„Ba schází, barák s políčkem, jinak si mne Mančinka nevezme.“

„Nu tak se už netrap,“ usmála se matka — zapomněla v té chvíli na muže i na jeho radu, jenom láska mateřská rozhořela se v ní plným plápoem a sálala jí z očí i řeči. — „Komu pak bych to dala, — s sebou do hrobu to přece nevezmu — druzí jsou už zaopatření — tak ti dám baráček — dám.“

„A políčko taky?“

„Taky — všechno ti dám,“ a matka hladila synka po hlavě.

„I zaplať vám to Pán Bůh na stotisíckrát,“ a Frantik políbil mamince ruku a běžel jako by mu hlava hořela k Houškům.

Druhý den přiběhla Dohnalčina dcera. „Mamincečko drahá,“ křičela hned ve dveřích — „letím, až nemohu ani dechu popadnout“ —

„I pro pána Jana — co pak se stalo —“ lekla se matka — „a sedni si, dceruško, sedni,“ — a rychle přišupovala Fandě židli.

„Nemohu tomu ani věřit — ale je toho už plná ves.“

„A čeho, dítě drahé?“

„Že prý dáte Franckovi barák i s polem a on že si vezme Houškovici Marjánu,“ a oči dcery jako jehly vbodily se do vrásčité matčiny tváře. —

Dohnalka sklopila oči — a mlčela.

„Tak je to přece pravda!“ — vykřikla dcera — „ó já to věděla — já pořád říkala Vinckovi: bratře, uvidíš, že nás maminka ošidí — odstrčí nás — jako bychom její nebyli,“ a tu zvedla zástěrku k očím a pokračovala plačtivě: „aby to tak nebožtík tatínek věděl — v hrobě by se obrátil — ale já to napíši Vinckovi — napíši,“ dupla si nohou a odhodila rázně zástěru s očí — „on musí přijeti — nám patří podíly — rozumíte — podíly,“ křičela na matku a šermovala jí rukama před samým obličejem — „my se odstrčit nedáme, můj muž povídal, že si vezmem doktora a budem se soudit — nedáte-li nám po dobrém. —“

Matka seděla v koutečku a krčila se — „nekřič — jenom tak nekřič,“ napomínala Fandu — „co pak si lidé pomyslí.“

„Že jste špatná matka — to — to si pomyslí“

„Ale dceruško —“

„Že jednomu chcete dát všechno a druhému nic.“

„Vždyť jsme ti dali, co jsme mohli — pět stovek věna — do baráku ti tatínek pomoh’ — a Vinckovi kovářnu koupil — že to propil — kdo za to může — Francek je nejmladší — nadřel se s námi —“

„A my jsme se nenadřeli — co? Když já si vzpomenu co jsem se hiud na tom políčku natloukla a teď je má dostat celé Francek.“

A bylo zle a zle. Když přijel Vincek — pohádali se všichni u Dohnalů a na smrt se rozhněvali. „Já jsem nejstarší, já jsem prvorozený,“ křičel pak Vincek v hospodě — „mně patří otcovský dům — ošidit mě chtějí — vlastní matka je proti mně.“

„Tady vidíte, jak by se vám vedlo, kdybyste jim dala, co chtějí,“ těšil matku nejmladší syn — „ale dáte-li barák mně — do smrti na rukou vás nosit budu — co na očích vám uvidím, splním vám.“

A matka neodolala. Cítila se slabou, říkala, že potřebuje pomoc a zastání — a odevzdala domek i s políčkem synovi.

Jenom světničku si vymínila, pak místo u stolu a jednou slušný křesťanský pohřeb.

A to všechno táhlo teď starou její hlavou. Pod šedinami vstávaly ty upomínky jedna za druhou — přistupovaly k loži nemocné Dohnalky a trápily ji výčitkami. Ohlížela se zpět na poslední léta svého života — a spínala kostnaté ruce a šeptala: „vysvoboď mě už, Pane — smrt — smrt pošli pro mne.“

Upřímně přála si umřít. Od té chvíle, co podepsala ten papír, kterým darovala všechnen majetek svému synu — zle vedlo se jí na světě. Fanda na ni nemluvila, Vincek se zlobil a u mladých ve velké světnici brzy překážela. Nesměla ani za stolem sedat, jako žebračka chodila si v poledne a večer s hrnkem k plotně, a mladá žena zlostně nabrala ji dvě sběračky polévky a ukrojila ji kousek chleba. Všecka láska dětí odpadla od ní — a ona sedala ve své světničce jako matka sirá — bezdětná... Dokud hýbat se mohla, chodila na panské — vydělat si na kapku mléka, na sirky a petrolej — a potěšit se s cizími — když vlastní na ni se mračili.

„Vy jste si to vyvedla,“ smáli se jí lidé — „dá si z ruky majetek a nepojistí si živobytí.“ Ale Dohnalka jen hlavou zakývala a mlčela. Nechtěla vykládat lidem, jak se jí děti ve světě zkazily, jak je měla a má ráda... I teď ještě vše jim odpouštěla — a jenom umřít chtěla — aby jim moc služby nenadělala. Ležela na posteli a v ruce držela růženec.

„Tak prý stůněte,“ ozval se najednou ve dveřích hlas — Dohnalka se až lekla. Poznala po hlase svoji dceru. Zakývala hlavičkou a usmála se na loži.

„Člověk se to musí dovědět od cizích lidí —“ křičela Fanda — „a aby se sem bál vejít — dívají se na člověka skrze prsty — hlídají vás — bojí se, abychom vás neodnesli,“ a hrubě se zasmála — „oni by nedbali, když jste jim všechno dala, abyste teď šla... Ale jen je potrapte — schválně jim stonejte hodně dlouho. Ona už Marjána rozkřikuje po vsi, jaké břemeno si vzala na krk, když si vzala Francka i s mámou — a za té řeči slídivě točily se její oči po světničce; — „nu, špíny tu máte dost,“ začala po chvíli — „to by se mohla mladá stydět — že vám alespoň neumyje podlahu — a — maminko — vy už to beztoho nebudete nosit,“ sesládl najednou Fandě hlas — „nemohla byste mi dát jedny šaty — dala bych to přešít dětem,“ a už hrnula se k truhle.

Asi po týdnu přišel Vincek. Páchl kořalkou a křičel už na síni. „Jdu se zastat své matky — špatně prý tu s ní zacházejí“ — nemocná se trásla před návštěvou svého vlastního dítěte. „Tak prý vás dají odvézt do špitálu — vyřizoval mi tuhle kdosi —“ hulákal u samého lože Vincek — „tak jsem si na ně vyšel — abych vám dokázal, že jsem váš syn — a mně — mně že patří barák — já bych vás nevyhnal — leda by mě vyhnali i s vámi — jako z kovářny — a do špitálu

jim nechodte — vy tu máte dělané místo — nehněte se jim — ne a ne — a na mne nezapomínejte — mně je všechno dobré — mám pět dětí — žena povídá: jdi k matce než umře — ať nám dá po sobě nějaké šaty.“

Dohnalka ukázala rukou na skříň — a přivřela oči. Nechtěla se dívat, jak její syn vybírá šaty i prádlo a váže si do uzlu.

„To je lump — co?“ vyprávěli si druhý den lidé — „vzal matce poslední košili — i cichy na peřiny — uzel si toho nes — a všechno to prodal a propil v kořalně.“

„Bože, Bože — tu osobu kdyby si Pán Bůh vzal — ta má děti!“ —

„I sama je toho vinna — proč jim to dala — teď měla čas rozdávat.“ —

„Ta baba má v těle duši po přích — ne a ne umřít,“ zlobila se mladá Dohnalová — „kdyby už bylo po ní — vzali bychom do světničky nájemníka — platil by — a byl by užitek.“ Tvrdá nelitostná slova taková často slyšela stařenka až na postel — ale mlčela — trpěla. Vládne se usmála po každé, když jí Frantík přinesl polévku — anebo vodu — poptal se jí po zdraví — posloužil jí — ale zase už spěchal po práci. Cítila, dlouho že už to trvat nebude — Dech se jí krátil — jíst nemohla — jenom žízeň trápila ji hrozná.

„A já vás tam nepustím.“

„I to bych se na to podívala — abych nesměla k vlastní matce.“

„Tak si ji vezměte celou — ale ne chodit ji okrádat.“

„Kdo ji okrádá?“

„Jen nedělejte svatou — myslíte, že nevím, jak nosíte pod zástěrou od ní šaty, sukně, šátky, střevíce — je to hanba — nebude mít ani do rakve nic — nemá již nic než košili — všechno jste ji rozkradli.“

Dohnalová to slyšela. To Fanda hádá se s Marjánou na slni . . . Hle, nic — nic už nemá — ani šaty do truhly ji nenechali. — V tom v hlavě se jí zatmělo — a když po chvíli vrazila do světničky rozhněvaná Fanda — našla matku ztuhlou — mrtvou. Chvilí stála zaražena — ale pak rychle stáhla s mrtvolou svrchní peřinu — sbalila ji a utíkala od Dohnalů — „maminka je mrtvá,“ křikla cestou na Francka, který kolébal se zvolna návsí k domovu.

„Kdyby to tak Pán Bůh dal,“ pomyslí si Francek a cítil, jak by se mu ulevilo. Byl stále jako mezi mlýnskými kameny. Měl rád matku a měl rád ženu a nesměl mít obě rád — žena ho hlídala a celý den se mračila, viděla-li, že matce posloužil. „Trn z nohy by mi Pán Bůh vytrhl, kdyby si ji byl vzal,“ a jakoby opravdu lehčeji se mu šlo — přidál do kroku — ba skoro se rozběhl ku svému baráku a rovnou do světničky. Dvěře byly ještě do kořán otevřeny, jak odtud pospíchala Fanda

a na loži nepřikrytá — v košili a modračce ležela jako věchýtek stočená tuhnoucí jeho rodička. Jako ostrý šíp prorazil mu ten pohled tvrdé srdce a Francek rozplakal se hlasitým pláčem. Jako zlomený klesl u lože — sepal ruce, zabořil hlavu do slamníku a houkavý jeho nářek daleko bylo slyšeti.

„I mlč a nebreč a poděkuj Pánu Bohu,“ hasila palčivou bolest mužovu z vedlejší světnice jeho žena. — Byla ještě rozčilená hádkou se švakrovou, ale už v ní dohořovala zlost a světlíčko radosti kmitalo se jí v lakotné duši. „Zbavíme se výměnkářky — vezmeme si podruha — uleví se nám,“ těšila muže lahodnějším hlasem a vešla za ním až sem do matčiny komůrky. A když tak viděla stařenku mrtvou — ubohou — i jí cosi jako lítost zatřásl, ale nepoddala se a jenom zahubovala: „Bože, je to dcera — uteče od mrtvé matky a ani oči ji nezatlačí — bradu nepodváže — nu tak hni se,“ utrhla se najednou na muže — „sežeň nějaké prkno a dej zvonit hodinku — takhle ji přece nechat nemůžeme.“ —

Francek vypoťácel se na síň. A když po chvíli u křížku lipou rozklínal se zvoneček — ležela už stará Dohnalka na prkně s údy pěkně srovnanými.

II.

Baráčník Dohnal byl už přichystán na cestu. Šaty na sobě měl sváteční, na hlavě seděla mu placka a v ruce držel za hák silnou rákosovou hůl. „Máryno,“ začal znovu měkkce — „co pak tomu řeknou lidé — měl bych přece požádat pana faráře a pana učitele — aby přišli pro maminku sem — k nám.“

„Lidé, lidé,“ křičela žena šermujíc rukama — „co pak je nám do lidí — budou to platit lidé? — my to musíme platit.“

„Maminka měla vymíněný funus.“

„Nevystrojíme ji ho — kdo pak koupí rakev — dá zvonit hrany — zaplatí hrobníka — co? Kdo? — My —!“

„Fanda s Vinckem budou na to ukazovat.“

„Neměli ji okrást — byli bychom teď vzali kněze — ale takhle ne.“ —

Francek sklopil hlavu a vyšel. Svědomí ho mučilo — „je to přece maminka — barák mi zadarmo dala —“ říkal si — ale bál se ženy — „pokoje bych pak neměl, ustavičně by mi vyčítala,“ a tak bojoval i teď po smrti matky sám s sebou — nechtěje urazit ani maminku ani Marjánku.

S těžkým srdcem kráčel v městečku k obvodnímu lékaři pro úmrtní lístek, šel k hrobníku, zastavil se u kostelníka — všechno to obešel — jenom na faru se mu nechtělo. Stydl se požádat pouze za výkrop, přiznat se, že nechce zpěváky a průvod, ani mši sv. — nic — jen chudý pohřeb že chce. Ale vyhnutí nebylo. Dodal si kuráže a zaklepal konečně na farní kancelář.

„Jak jsem slyšel, už maminka vám umřela,“ vřadně ho vítal farář.

„Ano, umřela — jdu o funus,“ svědčil Francek a pláč jím zalomcoval jako vítr třtinou. —

„Nu, neplačte —“ těšil ho kněz — „maminka byla stará, všichni už jste dospěli, věčně tu být nemůžeme, a umřela ráda — řekla mi to, když jsem ji zaopatřoval — tak kdy pak chcete mít pohřeb?“

„A zítra — hned ráno po mši svaté — přineseme ji sem — velebný pán aby ji pokropil — jsou zlé časy — nemáme zbytečných peněz — výdělky jsou špatné — děti je kolik.“

„I pochováme ji — babičku zdarma — nic se nebojte — ráno ji tedy přinesete — pochováme ji a já sám budu mít za ni mši svatou.“

„Co pak budu dlužen?“ optal se ještě Francek na konec. Vzpomněl si na ženu — jak mu nakazovala všechno předem smluvit.

„Nic, Dohnale,“ už jsem řekl, „velebníček ji pochová a já budu mít mši svatou zdarma.“ —

„I zaplať jim to Pán Bůh nebeskej“ rozehnal se Vincek k faráři, chtěje mu políbiti ruku. Farář však poklepal mu rukou na rameno — řekl: „dejž to Pán Bůh“ a už vytahoval tlustou, v kůži vázanou matriku, aby do ní zapsal umrtí matky Dohnalovy.

Francek skoro až vesele spěchal k domovu. Cestou si točil holí až mu hák v tvrdé, mozolovité dlani vrzal. Byl sám s sebou spokojen — jak to všechno hezky pořídil — „a lacině“ pochvaloval si — „to bude žena koukat.“

Ta už v skutku dychtivě čekala, s jakou se muž vrátí. Měla strach, aby to nějak nepopletl a přece jen matce slavnější pohřeb neobjednal. „Nám je každý krejcar dobrý,“ říkala si v duchu — „my nemáme na vyhazování nic zbytečného.“

„Nu jak?“ vykřikla na muže přísně — hned na zápraží oknem.

„I dobře,“ usmál se Francek.

„Cos musil platit na faře?“

„Nic — ani krejcaru — měl jsem štěstí — byl v kanceláři farář — a řek’ že výkrop bude zdarma, i mše že bude.“

„No tak vidíš, pětku jako bys našel,“ radostně pochválila Máryna muže a hlas tvrdý, drsný jí změkkl a zlahodněl.

„Hrobníkovi a kostelníkovi musil jsem dát po dvou zlatkách,“ zpovídal se dále Francek — „ale za to budou zvonit půl hodiny hrany.“

„Maminka se nechá ptát, kdy bude zejtra funus“ — jako zvonek v tom zahlaholil u dveří dětský hlásek. To Fanda vyhlížela oknem Francka a když viděla, že se vrací, poslala hned za tepla holku se optat.

„Řekni mámě, že ráno v sedm hodin,“ a poslíček ve dveřích se obrátil a už letěl k domovu.

Jako když to na buben dá — rozletělo se celou vesnicí, že stará Dohnalka jako žebračka bude mít pohřeb ráno hned při mši svaté. Fanda vykřikovala to dům od domu. U kupce to vykládala, když si šla koupit na snídani, u studny, na poli dělnicím — všude zněl její pláčem zalitý hlas: „Lidičky draží, vždyť oni ji ani nenechají za všechno křesťanský pochovat. Truhlář musil udělat tu nejlacinější truhlu — kněze a učitele nechťejí ani do domu — má maminka drahá — to má za to — že nás s Vinckem odstrčila a jim všechno dala podědit — ale až přijde Vincek — bratr — ten jim zahraje — ten jim to poví“ a koupila do lahvičky za pěták rumu, aby měla pocitu pro bratra — až ráno přijde na pohřeb.

To všechno slyšela taky Marjánka a počala i ji naskakovati husí kůže. „Přece jsme to dělat neměli,“ uvažovala v duchu — „už pro ty řeči ne — alespoň kněze mohli jsme vzít.“ —

„Nejhůř bude vyvádět Vincek,“ lekal se Dohnal. Ale žena jakoby neslyšela. Chodila s hlavou sklopenou, nemluvila, bylo viděti, že o něčem úsilně přemýšlí. Konečně zvedla hlavu a radostně se usmála.

„Už to mám. Viš co, Francku, svedeme to na faráře!“

„A co?“ ptal se muž.

„Řekneme Vinckovi, že sem k nám pro maminku do baráku nechťel jít, že nám poručil, abychom ji přinesli ke hrobu — řekneme třeba, že neměl čas.“ —

„No jo — ale“ — namítal Francek.

„I jen mě nech — a nestarej se — já to už nějak vymluvím.“

„Ale co farář — dozví-li se to.“ —

„Jak pak by se to dozvěděl — to bych ráda věděla,“ usmála se pohrdlivě Marjána — „a aby lidé mlčeli, koupím na rakev věnec — nebude alespoň vidět, že na ni schází plechový kříž,“ a už přehodila si šátek na ramena a spěchala ještě večer k městečku.

Vrátila se brzy. V ruce šustil jí věnec z umělých květín a z kapsy vytáhla zapečetěnou lahvičku rosolky.

„To tomu ožerovi — Vinckovi — aby mlčel, až přijde.“ —

Tak přípravy k pohřbu byly skončeny — Francek zhasil světlo a hluboká tma a ticho rozložili se nad Dohnalovým barákem.

III.

Vstával nevládný, mlhavý den.

„Tak rychle, rychle,“ burcovala Dohnalová ospalé děti a muže — „ať jsme v čas hotovi — máme dnes pohřeb.“ —

„V půl sedmé abychom vyšli“ — přisvědčil Frantík.

Jako v kole byli všichni u Dohnalů. Marjána poklízela světnici — myla a oblékala děti — muž metl dvorek, urovnával a skládal do kůlničky trakař, vozík, pluh, brány.

„Přijdou lidi, všeho si všimnou a pospraví potom člověka“ — pobádala žena a oči její tékaly dvorkem, je-li vše v pořádku. A sotvaže byli jakž takž hotovi, už přinesl hrobník máry a křížek, a zvoneček teskně svolával ty, kteří chtějí staré Dohnalce prokázat poslední poctu. „Pojďte už, pojdte — už“ znělo to pod lípou kovovým, tenounkým hláskem.

„Pro Boha, už dávají znamení a Vincek tu ještě není,“ zalomila Fanda rukama, ve kterých držela modlitební knihu a šátek. Lekla se, že bude musit sama pokřičet se s Marjánou a Dohnalem bratrem a vyčist jim, jak odbývají maminčin pohřeb.

„Čekat na něho nebudem,“ řekla muži — „jaká ta Máryna je — šla by bez nás — tak pojďme,“ a vyšla s mužem před barák.

I z ostatních domků vycházeli lidé. Cestou ještě se dopínali a opravovali.

„To je nákeho spěchu — to už se ani dočkat nemohou — jen aby ji měli ze stavení,“ vadila se stařenka jedna, která s nebožkou chodívala do školy.

„Už jde“ — vykřikla náhle Fanda na návsi. Zahlédla v té chvíli Vincka, jak upocen blížil se k vesnici.

„Kde ho vidíš?“ optal se lhostejně muž a oči jeho stočily se směrem, kam dívala se žena.

„Tamhle — to je on — poznám ho mezi tisíci,“ a prstem radostně ukázala na postavu — jež klátila se mezi stromy — „jdi sám — musím mu naproti — a vyříd, aby se neopovažovali vyjít bez nás —“ a už se rozběhla k silnici.

„Můj bratříčku drahý, tak už jsme sirotci, už je maminka v Pánu,“ padla s pláčem Vinckovi okolo krku.

„No — a odkázala něco — vzpoměla?“ tvrdě optal se Vincek.

„Nic — ani špendlíček nepodědíme.“

„Aha, to jste se pěkně s Franckem dohodli — chcete mě ošidit — ale já se nedám, nedám,“ a sukovitou holí tloukl o silnici až zvonila.

„Bůh je můj svědek — zdravá ať se s toho místa nehnu — ničehož nic jsme nedostali — oni Dohnalovic — všechno pochnápali — ošidili nás — bratříčku — ani pohřeb mamince nevystrojili — však jsem ti vzkázala, jako žebračku ji pochovají.“

„Udělám rámus,“ rozhodně, pevně řekl Vincek a vykročil — v očích zlověstně mu hořelo.

„Udělej, bratříčku, udělej a hodně veliký.“

„To se podiváš,“ hrdě odpověděl Vincek — šli zrovna kolem baráku. Fandou to trhlo. „Počkej,“ zatahla Vincka za

rukáv — beztoho jsi, chudáku, ještě nesnídal — skoč se mnou za vrátka —“ a zmizela už ve dveřích. Za chvílečku vyšla a nesla v prstech skleničku rudé tekutiny.

„A — rum!“ znalecky, s porozuměním usmál se líbezně Vincek a rázem převrhl stupečku do sebe. Až dech se mu na chvílenku zatajil — ale pak si z hluboka oddychl, zachrčel — odkašlal — ústa otřel — jazykem mlaskl a spokojeně řekl: „stakra, Fanko, koupila's dobřej — to je náká síla — a hřeje v žaloudku — hřeje —“

„Ale teď už pojďme — pojďme,“ nutila sestra k spěchu.

Před Dohnalovic barákem stál kopeček lidí.

„Na koho pak ještě čekají?“ optal se kdosi netrpělivě.

„Tamhle na ty,“ ukázal jiný na Vincka s Fandou.

„No tak pojďte už, pojďte,“ vyšel jim naproti Fandin muž, „ať se ještě s maminkou rozloučíte — už chtějí truhlu zavřít —“

„Má maminko zlatá, drahá, —“ hned na síni rozkřikla se Fanda — „oni by mě nechtěli nechat s vámi ani se rozloučit“ roztáhla ruce a padla na rakev. Za ní vešel Vincek zamračený, se zlým výrazem ve tváři.

„Pěkně vás vítáme, švakříčku,“ šla k němu hned Marjána a podávala mu ruku.

Vincek se jí ani nevšíml — očima hledal Francka. Našel ho v koutě skrčeného, bledého, s očima uplakanýma.

„Takhle pochováš maminku?“ zabouřil chraptivý hlas Vinckův.

„Pro Boha — švakře — nekřičte“ přiskočila k němu Dohnalka — „jsou tu lidé — co pak si pomyslí.“

„A co pak by nekřičel —“ vmísila se do toho Fanda — „jen křič Vincku — ať to všichni vědí, jací jste špinoví — i na mrtvé chcete šetřit.“

„Křičí se tam,“ šfouchali se lidé v zástupu a z návsi vhrnuli se rázem na dvorek — až k samým oknům tlačila je zvědavost.

„Kde pak je kněz — co? Kde pak je kantor? Co? A v sedm hodin ráno stroj se funus sousedce?“

„Mlčte — švakříčku — prosím vás, mlčte,“ krotila Vincka Marjána. —

„Ne, nemlč, bratře“ — podpalovala ho Fanda.

„To si od vás zasloužila maminka za to, že vám všechno nacpala a nás odstrčila — ale to si povíme po funuse — teď se jedná o pohřeb — já svou maminku tak pochovat nenechám — a nenechám,“ a holí udeřil o stůl — „kněz sem pro ni musí — hned jdi pro něho.“

„Ale když si nedáte říct a nepřipustíte člověka ani k slovu,“ rozpálila se teď Dohnalka a rozkřikla se na celé kolo — „kdo pak to povídal, že jsme ji nechtěli vystrojit funus? To tamhle — ta klepna co?“ a hodila bradou po šva-

krové — „chtěli jsme krásný pohřeb se dvěma velebníčky — učitele se zpěváky a na desátou hodinu jsme to chtěli udělat — ale na faře tam řekli: ne — kněží musí dnes někam odjet — nemají čas — tak nám to odepřeli — chudý člověk — prosím vás — co pak ten u pánů platí.“ —

Vincek stál tu zahanben. Ruce mu klesly, oči pohasly, ústa oněmly. —

„Nu tak vidíte,“ — horlivě, přesvědčivě mluvila Dohnalka dál — „a hned byste nás vinil — nám vyčítal — nechte toho teď — až po funuse řekneme vám co a jak bylo a je — a teď se tuhle posilněte“ — a táhla Vincka ke stolu, kde se jiskřila ve sklence ohnivá rosolička.

„A to je něco jiného,“ bručel si Vincek a dal se ochotně dověsti ke stolu.

Mezi tím v černé rakvi ležela mrtvá matka. Bylo jí trošičku v té dřevěné truhle — ztrácela se tam — jakoby se nad vlastními dětmi i teď po smrti hanbou propadala a schovávala. Oči měla zavřené — jakoby je ani vidět nechťela — ruce sepnuté a v nich mačkala dřevěný křížek.

„Nu tak pospěšte — pospěšte,“ nutil kdosi — „přijdeme už beztak pozdě.“

Ozvaly se duté rány. To dlouhými hřeby přibíjeli víko. Znovu zazněl pláč světničkou. Ženské — Fanda s Marjánou — k vůli lidem nutily se do náuku. Už mrtvou na máry kladli — když náhle udeřila se Dohnalka do čela.

„I můj Bože,“ vykřikla — jsem celá tím zármutkem nesvá — ještě věnec — koupili jsme věnec mamince“ — a znovu rozběhla se do světničky. Tam v koutě dopíjel Vincek perlič se kořaličku.

„Rámus musí být“ — hučel si a celou cestou cítil v žilách potřebu vykřičet se, pohádat — vynadat někomu. Alkohol dráždil ho a rozčiloval.

„Tak ne Francek — ten je nevinný — ale kněží — ti nechťeli jít —“ rozpomínal se zvolna na Marjáninu řeč — „mé mamince nechťel jít na funus,“ a podráždění při té myšlence v něm vstouplo — cítil jak mu krev zavířila v celém těle — až zuby zaskřípal a pěstě zafal. —

Blížili se hřbitovu. Zvonek se hřbitovní kaple zdaleka vítal novou obyvatelku na svaté pole. U otevřeného hrobu stál kaplan a když postavili máry — pokropil rakev a počal se modlit žalm.

„Rámus — udělej rámus,“ šlehl to jako rudý blesk v černém mračnu hlavou Vinckovou.

„Teď si to nechte, to vaše říkání —“ v hluboké ticho zazněl hrubý, nakráplý Vinckův hlas. Lidé ztrnuli. Kaplan zmkl a pozvedl hlavu od knihy.

„Ano, do domu jste měl jít — pro mrtvolu do domu — ale to vy ne — pro chudáka — to jenom pro sedláky — pro pány.“ —

„Ježíš — Marjá,“ vykřikl Francek a zapotácel se. —

„Vincku, mlč — co pak jsi se zbláznil?“ křičeli sousedé. —

„Švakříčku — pro všechno na světě,“ spínala před ním ruce Dohnalka. —

„Vyvedte ho — vždyť je opilý,“ poradil jim kostelník a už se ho chápaly ruce. —

„A co bych mlčel — já se kněžů nebojím — já — já — jsem sociál — sociální de — demokrat — já — já — jim to povím — černým ptákům,“ hlas se vzdaloval — tichl — Vincka vlékli ze hřbitova.

Ve tváři jako křída bílý, se rty chvějícími pokračoval kaplan v obřadu. Pochovali mrtvolu — a kaplan odcházel od hrobu. Ve vratech hřbitovních stál s hlavou obnaženou farář. Šel sloužit zádušní mši a byl svědkem celého výstupu. Vinckovi, když ho vedli kolem, ustoupil s cesty — ale nyní proti celému zástupu jak od hrobu se valil — postavil se mužně.

„Dohnale,“ zazněl jasný, klidný farářův hlas — „povězte všem — chtěl jste, abych pro mrtvolu přišel k vám do domu?“

Napjaté ticho rozhostilo se hřbitovem. V Dohnalovi stydla krev — proklínal v duchu svou ženu — chtěl raději do hrobu k mamince se položit — záviděl těm mrtvým pod zemí kolem — horko a mráz pobíhaly mu střídavě na zádech — měl tisíc chutí udeřit Mářinu a říci jí: „tak teď mluv sama.“

„Dohnale, odpovězte,“ znovu ozval se kněz. A v té chvíli jakoby se ve Franckovi bylo cosi prolomilo. Svědomí hnulo se v něm. Pokročil maloučko ku předu a hlasitě řekl: — „nechtěl.“

„Když jste mně požádal, abych přišel matku vaši zaopatřit — přišel jsem?“

„Přišel, jemnostpane.“ —

„A nyní, osadníci moji, pojďme se pomodlit za pokoj a mír duše v Pánu zesnulé sestry naší“ — s těmito slovy obrátil se farář ke kostelníkovi a lidé hrnuli se za ním...

IV.

Tu by můj obrázek měl skončit. Ale ještě maličký doslov. Když se pan farář vrátil, seděl v kanceláři kaplan a horlivě psal. Tvář jeho byla zachmuřená a péro jen jen se míhalo po papíru.

„Co pak to tak horlivě píšete, bratříčku?“ — usmál se farář —

„Stížnost, žalobu, oznámení na c. k. okresní hejtmánství,“ vyhrkl podrážděně kaplan — „to je rušení náboženství, ten člověk napadl mě bez příčiny — ve funkci — pohanil mě — urazil.“

Farář nechal kaplana vymluvit — jenom židli přišoupl si k němu a laskavě se ho optal: „A koho byste žaloval?“

„Toho opilce.“

„A to byste chybil — po mši sv. osadníci vyprávěli mi, ten ubožák že byl obelhán — mladá Dohnalová řekla mu, že jsme mrtvé odepřeli kondukt.“

„Tak zažalujeme oba,“ vykřikl mladistvý kněz —

„Co tím zvítězíme?“

„Musíme vyhrát, budou potrestáni, dostane se nám zadosti učinění.“

„Nám, nám — zdá se, že se vám jedná o naše osoby.“

„Ano, nenecháme se přec nevinně tupit každým ochlastou.“

„Jak se to modlíme v otčenáši?“ vážně — klidně promluvil farář — a sám si odpověděl: „odpusť nám naše viny —“

„Jakož i my odpouštíme našim vinníkům,“ potichu dodal kaplan. Zdálo se, že v něm rázem pohasly všechny plameny spravedlivého hněvu — ulehla všechna touha po pomstě.

„Ano, odpustíme jednomu, ale pak se odváží otřítí o nás každý,“ slabě namítal ještě.

„Pak bude čas se bránit — ale tomuhle to promiňte — byl oklamán sám — je dost nešťastný — či opravdu mohl by vás takový svedený, pokleslý člověk urazit?“

Kaplan místo odpovědi roztrhl rázem popsaný arch.

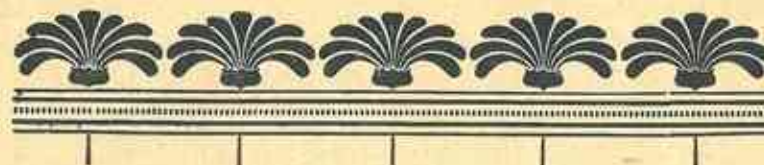
„To je kněžské, bratře,“ zvolal farář a objal mladého druha.

„Jste mlád a cením si velice vaši horlivosti — ale krotte v sobě člověka a nezapomínejte, že jsme kněží. Netupili — neuráželi Krista? Nekřížovali ho? A bránil sebe? Nikdy, jenom Otce Svěho nebeského v ochranu bral, Jeho svatyni vyčistil — z ní penězoměnce a prodavače vymrskal — ale lotrům těm odpouštěl a modlil se za ně. Lidé nám nadávají, tupí nás, urážejí — ale to je dědictví po Kristovi — po tom právě poznává svět — že my — katoličtí kněží — jsme pravými učedníky Krista . . .“

Farář domluvil. Trpká bolest ležela mu ve vrásčité tváři, ale z očí zářila mu dobrota a láska.

A ještě než udělám puntík —!

Co Vincek? Vynadal po pohřbu nejen Márině, ale i Fandě zlodějek — to rázem obě smířilo a ony svornou a nerozdielnou rukou společně vyhodily opilého bratra na smetiště.

PAN BISKUP.

Draží čtenářové! Dejte své synky na jakékoli řemeslo — ať se učí kovářem, kolářem, sedlákem — jenom ne fotografem. To je často k zbláznění. Každé chvíle přiletí na mne někdo do atelieru — fotografii drží v ruce jedné a druhou mi hrozí, že jsem mu na obrázku udělal dlouhý nos, křivá ústa, šilhavé oči, bradavici na tváři. Zvláště se ženskými to není k vydržení. Každá chce být hezká a mladá a darmo ukazují zrcadlo a říkám: „Hle — podívejte se, vždyť máte skutečně takový nos — taková ústa — takové oči.“

„To já vím,“ odsekne mi každá — „ale na obrázku to mít nepotřebuji — tam se má ta bradavice zamalovat — ten nos zkrátit — ústa napravit a oči narovnat.“

„Ale to já nedovedu, retušovat jsem se neučil, fotografuji dle přírody.“

„Tak toho raději nechte,“ vykřikla na mne nedávno jedna uražená dáma, myslila, že jsem její jazyk fotografoval tuze ostře, „taková břitva já přece nejsem,“ vyčítala mi — „ostatně vy máte na ženské nějak svrchu — pořád jenom o nich píšete.“

Zamyslii jsem se a zpytoval jsem svoje fotografické svědomí. Už jednou vytýkal mi kdosi, že sbírám jenom samé obrázky strýců a tetek, baráčníků a chalupníků . . . „Opravdu,“ počtivě jsem doznal — „je ta moje galerie nějak chudá — je tam málo velkých pánů.“ I vzal jsem svoje album do ruky a převracel jsem jednotlivé listy. Každý byl polepen obrázky a pod každým obrázkem bylo jméno. Pod jedním četl jsem: „pan biskup“ i vytrhl jsem ho — abych jej ukázal váženým čtenářům i dopáleným čtenářkám.

* * *

Tenkrát ovšem nebyl ještě biskupem, když jsem jej poprvé poznal. Byl vicerektorem v Pražském semináři a já tam

byl majstrem. Vzpomínám si často na ten život seminářský. V úterý, ve čtvrtek a v neděli mívali jsme pokaždé tak zvanou velkou komunu, t. j. procházku — která trvala půldruhé i dvě hodiny. Na komunu musil každý, koho neměl Josífek v nemocnici pod mocí. Byli jsme jisti, že tak asi pět minut před vycházkou projde pan vicerektor seminář a váhavé důtklivě povzbudí, „aby se šli projít —“

A bylo třeba víc než jsme si tehdy mysleli a uznávali — vlhký, plisní prosycený vzduch seminářský nahraditi jiným. Chodívali jsme nejčastěji ze Starého města — kde stojí seminář — do Královské obory.

Tak bylo to jednou v úterý. V zasklené fortně jako pták v kleci seděl starý fortník Kropáček a každé chvíle mrkal očkem po kulatých hodinách, jež visely mu nad hlavou. Po nich lině loudaly se ručičky — až konečně ukázaly starci, že jsou tři čtvrtě na dvě. Té chvíle zvedl se pan Kropáček se svého koženého křesla — šňupl si a vyšel z klece na dlouhou seminářskou chodbu. Naproti fortně na zdi rozhoupal se zvonec a pronikavým křikem naplnil celý seminář. To zvonil a svolával fortník majstry na komunu. Jako mravenci ze skulin vylézali hned majstři z museí, z nemocnice, z oratoře, ze dvorku, z kvadratury, z kuřárny, až černo jich bylo na chodbě — a u zavřených vrat tlačili se jako včely u výletu.

Ručička ve fortně na hodinách už blížila se k dvojce, když po kamenných, vyšlapaných schodech pružným krokem mezi majstry dolů sestupoval malý, černohlavý, usměvavý pán, vicerektor Doubrava. Na posledním schodu dopjal si rukavici a jasným hlasem poručil: „Půjďme okolo zdi.“ — Kropáček ve fortně zatáhl za ohmataný řemen — dveře rázem se otevřely a jako když v rybníku vytrhne stavidlo — proud majstrů vyhrnul se z brány semináře. Bylo jich už plné Křížovnické náměstí — už řady prvních houpaly se na Karlově mostě a poslední páry teprve opouštěly seminář.

„Počkejte na mne,“ řekl pan vicerektor lehce deštníkem do ramene majstra Babora. Měl ho rád, a přítel Babor — kterého už dnes zem tlačí — stal se po vysvěcení také kaplanem v Petrovicích — tamtéž, kde kaplanovával pan vicerektor Doubrava.

Konečně vyšli všichni a jako poslední dvojice šel představený semináře s alumnem Baborem. Pan vicerektor šel radostně, vesele, a jako generál na šik — tak hrdě pohlížel on před sebe na vlnící se hlavy majstrů. Slunko svítilo mile — ve větěrku mírném poletovaly límce haveloků a mihala se modrá cingula — tu a tam za branou z řady vyplul obláček modrého dýmu, jak si některý majstřík pokuřoval — a pěkně — spokojeně v tlumeném hovoru mýjela procházka. Obešli jsme veliký kruh. Bruskou branou jsme vyšli — prošli jsme Štrovmovku a přes Letnou vrátili jsme se zas do kamenné Prahy.

Sotva že první řady vešly do Lužické ulice, potkaly pekařského učedníka. Byl to veselý hoch — skoro celý zamoučený — na hlavě měl obrácený koš po pečivu a patrně jsme se mu náramně líbili. Chvilu díval se na nás — smál se — pohvizdoval — pokřikoval jako vrabec — konečně obrátil se a šel kus cesty s námi. Cestou si poskakoval a vesele nám zpíval:

„Švábi lezou po chodníku — zázrak se stal veliký,
od krku až do kotníků — mají černé kleriky“ —

Otáčeli jsme hlavy do zadu, kde s Baborem kráčel pan vicerektor — „co pak tomu říká?“ ptal se majstr majstra.

„I nic — ani si toho nevšímá,“ odpovídali zadní předním.

„Venci, Venci,“ křičeli jsme na Babora, jakmile jsme se vrátili z komuny. „Slyšel pan vicerektor tu písničku?“

„Bodejť by neslyšel“ —

„A co říkal? Zlobil se?“

„I nezlobil se — smál se a povídal, až budeme venku v duchovní správě — to že lečjaký halama o kněze se oře — na to že si musíme zvykat — to že také patří k přípravě na život kněžský.“ Mnozí tenkrát vrtěli hlavou, a majstr, kterému jsme všichni říkali „tatík“ — rozpálil se šlechtitným hněvem a řekl: „Měl jsem sto chutí skočit po klukovi a dát mu jich několik.“

„To bys to byl spravil! Pan vicerektor řekl, nejlépe že je nevšímá se takových křiklounů — to že je nejvíce mrzí“ —

A vskutku — to byla jeho metoda. Vzpomínám si na jinou příhodu. Pan vicerektor na komunu s námi chodil rád — jen když mohl. Tak jdeme jednou ze semináře do zahrady. Bylo parné léto. Blížilo se k prázdninám — které si každý alumnus musil vykoupit zkouškami. Bledí — celoročním studiem utrápení, akolytacemi utahaní majstři řadou kráčeli na Malou Stranu. Každý nesl si v ruce svítek lithografovaných archů, někomu z kapsy haveloku vykukovala hebrejská gramatika — nebo Sprinzlova dogmatika. V našem středu kráčel zas vicerektor Doubrava. Ptal se cestou, kdo co studuje, kam už kdo došel, kam pojedeme na prázdniny — co budem dělat o prázdninách — když v tom byli jsme vyrušení. Na Maltézském náměstí ve stínu starobylého domu stál hlouček lidí: „Co zde stojíte, zahálčíte?“ mohli se osloviti citátem z Písma. Ale oni oslovili nás.

„A — tady jdou kanovníčkové,“ začal jeden.

„Panečku, ti mají časy — nic nedělají a dobře se mají.“

„Teď se doma hezky napapali pečinky, nabumbali se vínečka a jdou se projít — aby jim zase chutnalo.“

V té chvíli jsem cítil — jak se mi v žaludku živě pohnul seminářský, dosud nestrávený oběd. Byl to párek, naložený ve hrachu a zalitý vodou. Patrně se styděl, když slyšel tu chválu lidskou.

„A čče — co je hlavní — nic nedělají a dobře se mají“ —

„To jsou, pane, časy — k těm jsi se měl dát.“

Zmáčkli jsem v ruce explikaci Nového Zákona — až jsem myslil, že z ní šťáva poteče — podíval jsem se na vicerektora — a zraky všech hleděly naň.

„Pán Bůh psiho hlasu neslyší,“ začal zvolna — „tamhle stojí policajt — zasluhovali by — abych je dal sebrat — ale co — nezapomínejte, že jste učedníci Kristovi — a lotři se Mu neposmívali?“ a zahleděl se do našich tváří průsvitných — na naše postavy — na jejichž vyhublých bocích sotva už držela cingula — „nějak to už, hoši, přetrpíte — jen neklesejte — a potom doma — maminky vám to všecko nahradí,“ a taková soustrast i láska chvěla se v jeho hlase — že jsme rázem zapomínali na ty tvrdé hlasy dřívější.

A ještě do třetice o vicerektoru Doubravovi.

To bylo po vánocích r. 1890 — když jsme v semináři dostali příšernou návštěvu — paní chřipku. Dámy vůbec v takových domech nejsou vítány — ale tahle už docela ne. Leč nezvaný host ulebedil se jako doma a přepadal jednoho majstra po druhém. Influenza hospodařila v semináři tři dny, a seminář nebyl k poznání. Ztichl hovor, smích i žert. Po chodbách namáhavě vlekly se zlomené postavy majstrů — po museích choulily se ve starých, modrých límcových pláštích — knihy povalovaly se opuštěné — skripta zůstávala neotevřená. Seminář trpěl vadou všech komunit. Nemocnice byla už přeplněna, bylo tam osmnáct lůžek a asi pětadvacet majstrů — na více seminář zařízen nebyl. Leč alumnů odvážilo se tentokrát stonat kolem šedesáti. — „Nejsme na to zařízení — musí se to přechodit“ — odbýval nás při visitě seminářský lékař a předpisoval šmahem všem tehdy universální prostředek seminářský: „kloktadlo“ — tu a tam k vůli změně — obligátní „thé“ — anebo „vypotit“.

V každém museu zavládlo „obležení kamen“. Pacienti — jichž tělem běhala střídavá zimnice třasavka — rozestavili si židle polokruhem a jako svadli — bez jiskry humoru — apaticky — s hlavou ve dlaních složenou — seděli tu mlčky. Vzpomínky jejich letěly daleko — daleko od Prahy — do domovů teplých . . . Pravou hrůzu působila nám myšlenka na spánek — představa studeného — vlhkého dormitáře — nevytopeného — s teplotou tří stupňů mrazu, lože s ledovými, často jako roh zmrzlými peřinami — do nichž vrhali jsme se s očima zavřenými a se zuby zafatými, i když jsme zdraví byli — to nahánělo chorým našim tělům příšerný, nepřekonatelný strach.

Jako mrak chodil pan vicerektor seminářem. „Jak je vám?“ optal se do kolečka stočeného majstra.

„Ó špatně, eximie!“

„Proč nejedete do nemocnice?“

„Ta je plná.“

„Kolik vás stůně tady?“

„Dvacet.“

A večer po večeri oznamoval prefekt nemocnice, kdo stůně, aby si odnesl peřiny do dormitáře číslo třicet — který šedesáti lůžky změněn jest na nemocnici a vytápěn.

„No — hoši — jak je vám?“ přišel ještě po deváté na inspekci pan Dr. Doubrava.

„Zaplať Pán Bůh — zaplať Pán Bůh“ — křičeli majstři. Cítili nejen teplo z kamen — ale i jiné teplo — to, které člověk v cizině vždycky postrádá, ale nejvíc, když nemoc Pán Bůh na něho sešle.

Jeden z těch chřipkou nakažených dlouho se neuzdravoval. A když ho konečně chřipka ze svých spárů pustila — kašlal a kašlal tak dlouho až ochrapěl — ztratil úplně hlas — kašle přibýlo — dostavily se bolesti na prsou — horečka — tu a tam i stopy krve. „To je katarh hlasivek“ — „to je bronchiální katarh“ — „to je katarh plic,“ stupňoval svoji diagnosu lékař, a majstr směl zůstat v nemocnici celý den, nemusil chodit do koleje, inhaloval tanin, borový olej a kuchyňskou sůl; když venku svítilo slunce — sám a sám chodil po nábreží — protože nevydržel s ostatními celou komunu — byl slab, potil se hrozně — inu — stonal — dlouho stonal.

„Domů, domů, kdybych mohl!“ toužil ve své duši, když jako bludná ovečka potácel se prázdným seminářem — vzpomínaje na zdravé už kollegy, kteří buď byli na fakultě — nebo na procházce nebo v oratoři . . .

Ale to je — draží čtenářové — těžká věc — dostati se ze semináře domů, to je tak těžko, jako dostati se nemocnému vojáku z vojny domů. Pan vicerektor chodil kolem pacienta mlčky a pilně si ho prohlížel. Konečně jednou se zastavil u nemocného alumna.

„Příteli, kdy pak pojedete domů?“

„Jel bych hned — ale nesmím, až po zkoušce —“

„Víte, já se už na to nemohu dívat — tu máte lístek — jděte na kliniku a dejte ho do ruky — povídám, přímo do ruky jen panu professoru Maixnerovi. Rozuměl jste?“

Majstr kývl hlavou a odpoledne kráčel na kliniku. Pan professor přečetl lístek a pak milého alumna prohlížel, omákal, proklepával, jakoby si ho chtěl koupit. Majstřík musil z hluboka dýchat — říkat — „a“, pak „o“ — zrcátkem do krku díval se mu doktor a tvrdil, že mu vidí až do žaludku — že tam má ještě od pondělí seminářský knedlík — ale pak si sedl a napsal on lístek a řekl: „Tak — a tenhle lístek dejte panu rektorovi.“

„Prosím — snad panu vicerektoru?“

„Ne ne — panu rektorovi.“

Majstr se vrátil — a druhý den ráno odjížděl. Když se loučil s námi, plakal a sípavým hlasem mluvil: „Kdyby nebylo Doubravy — snad bych tu byl zhynul — —

* * *

A s tím majstrem jsem se na svých cestách sešel. Je teď farářem na venkovské farce, ale posud vděčně vzpomíná na pana vicerektora a říká: „ten mi tenkrát zachránil život — pane fotografe“ — dodal pan farář prosebně — „tenhle obrázek nynějšího pana biskupa hradeckého byste měl také ukázat.“

„Proč ne,“ ochotně jsem sliboval — a slib svůj tímto plním.

U BOUBELŮ.

Obrázek I.

Mlýnář Boubela byl velitelem sboru dobrovolných hasičů ve Žďáru, a tento sbor pořádal jako každoročně i letos v masopustě svůj ples.

„Nepůjdu,“ řekl pan otec své mladé ženě Karle, která chovala v náručí své první dítě, teprve měsíc starého Karlíčka. „Nepůjdu bez tebe,“ opakoval rozhodněji.

„Jen jdi — jsi velitelem — je slušno, abys tam byl — alespoň na chvíli, na skok se tam podívej,“ — přemlouvala ho sama žena. A pan otec poslechl. Políbil svoji ženu a své dítě a slíbil, než odtroubí starý Válek na vsi u kostela desátou, že se vrátí. Ale troubil jedenáctou, dvanáctou, nad kolébku ve mlýně plakala Karla — ale Boubela se nevracel.

V hospodě „u Šumavy“ seděl za stolem a blaženě se usmíval. Hned jak vešel, už ho obklopili a vedli ho za čestný stůl panský. Seděl tam vedle pana faráře, pana učitele, pana správce, vedle „samých pánů“ — jak si lichotil — a bylo to po prvé. Až dosud pokaždé točil se na sále jenom kolem děvčat — jeho sklenice piva stála na okně — neseděl nikdy — roztácel svoji Karlu a po ní selské dcerky, jejichž otcové u nich mleli. Až dnes po prvé jako „ženáč“ přišel do hospody.

„A kde máte panimámu,“ — křičeli na něho ze všech stran.

„Nebyla ještě u ovvodu v kostele — nechtěla se mnou,“ odpovídal radostně — a těšilo ho, že mu popřáli místa u stolu pokrytého zeleným, kostkovaným ubrusem. „U panského stolu“ říkali tomu místu v koutě pod zrcadlem, odkud po celém sále nejlépe bylo vidět. Litoval jen, že tu není jeho žena. Těšila by ji ta pocta, stýskalo se mu bez ní. Zapálil si cigárko a napil se po prvé, když k němu přišel jednatel sboru se žádostí, aby zahájil ples. Zčervenal všecek rozpaky jako rak. Nebyl dlouho velitelem, teprve po Novém roce ho zvolili o valné hromadě —

a nebyl na to připraven. „Já — tento — ehm,“ odkašlal v rozpacích — „tu nemám s sebou panímámu.“

„Nic nevádi,“ přiskočil mu na pomoc pan lesní, „to je hasičský ples — vy jste velitem — tedy vaše zábava — můžete to načít — vezměte si nějakou paničku — aby Karla nežárlila —“

„Musím — musím,“ hučel si Boubela a zvedal se. Požádal o taneček hned svoji sousedku — paní lesní — a veselá polka zazněla, jak zjevili se spolu ve dveřích sálu. Přetancil sál dvakrát do kola, a dal hudebníkům za to dva kulaté zlatníky a znova usedl. Zábava rozvířila se plným proudem. Výskot i dupot zazníval do pokojíka, a padal do hovoru „usedlých“ při pokrytém, panském stole.

Na návsi u kostela odtruboval právě Válek desátou, kdy se zvedl pan farář.

„Půjdu, také,“ řekl mlynář a vytáhl měšec s penězi, aby zaplatil.

„Pane otče, pane otče,“ křičely ihned hlasy, „to nejde, ani jsme vám jako veliteli nepřipili.“ — A už tlačili se bratři-hasiči kolem něho. Rojili se jako včely, připijeli jemu, jeho ženě Karle i jeho synu — malému Karličkovi — Boubela tonul v devátém nebi a poručil vyvaliti půlsud ležáku činným členům sboru. Připíjel sboru celému a děkoval mu za lásku a přátelství a sliboval sloužiti mu věrně a obětivě ze všech svých sil.

Velice se však podivil, když připitky se přehnaly — že zůstal u stolu skoro sám, že už tu nebyl ani pan farář, ani pan učitel, ani pan správce, ani pan lesní, jenom několik jeho rolníků-mlečů přisedlo k němu. Starý Válek vytruboval přímo pod okny hospody dvanáctou. Byl patrně líný jíti na kopeček ke kostelu.

„Musím domů,“ trhal se Boubela ze společnosti všecek ulekán.

„Nu, ten je brzy pod pantoflem,“ smál se mu starý Jirát, „musil bys klečet na hrachu, co?“ rýpl hlouběji jiný — „kdybys přišel pozdě“

„Nač ty spěchy — jsi mezi sousedy — nevyvádíš, netancuješ, nebo jsme ti špatní?“ — ptali se ho zlostně rolníci, jichž panímáma s dcerami seděly v sále kolem zdi na úzké lavičce . . .

„Je pán,“ píchl ho kdosi, „jsme mu špatní, jenom s farářem, kantorem, správcem tu seděl.“

Boubela zčervenál, protože mu křivdili.

„Jste mi všichni vzácní,“ zvolal „a — abyste věděli — hospodo — ještě jednu“ — a sklenicí prudce udeřil o porcelánový tácek. Byli to jeho mleči, nesmí si kazit obchod — omlouval se v duchu — pil jednu po druhé — až přivalil se

po půlnoci nový proud. Jeho bývalí soudruzi — bratři hasiči, dosud svobodní hoši, přišli mu připít.

„Na zdar našemu veliteli!“

„A jeho ženě“ — „a jeho dědici,“ volali hoši rozjaření. Boubel se blaženě usmíval a dal i svým druhům vyvalit „vě-dárko“ — a velice se opět divil, když po připitcích vrátil se na své místo, a místo rolníků nalezl tam jiné tváře. Sedláci se svými ženami odešli a zbyl tam jen kupec Chytrý, truhlář Nedoma a starý Nerad. Tomuto po vsi místo Nerad říkali vůbec Neřád pro jeho nezřízený život.

„Zaplatím,“ vykřikl mladý mlynář, když táhle, smutně odtruboval Válek venku třetí hodinu jitřní.

„Pán, pán,“ píchali ho zase u stolu, „ani si s námi nehodí, jsme mu špatní.“

„Špatní?“ opáčil Boubel, „a proč špatní? Mně je každý člověk stejný — pán, nepán.“

„Tak si s námi hoďte — dokažte to — neutíkejte od nás — štíťte se nás — špatní jsme vám,“ křičel Neřád s truhlářem a kupcem a karty v to šelestily jako vítr v uvadlém listí dubového lesíka.

„Ó hoho,“ bránil se mlynář, „to vám dokáži, dejte mi sem list,“ — a po chvíli už seděl tiše pohřížen ve hru. Odšunuli kostkovaný ubrus, aby karty na tvrdu lépe klouzaly, odšoupli sklenice piva, aby nepřekážely — neslyšeli hudbu ani tanec. Karban jako přišera stáhl je svými klepety a podmanil si je . . .

Teprve ráno, když utichla hudba docela, lampy když začaly a světlo dralo se do oken, vzpomatoval se Boubela. Měchuřina jeho, která byla večer nacpaná penězi, byla prázdná, v očích štipal ho tabákový dým, hlava ho bolela a nohy měl těžké.

„Pane otče,“ řekl mu hostinský se čtveráckým úsměvem, „je tu prášek optat se, co mají nasypat, zda Houdlovo žito nebo Krutinovu pšenici.“

„Že přijdu a nasypu,“ blabolil těžkým jazykem mlynář.

„Mlín jde na prázdko,“ ozval se u dveří prášek, „a panímáma mne posílá,“ dodal rozpačitě.

„Hahaha,“ chechtali se soudruzi, „panímáma — a ty bys poslechl? — posílá pro tebe, jakobys byl její čeledín — a ne muž — snad bys nešel.“

„Tak ještě jednu,“ vykřikl Boubel a v očích se mu zablýsklo.

„Co mám říci doma?“ nutil prášek u dveří.

„Co?“ rozmýšlel se mlynář. „Řekni — řekni — že se vrátím až budu chtít — a mlín zaraz — rozumíš — a pojď a napij se.“

Bylo už ráno, bílý den, kdy se vymotal mladý Boubel z hospody. Studený, zimní vítr ho ovanul a vzpomatoval ho. Vzpomínal si, co řekl ženě. V deset hodin, že se vrátí; a ono

už je skoro deset ale ráno . . . Kapsa se mu ulehčila, prohrál v kartách a propil mnoho . . . Co řekne Karla asi? Co řekne?

Takové myšlénky pletly se mu hlavou, zatím co on pletl nohama po zasněžené návsi.

„Boubele, Boubele, zač je pytel koudele?“ ptali se ho kluci oblíbeným posměškem, jež mlynáři Žďárští od nepamětných dob dědili s mlýnem.

„Mlčíš!“ rozkřikl se mladý mlynář a zlostí zčervenal. —

„Boubele, Boubele, z lázně nebo z koupele?“ křičeli jiní — rozběhl se za nimi — ale nohy mu nesloužily — chtěl zvednout hrst sněhu, aby ji hodil po posměváčcích a jak se shýbl po hlavě se do sněhu převalil. Kluci zařičeli smíchem.

Ve dvířkách i vratech ukazovaly se usměvavé tváře sousedů i sousedek.

„Nu ten se natáh, — ten ji má!“

„Chudák, Karla!“ —

„Pěkně to začíná.“ —

Takovými poznámkami doprovázeli motajícího se pana otce ke mlýnu. Byl to smutný obrázek tentokrát na vsi Žďáru — ale smutnější ještě spatřili lidé o několik minut později.

Obrázek II.

Ve mlýně u okna stála uplakaná mlynářka a konejšila plačící dítě: „Vidiš, Karličku, to máš pěkného tátu — plač jen chuděrko, plač,“ zahoupala ho a dlaní utřela si zarosený zrak. „Ani nevzpomene, že jsme na světě“ — a zase rozmačkla na plném líčku bohatou slzu jako perlu — „tancuje, karty hraje, opíjí se . . .“ a slzy už se valily, že je musila do zástěry chytat. Čekala hodinu po hodině marně. Práška za ním poslala — marně. Mlýn smutně stál, kola mlčela, jenom voda z vantrok sražená místo na kolo mohutným obloukem padala stranou a na dně hlubokého koryta o tvrdé balvany se tříštila . . . Až sem — do světnice slyšela ji mlynářka. Chvillemi tak pusto bylo v její duši, že toužila pohroužit se i s dítětem do té ledové vody a po jejím hřbetě se shoupnout dolů — dolů — mezi tu ledovou tříšť a kameny . . . Požehnala se křížem na čele — aby z pod toho čela zahnala černé myšlenky . . .

Konečně kolem desáté spatřila na návsi zlomenou postavu svého muže. Viděla, jak ho nohy — jeho krásné, rovné pružné nohy, které pod ním jen jen hrály — dnes nechtějí unést — jakoby je měl v polou zpřerážené, tak klesal do kolen — šat jeho byl v neladu — rozepjat — ruce roztažené — stále se zmitající, hledající rovnováhu vrávorajícímu tělu . . .

Spatřila chuchvalec dětí za mlynářem pokřikujících i škodolibě se smějících tváře sousedů a sousedek ve vratech i brankách. — Karla zadýchala prudce na sklo a přetřela je rychle rukou, aby lépe

viděla . . . Je to Boubel — je to on pan otec tohohle mlýna a můj muž? — Tak cize, ledově, chladně na něho chvíli hleděla. Ale hned si uvědomila, že je to on — její muž — kterého tolik milovala, který se jí až dosud zdál býti nejkrásnějším a nejlepším člověkem pod sluncem — a zatím je to tamhle ten opilec — který pro posměch celé vsi za blého dne zpit potácí se k domovu. Ne — to není její muž — jiný člověk, ošklivý a protivný potácí se to k ní blíž a blíž . . . Slyšela v těch úvahách už, jak těžká ruka po dveřích hmatá a hledá kliku . . .

„Ženo — ženuško“ — rozjařeně blábolil Boubel, aby zakryl své rozpaky, že se vrací opilý — „už je deset — a já řekl v deset — víd — v deset . . .“ a blížil se ke Karle, aby ji dle zvyku buď polbil, nebo pohládl, štlpl do tváře nebo kolem pasu objal. Jak se k ní blížil, pocítila mlynářka zápach piva a kouře — protivný, štiplavý, až se otrásla hnusem. „A pan otec vždycky tak příjemně voněl moukou a obilím“ . . . letmo ji šlehlo hlavou a v té chvíli nepřemožitelný odpor pocítila k muži svému. Plamen lásky její zhasl, oči přivřela, aby neviděla muži do očí, nepřekonatelnou hrůzou celá se zachvěla při myšlence ten člověk nelibě páchnoucí, opilý, hrubý, sotva na nohou stojící, že je její muž. Už už po ní sahal špinavou svojí rukou — tvář jeho zvířecky se šklebila — a oči matně se leskly. „Ano — i tvář má jinou —“ řekla si Karla a zadívala se na jeho strhané rysy, neladně rozčuchané vlasy — a s výkřikem: „to nejsi ty,“ odstrčila ho od sebe, až se zatočil a zapotácel. Chytil se stolu — aby nepadl — tvář mu kvapem rudla a oči podlévaly se krví . . .

„Co — cos to řekla?“ chroptěl víc než mluvil, „sem — sem ke mně hned půjdeš — hned — Karlo — sic bude zle —“ vyrážel ze sebe po kusech jednotlivá slova.

„Opilče,“ vykřikla Karla s tak hrozným přízvukem, že se až sama svého hlasu lekla. Celé její opovržení — její hnus — odpor — to všechno vložila do tónu, jakým to hrubé slovo pronesla — „opilče“ — znova tak příšerně pronesla, jakoby chtěla zkusit, dovede-li to ještě jednou — a chtěla projít kolem něho — pryč odejít — ani stejný vzduch s ním nedýchat . . . jenom ještě jednou si ulevit a to tvrdé slovo „opilče“ jako kámen po něm hodit . . . Věděla, jak ho pokaždé raní, viděla, jak zlostně se zatřásl, když je poprvé i po druhé pronesla, jakoby ho bičem šlehl — působilo jí to radost, jakési zadostiučinění za její bolest, kterou pocítovala — otvírala již ústa po třetí, aby zasyčela svůj soud nad ním — shrnutý v tom slově: „opilče“ — když po ní skočil . . . Uhnula se — ale vrhl se na ni po druhé — vykřikla úzkostí i bolestí, strachem i hrůzou a padla na kolébku — tlačíc dítě do měkkých peřinek a kryjíc je svým tělem — a už padaly rány. První — druhá a při třetí se zvedla a postavila se na odpor.

„Nadávat mi? Nadávat?“ sipěl muž a pěsti po ní tloukl.

„Opilče — styd' se“ — přímo do strhaných, krvi podlitých očí mu řekla a pružně, jako lasice, uhnula se mířeně ráně... Ruka chybila tělo ženino a udeřila do tvrdé hrany kolébky, až z odřených kotníků krev vystříkla. Rozčílilo to muže ještě víc. Jakoby vystřízlivěl, otočil se po ženě a v koutě světnice ji popadl za rameno — jako kleště sevřela se mu ruka — Karla sebou prudce trhla — uskočila zas — ale v dlani mlynáře jako praporeček třepal se utržený kus rukávu — skočil zas — jen že z toho kouta vzal s sebou hůl, silnou, nahoře zakřivenou, ta zahvizdla ve vzduchu a Karla zsinálá hrůzou vykřikla: „Ježiš — Marjá — zabije mě —“ a hůl dopadla na její tělo tak dlouho, až se čeledín se stárkem vrhli na mlynáře.

„Panímaminko — schovejte se — utecte někam —“ křičeli oba držice mlynáře, ale dobře cítili, že ho na dlouho neopanuží. A Karla poslechla — vyřítla se ztlučená, sbitá otevřenými dveřmi — ven na dvůr — kde stáli dva mleči u svých potáhů, jak právě byli přijeli s obilím.

„Tak, Karlo, to ti naložil za tvé tisíce, cos mu do mlýna přinesla —“ připomněl jí mleč, mladý Kulík.

„Žalovat ho musíš — k doktoru leť — dej si napsat vysvědčení — a žalovat — jen žalovat — neboj se — vyhraješ,“ nutil známý sudič Žďárský — starý Bambas.

Karla stála — chvěla se na celém těle — hlava ji bolela — rány ji pálily. — Ve světnici ozýval se křik zuřícího mlynáře.

„Jen k doktoru a od něho rovnou na faru — oznámit, že s ním nebudeš — že od něho půjdeš —“ radil Bambas.

V uražené ženě v té chvíli ale procitla pečlivá matka.

„Dítě,“ napadlo ji — a už obrátila se ke dveřím... Jakoby uměl číst myšlenky — stařík znovu drmolil horlivě, přesvědčivě: „a o dítě se neboj — soud ti je příkne — tvoje bude — a ten se naplatí — vytrestáš ho — holka — vytrestáš...“

„Strýčku — prosím vás — podejte mi je —“ a sepjala ruce. Mladý Kulík hned nechal potah — ovinul oprati na klánici a s bičem v ruce jako k šelmě vešel do mlýna a vynesl Karlička.

„Sem dáš dítě —“ vyřítl se za ním mlynář — ale znovu jako chrti vrhli se na něho mužové, a Karla hrůzou vykřikla — „ne — nechte mu je...“ a jako list se třásla, že by rozvášněný muž snad i to malé raději zamáčkl jako červa, než by ji je vydal...

A tak sama — šlehaná radou všech: „utecte, mlynářko“ — „vidět vás nesmí“ — „schovejte se někde — než se vybourí“ — vyletěla ze mlýna... V rozpacích zatočila se před vraty: „A kam teď — kam?“ — „K mamince — k mamince“ — povídalo jí srdce.

„Pryč ze Žďáru — domů do Lukova“ — rozhodovala se rychle a vyskočila. Leč v tom se zarazila a ruměncem ji polil. „Bože? Takhle může do Lukova? Pro smích celé vsi, na hanbu rodičů a k potupě vlastní? — Ne — to nelze!“ a znovu dotírala neodbytně otázka — kam tedy — kam jen?

V tom k ní zaskřípal Bambasův stařecký hlas ze dvora, „kuráž, mlynářko, jen kuráž! Rovnou teď k doktoru — dát se ohledat a pak mu zahrajem — achacha — ten se podívá, co si nadrobil.“

Karla zabodla oči k nízkému přizemnímu domu — na jehož bílé stěně jako krvavé oko přibita byla elipsovitá, červeně natřená tabulka s bílými písmeny: „Lékař“. Sem k tomu napsu — jako ku své spáse — jako tonoucí loď ku přístavu — zaměřila svoje kroky potupená žena. Nešla — ale běžela přes ves — protože cítila, kterak zvědavé oči ze všech stran si ji prohlíží, sledují — někde posměšně — jinde útrpně... Zástěrou zahálila si roztržený rukáv i potlučené ruce — jak si jimi hlavu chránila a utíkala ze mlýna — utíkala! Jak smutný byl to obrázek! — — —

Obrázek III.

Po chvíli u obvodního lékaře Jandy ve Žďáru zahlolil na chodbě zvonek. Trhla jím chvějící se rukou rozčillená uplakaná Karla. U doktorů na takové nervosní zvonění byli zvyklí. Služka, bzučíc si cestou veselou písničku, klidně vyšla z kuchyně na chodbu a šourala se otevřít...

„Je milostpán doma?“ prudce se optal hned ve dveřích ženský podivný hlas, napjatý zvědavostí, zhuštěný bolem a zoufalstvím.

„I pro pána krále!“ spráskla služka podivením ruce, „to jste vy, mlynářko?“ divila se dále. „Co pak se vám stalo?“ dotěrně ptala se panímamá.

„Je milostpán doma?“ místo odpovědi řekla Karla ostřeji ještě, prudčeji, nedočkavě, úsečným tónem zakřikla rázem zvědavost služby, drsným hlasem svým odmítla ji, odstrčila, zkrotila — tak že tato rychle už před ní otevřela dvěře do čekárny a chvatně svědčila: „Je doma, je, tuhle se zatím posadte — už letím pro něho.“

„I — paní Boubelová! To jsou hosti! Co pak schází? Co pak se stalo?“ po malé chvíličky lahodným hlasem vítal mlynářku doktor.

Karla se lekla, protože lékař vešel neočekávaně jiným vchodem a tiše, — zachvěla se — ale hned prudce, jako vymrštna, zvedla se s měkké pohovky.

„Milostpane, milostpane,“ zaštkala a obě ruce vztáhla k němu, jakoby tonoucí chtěla se ho chytit, o něho se opřít — pak ty ruce před ním sepjala — křečovitě jimi zalomila, až

jí prsty v kloubech zapraskaly — hlavu obrátila vzhůru — oči přivřela, a hoříc ve tváři, náhle vyrazila bolestným hlasem: „Muž mě zbil!“

A jakoby těmi slovy největší svou hanbu na sebe byla pověděla, jakoby se styděla za potupu na ní spáchanou — do sepiatých dlaní ukryla plačící svoje ústa i oči i celou tvář svou. Hlava jakoby seděla na krku zlomeném, sklesla jí hluboko, až bradou nader se dotýkala, hřbet její se skulatil, ve kříži dříve prohnutá a vypjatá zlomila se náhle, nohy se pod ní zachvěly, v kolenou jí poklesly, a ona shrnula se zpět jako bezduchá do černé, měkké pohovky.

„Muž mě zbil.“ — Než ta slova vyřekla, dokud v ní byla, podobala se páteři, jež zpřímá drží celé tělo. Ta slova v ní ukrytá podobala se tyči, kolem níž se vine a která nese popínavý chmel anebo vinnou révu. Ta slova byla v ní jako pružné péro natažené, ženoucí celý stroj. Ale jak ta tři slovíčka z úst vypustila, vyrazila — tu jakoby jí ušla všechna životní síla, jakoby z balonu unikl skulinou plyn, z míče vzduch, z kotle jakoby ventilem vyletěla všechna ostrá pára — tak seděla nyní Karla zlomená, do sebe shroucená a hanbíci se...

Lékař teprve teď se jí všiml. Viděl v neladu její krásný vlas a pod ramenem utržený kus soukenné jupky. Zachmuřil se. „Milá paní“ — počal vlídně a vážně — „jste příliš rozčilená — upokojte se — snad vám neublížil — cítíte bolest snad někde a kde...“

Jakmile počal lékař mluvit o bolesti, o ranách, o bití, Karla procitla. Hned cítila, že se jí ztracená síla vlévá znova do žil, že do ní znova vchází a žilami se rozlívá palčivý žár — jakoby jí jed do krve vstříkl. Zvedla hlavu a v očích se slzami jiskřil a blýskal jí oheň. Pomstou to v nich tak hořelo. „Cítím-li bolest?“ — začala zase prudce — „jak bych necítila! Nejsem dřevo. Duše mne bolí — protože mne potupil, ponižil, pokořil — hůř než s děvečkou se mnou jednal. A tělo mne bolí — bil mě — kopal — svoji hůl zahnutou o mne, o moje tělo přerazil...“

„Pan otec — pan otec, že se jen tak zapomněl,“ bručel lékař a ohledával silučenou mlynářku.

Bylo už po poledni, když zvolna zahrádkou před domem vycházela od lékaře Karla. V hlavě jí hučelo a v kapse mačkala zuřivě kus popsaného papíru. Bylo to vysvědčení lékařské. Podrobně a svědomitě spočteny tam byly všechny rány, odřeviny kůže a krevní podlitiny — s odbornou znalostí byly změřeny, popsány a odhadnuty, až mladé ženě z toho všeho šla hlava kolem. Jenom jedna věc jako trn zadřený vězela jí v hlavě — totiž to vše že jí udělal on, její muž, kterého tolik milovala...

Jak si na to vzpomněla, hned sevřela pěsti pevněji a zadýchala prudčeji.

„Dívejte se — dívejte“ — upozorňovali se lidé v selských světnicích a chalupách — „už vyšla od doktora — kam asi teď půjde?“ A tutěž otázku položila si i Karla. Ale hned, jakoby ho vítr přivál, slyšela ze mlýna řezavý hlas Bambasův, jak ještě za ní křičel na cestu: „Jen k doktoru, a od něho rovnou na faru...“

Ano, oznámí na faře, co se stalo, řekne panouškovi, že ze mlýna odejde, s mužem žítí nebude, řekne mu, jak se v Boubelovi mylí, že není tak hodný, sporádaný, zbožný, ale že je zlý, nestřídmý, hrubý, to všechno kněžíčkovi řekne, „všecko, všecinko,“ a celá se třásla touhou, jižij aby si mohla postěžovat, požalovat, ulíti ze svého srdce trochu hoře do jiné duše, a rázněji vykročila...

„K faře jde! Na faru“ — špehovaly jí zraky lačně, dokud nezapadly za ní těžké, velikými železnými hřeby pobyté farské dveře.

Všichni lidé, celá ves tak byla vzrušena a s účastí sledovala kroky pohaněné mlynářky, jenom její muž, pan otec Boubela, ležel na neodestlané posteli obut a oblečen a hlasitě chrápal. Vyzuřil se a unaven — umdlen, tvrdě usnul. Služka darmo chlácholila hladového Karlíka v peřince, plakal ustavičně, a jeho dětský, kvilivý hlásek mísil se v hrubý, hluboký chrapot mlynářův... Ve mlýnici stála kola a neklapala... Nevěděli, co nasypat... Jenom voda stále šuměla, padajíc velikým obloukem bez užitku, marně, vysoko nad lopaty kol dolů do lednice.

V celém mlýně chodili, jakoby ztratili hlavu. Poledne zvonilo, a oběd nebyl uvařen, pro mléko chodili podruzi, a nebylo, kdo by jim ho naměřil, mleči přicházeli a nikdo jich nevítal, pro mouku si přijížděli a nikdo nevěděl, v kterém pytli, putně nebo násypce jest jejich mouka.

„Kde je pan otec?“ ptali se zhurta. —

„Opil se — spí...“ odpovídala čeled.

„Tak kde máte panímámu?“

„Bita byla — a proto utekla.“ — — —

Slunéčko blížilo se za Žďárem k lesům — na zdi ve starých hodinách hrklo závaží, kolečka v nich zachraptěla a nad ručičkami ve dvířkách odkukala kukačka třetí hodinu s poledne — když mlynář na loži procitl. Chvilí ležel nehnutě. Hlavu měl těžkou a bolela ho, v očích ho pářilo, v hrdle vyschlém cítil palčivou žízeň a v suchých, vyprahlých ústech nepříjemnou hořkou chuť... „Co je mi? Jsem snad nemocen?“ napadlo ho a snažil se povstat. Ale jak hlavu zvedl, píchlo ho ve spáncích i pod čelem, div, že bolestí nevykřikl... Spustil znova hlavu do peřin a zvedl ruku, aby se popadl za bolavou hlavu. „Hm, jsem oblečen,“ — zase tak líně protáhlo se mu mozkiem. Že spal oblečen, nebylo mu tak divno; když někdy za stárka celou noc musil na obě složení nasypati — tu pak často převalil se tak, jak byl — nesvlčený a nemodlený,

třeba na lavici — na pytle obilí — nebo i na lože a tvrdě usnul. Ale to měl na sobě svoje uprášené, pomoučené šaty a ne zimník — svůj nový, pěkný zimník, co dal zaň nedávno padesátku krejčímu z města. Znovu pozvedl ruku a zadíval se na ni „Jak to, že spí v zimním kabátě, proč?“ namáhal se a lopotil otázkou. V tom vrzly dveře. Dětský hlásek u dveří zazvonil pozdrav: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“ — a aby se nezmátl, nečekaje ani na poděkování, hned pokračoval: „dávají se naši ptát, máme-li už semleto?“

„I já nevím,“ — broukla mrzutě služka. Seděla u kolébky, byla ráda, že Karliček jí usnul a měla strach, aby ten křiklavý poslíček u dveří zase ho nevzbudil.

„Tak kde pak je pan otec, mám se zeptat pana otce,“ dotíral neodbyta.

„I je opilý a spí, nevidíš ho na loži? Po desáté už to povídám,“ odsekla zas tak nevlídně služka Marjána.

Dveře klaply — posel odešel — Marjána ztichla — ale na posteli v panu otci zatajil se dech. Žde v těch slovech služky popadl počátek zmotaných a zmatených myšlenek svých. Jako zauzlováno až dosud bylo všecko v jeho hlavě — až to slovo: „opil se,“ dalo mu do ruky koneček nitě — připomenulo mu, co se s ním stalo — jako světélko ozářilo mu pustou, tmavou, a tak těžkou jeho hlavu. Ano už ví, opil se. Byl na bále. Seděl tam nejdřív s pány, pak se sedláky, pak s podruhy a na konec? Otřásl se hnusem — s kým to seděl — pil a hrál . . . Ba taky hrál — a ví to — prohrál — mnoho prohrál . . . Zlost měl na sebe a ze zlosti pil — opil se. Ale co potom? Znovu zarazil se, zakopl ve svém vzpomínání.

„Dej Pán Bůh zdraví,“ ozval se hlas a současně otevíraly se dveře . . . Boubel poznal, čí je to hlas, ač měl oči zavřeny.

„Hokyně, bába vejcová je to,“ určitě si povídal.

„Nějaká vajíčka na prodej?“ ptala se babka úlisně a oči její mlsně točily se světnicí, „třeba kačí nebo husí, nejsou-li od slípek.“

Marjánka už měla zlost. Schválně ti lidé dnes tak se trouší. Vzbudí ji jistě kluka a na konec i pantátu a rámus bude znova. „Nic, nic!“ šeptala, „neprodáme, nemáme,“ a točila se od babky ke kolébce, jen aby se jí rychleji zbavila.

„Nu, nu, kde pak je hospodyně, snad přece něco,“ sniženým, přidušeným hlasem domlouvala se stařena.

„I vždyť to dobře víte, paňmáma nám utekla, pantáta ji sbil, jako žito byla bítá,“ všechno najednou vysypala ze sebe služka, jen aby měla pokoj a babka aby už byla ze dveří . . .

„I pro pět ran! Není možná! Marjánko, co se to stalo?“ třásla se hokyně zvědavostí a kradla se jako liška ke kolébce . . . Rty v koutech chumáčky šedého chmýří porostlé, a bradavice po bradě jako kroupy rozházené nedočkavě se jí

chvěly. Jazykem ometla několikrát ústa a vytáhši ruku z teplé rukavice, přetřela si celou tvář . . . Košík postavila na podlahu a pak obě ruce opřela o masité, sukněmi vlněnými ještě rozšířené boky . . .

Ale v tom pan otec na loži se hnul a prudce oddychl, jakoby právě procitl. Nemohl přece dopustit, aby téhle klepavé babce, těmto živým novinám, žďárskému denníku, jenž vychází ne jednou, ale pětkrát denně, jak o ní říkal, svěřila Marjána, co se u nich stalo. Babka, jak se hnul pantáta, jenom prudce zamžikala, sehnula se pro koš a už se loučila: „tak až po druhé, že pozdravuji paňmaminku, aby na mne pamatovala, dávám za vajíčko tři, za kačnu pět, za husi až sedm krejcarů a s Pánem Bohem, s Pánem Bohem.“

Nyní už věděl mlynář všecko. Natáhl se jako struna vnitřní duševní bolesti. Svědomí ho tak prudce bodlo, že nohama opřel o pelest až postel zaskřípla a tu cítil, že má na noze i boty . . a leží v bílých, prachových, parádních peřinách ženiných! Nutilo ho to, aby vyskočil z nich, páliho ho jako oheň, ale styděl se . . Marjáno se styděl, a lidé všech. „Bože!“ napadlo ho, „co tu asi bylo lidí, schválně sem jistě posílali a všem, všem Marjána takhle odpovídala. Po celém Žďáru, o něm ještě mluví . . Směji se mu . .“ Ležel jakoby byl mrtvý. Svědomí ho výčitkami nemilosrdně šlehalo. Když po chvíli služka u kolébky vstala, natáhla krk jako lasice a podívala se na pana otce, myslila, že znova usnul. Ani se nehýbal a oči měl přivřené. Spílal si v duchu, ošklivých jmen si dával i „opilce“ si řekl a při tom slově se zachvěl. Rozpomenul se, to slovo že bylo jiskrou, která v něm zapálila ten hrozný požár hněvu, tak že stloukl, sbil svoji drahou ženu. Tu ženu, kterou jenom libal, hladil, které tolikrát říkal: „na rukou tě budu nosit,“ otevřel zoufale oči a jeho zrak padl na přeraženou hůl. Jako uštknut hadem, zatřásl se při tom pohledu a hned zase zavřel oči. Ale už bylo pozdě, už skočilo těma očima do jeho duše nové trápení. „Hůl jsem o ni přerazil!“ hrozil se své vlastní surovosti, „to jsem ji jistě ublížil, ranil — a kde je? Utekla! Ale kam?“ A jakoby mu hřeb vtloukl do hlavy, už jenom ta otázka ho bolela a páliho: „Kam utekla Karla? Kde je?“ a jako pružným perem vyhozen, vyskočil s postele, zamotal se trochu a popadl se za pelest. Celé tělo ho bolelo, ale hlava nejvíce. Ani se nevšimaje služby, šel do přístěnku, kde se ženou a dítětem jindy spal. Umyl se, plným proudem lil si na hlavu z konve vodu, osvěžen oblékl si svoje pomoučené šaty a placku nasadil si na vlhké ještě vlasy.

„Marjáno, vyklepej a vyčisti tuhle šaty,“ poručil drsně, když se vrátil do světnice, jen aby se jí zbavil a sám rozhlédl se kolem sebe. Zdálo se mu tu pusto a prázdno. Mlýn stál . . . Nábytek byl rozházen . . . Život ve mlýně byl vyšnit z ko-

lejí... Sklonil se rychle ke kolébce a políbil své dítě... a už skočil do mlýna.

„Hola, chaso, kde je kdo?“ volal, ač slyšel s hora, jak křesají kámen, „nasypeme Krutinovi pšenici... budete už hotovi?“ a sám skočil ke koši, pomohl složit kameny k sobě — a za chvíli o lopaty opřel se voda, zaklapala kola, mlýn se rozběhl... Pan otec se vrátil, ale hlavně ho mučilo: „kam asi odešla, kam?“ a stydno mu bylo služby se na to ptát, s děvečkou o svojí hanbě mluvit... Poručil jí ustlat postel a zase vyšel ven na dvůr a teskně zadíval po návsi vzhůru —

Obrázek IV.

Hlavou mlynáře Boubely střídaly se nyní rychle myšlenky a domněnky. „Kam asi odešla Karla?“ — to bylo ohnisko, myšlenkový střed — z něhož jako paprsky vyzařovalo všechno citění, jednání mlynáře. Stál jako zaryt — jako zkamenělý. „Domů — k matce asi běžela,“ táhla se jedním směrem jeho domněnka — ale hned ji odmítl: „Kde pak — až do Lukova v tom sněhu,“ rozpomínal se, jak se s ní rval o dítě — a byl přesvědčen, tak daleko že nešla bez svého synka... „Snad šla k Mozolům — je s mladou přítelkyní — šla si postěžovat...“

„Kdo ví,“ — hloidal červ — „možná, že šla k starostovi — ne stěžovat — ale žalovat.“ — Jak tak stál na dvoře opředěn svými myšlenkami — ani nepozoroval — že se na něho přes zeď dívá soused, „že škodolibě stahuje tvář a v očích že mu to vesele, radostně svítí. Chvíli už se tak díval — hrálo mu to ve všech žilách — a už se nemohl přemoci, aby nepíchl.“

„Co pak jste ztratil, sousede?“ ozval se špičaté a posměšné. Mlynář rychle zvedl hlavu a začervenal se...

„I nic — dívám se tak — jaký budeme mít zítra den — slunce krásně zapadá — chci poslati do lesa...“ lhal, lži jako záclonou zakrýval Boubela svoje rozpaky.

„A tak, — já myslil, že se vám tu propadla panímáma,“ — ozval se na to soused — a v duchu si myslil, „mně se nevykrouťš — potýrám tě.“ Mlynář cítil ten šleh potupný — nevolí zasvítily mu oči a plnou tvář obrátil se ke zdi — nad níž vyčnívala sousedova hlava korunovaná těžkou zimní čepicí: „Sousede, mějte si před svým prahem a nešilhejte přes zeď — nebo ji postavím o dva sáhy vyšší,“ a hlas se mu zlostí zas tak třásl, jako hladina vodní větrem čířená. To uražená hrdost tak mu hlasem třásla. Obrátil se zády ke zdi — slyšel za sebou ještě výsměšné zvolání, „dáte-li na pivo — povím vám o ní —“ ale nezeptal se, ač hořel nedočkavostí — šel dovnitř a postavil se k oknu — k témuž, u něhož Karla stála a čekala dnes ráno jeho příchod... Stál tu teď její muž střízlivý, při rozumu ale pln smutku a bolesti... „Ani mezi lidmi nebudu smět — smát se mi, urážet mě budou... Ale kde

jen je — kde je Karla? Aby tak...“ a hrůza vkradla se mu do duše a zaplavila ji celou... „aby tak...“ bál se domyslit, slovy určitými vyslovit tu hroznou domněnku... Jen naslouchal, jak hrozně v lednici hučí voda... „skočila tam snad v té bolesti — nebo zmrzla — styděla se někam jít — zahynula“ a popadl se za hlavu třetíci — horkou — rozpálenou. „Ne, nevydržím to — jak sem vejde první člověk — optám se.“ — Oči jeho rozlétly se po zasněžené návsi, zda se někdo blíží ke mlýnu... letěly jeho zraky výš — výš — až nahoře narazily na člověka. Boubela ho poznal na první pohled. „To je farář,“ — řekl si — ale přehlédl ho — a rychle očima pátral dál — po jiném, kdo by mohl zapadnouti do mlýna. Ale jako umetená byla celá ves — jen ten černý kněz pomalu, vážně, opatrně krácel po mírném kopečku dolů.

„Ten se jde projít — chodí každý den,“ odbýval mlynář vtíravý nápad, nejde k němu... a zase lačně rozhlížel se dál — „ne není pomoci — děvečky — Marjány — té žáby prostoreké se musím optat,“ a už se točil od okna — když v tom spatřil, jak farář z cesty zaměřil k mlýnu.

„A přece sem jde — co bude chtít? Patrně abych mu něco semlel... nebo má na prodej obilí — ale optám se i jeho — snad něco ví“ a vyšel mu na dvůr naproti.

Farář blížil se ke mlýnu vážně. S jeho rtů odletěl úsměv, na nějž si lidé navykli a s nímž vždycky ho vidali. Rty jeho byly semknuty a čelo zvarhanily husté vrásky. Hlavu měl nachýlenou k zemi, protože byla dnes starostí těžká. Jako jádra v jablku, byla v ní uložena ona nelaskavá slova, těžké obžaloby mladé mlynářky a její konečná žádost o rozvod. Jako skála byla — odrážela se od ní všechna vlídná slova farářova — nepomohlo nic ani když jí dítě připomenul. „Musí mi je vydat,“ — hodila hlavou. „Bambas to řekl.“ Když už už se kolísala, pohlédla jen ná svoje pobité ruce a roztržený šat a znovu zaplála, jakoby na oheň roští přiložil — novou nenávisť.

Zbýval poslední prostředek. „Sepíši protokol tedy — ale musí tu být i strana žalovaná — váš muž — snad i on má něco, čím by se ospravedlnil —“

„Ne — nemá,“ přesvědčivě tvrdila Karla — a dala se klidně odvést do farské kuchyně, přesvědčena jsouc o své nevině... Měla tu čekat, než se dostaví mlynář. Farář rozvažoval, jak ho má k sobě obeslati. Znal furii mužů, nechtějících se poddati, mužů, kteří falešně vykládají si mužnost, nechtějící se k chybě přiznat a chybu učiněnou napravit. Záleželo mu na tom, aby se k němu mlynář dostavil — proto jedině vzal hůl a šel do mlýna sám...

„Pěkně vítám a dej Bůh zdraví, jemnostpane,“ vítal ho mlynář na prahu. Farář poděkoval a mlčky upřel oči na pana otce.

„Mlynáři, kde máte ženu?“ optal se přímo — jako když mečem tne. Studem zahořely Boubelovi obě tváře — „utekla mi,“ sotva slyšitelným hlasem odpovéděl.

„A kam?“

„To kdybych věděl!“ z hluboka vzdychl mlynář.

„Což? Kdybych vám o ní pověděl — šel byste si pro ni?“

„Ó, šel, jistě šel — kraj světa bych za ní šel —“

„Tož pojďte — pojďte — dovedu vás k ní,“ táhl už kněz mlynáře. Báł se, aby si to nerozmyslí, neodřekl — ani nedovolil mu vzít lepší kabát a klobouk — tak jak byl, vedl si ho po vsi, přitisknut k němu — nic nedbaje, že je celý po jedné straně pomoučen.

„A kde je? Kde je?“ netrpělivě ptal se cestou pan otec. — „Jemnostpane, těžce jsem jí ublížil — těžce —“ zpovídal se zkroušeně a ani se neohlížel na hustě obsazená okna — ani neslyšel řezavých poznámek „už si jde pro ni“, — „Blázen — za jednu deset — já bych nešel.“ — „Ta by pěkně musila sama přilézt.“ To chtěli lidé zlí ještě mlynáře zadržet, odvrátit, báli se, že to divadlo smutné brzy a dobře skončí, že jim v jejich zapadlé vsi přiliší brzy dojde tak zajímavá látka k hovoru. —

„Nevyhnal ji, nemá pro ni chodit —“ — „zahazuje se — však ona by sama přišla — a ráda,“ nejen muži, i ženy zlostně si navzájem sdělovaly své mínění.

Ale bylo to marné všechno. Boubel to neslyšel, vyprávěl farář, jak se to všechno stalo. „Byl jsem ve zvláštní náladě — napřed šťasten, jak si mne všichni váží, jak mi přilpějí, mně i mému synkovi — dědici, — pak se to zvrhlo v opici — prohrál jsem mnoho peněz, opil jsem se, ale přičetným jsem zůstal, věděl jsem, že jsem Karlu — ženu svou urazil — bez ní tak dlouho se zdržel — to všechno bylo v mé duši nadrženo jako zápalná látka — jako prach v patroně. . . Šel jsem domů — lidé se mi smáli — děti se mi posmívaly — tak zhanoben přišel jsem ku své ženě. — Čekal jsem, ona že mě vlídně přijme — tu zápalnou látku ze mne odstraní — vyndá a zatím tak tvrdě — ještě tvrději než jini odkopla mě — odstrčila a jako jiskru vhodila do mého nitra to hrubé slovo: opilče. Chytilo ve mně a vybuchl jsem.“

Tak mluvil Boubel sám a nic nevšímal se těch slov, jež lidé pod nohy jako překážky mu házeli — šel přes ně radostný a vítězný, že znova spatří svoji Karlu. . .

„A teď kde je, důstojnosti, kde je moje žena,“ netrpělivě zakončoval mlynář svoje vyznání — ulevilo se mu, cítil, že ho farář chápe, omlouvá, — „byl jste sveden — okolnosti víc než vy to zavinily,“ byla slova, o něž se opíral.

„Jen pojďte — hned ji uvidíte,“ — odpovéděl mu kněz a pustil ho před sebou do fary a v ní do kanceláře. „Odpusťte,“ řekl mu ve dveřích — „hned se vrátím“ a vskutku po chvílečce přiváděl za ruku Karlu — šla s ním, ale ani oči nepozvedla.

„Karlo,“ vykřikl mlynář svým krásným zvonivým hlasem, který se jí vždycky tolik líbil. Byla v něm lítost i radost — smutek i nadšení. . . Zvedla oči proti své vůli a spatřila svého starého muže — zcela jiného, než byl ten, který se k ní vrátil ráno z hospody. Byl celý uprášený, pomoučený tak, jak ho nejraději viděla — —

A tady — milí čtenáři — můj obrázek vlastně končí. Po malé chvíli obyvatelé Žďáru na své vlastní oči viděli, kterak mlynář s mlynářkou jako za svobodna spolu vesele za ruce se vedli večerním šerem.

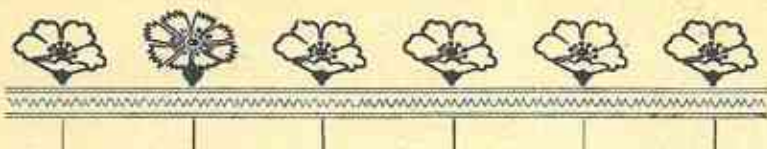
„Kde pak jste byli spolu?“ nemohl si odepřít uštěpačnou poznámku kdosi.

„E — byli jsme tuhle se ženou ještě jednou na katechismu,“ s veselým, bodrým úsměvem odpovéděl mlynář tak hlasitě — až jeho slova rozlehla se jasně podvečerním tichem.

A odnášeli si spolu opravdu vzácné naučení. Mlynář byl poučen, kam vede nestřídmost a jako bílý květ vypučel v jeho duši závazný slib pro celý příští život, že této neřesti nikdy se neoddá. A Karla poučena a přesvědčena byla o tom, co způsobiti může jedno jediné nečas promluvené slovo. Stále jí zněla v uších slova kněze: „láska je trpělivá, všechno snáší. . . Měla jste nechat muže prosperat a pak teprve mu říci — střízlivému — svoje mínění.“

Není dosud na osadě šťastnějších manželů, než jsou ve mlýně. Když občas na nebi manželského štěstí ukáže se mráček — oba manželé — muž i žena — současně podívají se směrem ke kříži — pod nímž za rámečkem černým visí kus kolkovaného papíru. Je to lékařské vysvědčení a v něm do podrobnosti uvedeny „krevní podlitiny, pohmožděniny, odřeniny“ tam je popsáno, „kde byla kůže panímámy proražena,“ — jak dlouhé — hluboké — veliké a jak nebezpečné utřila rány — „pro jediné slovo,“ jak vždycky říkala.

Děti dorůstají — u mlynářů letos odstranili papír, ale prázdný černý rámeček pod křížem zůstal viseti a ke kříži pan otec s paní mamínkou zbožně dívají se ustavičně.

BRATR PROKOP.

Byla zima — pro fotografa bídné počasí. Mlha celý den — slunce dělá drahoty — schovává se stydlavě za záclony mraků a sotva že hodinku — dvě zasvíti — už zase ospale uléhá za hory. Nelze nic „brát“ ani „kopírovat“ — nařikají si moji kolegové, a ve městech pomáhají si elektřinou a magnesiem — ale co venkovští ubožáci si máme počít? — Neměl jsem v ruce svůj aparát už dlouho. Stýskalo se mi a prsty rozčilením se mi chvěly jako zloději. Musím přece někde „něco vzít“, abych měl pokoj — „shladiti si žáhu na někom,“ bručel jsem si do vousů a večer za hluboké tmy vkládal destičky do rámků — nebo jak říkáme, „nabíjel aparát“ — deset desek jsem tam vložil najednou — a pak jsem blaženě usnul. Ráno s momentkou v torbě a s holi v ruce vyšel jsem do světa. „Je masopust,“ myslil jsem si — „to by bylo — abys několik figurek nechtyl.“ —

Byla zima krutá, tvrdá a stálá. Cesty ode vsi ke vsi prošlapané, sníh utuhlý — větrem uhlazený — pod nohama chrupající, jakoby člověk rozšlapoval zrnka soli. Kráčel jsem pružně k městu — kde byla ohlášena velká maskarní zábava s průvodem po náměstí — a jen občas pozvedl jsem oči starostlivě k nebi. „Slunce! — sluníčko,“ vzdychal jsem toužebně, „usměj se na zamrzlou zemi — usměj!“ —

„Pochválen Pán Ježíš Kristus,“ ozval se najednou za mnou hlas. Obrátil jsem se a leknutím div nepadl. Těsně při mně stál vyčouhlý, suchý muž, kostnaté tváře měl pečlivě oholené — na hlavě měl černou soukenou čepici — na ramenou plášť s ohromně dlouhou kapucí a pod ním běhala se šňůra se třemi uzly kolem kleriky.

„To je Františkán“ — řekl jsem si — „ale kde se tu vzal?“ a než jsem se vzpamatoval — už se mnich představoval — „já jsem bratr Prokop — z kláštera františkánského — vracíme se ze sbírky, — tuhle s „nosičem“ — a jak se hnul,

teprve jsem viděl — že vleče za provaz trakař — který za ním malý mužik tlačil. —

„I to máme stejnou cestu,“ řekl jsem radostně — „jdu také do města a když jedete — svezu se s vámi,“ a už jsem — sahal po provaze . . .

„V páru to jde lepší,“ liboval si bratr a nosič vzadu spokojeně se usmíval. Sluníčko na nás brzy vykouklo — patrně líbilo se mu to spřežení naše — a proto vesele se usmálo. Bratr Prokop se rozhovořil — vyprávěl mi cestou — a já „chytal“ svoje obrázky. Zde některé z nich.

I.

Vesnici Máslov už známe. — Do té vesnice vyjel si tedy kdysi před vánocemi z františkánského kláštera bratr Prokop na sbírku. Poslal ho pater guardian a jako nosiče přidělil mu sluhu Josefa. Tento tlačil před sebou trakař a na něm stočené tři pytle — jeden na pšenici, druhý na žito — a třetí na ostatní — dostanou-li ještě něco jiného. „Pro příhodu — pro příhodu“ — říkal nosič Josef a v duchu si při tom myslil: „což kdyby se nám to dodvou nevešlo, kdyby snad jeden z pytlů se protrhl, kdybychom i hrachu, čočky dostali, kdyby — Ale nahlas to neřekl — protože mu jednou bratr Prokop povídal:

„Poslyšte, Josífku — chcete-li řeč začít se slovem „kdyby“ — tak pokaždé raději mlčte — neboť taková řeč je jistě marná a zbytečná . . .“

Tito dva tedy blížili se k naší vesnici. Mlčeli oba, ježto vítr dul jim přímo do tváří. Prokop šel první — rukou opíral se o silnou hůl a o koleno mu tloukla těžká kapsa širokého pláště. Byla plná svatých obrázků pro děti i dospělé. Vykračoval statně a jemu v patách těsně za ním jel Josef, aby se za něho schovával — Prokop ve svém habitu totiž byl jako štít — o nějž rozrážel se dravý proud studeného větru — na Josefa už dorážel pak se silou zlomenou — oslaben.

Byli oba rádi, když spatřili první statek Máslova — dvůr, kde se říkalo „u Bachorů“ —

Tam seděl hospodář za stolem a cpal si zvolna dýmku, když kolem okna mihl se stín.

„Kdo pak to k nám asi jde?“ zvědavě ozvala se hospodyně u kamen. Bachor rychle upřel oči na druhé okno v řadě — a spatřil Františkána.

„A to je Prokop — čekala jsem ho,“ — radostně povídala selka — „i jen se tak nemrač — nevidáno — pro trochu obilí.“ —

Ale sedlák mračil se ještě víc — „nerozumíš tomu — měla's být na té schůzi — nic nemáme dávat — ani milosrdným, ani jeptiškám — ani kněžím, ani klášterům — mají sami dost“ —

Venku na záspi bylo slyšet, jak Prokop podupával — otloukal si s bot namrzlé nášlapky, oklepával sněh s hábitu a vytrásal ho z pláště i z čepice . . .

„Prosím tě, muži, kde's to zas slyšel — odkud to máš?“ křičovala se hospodyně —

„Ten řečník — ten pán z Prahy to tu přece veřejně vykládal —“

„Pokoj budiž tomu domu . . . Pochválen Pán Ježíš — a pozdrav vás Pán Bůh — to je tam nečas —“ bodře vstupoval Františkán do světnice — stíraje s čela pot. —

„Na věky amen — pěkně vítáme“ — vesele a radostně volala Bachorka — a ani si nevšimla muže — „a posadte se u nás, Prokope — odpočiňte si“ — pobízela upřímně —

„A proč jdete v téhle nepohodě — psa bych nevyhnal“ — vrčel hospodář a už měl na jazyku — „však jsme pro vás nepsali“ — ale spolkl to.

„E — proč jdeme“ — zase tak dobrácky promluvil Prokop — „abychom se uživil — čím horší nečas — tím spíše zastihneme pantáty doma — politují nás — a přidají hrst té Boží úrody. Vždyť víte — jako každý rok — vzkazuje pan quardian pozdravovat — a prosí o trochu obilí —“

Bachor za stolem zašoural sice nohama — jakoby chtěl vstát — nutilo ho cosi, aby vstal — a jako jiná léta tomuhle hostu na bílé míse přinesl zlaté pšenky — ale v tom prudce zamrkal a v očích mu zasvitlo chytrácky. Dobrý nápad knítl mu hlavou. „Vymluví se — vymluví,“ radostně říkal a už si sestavoval omluvu. Zabafal dvakrát, třikrát z dýmky — přimačkl palcem tabák v dřevěné hlavičce — a zavřel víčko, až to hlasitě tichem světnice cvaklo — pak umačkl doutnající sirku a pozorně, zvolna ji pustil pod stůl. To všechno dělal, jen aby získal času — aby postačila v jeho váhavém duchu myšlenka obléci na sebe slova:

„A tak — obilí?“ počal pak zvolna — jakoby Františkána po prvé v životě byl viděl, a slyšel, proč přichází — „a to, Prokope — letos jste netrefil“ — dobráckým tónem mluvil dál — „ještě jsme letos ani cepem neklepli a koně žentour ani neviděli — mám špýchar jakoby ho vymet' — zrna tam není — všechno je ještě v klasu.“

Bachorka při té lži červenala se za svého muže. Ne — nemohla to vydržet — raději šla ze dveří. Šla do komory pro počtu příslušnému hostu. Ale když se vrátila, byl už Prokop na odchodu — na jeho tváři byl smutek zklamání — „nic nedělá, pantáto, nic nedělá“ — mluvil dobrácky — „až za rok tedy dá-li Pán Bůh — za rok.“

„Prokope, snad byste neodešel,“ volala ho zpět Bachorová — nesoucí v ruce bochník chleba a hrudku másla — „ukrojte si přece u nás.“

„A zaplať Pán Bůh — panímámo — jakobych užil — nemám ani chuti, věřte mi — tak opatruj Pán Bůh!“

„No — dejž to Pán Bůh,“ odpovídala sama selka a doprovázela frátera ven. Tam na síni stál Josifek a v ruce měl připravený ohrnutý pytel.

„Tak — Josefe, — složte ho zas — špatně to začíná — nemlátili ještě — pojedeme dál“ —

Panímáma studem utekla. „Jsi ty krufák — že se trestu nebojíš — lžeš — lžeš pro hrst pšenice — kterou ti myši rozhlodávají . . .“

Ale Bachor zarytě mlčel a spokojeně se díval — jak Františkán s nosičem po prvé od něho odjížděli s prázdnem.

II.

Za statkem Bachorovic teprve začínala vlastní ves. Silnice úzká, okresní, se tu rozlévala v širokou, okrouhlou náves jako potok, ústící do rybníka. Ve středu velkého prostoru stála kaplička a opodál od ní kříž. Kaplička otlučená, neomítnutá, neobilená a kříž po větru nachýlen. Milí čtenářové, přijdete-li někde do cizí vsi, a chcete-li poznati, jak to vypadá v ní po stránce náboženské, jen se podívejte na kapličku, na kříž, na sochu nějakého svätce a podle toho uhadnete to hned.

V Máslově jako kříž stál na křivo, i víra v srdcích lidí silně byla nachýlena a jak se říká, „duch času“, to jest noviny, spolky, řečníci, hospody, nevěrecké knihy, to všechno tím křížem klátilo víc a více.

Prokop od statku Bachorovic rovně zaměřil k Hlaváčkovům. Před vraty se zastavil a pohlédl vzhůru. Statek byl krásně olíčen, obílen, ale kaplička nad vjezdem zůstala prázdná. Stával tam od nepaměti svätý Florián, patron proti ohni. Když statek posledně před poutí dva zedníci zvenčí ovrhovali a ozdobili, snesli svätého s jeho výklenku a nikdo už nedbal, vynést ho zase nahoru. Válek se teď pohozen za komínem se starým kolovratem, starou truhlou a beznohou židlí . . .

„Maminko, co pak je to tu?“ ptával se nejmladší hošík matky když, se za ní vyvlékl až na podnebí a prstíčkem ukazoval do zášeří komínu.

„I nic, to je samé staré haraburdí,“ říkala Hlaváčková a pozorně sváděla synka dolů. Tam tedy odpočíval svätý Florián i se svojí dížkou, kterou uléval dřevěné plameny u svých nohou.

Za to však bratr Prokop zpozoroval na statku něco jiného. Byl to krásný, červenobílý, zdaleka čitelný, zánovní nápis: Obecní úřad. A hned vedle branky visela černá, zadrátovaná tabule a na ní ve větru třepaly se popsané, sněhem promočené a zase zmrzlé papíry.

„A, vida, byly tu volby, Hlaváček je starostou,“ řekl Prokop Josífkovi, který nápadně dlouho si prohlížel slepou, prázdnou kapličku nad vraty.

Branka cvakla, Prokop vešel, ale nosič „i s kočárem“, jak říkal svému kolečku, zůstal venku.

Zmrzlým kotníkem zafukal Prokop třikrát na dveře se štítkem, na němž bylo zlatem napsáno: „Úřadovna“.

„Dále!“ ozval se uvnitř stručný, úsečný hlas.

Prokop vešel, pozdravil, ale Hlaváček seděl u stolu, pohroužený do pilného psaní. Stál dřív u okna, ale jak viděl, že k nim míří Františkán, hned zaujal tuhle učenou posici a počal se učit na kusu papíru krasopisně podepisovati, jmenovitě se mu jednalo o to, aby uměl udělati za svým jménem nějaký hezký, zkroucený ocásek, jak to vidíval viset u jmen velikých pánů. Jako těchto byl sice i jeho podpis nečitelný, ale ten ocásek se mu nechtěl kloudně podařiti.

Hezkou chvíli si tak hrál, děláje, jakoby mnicha neviděl. Ten stál skromně u dveří a klidně díval se na hospodáře. Nemohl ho ani poznati, protože posledně byl oholen, a teď měl pod nosem i na bradě tvrdé, nepodajné vousy. Konečně se nabažil Hlaváček, myslil si, že už nechal státi Prokopa dosti dlouho. Položil tedy vážně péro, rozškrtnul sirku, aby si napálil nedokouřenou cigáro. To kouřil jenom před lidmi, jak odešli, ihned je pokaždé uhasil a bafal zase ze staré ulmačky, tak že mu jedno krátké třeba týden vydrželo. Mezitím tedy, co zapaloval vlhký, močkou přesycený zadeček doutníku, optal se nedbalým tónem: „Co pak si přejete?“ a při tom na Prokopa ani se neohlédl. Tento odkašlal, přestoupil s nohy na nohu a mrzutě podíval se na podlahu, kde byla pod ním loužička vody z roztáleného sněhu, jenž nedal se venku sklepati se zmrzlých bot, a pak pomalu začal:

„Nejdříve blahopřeji, aby Pán Bůh v novém úřadě...“

„Nu dobře, dobře,“ přerušil ho Hlaváček. „A co dále?“

„I však víte, jako každý rok, pantáto...“

„Pozor, vždycky pane Hlaváčku aneb pane starosto,“ rychle skočil do řeči Prokopovi hospodář.

„Odpusťte, to je zvyk,“ koktal v rozpacích bratr. „Přicházím zase, jdeme po sbírce, o trochu obilí prosíme, pan guardián...“

„Zkrátka tedy,“ pronesl teď vážně starosta a vstal od svého stolečku, „řekněme to zkrátka: Žebráte, co?“

Bratr Prokop sotva znatelně se začervenal, sklopil hlavu, na hrdle mu ohryzek pod kůží vyjel rychle nahoru, až pod samu bradu, a sjel zase dolů, jakoby cosi spolkl, a pak, dívaje se klidně starostovi do očí, přisvědčil mírným, ale rozhodným hlasem:

„Ovšem, pane starosto, žebráme.“ Starosta sám teď nenesl ten mírný pohled mnichův, sklonil hlavu, rozkašlal se,

na okamžik vypadl ze své role, ale hned se vzpamatoval a jako dříve pokračoval, drbaje se při tom nedůstojně za uchem. „To je zatrolená věc, vy o tom, Prokope, nevíte? Tuhle jsme to přece přibíli u Bachorů na zeď i na druhém konci u Drímalů...“

„A co jste přibíjeli?“ optal se mnich, a hlavou už mu projelo, co chce asi ten potutelně se usmívající starosta říci —

„Nevíte nic o okresních stravovnách?“ vyhrklo teď najednou z Hlaváčka, jakoby odhodil poslední překážku, jež bránila urážeti toho tichého člověka zde. „Víte, je na to teď paragraf“ — rychle s učenou tvářičkou mluvil dál — „žebrota se u nás přísně zapovídá — mohl bych vás dát strážníkem sebrat —“

„Toho nebude třeba,“ řekl Prokop a obrátil se k odchodu.

— — — — —
Až dosud naslouchal jsem tise a mlčky. Leč tu — když si mnich z hluboka oddychl, neudržel jsem se:

„A víc jste mu neřekl nic?“ optal jsem se zpříma.

„Ne, neřekl — přál jsem mu jen zdraví a odešel jsem — venku jsem potkal jeho děti — chůva se s nimi odněkud vracela, dal jsem jim po obrázku a odešel jsem.“

„On vás přece urazil — nejste, dovozte, syčák — nežebráte pro sebe — máte právo k tomu — je tu řehole vaše — schválená císařským patentem —“

Prokop jakoby neslyšel ostatní — jen na první slovo odpovídal: „Urážka? Jak to? Nevím co je urážka — zapomínáte, že jsem řeholníkem — to mne už lidé podle vás urazili přikřeji, surověji —“

„Vypravujte — vypravujte,“ nutil jsem Prokopa — a on vyprávěl mi obrázek další.

III.

„Člověk si v životě nasbírá mnohou zkušenost,“ pokračoval Františkán klidně. „Mnoho lidí pozná. U mnohých záležitosti na tom, v jaké náladě jsou, když k nim přijdeme, na okolnostech, ve kterých právě žijí.“

„Jak to?“ optal jsem se zvědavě.

„Tož poslouvejte. — Asi hodinu za Máslovem, jak víte, je Švabín. Když jsme obešli Máslov — nechali jsme si u Drímalů svoje pytle — hospodář nám půjčil nové a týž den jeli jsme tuhle s Josífkem do Švabína. Všude přivítali nás vlídně. K poledni — jako vždycky, nechali jsme si hospodu. Ta stojí uprostřed návsi — zrovna proti kovárně u rybníka. Tam jsme pokaždé obědvali — kousek chleba a pantáto nám nalil skleňičku piva. Bývala to klidná, tichá hospůdka vesnická — která oživla snad jen v neděli. Všedního dne byl starý Kohout se-

dlákem — jezdil s koněm, mlátil, komposty vozil — jenom v neděli oblékl si bílou zástěru, na hlavu nasadil kulatou nízkou čepičku s třapcem a byl hostinským. Tentokrát — jak jsme se blížili k hospodě, slyšeti bylo už dvojitými okny zpěv až na ves. Josífek najednou mě upozornil: „tohle tu loni nebylo“ — a kývl hlavou směrem ke zdi, kde byla přibita také nová, kulatá tabulka s nápisem: „Dělnická beseda Svornost“. — Zrovna pod tou tabulkou nechali jsme stát trakař a vešli jsme do vnitř.

Tam za stolem seděla veselá společnost. Na hlavách měli ohromné širáky a pod bradou na krku rudé kravaty. Zpívali. Nerozuměl jsem všemu — jenom slovům se opakujícím: „Buď práci čest — buď práci čest.“ Divil jsem se nesmírně — když tak velebí práci — proč nepracují — bylo přece pondělí — už skoro poledne — pracovní den — a po vsi všude lidé pracovali.

„A — černí ptáci“ — přivítali nás, když po malé chvíli nás teprve zpozorovali. Seděli jsme s Josefem u samých dveří, vstali jsme a chtěli odejít — ale už nás obstoupili. Jeden vzal mi plášť, jiný posadil si na hlavu moji čepici — třetí mi vlil do kapuce sklenici piva — čtvrtý tahal mne za cingulum — tu teprve se tuhle Josífek ohnal holí a odstrčil zpitou chasu.“

„Pánové, pánové“ — krotil je hostinský, když se znovu chtěli na nás vrhnout — „posadte se, — však já je vykourím — uhlídáte“ — a obrátil se ke mně s otázkou:

„Poslouchejte, člověče, na koho to vlastně žebráte — co?“

„Pro sebe, pane hostinský, a pro klášter — pro své bratry.“

„A proč nepracujete?“

„Pracujeme — naši kněží kážou, zpovídají, missie konají, v duchovní správě pomáhají — zdarma, obětavě — jmění nemáme, platu od státu nebereme — náš otec svatý František — uložil nám almužnou se žít —“

„Láry — fáry — lenoši jste,“ řekl hostinský.

„Výborně, lenoši!“ přizvukovali „muži práce“ za stolem.

„To nám křivdíte,“ ozval jsem se nyní — pokračoval Prokop — „hle, jak tvrdé a mozolné jsou ruce mé. Vstávám ráno v pět a ulehám večer v devět. Pracuji celý den — v zahradě — v klášteře — v kostele. Kopám, dříví sekám, uhlí nosím.“

„Lže, lže,“ znělo hospodou, „já jen a pije — nic nedělá — dobře se má — ohlupuje lidi — tmář je — hanba mu — hanba,“ a už zase vstávali.

„S Pánem Bohem,“ řekl jsem nahlas a odešel. Hostinský zavřel za námi a zadržel tu zpitou chasu. Ale venku čekalo nás nové překvapení — náš trakař byl prázdný, pytle ležely vedle a obilí válelo se ve sněhu. Tak daleko šla zlomysl-

nost lidská, že i tu almužnu od jiných nám záviděli. Klek' jsem si do sněhu a s Josefem sbírali jsme se sněhem smíchané obilíčko všecko dohromady do jediného pytle. Malé děti i dospělí nám pomáhali a odvedli nás do školy. Tam přišla za námi hostinská:

„Můj muž mě posílá a pro Boha prosí,“ začala — „abyste mu to odpustili. Jsou ti lidé u nás všichni ze spolku — ze „Svornosti“ — dají nám mnoho utržit — co je tam ten spolek o kolik set sudů piva vytočíme ročně víc — tak můj si to nemůže s nimi pokazit — ale tuhle posílá jako odškodněnou“ — a strkala mi do ruky modrou desítku.

„Matičko milá, nesmím přijat ani krejcaru — jen si nechte ten papírek — a nemějte strachu . . .“

„A co? jak? žalovat nebudete? Neudáte to?“

„Ne — neudám — nic se nebojte“ —

„I zaplať Pán Bůh nebeský,“ a chtěla mi políbit ruce — nu přiznám se — tu se mi tak zprotivila, že jsem se prudce od ní odvrátil — nemoha se na ni odporem ani dívat.

„A vy jste opravdu nežaloval?“ optal jsem se s výčitkou.

„I kde — ani mi nenapadlo,“ smál se bodře Prokop — „jenom jsem se za ně celou cestou až domů modlil růženec. Hladce to však neprošlo. Někdo jiný to musil udati, hádalo se na četníky — ale kdo ví!“

„Nu a jak to dopadlo — co se jim stalo — kolik dostali?“ hoře zvědavostí, ptal jsem se nedočkavě.

„Moc dobře to skončilo — byli osvobozeni.“

„Osvobozeni? A jak to?“

„Josífek i já vzdali jsme se svědectví a odpustili jsme jim to“ —

Chtěl jsem po těchto slovech zlosti zahřešit, ale po chvíli se to ve mně rozleželo — podíval jsem se na Prokopa a něco silně mne nutilo, abych ho políbil.

IV.

„Ano — na náladě, jak jsem řekl — mnoho záleží“ — po chvíli znovu se rozhovořoval mnich. „Znám právě také ve Svabině hospodáře dobráka — ale nesmírně prchlivého. Dá se hněvem unést pro každou maličkost — vzplane jako troud — rozčilil se, ale na obrátku je nejlepším člověkem.“

„Jen počkejte, až ho to pustí,“ nebo: „přijďte za chvíli — až se bouřka přežene,“ říká panímáma, když je čelo pantátovo pod mrakem. Pokaždé v tom statku dostaneme vrchovatou opálku krásné pšenice — až jednou — vzpomínám si — jednou také jsme nepochodili — netrefili jsme —“

„A jak to bylo?“

„Tak poslechněte: Když jsme objeli už skoro celý Svabín, zastavili jsme se u Benešů. Ale jak jsme vešli, řekl jsem Josíkoví: „vraťme se — pantáta je nějak špatně naložen.“ Bylo totiž slyšet z chléva jeho vysoký, křiklavý, rozhněvaný hlas. Hádal se tam se skotákem — plísnil ho a ošklivých jmen plnými ústy mu dával. Už jsme se obraceli k odchodu, když ve dveřích zjevila se jeho mohutná obří postava, spatřil nás a uniknouti mu bylo pozdě. Jako lačný na dobré sousto — jako žíznivý na pramen vody — tak se s chutí pantáta vrhl na nás.

„A — tu jsou zas takoví dva“ — křičel přes dvůr a z jeho očí svítily blesky — „a co tu chcete — co? Obilí — vidíte! — To je tak — na sedláka všecko leze, všecko aby živil — každý ho okrádá, každý lenoch, každý ničema přijde a řekne: dej — dej — dej! Ale ne — nedám — nic nedám. Okrádáte mne všichni, čeledín ve stáji, služky ve sklepě, skoták ve stodole — a pak mám něco mít, má se mi dostávat . . . nemám hynout. — Máte-li pak rozum? — Svlečete nás, do naha svlečete, ze statků utéci musíme, nedávno tu byl milosrdný, minulý týden přišly jeptišky a dnes už zas vy — ale ne — nedám“ a zlostně dupal nohou — „nic nedostanete — naděl vám Pán Bůh — a tamhle jsou vrata — tak — já vás naučím —“ To všecko mluvil Beneš jedním dechem — zlostně, pohněvaně — křičel na dvoře, že ho jistě bylo slyšet až za devátý dvůr — k slovu nás nepustil — na pozdrav neodpověděl, omluvu přeslechl — soplil a zuřil. Stáli jsme klidně u svého trakaře a v duchu jsem litoval hospodáře. „Zlost nezná ctnost“ — omlouval jsem ho — a odpouštěl. Přistoupil až k nám — „a co mlčíte? Braňte se přece — odpovídejte — křičte taky — musím se pohádat — uleví se mi — odlehčí — snáze se mi pak žije —“ ale to už hlas jeho tichl — s výše klesal, stával se jemnějším, v očích oheň pohasínal a čelo svráštěné se hladilo. Jako vlny na jezeře uléhají — když bouře se přežene — tak vyrovnávaly se vrásky na tváři Benešově.

„I toto, křičet se s vámi, pantáto,“ usmál jsem se — „kdo by vás překřičel? Měl jste býti generálem a komandovat pluk.“

„Eh — když ta chasa člověka rozhněvá — že si ve zlosti pak ani do huby nevidí,“ odřekl ještě nakvašeně hospodář a daleko od sebe si odplivl.

„Ale jakou to vy, Prokope, máte povahu? A co máte v žilách — prosím vás — vodu jistě místo krve! Na mne si tak někdo vyjet — jako já spustil na vás — nu — krev by tekla — krev. Kde tu trpělivost jenom berete — naučte mne to — povězte — ukažte . . .“ a prosebně až podíval se na mne.

„S radosti — není to nic těžkého“ — vážně a zase jen mírně jsem mu povídal — „jednoduchý prostředek — když jste nám nejvíce spílal — tiskl jsem v kapse — —“

„Nůž?“ vyhrkl prudce Beneš — chtěje uhodnouti moji myšlenku.

„Ó kde pak!“ dal jsem se do smíchu — „tu se podívejte: křížek od růžence“ — — — hospodář sklopil hlavu — odmíchl se — patrně o něčem vážně přemýšlel . . .“

I Prokop ustal a chvílečku jsme táhli spolu trakař mlčky, nemluvice. Až zase sám Prokop přerušil nastalé ticho: „Věřte,“ řekl rozhodným, až tvrdým hlasem — „ještě je mi taková, přímá bezohlednost — často i hrubost otevřená, vyložená surovost milejší — než hadí úsměv, úhoří kroucení, omluvy dýchající vlivností, ale za kterou se skrývá lišácká prohnanost a faleš.“

Ulehčil si jaksí — prudce zadýchal a nečekaje na mé pobídnutí sám pokračoval:

„Tak třeba hned soused hněvivého, prudkého Beneše, mladý Kořil — samé „má úcta“ — „raďte“ — „prosím“ poklony činí — kroučí se, ale lišák — jako had se vytáhne ze všeho — ale do duše mu vidím.“ — Zase se odmíchl jakoby váhal — ale pohodil hlavou a povídal — „a proč bych vám to nepověděl — je to také lidská povaha — obrázek, jenž stojí za podívanou: Když přijdu k nim do dvířek jenom — už je ruch po dvoře — i v síni a pravidelně otevírá mi Kořilka dveře s lahodným úsměvem: „I vítáme vás — Prokúpku — srdečně vítáme — jen raďte dál — ohrát se a prosím posadte se — dětičky už se celý rok těšily na obrázek . . .“ Vytáhnu balík s obrázky — podělím všechny přítomné, nezapomenu ani na nepřítomné členy rodiny — „ještě chůvičku máme letos novou,“ připomínala panímáma, když už jsem obrázky zabaloval, vytáhl jsem tedy a položil jí na dlaň ještě jeden. Poděkovala uctivě — šla ke stolu, vytáhla jedno šuple, pak druhé — hrabala ve skříní, hmatala po polici — volala na služku: „Ančo, neviděla's klíče od špýcharu?“

„Ty máš asi pantáta,“ váhavě odpovídala Anča —

„Ano, ano — to už jistě,“ — volala rozmrzená selka a celá sesmutněla — „to je mi líto, že muž není doma, odejel před chvílí do města a klíče od sýpky má patrně s sebou — musíte odpustit — až jindy — podruhé — za rok — dá-li Pán Bůh“ — — —

„Nic nevádí — nic nedělá,“ upokojím panímámu — ale jsem přesvědčen, když odcházím, že se za mnou posměšně dívá odněkud z vikýře nebo přístěnku — pantáta Kořil — jdu všude, kde mne pohaní, potupí, ale ke Kořilům už jsem letos nešel — Josef tuhle mne tam nepustil —“

Před námi vykukla věž děkanského kostela z hlubokého, zasněženého údolí.

„Už budem brzy doma,“ zaradoval se mnich.

„Což, už mi nic nepovíte?“ optal jsem se smutně —

Prokop se usmál. „Jste nějak nenasytný — nebyl bych už hotov — tuhle už vidíte náš klášter.“

U samé cesty stál kostel s malinkou věžičkou — vedle dlouhá jednopatrová budova jako kasárna — smutná okna bez říms, bez záclon, zdi bez ozdob — bez maleb dívaly se do zelené zahrady. To všecko velikou svojí náručí objímala vysoká kamenná hradba a na dvoře hlídalo to několik kamených světců.

„Tak jsme doma, doma“ — radoval se Prokop — „tam je mi tak milo jako bývá v nejkrutší vánici u teplých kamen. Nevím o světě — nevím o lidech . . . Štěstí moje — pokoj a mír zůstává tu pod tou prejšovou střechou.“

Podal mi ruku a poděkoval, že jsem jim pomohl táhnouti trakař. Potřásl jsem mu tou rukou: „Víte, co bych si přál?“ řekl jsem mu, než jsme se rozešli —

„Nu — co pak asi to bude?“ usmíval se Prokop.

„Abychom se na tom vandru po světě častěji sešli“ —

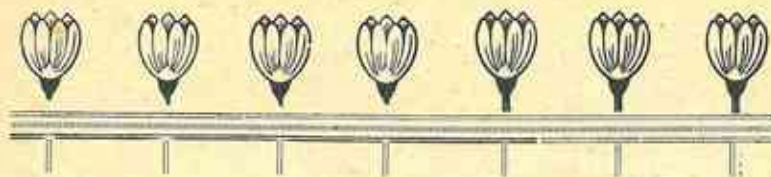
„I to se může stát — náhoda bývá všelijaká.“

„Tak tedy — na shledanou!“ vykřikl jsem.

„Na shledanou“ — řekl Prokop s Josífkem — ve fortně zacinkal zvoneček — dveře se otevřely a branka františkánského kláštera pohltila i bratra i nosiče s trakařem a pak jako ústa — klapla a zavřela se . . .

V. Poslední a nejkratší obrázek.

Šel jsem dále do města. Tam z veliké hospody valil se ven právě maškarní průvod. Stoupl jsem si na roh náměstí — opřel si aparát o prsa a fotografoval, jak to táhlo kolem — harlekýny, opice, žida, rytíře, krále — zač kdo byl přestrojen. Tu kolem mne přešel ještě jeden pár: mnich s jeptiškou. Mnich byl vypasený, oblečen jako Františkán, v jedné ruce držel jitřnici a v druhé plecháč s pivem. Vzpomněl jsem si na Prokopa a bylo mi v tom masopustním reji — do pláče.

JEPTIŠKY.

I.

Dvě černé postavy kmitly se návsí.

„Jeptišky“ — vykřikly děti a hleděly zvědavě za nimi.

U nás na vsi je řeholnice vzácným zjevem. Jednou v roce zavítají k nám dvě jako párek vlaštovic — celé černé — jenom kolem tváří vine se jim bělostná rouška. Vyletí ze svého hnízdečka v královské Praze a proletí venkov — tiše, skromně prosíce u dveří obecních úřadů, továrních kanceláří a zámožných statků o příspěvek pro nemocné — opuštěné — pro sirotky — pro asyl — nebo útulnu služek . . . Neúnavně jako ptáci sbírají od rána do večera — den po dni — tam pro ty ubohé, nešťastné . . . Znají po vsích i městech už svoje známé. Vědí, kde jim nabídnou židli, aby si odpočaly, kde jim dobrá panímáma uvaří hrnek kávy, aby se zahřály, ví také, kde je nechají státi u dveří a s tváří zamračenou a zlostně jako příspěvek k lidumilnému účelu metnou jim ve tvář urážku. —

Pamatuji se ještě čtenáři na bratra Prokopa a Máslov — a v Máslově na pantátu Hlaváčka? Že ne? Já sám byl bych na něho málem zapomněl. To je ten, co dovedl bratra Prokopa, když ho prosil o hrst obilí, k tabulce, přibité na jeho statku, na které stálo: „Žebrota a každé fechtování se tu pod pokutou 2 zl. zapovídá.“

„Chodí sem bohatí žebráci, když na nich mohou vybírat pokutu,“ pomyslel si bratr Prokop, ale neřekl nic.

Pantátovi se to náramně líbilo. Dlouho to dával v hospodě k lepšímu a všichni se jeho kuráží náramně divili.

„Jó — to je, pane, svobodomyšlný člověk,“ říkali o něm, a pantátovi to tak pomohlo, že byl na nově období zvolen obecním starostou —

„Proč jste ho zas volili?“ optal se kdosi.

„Protože má kuráž, nedá se, nikoho se nebojí, je náramný boháč, může si něco dovolit — každý se ho bojí“ — „Ale vždyť je to vlastně hrubiján.“

„To je — to je, většího bychom nenašli — a právě proto jsme ho zvolili, každý se ho bojí“ —

A tak se stalo, že k němu musily zajít i jeptišky. Vyhnuly se pokaždé jeho statku — ale když byl starostou — šly k němu. Obec dávala jejich klášteru ročně zlatku. Půjdu tedy o ni poprosit. Nechtějí nic od starosty — chtějí od obce — jdou k němu jako k úřední osobě. Tak šeptaly si cestou sestřičky — tak mu to mírně řeknou — za odpuštění poprosí — omluví se — a už připravily si do ruky podepsanou stvrzenku na 1 zl. — jako to dosud pokaždé činily — požehnaly se za dveřmi křížkem a zaklepaly. „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus,“ pozdravily na prahu.

„Zase žebrota,“ odpověděl jim na pozdrav starosta Hlaváček — „ukážte svoje papíry — kdo pak vám dovolil po vsi žebrot, co? U nás je pořádek, tu se musí i flašinetář dřív na obecním úřadě omeldovat — než začne po vsi hrát — a vy tak beze všeho lltáte vesnicí. Dívám se na vás oknem, jak vymetáte statek po statku.“

Sestřičky tlačily se k sobě ustrašeně jako ptáčata před ostřizem. Klopily oči k zemi a zpod víček draly se jim slzičky.

Sestra Anděla otevřela černou kabelku — vyndala z ní černou knížku a podala ji starostovi.

„Sebrat vás dám — měly jste se dříve u mne ohlásit,“ bouřil Hlaváček — „pošlu pro policajta a musí vás v šatlavě zavít,“ a blížil se k oknu.

„Máme ke sbírkám povolení místodržitelské pro celé české království,“ promluvila konečně Anděla a hlásek se jí chvěl a třásl lítostí i bolem.

„Tady já jsem místodržitel — tu v Máslově mám já co poroučet,“ buřil se do prsou pan Hlaváček — „a na co vlastně sbíráte — na nemocné — co? Každý jenom na nemocné — ale my nedáme nic — obecní výbor to zrušil — nedáme ani vám, ani milosrdným — dali jsme to na Husa — rozumíte — na Husa — víte-li kdo byl Hus — vy husy.“ —

Sestřičky už byly ve dveřích.

„A to vám povídám, ať se neopovázíte překročit vickrát můj práh — pokud budu starostou já — ani krejcaru od nás nedostanete,“ křičel za nimi starosta.

„To jim přece neměl udělat,“ — říkaly panímámy a srdce třáso se jim soustrastí — „viděly jsme je — plakaly po celé cestě — přes celou ves — když to udělal Prokopovi — no to je konečně mužský — ale jeptiškám?“

„Aby ho tak žalovaly — stálo by to víc než zlatku,“ soudili hospodáři.

„A to on Hlaváček ví, že žalovat nebudou —“

„Nemají svědky — a proto měl kuráž.“

„Nežalovaly by, i kdyby měly kupu svědků — snesou to a počítají to za zásluhu u Boha —“

„Takových husarských kousků už Hlaváček vyved — jako tenkrát s Prokopem.“

„Nu — já kdybych byl Prokopem anebo jeptíškou — mně by to udělat nesměl — já bych mu pověděl, zač je toho loket“ —

„Protože jsi špatný křesťan — umíš jen nepřátele žalovat — ale neumíš jim odpouštět — já bych se vsadil, že se ty řeholnice za něho ještě pomodlily.“

„Možná dost — jisto je alespoň, že mlčely, i když se jich ptaly naše ženy proč pláčí, co se jim stalo, mlčely jako hrob.“ —

A tak rostla sláva i odvaha máslovského starosty. Přerostl všem přes hlavy, všichni se ho nabažili, nevolili ho už ani do výboru — ale památkou na jeho „ouřad“ zbyla mu neukrotitelná pýcha a nadutost. Postavil si statek krásný jako zámek a pevně do čtyř hran seskupil si hospodářské budovy, — že jeho dvůr byl jako hrad.

„Chamradina zatracená,“ říkal o ostatních svých máslovských sousedech, „holotou a žebrota,“ byli mu domkáři a baráčníci. Největší zlost měl, když do jeho bytu, „do pokoje,“ jak říkal, vstoupil žebrák. —

„Kam sem lezete,“ vypálil na něho zhurta, „marš ven“ a v čeledníku potom plísnil ženu i služku i děti: „kam to sem pouštíte, zasmradí to celý dům, abychom po nich větrali a vykouřili.“

„Já to skuhrání nemohu poslouchat,“ říkal pak v hostinci — „od čeho máme chudobince, nemocnice, stravovny — proč na to platíme — proč bych ještě dával almužnu? Platím daně a přírážky a dost.“

A za to tím více přál sám sobě.

„Už je jako bečka tlustý,“ divili se mu lidé —

„Však on si také přeje — u nich na statku třikrát zabíjeji a každý krmník má po metraku.“

„Pivo si vozí z pivovaru a v hospodě je každý večer — někam to jít musí.“

„Ten se tím sádlem uleje — dýchá už těžce.“

„Ba — ba — ani nedýchá — jenom funí.“

„Ani chodit už nemůže.“

„I vždyť nemusí, může se vozit.“

„Já bych nechtěl v jeho kůži vězet,“ řekl vyhublý baráčník — „a to břicho mu nezávidím — vleče je s sebou jako břemeno ustavičně.“

„A zahodit je nemůže. Ani v Karlových Varech ani v Mariánských Lázních mu je doktoři nesundali —“

„Klepne ho jednou mrtvička a bude po něm.“

„I v tom bude mít štěstí — bude mít krátkou, bezbolestnou smrt —“

„Jenom abyste se nemýlili —“ znovu poznamenal baráčník a hovor přenesl se na jiné pole.

II.

K Hlaváčkovům do Máslova jezdili lékaři.

„Až z Prahy professor tu byl,“ vyprávěli si lidé.

„Stovku musí mu Hlaváček na dřevo vysadit.“

„Co pak mu to udělá — má peněz jako plev — jen kdyby si mohl koupit zdraví.“

„To je to — kdyby — kdyby —“

A opravdu Hlaváček stonal. Srdce topilo a dusilo se v tuku. Vypovídalo službu. Ochablo a nemělo síly celým tělem rozvádět mizu lidského života — krev.

„Srdce to je jako pumpa na tlak — klapky v něm nefungují — krev nepravidelně obíhá tělem — proto končetiny zvolna odumírají,“ vysvětlovali lékaři zarmoucené paní Hlaváčkové.

„Budete jistě vdovou,“ povídal jí na odchodu professor — „ale váš muž si ještě poleží.“

A nemýlil se. Jako konve otekly obě nohy Hlaváčkovy a byly tak slabé, že se na ně postavit nemohl. Ležel na bílé posteli a díval se na svoje bledé, bezkrvé ruce. Chvilí hmatl si po tváři. Jindy nahnal tam tučné masité líce, pod bradou tuhý laloch. „Jako hadry mám teď maso,“ řekl si a v prstech tiskl vlhkou, žlutavou kůži. A všechno ho bolelo. Celé tělo, zvláště v kříži a zádech. Nevyržel v posteli — přenášet ho musili z lože do lenošky — z lenošky na lože, peřiny pod nim musili přestýlat, polštáře měnit.

„Měli byste mu vzít nějakou opatrovnici zkušenou,“ poradil konečně ošetřující lékař. Ale paní Hlaváčková dlouho se tomu vzpírala — až konečně přijednala si máslovskou porodní bábu.

Ale s Hlaváčkem bylo stále hůř. Na obou nohách naskočily mu vředy — a provalily se. Otok stoupl až ke břichu.

„Je vodnatelný,“ prohlásil lékař — „zkusíte mnoho — snad bude potřeba nohy mu amputovat.“ Navrhl to Hlaváčkovy — ale ten ani slyšet nechtěl. Rozhněval se na lékaře, bouřil a soptil, nadával mu „mastičkářů“ a ani vidět ho nemohl. Ale neulevil si. Paní Hlaváčková stála tu u jeho lože sama. Porodní bába už dávno utekla — ošetřovatelku z nemocnice vyhnal sám Hlaváček, když ho jednou okřikla, aby nenadával, neklel — a zlostně chorou nohou jeho udeřila o tvrdou pelest postele. Obě vyprávěly, co zkusily. Jaký zápach jde z těch bolavých noh. Ustavičně větrat že musily a vykuřovat. Purpury, jalovec, ocet, cukr že zprvu pálily — a pak že lékař, aby ten

smrad zahnal, přinesl karbolku a nějaké prášky bílé, protivně páchnoucí. K vydržení že to už nebylo. „To má za to, že mu dřív každý páchl,“ kývali hlavou žebráci.

„Co si počnu, pane doktore, co si počnu,“ bědovala paní Hlaváčková, „nikdo u něho nevydrží — den ode dne je to horší, sama nestačím, i vlastní děti štítí se otce, ani syn ani dcera nechťejí mu převázat nohy — vyměnit prádlo. —“

„Milá paní, nezbude nic jiného, než psát do Prahy pro jeptišky.“ —

„Jeptišky?“ křížovala se Hlaváčková. —

„Ano, jeptišky, ty jediné to vydrží — protože musí.“ —

„Ale můj muž —“ a Hlaváčková vzpomněla si na onu trapnou scénu, kdy její muž dvě řeholnice ze svého domu vyhnal — „ne to nelze —“ řekla konečně — „pište ještě o dvě opatrovnice — dám jim, co si požádají.“

„Váš muž by si jeptišky zamiloval, znám to ze zkušenosti — ale učiním podle vašeho přání.“ —

Týden vydržely opatrovnice u Hlaváčků — ale po týdnu vystřídaly je — dvě milosrdné sestry.

„Chcete mě zabít — zabít,“ křičel Hlaváček — když mu to oznámili — „ani vidět je nechci“ — a když tichým, neslyšným krokem vešla k němu sestra v ohromné zástěře — ležel tváří ke zdi obrácený a bručel „můry černé — zardousit mě chtějí —“

„Zardousit,“ mumlal ještě, když už u jeho hlavy seděla jeptiška. Sykl bolestí. Hned pružně vyskočila řeholnice a měkkými prsty dotkla se jeho nohy. „Převážu vám ji,“ řekla lahodným hlasem.

Hlaváček zavřel oči a neodpověděl. Vyměnila rychle obvaz — „a teď přestelu vám postel —“ přišoupla si lenošku a než se Hlaváček nadál, posadila ho do ní.

„Kde ta ženská nabrala sílu,“ pomyslí si pacient — „dříve se tahaly se mnou dvě — to musí být nějaký obr,“ ale stále měl oči zavřené a ač mu zvědavostí pálily — neotevřel je. Slyšel, jak otvírá okno, jak šustí peřinami, vyklepává je — ale kroků neslyšel — „a jak to chodí — snad je bosa,“ myslil si a maličko pozvedl víčka — nohy neviděl — jenom se mu mihl okraj černé sukně a Hlaváček čerstva přitiskl zas víčka.

„Přečtu vám něco,“ řekla zas tak lahodně — „třeba noviny“ a četla klidným hlasem „různé zprávy“, vybírala samé veselé události, rozmarne historky. —

„Je to opravdu jeptiška?“ napadlo Hlaváčkovy a on ani nevěda — stříhl po ní okem.

Sestra Anděla seděla vedle něho. Ta, které řekl „co budu živ, nesmíte překročit můj práh“. — Myslí, že omdlí, že se svalí z koženého křesla, na němž seděl, jak se jí lekl. —

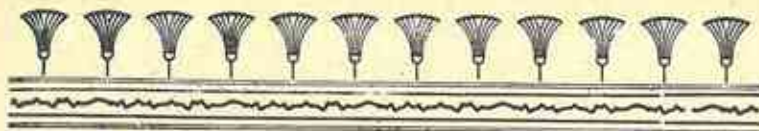
„Teď převážeme druhou nohu,“ řekla Anděla, když dočetla a klekla si na zem a sklonila bílou svoji hlavu k jeho

páchnoucí noze. Položila si ji na jednu ruku a druhou pomalu, zvolna odvazovala obvaz, vymyla ránu, namazala ji chladivou mastičkou — znovu zavázala — postel ustlala — rukama přihladila každý záhyb — „aby to netlačilo — a kdyby něco scházelo, jen se ozvete — přestelu to znova,“ švitořila při tom jako vlaštovička, „a teď se mne chytněte“ a než se Hlaváček nadál — už se jí držel oběma rukama a ona položila ho jako dítě na lože.

„A já jí řekl ‚husa‘ — já jim říkal ‚můry‘,“ — v duchu potom v řadě příštích dnů vyčítal si Hlaváček.

Sestry několikrát se vystřídaly — vždy po měsíci přišly jiné dvě, až konečně k smrti mu dosloužily. Vodnaté, mrtvé jeho tělo po smrti puklo, černá, hustá, páchnoucí tekutina kapala na zem — domácí odvraceli se, držíce si šátky ne na očích, ale u nosu a jeptišky i do vysmolené rakve uložily nebožtíka. Z města musili přijít funebráci a přivéztí vůz, protože pro zápach nikdo k rakvi přiblížit se nechtěl.

„Štítit se lidí za živa a lidé se ho štítit po smrti“ — říkali v Máslově a dívali se s obdivem na dvě jeptišky kráčející v pohřebním průvodu za rakví. Bylo to po dlouhé době po prvé — co kráčely Máslovem — a od toho dne — potkávám je tu každoročně — a jistě, kdyby mohly, pokáraly by mne ve své skromnosti za tento mžikový obrázek. Lidé si dosud na ně ukazují prstem a říkají: „to jsou ty, co je nebožtík Hlaváček za živa vyhnal, a ony potom, když se ho každý štítit — dochovaly ho za to k smrti“ — — —

TŘI NEDĚLNÍ JITRA.

I.

U nás už dávno přestali sedláci chovat skopový dobyteček...

Děti znají ovečku pouze s obrázků — dospělí místo látek vlněných nosí bavlněné hadry a staří pouze vzpomínají a vypravují o tom — jak ráno pastýř troubil a svolával stádo svoje a s věrným psem vodil je potom na pastvu do průhonů, na lada — na stráně.

„A proč už tu nejsou ovečky —?“ když tak optaly se děti, zamyslili se staří a neradi odpovídali: „protože už není na čem je pást — není průhonů ani lad — není širokých mezi ani strání.“

„A kam se poděly průhony a stráně a meze?“

„I rozoralo se to všecko — pořád si přiorával kde kdo moh' — z obecného statku si přibíral — až nic nezbylo,“ poctivě doznávali starci pravdu. — Všeobecné hospodářství řepné vzbudilo takovou nenasytnou žádost po hrudě půdy, že sedláci bezohledně sehnali nejen ovce ale i chudinu, která pro kozy — pro husy na mezích směla si užít kousek zelené trávy — rozorali kde se co dalo a místo mezi nasázeli neplodných kamenů — jež vápnem obilili...

„A jak tu bude chudý člověk mezi námi živ?“ řekl jim do očí tenkrát jediný jeden soused — ale jako sršní vrhli se na něho:

„Platíme jim — a nač se máme tedy nechat okrádat — hle — brázdu pole nemají a husy odchovají a na našem je vypasou, kozu dojí a na našem jí vyživí, vejce pod slepicemi sbírají a slípky s našimi se krmí — nač je nám toho potřeba — rozdělme se o obecní statek a zakažme baráčníkům a podobným chovatí drůbež.“

A toho dne, kdy dle protokolu bylo ono usnesení přijato „jednohlasně“ — odzvonilo se stádu ovci, husí, koz — ale

i míru a pokoji v naší obci. Od těch dob soudí se domkáři se sedláky o přioroky — o obecní les — o kontribučenský fond. — Od těch dob máme v naší obci dvě hospody a od těch dob i — starý pastýř obecní — Beránek — stal se prvním v naší obci žebrákem.

Jako dítě pamatují starého Beránka. Zůstával v obecním domku v pastoušce a byl už tehdy stařečkem skoro osmdesátiletým — opuštěným — „jako kůl v plotě — sám a sám tu stojím,“ nářikal si často — „žena mi umřela — děti do světa se mi rozešly — pes mi pošel — a jen já tu zbyl sobě pro žalost a obci na potíž.“

Ba, na obtíž! — Poslyšme jen! —

II.

Bylo to jednou v neděli dopoledne. Bylo už po žních a táhlo k sv. Václavu. Podzim ohlašoval se už chladnějším větříkem, jenž táhl přes pooraná pole a zelené řepné lány. Na návsi bylo jako po vymření. Ani človíčka nebylo nikde k spatření. Toliko z kostela slyšeti bylo chvílemi hučeti varhany — byla právě veliká mše sv. U mřížky tlačil se houfek dětí a po lavicích tu a tam krčila se nějaká babička nebo dědoušek. Jinak i v kostele bylo prázdno. Ze širých polí občas přiletěly do vsi prudké výstřely — to konal se koroptví hon už ráno od devíti — a z nedaleké hospody ozýval se dutý — chraстivý zvuk kácených kuzelek . . .

V tom na návsi ukázal se starý Beránek. Vyšel ze své zpustlé pastoušky — a k zemi schýlen, jako v půli do pravého úhlu přelomen šoural se cestou drobným stařeckým krokem. V jedné ruce držel hůl a druhou chytal se zdi a vrat a stromů i plotů, kolem kterých kráčel. Občas se zastavil — namáhavě pozvedl třesoucí se hlavu na tenkém, vyschlém, žilnatém krku a zadíval se na dům, kolem něhož právě kráčel. Tak zvolna jako hlemýžď plazil se podél výstavných, patrových statků — jež se tu nad ním němě v tvrdé pýše vypínaly a posměšně jako na červa shlížely na starce dolů. Konečně na jednom statku upozoroval Beránek tabulku s nápisem „obecní úřad“ — a hned chvějící se rukou chytil se kliky. Ta povolila a dveře se otevřely. U boudy kdesi rozštěkal se nádvorní pes. —

„Kam pak sem lezete, člověče?“ vykřikl hrubý hlas. — Byl to obecní strážník, který starce vítal.

„Slyšel jsem, obecní výbor že je pohromadě — sezení prý mají — tak jdu prosit — prosit jdu — aby mi přidali alespoň na teplo — aby se mnou lidsky jednali — dřavou střechou teče mi do pastoušky — okénko mám rozbité — přece jsem obecní služebník — sloužil jsem jim poctivě . . .“

„A proč si to nepodáte písemně — dalo by se to na program,“ odborně radil strážník, — „já vás mezi pány dovnitř pustit nesmím.“

„Písemně podat?“ opakoval stařec a modré vodnaté oči svoje upřel na mladého muže — „a kdo mi to má napsat — já snad? Ani čím bych to psal nemám — ani bych na to neviděl —“

„Někdy to piší já — můžete-li zaplatit, nemáte-li, jděte na faráře — ten to píše zadarmo — a počkejte až do příští schůze.“

„Bůh ví kdy bude —“ posteskl si staroušek.

„To je také pravda —“ přisvědčil ochotně policajt a připomněl si hořce, co mu to dalo práce od Božího rána než svedl a sezval výbor v tom počtu, aby byl schopný se usnášet . . .

„I poprosím pány — ústně je poprosím,“ žebronil stařeček a už vykročil —

„Za nic ne — starosta by mi hlavu utrhl — nejste na programu — to nejde. —“

V tom otevřely se dveře. To sám starosta vyšel z pokoje, kde obecní výbor zasedal už asi hodinu, a spatřil starého ovčáka — Beránka.

„Co pak tu už zase chcete, plesnivý dědku — vy jste tu u mně ustavičně,“ osopil se na něho hrubě.

Stařečkovi strachem i rozčilením rozklepaly se obě čelisti. Hle, sám pan starosta vyšel — poštětilo se mu — může s ním mluvit — už se bál, že ho strážník nepustí — a tak se to hodilo — a jakoby přeslech urážku — hrubé oslovení — sebral všechny vadnoucí síly své a už šoural se přes práh, byl rozhodnut — že i ruku políbí jemu — panu Jelenovi — starostovi — „s ponížností prosím,“ drmolil bezzubými ústy cestou — „pošit novými došky pastoušku — střechu novou — a okénko — a almužnu zvýšit.“

„I vy byste si toho naporučil,“ rozkřikl se pan Jelen a odtáhl ruku, po které stařec už sahal — „snad vám nepostavíme palác? — Zadarmo! — a není vám to dost dobré — to je k nevydržení, co všechno na člověka leze — plať jen — plať —“ rozhazoval rukama a praštil dveřmi, až se okna po celém domě v rámech otřásla . . .

Beránek vracel se s nepořízenou . . . Ze stařeckých očí padaly mu slzy a on kropil jimi cestu k pastoušce . . .

III.

Starý Beránek už dávno odpočíval pod zeleným drnem. I hrob jeho už se propadl — se zemí srovnal — a pan Jelen pořád ještě byl v plné slávě u nás obecním starostou . . . Veselý, fešácký a ačkoliv už na temeni hlavy vlasy mu řídly a na skráních šedivěly — stále ještě se neženil. Hospodařil se starou Lisalovou a odrážel všechny útoky žertem: „na to mám času dost — nic mi neschází —“

Bylo zase nedělní dopoledne. Mezi velikou mší sv. běžel obecní strážník za panem Jelenem do poli — kde byl na koroptvím honu. —

„Dva páni z města přijeli a prosí pana starostu —“

„Že nejsem doma —“

„On je s nimi četník a ten jim řekl, že před chvílí šel tudy a viděl pana Jelena.“

Starosta mrzutě zlomil ručnici — vytáhl z ní obě pa-trony — podal ji strážníkovi a šel domů.

K večeru viděli ho lidé — jak ve vlastním kočáru vezl oba pány do města. I on seděl s nimi a na kozlíku i četník se sezl.

„Není možná — co pak to, lidi, mluvíte?“ divil se druhého dne kde kdo, když slyšeli, že to byli páni od hej-manství — ten jeden že sem bude docházet a bude obecním starostou sám — než to uvede do pořádku — pan Jelen že se už vůbec nevrátí — že si ho nechali ve vyšetřovací vazbě, že padělal účty, podpisy, směnky — že k soudu odstěhují obecní knihy, protokoly, celou skříň — všechno —

„Inu, prodlužen on byl — což je o to — ale že by i pod-vody . . .“

„Jo, ten život něco stál — víno — karty — holčičky — flinta, kočár, zábavy,“ vypočítávali na prstech lidé. —

A celá ves potom žila v ohromném napětí. Všichni ho-řeli zvědavostí a do toho ohně, aby neuhasl — ale stále se udržoval — jako sousta házely se občas zprávy — „bude dražba na svršky“ — „celý statek Jelenův přijde do dražby“ — „jen v posledním měsíci vtěleno mu bylo do knih dvacet tisíc, a co už bylo před tím zaknihováno!“ — „a Jelen přijde před porotu“ — „vězení ho nemine“ —

Potom se ještě lidé dočtli v novinách o jeho odsouzení a to už bylo to poslední polínko na oheň všeobecného vzru-šení. Od té chvíle zájem klesal — zapomínalo se — život při-nášel nové a nové události a ty jako prach — jako vrstvy naplaveniny usazovaly se na historii pana Jelena. —

IV.

Bylo konečně po čase třetí nedělní dopoledne. V lidu-prázdném kostele dokončovala se zpívaná mše sv. — S poli zapadaly do vsi traskavé střelné rány — konal se koroptví hon — a ze zahradní restaurace ozývaly se duté rány kužel-kové koule. Okresní silnici kráčeli dva lidé. Byl to městský strážník, který postrkem přiváděl k nám patrně příslušníka naší obce.

Zaměřil s ním přímo k obecnímu starostovi. „Počkejte zde — přede dveřmi,“ řekl a ohlížel se po někom, komu by odevzdal prozatím svého svěřence . . .

„Koho nám to vedete?“ vyšel v tom mladý starosta před dům a zadíval se na hnance bystrým pohledem. Ten zde stál s tváří opuchlou, zarudlou — špinavé ruce chvěly se mu jako v deliriu — a malé oči nejistě těkaly s místa na místo.

„Jan Jelen,“ odpověděl strážník a podával starostovi prů-vodní listiny — „nepolepšitelný tulák — alkoholik,“ četl sta-rost a v tom se mu v hlavě rozbřesklo —

„I — Bože — snad nejste ten Jelen — co před lety“ — a zde se zarazil, nevěděl sám, jak dokončit větu —

„Tak jen to řekněte — okrad' obec“ — pustým, drzým smíchem lhostejně ozval se tulák — „ano — to jsem já — pan Jelen — a doufám, že mne vřídne přijmete.“

„Hej, strážníku,“ vykřikl starosta — „dovedte toho člověka do pastoušky.“

„Do pastoušky —?“ vzpřímil se pan Jelen — „já ji viděl cestou — všiml jsem si ji — vždyť nemá poctivého okna — střecha je děravá —“

Ale starosta rozhodil ruce a rozkřikl se: „snad vám — lumpe — nepostavíme palác za všechno —“

Jako kdyby ocelí o křemen křesl — rozsvítlo náhle Je-lenovi v hlavě. Ano — tak — docela tak — týmiž slovy roz-křikl se před lety na starého ovčáka — pokorného — poniže-ného . . . Odmlčel se a obrátil se poslušně. Ale celou cestou vyčítal si, že tenkrát nedal pastoušku přestavět a nádherně upravit — jaké mohl mít dnes pohodlné bydlení . . .

A lidé po vsi znovu se divili . . . Prohlíželi si pana Je-lena — ale brzy mu zvykli — vídali ho opilého šourati se kolem zdí — chytali se plotů — slychali ho hlasitě nadávat a láti starostovi, radním, celému výboru za to, že do pastoušky přší — vítr do ní okny se dere — potkávali ho u svých prahů žebrajícího, shrbeného, nikdo si ho nevěšmal, nikdo ho nelit-oval, nikdo se ho neujímal . . . Jenom dědoušek náš jednou při pohledu na pana Jelena hrčivě se zasmál a řekl tónem až to v kostech řezalo: „Jsme my lidé jako vlci, trpíme vlka mezi sebou, dokud má zuby a drápy, nemá-li, smečka ho netrpí — roztrhá ho, rozsápe a vyloučí“ — — —

PAN FARÁŘ.

Celý kraj topil se v záplavě sluneční záře. Úmorné vedro jako ve vytopené peci sálalo ze vzduchu i z prohřáté země. Tiše — bez hnutí stály stromy podél prašných cest, po ohromných lánech, plných cukrové řepy, sklesle, schliple ležely temné zelené listy řepového chrástu, ztrnule — jako v zakletí bělely se ječmeny a dukátově žlutaly se bohaté pšenky. Jenom občas v klasech jemně to zapraskalo — jak zrající — bobtnající a tvrdnoucí zrno roztrhlo suchou plevu.

Ptáci přestali poletovat a mušky bzuchet. Na vyprahlých mezích a stráních místo květů šedala se vadnoucí tráva. Drobnými vlnkami tetelil se vzduch a vůkol šířila se těžká, moučná vůně . . . Cośi velebného, posvátného leželo v tom velkém tichu a klidu. Byla to doba tajemného zrání . . .

I potok, který jindy vesele si bručel a hučel ve svém vymletém, nerovném korytě, seschl se na nepatrný potůček a jako po špičkách tiše, skoro neslyšně plazil se od mlýna ke mlýnu . . .

Okresní silnice jediným obloukem mostním vedla přes jeho břehy a zdál se ten most nyní zbytečně velikým a širokým — ale nebyl. Po jaře nabobtnal potok — nakynuly — zpěnily se jeho vody a s nouzí jen protlačily se kamennými stěnami mostu, a teď v parném létě ve chladném stínu jeho na březích potůčku jako oasa zelenala se ustavičně svěží travíčka.

V měkkém koberci jejím hověla si dnes četná rodina. Přijela brzy po poledni a zámířila pod most, jakoby to bylo už staré jejich a známé stanoviště.

„Most — most!“ zavelebil zdaleka otec rodiny, tlačící dětský kočárek — ovršený peřinami a šatstvem — „chrání před deštěm i mrazem, před zimou i vedrem“ — a rychle sjížděl po příkrém svahu se silnice pod most. Za ním spěchala matka — prohýbající se pod tíží proutěné nůše i děti radostně vykřikly a pospíšily chvatně za rodiči. Byla to potulná ro-

dina — jakých v době žní, řep a chmelů projíždí naši vsi celá řada.

„Prrr“ — vykřikl muž sám na sebe, jako se volá na koně a zastavil kočárek. Sňal otrhaný slaměný klobouk a rukou přejel si opocené čelo. Bosé nohy únavou chvěly se pod ním — a on s chutí svalil se na zem a labužnický natáhl se v zelené trávě.

„Je to dření“ — povzdychl si na zemi.

„Eh — co pak je tobě — ty jedeš jako pán — s kočárem“ — mrzutě hovořila žena — „ale tuhle já jako soumar plazím se cestou“ a už opatrně sedala a pozorně stavěla nůši na břeh. A sotva vyprostila ramena z režných popruhů — hned také natáhla se do trávy a radostně si oddychla. S jásotem hrnuly se dolů děti — jedno po druhém a jako letem unavení ptáci rychle padaly do stínu na chladící zemi . . .

Dlouho celá rodina odpočívala mlčky, němě — jakoby nechtěla rušit tajuplné — kolem vládnoucí ticho — až náhle z nůše ozval se dětský pláč. Jako bodnuta vyskočila rázem matka.

„Muzika,“ zabručel otec a převálil se na druhou stranu — pryč od nůše — aby ji ani neviděl.

Matka rychle odhodila šátek — který chránil nůši před vedrem i dotěrnými někdy mouchami — a vytáhla malé, v peřince nuzně zabalené dítě.

„Hned tě napojím, broučku, hned — a převinu tě — je ti jistě horko,“ mazlila se laskavým hlasem s nemluvnětem —

„Já bych taky pil,“ hlásil se s drzým úsměvem muž —

„Tak se napij — vodu máš na krok.“

„Vodu! Fúj! — Kdo by to pil“ a vytáhl z kapsy placatou lahvičku. Chvilí držel ji proti slunci a pozorně ji prohlížel — byla úplně prázdná.

„Stará, kolik máš v kase?“ obrátil se náhle na kojící ženu — „Francek by doběhl k židovi pro několik kapek.“

„Million,“ odsekla žena.

Muž se odmlčel a dlouhou chvíli ještě si hověl v příjemném chladku na zelené travíčce. Soužily ho pouze dvě věci. Především byla to neukrotitelná chuť na sklenku rumu a pak dotěrné mouchy. Zdálo se, jakoby i ony vyhledaly si stín pod mostem. Všecky se tu slétly a jako na vítanou kořist vrhly se na odpočívajícího tuláka. Ten dlouho bránil se jim všemožným způsobem. Klobouk položil si na tvář — ruce schovával pod hlavu — bosýma nohama pošukával a tu a tam i rukou se ohnal.

„Mrchy muši mizerné,“ rozkřikl se konečně — „snězte rodině tatíka — co si počne beze mne,“ a vyskočil. Ani mouchy tak jím nepohnuly — jako spíše ta silná touha po něčem páleném.

„Lež,“ broukla žena — „kam půjdeš v tom horku! —“

„Ves obšlehnout — jen mi zavaž ruku“ a natáhl zdravou levačku kterou žena omotávala do nečistých hadrů. Potom vzala veliký šátek, svázala jeho cípy a hodila ho muži na krk. Ten položil ruku na šátek, klobouk vtiskl do očí a do pravé ruky vzal sukovitou hůl.

„Řeknu, že jdu ze špitálu,“ loučil se se ženou.

„Mohl bys raději zkusit udici — tu v tůni pod mostem mohli by být mříní —“ bručela nevrle — „na chlast máš času dost.“

Ale muži v té chvíli nic se tak nepříčilo jako voda. Za celý svět nechtěl teď do ní sáhnout — aby raka vytáhl — anebo rybku vylovil. Neodpověděl ani a vykročil k vesnici.

Ve stínu prvního domku ležel natažený — jakoby pošlý pes. Sotva se přiblížil syčák — už psík rázem ožil — zvedl hlavičku, mrzutě zabručel a očka žhavá jako jiskry upřel na silnici, na které v prachu šustily bosé nohy. Spatřil tuláka a hned jako šlehnout, vyskočil na nohy a s hlasitým štěkotem zlostně běžel mu vstříc.

Po celé vsi budili se jako na povel psi.

„Bestie,“ odlehčil si syčák, zvedl kámen a mrštil jím po psu. Ten bolestně zavyl a skákaje o třech, chvíli žalostně křičel: „Bolí — bolí — bolí.“ Ostatní psi štěkali tím zuřivěji.

„Takhle se vítá pocestný člověk do obce,“ stěžoval si náš muž — „potom se říká host do domu — Bůh do domu“ — a pozdvihl vyčítavě zraky vzhůru. Spatřil známou červenobílou orientační tabulku — jež oznamovala, že žebrota se zapovídá a nejbližší stravovna že je asi hodinu cesty.

Rychle odtrhl zraky a podíval se na svoji ovázanou ruku. Vešel do prvního stavení. Pes v uctivé vzdálenosti provázel ho až ke dveřím.

„My nic nedáváme,“ odbýval ho kdosi ve dveřích.

„Máme sami málo — je přede žní.“

„Naděl vám Pánbůh.“

„Tu nic není — stravovna je v městě.“

Tak prošel řadu statků a chalup. Navštívil pivovar, panský dvůr, školu, poštu i nádraží a všude odříkal dobře naučenou větu: „Jsem chudý pocestný, propuštěný z nemocnice, prosím o nějakou podporu“ a všude marně. K obecnímu starostovi — největšímu to statkáři v obci — se ani neodvážil, protože věděl, každého starostu v Čechách že hlídá obecní strážník a že by se tam lehce mohl setkat s četníkem. Do cukrovaru nepustil ho domovník.

„Co dobrého?“ spustil na něho už zdaleka.

„Chudý pocestný...“ spustil tulák a smekl klobouk a ruku obvázanou významně nastavoval —

„Od čeho pak jsou stravovny? Hýbejte se, hýbejte,“ odbýval ho domovník.

„Stravovna — stravovna — pořád jen stravovna,“ klel syčák a ulevoval svému vnitřnímu rozhořčení. Byl v prašpatné náladě. Hle — skoro hodinu slídí — namáhá se v tom parnu — a nic — ani haléře dosud neulovil. A žízeň rostla a vždy citlivěji ho mučila.

„A co pak tu není fara?“ optal se kluka, ženoucího stádo husí a obklopeného mrakem prachu.

„Ba jo —“ řekl hrdě kluk a ukázal prstem: „támhle stojí.“

Byla kus cesty od kostela — nevzhledná na pohled — malá — baráku podobná. Před ní v malé zahrádce seděl pan farář a modlil se brevíř.

„S ponížeností ručičku líbám, otče duchovní, chudý, ubohý člověk vandrovní pro lásku Boží prosí o almužničku —“ vybíral pečlivěji květnatější slova přichozí a mluvil je hlasem srdečným, útrpnost vzbuzujícím a nápadně vystrkoval podvázanou ruku.

Farář pohlédl přes okraje brejlů na nezvaného hosta. Jakoby přeslechl prosbu, optal se ho náhle: „Vy máte bolavou ruku?“

„Bolavou — jemnostpanoušku — náramně bolavou — půl roku jsem s ní ležel ve špitále —“

„Tak, tak,“ divil se farář a vstal — „a co vlastně schází té vaší ruce?“

„Ach, schne mi — za živa mi usychá — mám si ji natírat špiritusem — a proto líběji mi darovat —“

„Ukažte mi tu ruku — já vám ji prohlédnu,“ přistoupil náhle až k němu kněz. Horko i zima střídavě v té chvíli běžely po zádech vandrovnímu. „Víte, já jsem tak trochu zde na vsi i doktorem — léčím vodou“ —

„Brrr“ — otrásl se člověk s chromou rukou při zmínce o vodě a myslil si: „to je asi čisté léčení.“

Ale farář už ho bral za ruku, už mu ji tiskl — ohmatával — vyšetřoval.

„Hm — tohle se mi ještě v celé mé praksi nestalo — už chodím skoro dvacet let světem — a když si zavážu ruku a řeknu: mám chromou ruku — každý mi věří — až tenhle knězík ne“ — v největším zmatku a rozpacích napadalo tuláku. „Co jen mu říct? Jak se vykroutit? — V tom přepadl ho strach a vnitřní hlas mu říkal: „pohoříš — zle pohoříš — ani on groše ti nedá“ a znovu cítil přímo zřiravou touhu po alkoholu. Rázem se rozhodl. Odskočil od faráře a zaujal bojovnou pózu. Dřív pokorně sehnutá postava vyzývavě se vypjala, oko sklopené hledělo drze a zlostně, tvář sesmutnělá vzplanula teď hněvem.

Farář dal se do hlasitého smíchu.

„Ušetřte se — člověčku — a nenamáhejte se,“ mluvil veselé kněz — „všecko už tu bylo! To všecko známe — ze

zkušenosti známe. Vy jste simulant — miláčku — ano — simulant — netrhejte sebou. Vaše levička je úplně zdráva. Jediná podpora, která by se vám mohla na cestu životem dát, je — hůl. Ale protože už takovou podporu máte v pravé ruce — nemusíte o ni žebrot. — Vy chcete peníze — a chcete je na kořalku — svůj jazyk a ne ruku — musíte polévat špiritusem. Nedám-li vám teď peněz — začnete mi zde nadávat — točit se před farou — křičet — vyhrožovat — „dělat ostudu“ — nebo „zahrát“ — jak vy tomu říkáte. Lidé budou se sbíhat, budete křičet: lakomec — lakomec je váš farář — chudého žebračka vyhnal od dveří. Nikde byste se toho neodvážil — ale na fare ano — protože kněz na české vesnici je bez ochrany. Tak — tu máte tedy výpalné —“ a farář sáhl do kapsy a podal mu do té chromé ruky pětník — „ale budoucně prosím o něco původního, nového, styďte se budít soustrast tak otřelým, starým způsobem — upozorňuji vás na oči — tam se choroba nejlíp pozná — a teď už běžte — kořalka je tamhle na rohu“ — — — — —

II.

Jako opařený vymotal se z farní zahrádky tulák.

Tohle se mu dosud nepříhodilo — ne — něco takového dosud nezažil.

„Vidí do člověka — číst umí jeho myšlenky — prohlédne jeho plány — zná minulost — vidí do budoucnosti — uhodne nejskrytější touhy a nejvroucnější přání — zná cíl mé cesty,“ uvažoval cestou a znovu a znovu ohlížel se po farské zahrádce — kde farář uprostřed růží plných trní, jakoby se nic nebylo přihodilo, procházel se po pěšině s brevířem v ruce.

Teprve teď zpozoroval syčák, že mu farář docela i ruku ze šátku vytáhl a že v ní drží pětník.

Ta okolnost vrátila jej opět střízlivé skutečnosti. Zmáčkl pětník, strhl šátek s krku a zastrčil jej do kapsy.

„Výčep kořalky“ — usmíval se na něho nápis. Oči mu zaplály — chřípí se rozšířilo a už zmizel v krámku jako v břiše ohavného netvora.

Posilněn vrátil se otec rodiny po chvíli pod most mezi své drahé. Zaklel až se most v základech zachvěl a počal hubovat. „Chybili jsme, že jsme se dali novou cestou. Chtěl jsem poznat zdejší kraj — otevřít si nový zdroj příjmů — jak živ jsem tu nebyl — jsem tu po prvé a naposled — po celé vší marně jsem běhal — mizerná ves — nehodná státí v české krásné vlasti — ohněm a sírou má se zničit —“

„Není tam fara? Kostel je přece vidět,“ podotkla žena.

„Je a v ní farář — jakživ jsem takového neviděl — podívá se a vidí člověku do hlavy — do srdce — do duše — pětník mi dal — ale tak mne zahanbil a ponižil — vysmál se

mi jako hlupáku — stál jsem před ním jako školáček, když neumí odříkávat úlohu.“

Překvapeně poslouchala věrná družka jeho kočovného života. Znala svého muže, otrlého, s jazykem ostrým jako břitva, jenž nezalekl se ani toho nejvroucnějšího četníka. — Na vlastní uši slyšela několikrát, jak zpíval „válečnou píseň“ před farami českých vesnic — —

„To jsem sama zvědava,“ řekla a chvatně vypravovala se na cestu.

„Mnoho štěstí,“ jízlivě přál jí muž a činil přípravy k rybolovu.

Žena polonahé dítě posadila si na ruku, v předu rozeplala si jupku, tak že pod krkem prokukovala snědá pleť jejího těla a bělela se špinavá košile. Ve volné ruce držela hrnek na mléko, zástěru měla na brambory, v kapse měla sbalený pytlík na mouku a druhá kapsa byla uchystána pro vajíčka

Šla zvolna ke vsi — skoro se vlekla — — —

Dolorosa! — — —

„Večeři musím vyžebrot,“ rozjímala cestou. „Selky mi dají — daly v chudších krajích — řeknu pro dítě — krapet mléka skývu chleba — hrst krupky — na fare, na poště dostanu nějaký ten groš — v krámku koupím cukr, kávu“ — — to už pomýšlela i na zítřek — na snídani.

„Co tu chcete?“ vyrušil ji příkrý hlas z jejího zadumání. Obecni strážník s kordem postavil se jí do cesty hned na kraji vsi. . . . Viděl před chvílí i muže. Ale to se schoval, nemiloval hlučných výstupů — a syčák byl ještě v plné mužné síle . . . Když se ve vsi ukázal stařeček nějaký anebo žena žebravá — tu chabrost a udatenství stoupalo v žilách strážce naší vesnice.

„A co bych tu chtěla — jdu si koupit trochu mléka a u kupce snídani“ —

„Kde pak máte své papíry? Kdo jste a odkud?“ vážně — úředně vyšetřovalo rameno vesnické spravedlnosti.

„To si jděte na mého muže — leží tamhle pod mostem v poli,“ rázně odsekla v podobných scénách už ostřílená žena.

„Je dobře“ — zkontl strážník a ustoupil s cesty.

Žena klidně vešla do nejbližšího statku. Byl zavřený — pouze pes uvnitř jako saň zuřivě štěkal a dorážel na zastrčená dvířka.

Zaměřila ke druhému, k třetímu — ale marně. Opakovala se věrně historie, kterou tu před chvílí prodělal její muž.

„Nelidská vesnice a přece tak bohatá. Statky jsou výstavné jako hrady Oč lepší — lidštější jsou vesničky chudé v zapadlých horách, kde travíme zimu . . .“ v duši naříkala matka.

„Kde pak tu je asi fara?“ napadla i jí teď myšlenka.

Ukázali jí přeochoťně nízký baráček se zahrádkou před okny. Stípla rychle dítě do nahé nožky — to dalo se do hlásitého, bolestného pláče a žena zamířila k faře...

Ani se nerozhlédla zahrádkou a kráčela rovnou ke dveřím.

„Vítám vás, co pak mi nesete?“ zastavil ji náhle hlas.

To farář v koutě pod nějakým keřem četl noviny.

Skoro až se ulekla, jak jí to překvapilo.

„Prosila bych s ponížeností o nějakou podporu —“

„Počkejte,“ přerušil ji farář — „také říkáte ‚podpora‘ — podpora je hůl — jen řekněte almužnu — nebojte se toho slova — a teď dál.“

„Jsem chudá, opuštěná vdova s pěti sirotky — ustrnou se nad tím červíčkem tady a darují mi něco — tři dni už jsem v ústech neměla nic, než svůj vlastní jazyk, prs můj je prázdný — ani kojit slabostí nemohu“ —

„A co se stalo vašemu muži?“

„Zabilo ho to — o život přišel — v jedné fabrice mašina ho zabila“ —

„Tak — tak,“ kýval hlavou kněz a zaklepal na okno.

„Maminko,“ řekl stařence, která oknem vystrčila hlavičku pokrytou šedinami a suchou vráscitou tváří — „maminko — budu snídat ráno čaj — dejte jí moje mléko.“

Žena mlčky podala stařeně svůj hrnek.

„Vidíte, osobo drahá,“ začal teď vážně farář — „proč pak lžete? Nelžete a nekradte! To jsou dva bratrské hříchy. Vy máte muže — ničemu muži — ochlasta, co zde byl před chvílí — to je váš muž — vy nejste vdova — ale jste hůr na tom než vdova. Kdyby vám v továrně stroj zabil muže — dostala byste z úrazové pojiškovny podporu — a nemusila byste se na něho dívat. Svě dítě neštípejte — budí soustrast i bez pláče — tak a tady si vezměte mléko, je už svařené — aby se nesrazilo — třeba je pouze ohřát —“

„A nelíbí by mi dát tři krejčárky ještě na lot kávy — měli bychom všichni snídani“ — osmělila se poprositi žena.

„Ne — to nedám — protože kávu nenávidím a ty krejčary musím schovat pro vaše děti, které pošlete do vsi za chvíli.“

Zahořela hanbou a odcházela.

„Bože!“ myslila si v duchu — „muž měl pravdu — ten vidí do člověka — ne — toho nelze oblafnout“ —

A s chudou kořistí svojí vracela se matka z lovu zpět do společného ležení.

III.

„Mrtvý kraj! Prokletý! I vody jeho jsou jalové, otrávené,“ křel pod mostem muž. „Ani žába v té tůni nežije — bude tu továrna někde nedaleko, která všechno živé vyhnala. Mrtvá voda! A co neseš?“ — utrl se na ženu.

„Skoro nic — trochu mléka dali mi na faře.“

„A což peníze? Kolik máš krejcarů?“ a muž tahal z kapsy opět placatou lahvičku.

„Ani jeden —“

„Lžeš!“ rozkřikl se tulák. Věděl, že žena před ním často peníze zapírá, aby měla pro dítě na rohlík, a také věděl, že ona spíš groš vyžebra než on, větší soustrast budí, lidé ženě-matce snáz dárek podají. Ale dnes nepodali — nic nedostala — jen teď strachem se chvěla. Zнала muže a věděla, že prázdná jeho lahvička uvádí ho v zuřivost, která se vybíjí na ni. Co bolestných ran, hrubých nadávek dostala už k vůli té kořale! Kopal ji, za vlasy tahal, kapsy ji převracel, neskrývali před ním krejcar nebo dva. Větší její tajné úspory zřídka bývaly.

„Tak — začni jen zase bláznit,“ vykřikla ve zlé předtuše na sápadícího se na ni muže. Děti zastrašené daly se do breku.

„Tatínku, tatínku, nebijte nám maminku,“ — prosily úpěnlivě.

„Ticho,“ přídušeným hlasem zavelel náhle muž a sám náhle zkontl jako beránek. Ostříži zrak jeho zabloudil totiž ke vsi — k té nenáviděné vsi a spatřil vysokou černou postavu vycházející z řady domků do polí.

„To je ten farář,“ kmitlo se mu hlavou. Poznal ho okamžitě a hotový plán rázem zrodil se mu v hlavě.

„Obleč dítě,“ obrátil se k ženě — „aby je nepoznal —“

Ta přehodila na nemluvně odpočívající v koši záplatované šatečky a balila je do vetché peřinky.

„Tamhle jde velebný pán na procházku. Půjdete mu na proti. Řeknete hodně nahlas: Pochválen Pán Ježíš Kristus a pěkně mu políbíte ruku. Potom se dáte do pláče a budete křičet — nu — jak — umíte to? Spusťte!“

„My jsme už tři dny nic nejedly — tatínka nám zabila mašina a maminka nám doma stůně —“ spustily děti.

„Dobře,“ kývl hlavou spokojeně jejich „živitel“.

Muž se ženou schovali se pod most. I kočárek s nůši tam zatáhl a hlouček dětí vyvalil se na silnici a cupal v ústřety knězi.

„Pochválen Pán Ježíš Kristus“ — sborem pozdravovaly z daleka.

„Na věky — amen“ — děkoval kněz s vlnným úsměvem a než ještě mohly děti spustit — optal se rychle:

„Či pak jste dětičky — že tak pěkně umíte pozdravovat?“

Děti se chvíli zarazily. Nebyly připraveny na tu otázku. Nikdo se jich nikdy tak netázal, buď jim hodil krejcar a rychle odešel — anebo je zahnal — ale nikdy se nezastavil a s nimi nemluvil. Kněz také se sice nezastavil — kráčel dál — ale vybidl je, aby šly s ním kousek cesty a mluvil na ně.

„Či pak jste — nu — povězte pěkně?“ nutil z nich cestou odpověď. —

„My jsme už tři dny —“ spustil v tom nejstarší, který se první vzpamatoval — „nic nejedly — tatínka nám zabila mašinu a maminka nám doma stůně,“ sborem vpadly ostatní.
 „Tak — tak,“ zase pokývl si kněz a čtverácky se usmál — „dobře to umíte. Teď mi povíte, jak se jmenujete“

Děti přeochoťně povídaly.

„A chodíte do školy?“

„Nechodíme —“

„Co pak tedy děláte?“

„My žebráme“ —

Až dosud kněz obklopen dětmi stále kráčel ku předu. Hle — až k mostu je přivedl — ale tu právě na mostě stanul jako přibitý — ani se nehnul — ba docela se i posadil na nízký parapet mostu.

„Tak žebráte tedy — to je hezké —“ mluvil kněz stále lahodným hlasem a rukama prohledával kapsy. Najednou vytáhl bílý desetik a držel ho mezi prsty přímo před očima dětí.

„Co pak je to?“ optal se jich s úsměvem.

„To je šesták!“ s jásotem křičely děti. Pod mostem křičící se tulák prudce zamžikal — „naplní si bandasku — naplní — zrovna za šesták perlové vejde se do ní.“

„Dobře — vskutku — to jest šesták,“ přisvědčil kněz — „dám ho tomu z vás, které mi odříká desatero božích přikázání.“

Hluboké ticho zavládlo kolem. Žena pod mostem skoro hlasitě vzdychla a muž si odplivl.

„Nu — třeba ty — jsi už veliký — tak říkej — pomohu ti — první: v jednoho Boha věřití budeš — druhé —“

Kluk zarytě hleděl do země a halil se ve filosofické mlčením. Jakživ něco podobného neslyšel.

„Tak něco jiného — hle — dám ten šesták tomu — kdo se pomodlí ‚Věřím v Boha‘ —“ a kněz pohodil penízem na dlani do výše, až se zaleskl ve světle slunečním jako hvězdička.

„Snad ty to dovedeš,“ ukázal na holčičku, chovající v peřince spící dítě — „věřím v Boha — Otce všemohoucího,“ počínal kněz. Podával tak dítěti začátek — nitku klubička — jakým je pro dětské rozumky apoštolské vyznání víry. Ale dívka cucala v rozpacích prstíček a bosou nohou kreslila v prachu silnice tajemné nějaké hieroglyfy.

Pod mostem jejich tatík svíral zlostí pěsti a zatínal zuby.

„Tož do třetice všeho dobrého, kdo umí z vás ‚Otčenáš‘, — toho bude šesták.“

Ale ani teď o tuto cenu nehlásil se nikdo...

„Ach, ano — milé dítka —“ smutně — nevýslovně smutně řekl kněz — „vy opravdu jste žebráci. Neviděl jsem dosud tak chudých dětí, jako jste vy. U nás i ty nejchudší chodí do školy a v hlavě nosí s sebou Otčenášek. V Čechách bývalo zvykem — že ani žebrák almužnu zadarmo nechtěl — ale vzal

ji za ‚Otčenáš‘, který se u dveří hlasitě za dobrodince modlí. — Ale je pokrok — ve všem je pokrok — dnes se i žebrák stydí pomodlit — a místo ‚zaplať Pán Bůh‘ řekne za almužnu ‚uctivě děkuji‘ — žebrácký pokrok,“ a farář řezavě se zasmál. Ten konec nemluvil k dětem — ale odvrácen od nich hleděl přes parapet kamsi dolů — do stojaté — hnijící vodní tůně.

Děti poslouchaly jako zařezané ve velikých rozpacích.

„Tak — tak,“ řekl si kněz svoje oblíbené slovíčko po chvíli — „až se tomu naučíte, přijďte si na faru pro šesták.“ Zastrčil peníz do kapsy a odcházel.

Pod mostem trnul muž. Slyšel vzdalující se kroky kněze — a děti se nehýbají — neběží za ním — nekřičí — nechytají ho za kabát — jak jim to nařizoval, jak je tomu učil, kdykoli šly žebrat k nějakému pánu. Ten hodil jim konečně peníz, jen aby se dotěrných hlásek jejich zbavil. To byla osvědčená a výborná metoda — ale teď jakoby selhala... Nevydržel to děle pod mostem. S tím knězem vzdalujícím se — odlétala i sladká jeho naděje, že ještě dnes naplní se láhev kořalkou. To vyvedlo jej z úkrytu.

„Ráčeji odpustit — jemnostpanoušku —“ vykřikl za farářem — „a darujou ten šestáček dětičkám — ony to všechno tuze výborně umějí — ale to se jen tak lekly — ano zalekly se — ony jsou náramně stydlivé — my jsme pravověřící křesťané —“

Ale marně volal — kněz ani hlavu neotočil a kráčel dál.

Tulák jen zaklel a týž den ještě opustil „ležení“ a hnul se táborem jinam. —

Tento obrázek vyprávěl mi jeden z nejrázovitějších českých kněží, důstojný pan farář v D.

„Pouze jednou stalo se mi,“ končil pan farář svoje vyprávění, „že po roce přišlo dítě do fary a řeklo: umím ‚Desatero‘, ‚Věřím‘ i ‚Otčenáš‘ a dostalo také všechny tři ceny najednou. Ale to stalo se mi jednou jedenkrát. Obvyčejně necita otec dítě spráská. Ale bývám na stráž. Když se vzdalují a zaslechnu křik, vrátím se okamžitě. — Jednou jsem i holi přetáh otce, trestajícího takové dítě, neumějící ‚Otčenáš‘. Je přece zřejmo, že v tom případě bití nezasluhuje dítě — ale rodiče.“

„A nebojíte se, že se vám takový tulák postaví na odpor?“ osmělil jsem se namítnout.

„Nebojím — co bych se bál? Já jsem horák a pro strach mám uděláno,“ smál se vesele pan farář.

DVĚ ŽÁDOSTI.

Na tomhle obrázku — který vám teď, milí čtenářové, ukázati chci — je pravá tlačenice lidí. Je na něm totiž malým fotografickým přístrojem — který se jmenuje „detektivka“ — vzat celý slavný výbor nám dobře známé počestné obce Máslova právě v tom okamžiku, když „drží sezení“ — jak říká hlava toho ctihodného sboru — pan starosta Hlaváček.

Máslov radnice nemá — ani obecního domu — ani školy — ani pastoušky. — Pastoušku mívá, dokud po holých stráních Máslova pásal pastýř stádo ovcí s beranem a dokud husopas „na lada“ den co den vyháněl celou husí armádu. — Ale tomu je dávno už. Máslov pokročil. Uznalo se, že se chov ovcí nevyplácí — a také nebylo skoro na čem pást. Sousedé rok od roku lada se všech stran odorávali, stráně skopali — tak že zbyly jen uzoučké, vytlučené polní cesty s hubenými břehy. Husopas umřel jako žebrák — pastýře vzali ve městě na práci do továrny — pastouška se prodala a Máslov přišel o svoji jedinou „veřejnou budovu“.

Obecní výbor ke svým poradám scházel se proto v soukromém domě — ve statku u pana starosty.

„Nu — ještě štěstí, že je to jenom několikrát do roka“ — říkala paní Hlaváčková ostatním panímámám ve vsi, „jinak bych to všechno vyházela —“

„A proč, paní starostová, vždyť je to přece pocta nějaká!“ — lichotila selce její podruhyň.

„E — pocta!“ máchla svojí tlustou rukou Hlaváčková — „co mám z té pocty? Ale kdybyste viděla můj pokoj parádní, jak po takovém zasedání vypadá! Nakouří tam, naplívají, bláta nanesou — hanba povídat — však říkám, být to sezení častěji než jednou za čtvrt léta vyházím je“ —

A tak dnes — letos už po druhé — ve Hlaváčkově statku sešlo se obecní zastupitelstvo. Do „parádního pokoje“, jak říkala panímámá aneb do „veliké sednice“, jak říkal pan-

táta — otevřeným oknem padaly poslední paprsky zapadajícího červnového slunce. Z luk táhla sem silná vůně pokosené vadnoucí trávy. Bylo po sv. Janu Křtiteli, senoseč v Máslově v plném proudu.

„To je pořádek“ — huboval pan starosta — „oznámím, že budem držet sezení v 6 hodin — a on tu v osm ještě není nikdo.“ — Na lavičce u kamen zavrželi se a odkašlali tři nebo čtyři výboři. Ale starosta jakoby jich neviděl — to byli zastupci třetí třídy poplatníků — na ty by se nečekalo — čeká se jen na první třídu — a dále jen mluvil s prvním radním — kupcem — panem Eksteinem.

„Hej — strážníku“ — rozkřikl se teď sám Ekstein — a na ráz oknem nakoukla hlava pokrytá čepicí s kokardou. To byla hlava Dudkova — jediného „obecního člověka“ v Máslově — „Skočte znova k Bachorům, Skopcům, a k starému Dřimalovi — aby už šli — že nejsme bez nich schopni se usnášeti“ — a dál nedbale s učenou tváří přehraboval se v nějakých po délce složených papírech.

„Dřimal už jde“ — hlásil pod oknem Dudek —

„Tak ještě přiveďte Bachora a Skopce.“

Po malé chvíli — když sluníčko už se potopovalo do modravých lesů na obzoru — byla porada v plném proudu.

Pan starosta skládal obecní účty a odevzdal je Ježkovi a Dusilovi — dvěma obecním rýpalům — k přezkoumání. — Pak přišly na řadu žádosti — jak za čtvrt roku byly zadrženy. Byla tu žádost o povolení stavby, o odprodeji obecního pozemku, okresní výbor vybízel k opravě cest — „a tuhle máme prosbu starého Houšky“, řekl Hlaváček a vzal do ruky kus popsaného papíru —

„A co už zas chce?“ ptali se znepokojeně, poplašeně výborové.

„Počkejte — přečtu vám to: Slav — slavný — slavnému — ono se to těžko čte“ — vysvětloval starosta — „je to psáno ještě švábčinou“ —

„Dejte to sem,“ vykřikl radostně starý Baroch — „švábku já umím lepší než latinku — přečtu vám to.“

Starosta ochotně podal umouněný list sousedovi a ten plyně četl:

„Slavnému výboru v Máslově. Já, Jan Houška, bejvalej pastýř obecní u vás — mám velkou bídu — žena mi stune, fabrika stojí — vejdeleť žádní není. Tak jako váš bejvalej služebník a obecní člověk váš prosím a žádám o dost malou pomoc v bídě a nauce. Nemám ani uhlu ani dřeva — nemám při čem foučet gíbla si uvařit — na dluh mi dříví nedají a platit nemám čím. Tak váš pro Boha prosím smilujte se nade mnou, ať se ustrne slavný výbor nad chudým, v neštěstí postaveným člověkem — a na foučet dříví a uhlí — abych mohl žít ten Boží oheň —“

„A láry, fáry — kdo by to poslouchal to fňukání“ — přerušil čtoucího Bachora první radní pan Ekstein — kupec a hostinský v Máslově — „to je všechno lež, pánové, tomu nevěřte, ten člověk má nás za blázny“ —

„Ne — takový Houška není — píše-li, má jistě bídu,“ ozvalo se od kamen.

Pan Ekstein se tam nepodíval ani a řekl před sebe — „tomu vy nerozumíte — neznáte lidi — má-li bídu, ať jde žebrot“ —

„To se stydí jít...“

„Nu — vidíte — stydí... stydí... tak je pán — a nepotřebuje žebrot ani písemně“ —

„Chce jen na palivo,“ přimlouval se jiný.

„To je právě to hloupé — takový chudý člověk ve městě jakživ nekoupí ani kousek uhlí.“

„A kdo mu je tedy dá?“

„Nikdo“ — smál se kupec — „protože si je nakrade, mne nebudete učit znát lidi a město — já tam byl dvacet let, vyrostl jsem tam — tam jsou továrny, nádraží, sklady uhlí — uhlí vozí se po městě, s vozů padá — a on — ten Houška — píše nám takovou hloupost...“

„Tak co, pánové,“ optal se starosta za teplého dojmu Eksteinových slov — „pošleme něco tomu pastýři?“

„Ani krejcaru — když je to tak“ — řekli zástupci první třídy — a ostatní mlčeli. Starosta z haldy papíru hned vytáhl jiný půlarch a pokračoval: „A potom tu máme ještě jednu žádost. Je také z okresního města. Je tištěná — přečtu vám ji:“

„Slavnému představenstvu uvědomělé obce Máslova. Slovní pánové! Dne 6. července vzpomínati si bude český národ na dosud nesmířenou křivdu Kostnickou. — Největší velíkán mravní, největší učenec, nejčistší člověk, nejdokonalější kněz, světec národní, mučedník za pravdu — mistr Jan Hus toho dne byl upálen. Uminili jsme si důstojným způsobem oslaviti veliký tento den — a prosíme, abyste náš úmysl podporovali. Večer totiž dne 5. července po celém okrese našem na všech výšinách vzplanouti mají slavnostní ohně. A protože i u vaší staroslavné obce vypíná se k nebi památný kopec daleko široko viditelný „Bobek“ — myslíme, že dokážete svoji pokrokovost, uvědomělost a svobodomyslnost zapálením slušné hranice na temeně slavné hory své. S veškerou úctou — pořadatelstvo.“

Když pan Hlaváček dočetl, bylo chvíli ticho.

„Pánové“ — začal zase Ekstein — „myslím, že proti tomuhle žádný z vás nebude.“

„No — ne — to ne — nebude“ — ošívali se sedláci radou.

„Naši obci, kdyby nepálila, by se smáli, že je zpátečnická, tmářská.“

„Řekli by o nás, že jsme klerikálové,“ doplňoval pana Eksteina — starosta.

„A kdo dá dříví?“ — ozvalo se u kamen.

„Dá — dá!“ — trhal se Ekstein — „kdo by je dával —? Koupit se musí — prodám obci lacino dva metry — metr za sedm korunek jen —“

„Nač hned dva metry“ — bál se výlohy Dusil — „stačí půl —“

„Pane Dusile — tomu taky nerozumíte — já byl ve světě — vím, co se sluší a patří — to musí být velká hranice — vysoká — aby se nám nesmáli, že jsme svítili lojovkou.“

„Nu — pro mne a za mne,“ flegmaticky řekl rolník a lhostejně vyklepával dýmku na podlahu a znovu ji nabíjel tabákem.

„Tak tedy usneseno —“ ujal se slova starosta — „že se ta hranice zapálí — a myslím, aby to pan Ekstein obstaral — on ví už co a jak to chodí — a podá si pak účet...“

U kamen si jeden z baráčníků odkašlal — „já bych zas myslil,“ začal řezavě — „abyste to dříví dali starému Houškoví — já bych mu je s kravkami dovez —“

Starosta obrátil hlavu vztýčenou na mluvčího — a trochu přísně — trochu s opovržením řekl: „Usnesení se stalo, vy — Dostále — přece nám nebudete předpisovat, co máme dělat, vy tu nemáte ani právo něco myslet! vy jste nevzdělaný člověk —“

„Ale citlivý, pane starosto — citlivý,“ řekl chalupník — nasadil si dřavý slamák na hlavu a bez pozdravu odešel.

Večer dne 5. července na Bobku stavěl židův čeledín hranici. Na voze přivezl poloshnilé dříví, staré sudy petrolejové, ometená košťata a otýpku třísek. Houf kluků obklopoval hromadu a pomáhal ji vršit. Večer kolem deváté zažehl ji sám Ekstein a za hulákání chasy provolával slávu Husovi. V kapse měl účet pro obec, znějící na dvacet korun „za spálené dříví o slavnosti Husově“. A v tutéž chvíli odváděl ve městě četník starého Houšku, jenž byl dopaden na nádraží při krádeži uhlí.

VYLÉČEN.

I.

„Huba, to je malá dírka, ale velká sbírka,“ říkali ve Věžicích a ukazovali na starého Vojtáka. Žil v podruží a živil se dohazovačstvím. Po trzích, krámech, vsích potloukal se a tak tak že ten holý život obhájil. Přižívoval se u cizích stolů, kde se dalo, vzal i almužnu jako odměnu za službičku prokázanou. Věděl o koních i o hovězím dobytku, poradil, chtěl-li se někdo oženit, o bohatých nevěstách vedl si pečlivý seznam, vodil k nim ženichy, o svatbách a jiných veřejných zábavách blázný si ze sebe sám tropil a dovolil, aby i jiné šašky z něho si dělali, jen když nějaký groš mu to vyneslo, když k nějakému soustu se přitřel a nějaký hlt té „breberky“ — jak ve Věžicích říkali kořalce — spolknouti mohl.

„A měl jste ho znáti — Vojtáka — před třiceti — ba ještě před dvaceti lety,“ povídal mi stařeček věžický — výměnkář Kučera — „pán to byl — a jaký pán! Vousky nakroucené, klobouček s peřím, prsteny na ruce a hodinky na řetízku v kapsičce u vesty — inu pán to byl. Začal s vínem — v něm utopil hotové peníze, co mu žena přinesla věnem — dal se do piva a propil statek — a takhle to skončilo,“ a Kučera ukázal mi na barák, ve kterém Vojtáka se svojí ženou v podruží trávil smutné dny.

Den co den odcházel z domova — „do světa“ — jak říkával, hledaje chleba, obchůdek nějaký, nabízející služby a rady své bohatým obchodníkům v obilí, židům i křesťanům. Rezníkům prozrazoval, kde ve statku mají krmný kus — af hovězí nebo vepřový — sedlákům kupce vodil a zdaleka se klaněl a usmíval se lahodně a velebil. „Pantatínku, vedu vám tuhle někoho, potřeboval by hříbě, máte-li nějaké, a vy máte,“ a teď trásl se Vojtáka snahou, aby koupě byla uzavřena, chvěl se obavou, aby se to nerozešlo, „plácněte si, jen si plácněte!“

křičel hlasem daleko slyšitelným. Namáhal se ze všech sil, aby pohnul jednu stranu ke slevě a druhou, aby něco přidala. „Tak jste už jenom o pětku — pětku — co je to? — Nic to není — papírek jenom — roztrhneme to — rozlomme to — vy půlku shodte dolů — a vy ji přihodte, a plácněte si — plácněte!“ tak tloukl hubou — za ruce obě strany popadal, k sobě je tahal — k plácnutí je nutil — on — Vojtáka! Bývalý statkář ve Věžicích, obecní starosta, člen okresního výboru a Bůh ví, čím ještě býval ve dnech svého lesku a své slávy . . .

Já už ho znal teď sešlého, zlomeného, pokorného a poníženého. Na svých cestách a potulkách různými kraji scházel jsem se s ním. Nabídl se mi kdysi, kdybych chtěl, že by mi i aparátěk nesl, ale že bych musil zaplatiti „pulčík alespoň, pulčík jen,“ loudil na mně.

„A proč byste mi ho nesl?“ vymlouval jsem mu to. „Vy jste stár a já mlád, hle, jak se třesete, a já jsem silný, snáze ho nesu než vy.“

„I to já jen tak, jen abych si něco vydělal, celý den běhám a v ústech jsem, pane neměl; ani jediný obchůdek se mi nepovedl, nic nikde jsem nedostal, litkup se nepil, zpropitného nebylo, jist se chce, žízeň také je a doma žena, smutná moje žena čeká, těší se, že přinesu, na chleba není ani na sůl, není na světlo ani na mléko.“

Srdce v těle se mi chvělo nad tím ponížením pyšného velikána, líto mi ho bylo, a přece stydl jsem se podati mu almužnu.

„Já nejsem žebrákem, tím nejsem, já se poctivě žívím,“ říkal Vojtáka o sobě s ušlechtilou hrdostí.

„Kdybyste chtěl, mohl byste si u mne přece něco vydělati.“

„I jak pak bych nechtěl!“ zvolal dohazovač a celý okřál radostnou nadějí.

„Fotografoval bych vás.“

„Mne?“ podivil se překvapen a v očích pohasla mu všecka radost, a hořké zklamání rozložilo se zarudlou jeho tváří.

„Ano, vás, a zaplatil bych vám.“

„To, prosím, je zvykem platiti fotografovi.“

„U mne je to opačně, víte, že fotografuji pro „Dědictví“.“

„Ano, to vím.“

„Tam za obrázky platí mně a já těm, co se dají fotografovati.“

Oči Vojtákovy zahrály novou nadějí.

„A kolik byste mi tento —“ a zamnul palec o ukazovák pravé ruky.

Vyzdvihl jsem ruku do výše a roztáhl všechny prsty.

„Cože? Pětku?“

„Ano, pětku,“ kývl jsem hlavou.

„Ale musil bych se dát ostříhati — oholiti — vzít jiný kabát, umýt se a učešati?“

„Nene,“ bránil jsem mu, „to právě ne — tak, jak jste — jenom o hůl se opřete — doprostřed silnice — tak hezky do světla se postavte a hleďte sem do aparátu.“

Momentní závěrka sklapla.

„Tak — děkuji — už je to — tady je pětku — a svůj obrázek můžete si časem prohlédnouti v „Dědictví“.“

Stiskl jsem mu ruku soustrastně a rychle jsem se vzdaloval.

Dnes došlo na Vojtáka! Nuže, prohlédneme si ho!

II.

Za černým mrakem ukrylo se zlaté slunko. Už blížilo se k západu — celý den bez překážky vykračovalo si po hladkém, modrém nebi, ani mráčku nikde nebylo na té nebeské podlaze, jako když ji umete — byla stále pěkná, čistá, až teď před samým západem náhle za černými lesy vytáhlo se černé mračno — veliké jako plachta — a rovnou hrnulo se na slunce. Přikrylo celé a jenom dole pod roztrpeným, zlatě obroubeným okrajem toho mraku, široké pruhy světelné záře padaly k zemi.

Lidé zvedali hlavu a hleděli na ten pěkný výjev přírodní a říkali: „I hlele — slunce pije vodu“ —

A kdykoli to zaslechl pan Vojták — jenž stál u lidí a dohlížel na práci — pokaždé se potupně usmál a nikdy neopomenul poznamenati: „Je to hloupé slunce — co? Ono pije vodu — brr — vodu“ a oťrásl se odporem — „takhle vínko kdyby pilo — to bych si dal říci“ a mlskl labužnický jazýčkem.

Ale přešly žerty pana Vojtáka. I on přestal pít mělničinu — jenže nenásledoval příklad zapadajícího slunce a nepil vodu — chytil se piva. Nejdříve pilsenské — pak ležák — pak obyčejné proléval hrdlem a jako mořská houba je pil a pil.

„Rožmberský rybník by byl toho piva — co já ho vypil,“ chlubil se v dobré náladě — a když jednou se pohádal s novým sládkem, kterému nabízel ječmen ke koupi a jenž ječmen sice koupil, ale Vojtákovi za ten obchod nic — ani korbelík piva nenabídl — tu rozhněval se Vojták — vynadal mu lakomců špinavých, nezdvořáků, sobeckých, hamižných krkounů a k veliké radosti sladovnické chasy nadávku na nadávku vrcholil — a nejvýš na vrch posadil ujištění, že ten kluk sladovnická jakživ piva tolik neviděl — neřku-li navařil, co on — Vojták ho vypil — to co vařil — že pivo vůbec ani není — to že jsou pomýje a patoky — a aby si je jen vypil sám“ — a tím se poroučel.

Měl potom nějaké opletání se soudem — ale skončilo to dobře. Vojták čítal noviny — a všiml si zvyku velkých pánů. Vynadají si v novinách dnes — žalují se a pak si dají prohlášení, „že jeden druhého urazit nemíní!“ —

„Dal jsem ujištění, že jsem byl opilý, že to všechno беру zpět — jenom pan starý aby mi dal desítku za to, že jsem mu sháněl ječmen — nu — a soud přikl mi zlatku“ — vykládal Vojták — „a bylo dobře.“

To už byl ovšem Vojtákův statek dávno na bubnu, a on — na štěstí bezdětný — i se ženou přestěhoval se do nájmu. Zbylo jim pár zlatek, které Vojtáková držela zuby nehty pro nejhorší časy — a lidé tenkrát Vojtákům upřímně a v dobrém mínění radili: „Jedte do Ameriky — tam se neztratíte — hle — co už tam odjelo našich lidí, uchytili se a dobře se jim vede.“

„Do Ameriky? Do Ameriky?“ zdvihl pivem těžkou — nachmelenou hlavu Vojták — opakoval si to slovo dvakrát, třikrát — a náhle se optal: „A kudy se to jede do té Ameriky?“

„Kudy by se jelo? — Po moři se musí!“

„Tak — po moři — hm — a co je v moři — co?“

„Co by tam bylo — voda je tam — slaná voda — a herinci.“

„Herinci — mno — to ještě — ale voda? To mě tam nedostanou — brr — voda“ a Vojták se oťrásl zas tak, jako před léty . . .

„Inu — k vůli vám je nevypustí a nenaplní pivem.“

„Musíte čekat — až se bude moře lovit — potom se tam dostanete po suchu.“

„Pravdu máš — pravdu — počkáme s tou Amerikou — až budou moře lovit — čep vytrhnou — vodu stáhnou — ne-utopíme se alespoň,“ svědčil Vojták opilý a nejel nikam. Zůstal doma — skončila se druhá éra v jeho životě.

III.

A nastala éra třetí.

Nebylo vřdycky na pivo. Vojták chytil se dohazovačství — nemohl prodávati ani ze chlívů ani ze špýcharů — na dluh nikdo nenaléval — a v kapse zřídka jen zazvonilo stříbro na pět, na šest sklenic piva. Obyčejně jen drobnou sprostou měď — staré čtyráky a krejcary převracoval na špinavé dlani.

„A nač pivo — „pálené víno“ — kořalíčka — ta má ten-týž účinek — také zahřeje člověka — srdce zarmoucené potěší a hlavě dá zapomenout“ utěšoval se Vojták a po víně a pivě počal pít kořalku . . .

„Tak, tu mám jeden tureckej tolar — darmo mi trhá kapsu — rád bych se ho zbavil — nalejte mi za něj stupičku rumu,“ s humorem poručil si po ránu Vojták ve špinavém krámku žida Lébela a položil čtyrák na odřený pult.

Ale po rumu brzy přišly i jiné — lacinější druhy — kmínka — žitná — až to dotáhl na ten nejsprostší druh — na obyčejnou šedou . . .

„Tak mi dejte ‚ode zdi ke zdi‘ —“ poručil si a hodil dva krejcary na výčep — „a ještě jednou“ a hodil nový párek měděných koleček v oběť ďáblu alkoholu —

„Vojták — i to je špiritista,“ posměšně říkali o něm.

„Špiritista — to snad ne — i zde u vás že by byli,“ divili se neznámi.

„On totiž pil by špiritus — jen kdyby ho směli nalívat — a čím více pije, tím více rozumu má.“ A bylo tomu tak.

Do krámku přicházel Vojták schlíplý, zimomřivý. Klepal se a trásl — choulil se a krčil v otřelém kabátě — zuby mu cvakaly — oči se slzou kalily — na jídlo neměl pomyšlení — chuti necítil — a síly — neměl . . . „Nic do mne není — hle — jako list osykový se třesu — brada se mi chvěje — zuby drkotají — v krku mi to hvízdá — v prsou to rachotí — není síly — abych odkašlal — od plic si kýchl — ale tu vypiju pulčik — jediný pulčik té mršky vleju do těla — a hned jako pod kotlem když zatopí, voda zaklokotá, horká — ostrá pára rozběhne se rourami — tak hned žaludek mi zavaří — krev žilami zaproudí — srdce zabuší — oči se zalesknou — člověk ožije — brada pevně k čelisti se přitáhne, ruka přestane se trást — vzpruží se — páteř se vzpřímí — lze si odkýchnout — odkašlat — chuť k jídlu se dostaví a myšlenky do hlavy jako broučci nalezou.“

Tak ohnivě líčil Vojták účinek kořaly ve svém těle. Omlouval tím svoji lásku k té kalné skleničce, kterou denně hned po ránu svíral mezi prsty . . .

A bylo to pravda. Jako zvadlý — celý schlíplý byl věžický dohazovač — a na první pohled bylo viděti — že nepil. Chodil s hlavou sklopenou a až líto ho bylo všem, kdož se na něho podívali. „Nemá — jistě groše zas už nemá,“ uhodli všichni — neboť věděli, že Lébela mu na dluh ani kapky nedá, kdyby na kolena před ním klekl.

Ale okřál hned, jakmile prolil hrdlem první sklenku . . . To už zas hlavu pozvedl a v očích se mu zajištilo. A když měl a mohl si popřátí ještě jednu porci rozředěného bramborového jedu — tu už „dostával rozum“, jak říkali o něm — to začínal hned smělé hovory s každým — odvážný politik stal se z něho a on rozvazoval: „já kdybych byl takhle císařem pánem — já bych tu — tento — udělal pořádek,“ a Vojták pustil se do světové politiky a počal měnit mapu Evropy. „Prus a Rus — Francouz a Turek“ střídali se v jeho světo-

borných plánech. Ale „špiritus“ nejen v politice — i v jiných oborech jevil svůj zázračný účinek. Vojták se třeba i skleničkami v hlavě rozuměl všemu na světě vůbec — sociální otázky, zemědělství, obecní i okresní správy, matematice, říšské radě — hvězdářství i zdravotnictví.

„Má pod čepicí,“ říkali o něm pak lidé a prstem fukali si významně o čelo.

Leč stávalo se — byť i zřídka — že Vojták, jsa ve zvlášť důležitém hovoru — zapomněl se — ač znal ten účinek čtvrté odlivky — a dal si ji přece nalejt. Ale jakmile si ji dal pod nos k ústům, jakmile z ní pil — už už chytalo v něm cosi — hořel — se svého místa vstával — na potvrzení svých vývodů do stolu třískal a když mu někdo odporoval — počal třískati do lidí . . . „Práčovská“ říkal proto sám čtvrté sklínce a varoval se jí, pokud jen bylo možno. Ale slabý člověk neodolá pokaždé — tu a tam vlil do sebe přece jen „práčovskou“ a pak to končovalo smutně — bit býval někdy hanebně — zvláště v cizině — kde ho neznali — ve městě o trhu — i ven z krámu ho vyhodili anebo přísně mu pohrozili, „aby mlčel a pil — tiše aby byl — sice —“ a pěstě mu hrozily před očima a ruce jako kleště svíraly ho a ke stolici mačkaly.

A tu Vojták zapomínal se úplně — dal si pátou a poslední už jistě. — On ji říkal „dobyččí“ — protože ho dobila, dorazila a udělala z něho cosi zvířeti podobného. Ta pátá sklínka vzala mu řeč — sílu — oslabilo ho, nohy mu podrazila, na zemi ho tiskla — rozumu ho zbavila — že nevěděl, kde je, ani co s ním se děje . . . „Hůře je mi po páté, než když nic nepiji,“ tvrdil — „všechna síla její zvrátí se ve slabost — podlomí člověka a přemůže —“ a Vojták dlouho rozjímal o této záhadě . . .

IV.

Ale nebyla to poslední vývojová fáse toho, co jmenujeme „opicí“ u lidí a co prodělával i Vojták . . . Holdoval stále kořalce a zůstával jí ustavičně věren . . . Dobrá jeho žena znala svého muže i jeho slabost a proto často — přechasto brávala sama lahevku a pěták do ruky a časně ráno ubírala se k Lébloví. Koupila, co bylo potřeba pro skromnou domácnost — sirky, sůl, petrolku, trochu cukru a kávy a na konec postavila lahevku a němě — aniž by slova promluvila, podala ji kupci. I ten tak němě odměřil do ní půlčik, shrábl peníze a odbýval zas jiné hosty. —

Bylo to loni k vánočním svátkům. Vojtákoví bylo nevalně. Nachladil se kdesi na výročním trhu a teď hned zima jím lomcovala a hned zas horko ho rozpalovalo. Chvillemi potil se, jakoby v peci ležel a ne ve světničce s jednoduchými — ve-

tchými okny a dveřmi — a hned zas musila žena i svoje peřiny — i šátky i kabát jeho na něho naklást — aby se zahrál.

„Jako kdybych na ledě ležel,“ naříkal si . . . Ale každý den musila mu žena přinést jeho mírku kořaličky a on s chutí a touhou ji popíjel.

„Dokud ta mi chutná — není zle,“ těšil se sám i svoji ženu, „až mne přestane těšit i ta rasovina — potom bude konec —“

A Vojták se nemýlil. Horečka slábla, ochabovala — přestal se potit a zima více jím nelomcovala.

„Do svátků budu chlapík — na koledu se někam vypravím,“ — těšil sebe i ženu — „mám vyhládnutou nevěstu i ženicha — svedu je — bude-li v tomto masopustě z toho svatba — padesátku — padesátku mi to vynese,“ maloval si růžové plány a úsilně přemýšlel i ve dne i v noci bezesné — jak to zaonačit — jak svést ty dva lidi — jak je nadchnout — vzájemně vychválit — co říci rodičům — těm starým — se kterými bývá větší kříž, než s mladými, kteří se pravidelně do sebe zakoukají a nestarají se ani o pole ani o věno . . . To staří smlouvají, vyjednávají, rozcházejí se a zase scházejí, přetávají se a prohlíží . . .

Tak přiblížil se štědrý den.

Vojták strávil špatnou noc. Ani oka nezamhouřil a záviděl ženě, která po jeho boku po celou noc klidným spánkem jako dítě oddychovala.

„Ta má spaní — ta má nějaké spaní,“ vyčítal ji u sebe muž a teskně počítal hodinu po hodině — jak je venku vytruboval ponocný i jak ve světničce zvolna odbíjely je staré, hrkavé švarcvaldky.

Konečně to nevydržel. Sotva pátá udeřila — vstal a prošel se světničkou.

„Od žaludku — od žaludku mi není dobře,“ povídal ženě — když zvedla na loži hlavu a nevrle se ptala, co že u okna dělá, proč neleží — proč se šourá. —

„A dívám se na krámek — jestli kluk židovská neotevřel ještě — musila bys mi skočit hned — nemohu se dočkat ani.“

„A dnes — zrovna dnes — je štědrý den — a zase ten neřád chceš do sebe lit. —“

Vojták se odmíchl. Na to nevzpomněl — ano dnes, to byl den a potom velký pátek — kdy se postil — ani se nedotkl toho jedu — to si tak umínil a dodržel — po kolik let to dodržel . . . Ale dnes — je nemocen — a tak sláb jaksi — zrovna cítí — to že by ho dnes rázem uzdravilo. —

„I holka zlatá,“ počal nejistým hlasem — „já tento bych rád — od srdce rád — ale nejsem pořád ještě v dobré kůži — a zvláště dnes — ani trochu jsem nespál — taková těžkost pořád — a od žaludku — musíš dnes vzít buď víc anebo

něco silnějšího — řekni mu — ať dá — ať to třeba extra namíchá.“

„Ale je to hřích o takovém svatém dni — mohl bys snad kávu — udělala bych ti černou.“

„Hřích — hřích — pořád hřích,“ vrčivým zlostným hlasem mumlal muž — hledaje úsilně v mysli nějakou pádnou odpověď — kterou by vyvrátil ženinu výtku. V tom tmavou návisí jako jiskerka proskočilo žluté světélko.

„Už otevřel — teď — zrovna teď,“ zajásal jako dítě Vojták, a díval se do tmy, ve které jako bludička zapoceným oknem třeptila se matná lampa z Léblova krámků; — stará, prosím tě — jdi — přines mi dnes — viš — nahradím to — uvidíš, až budu zdrav — vyberu si jiný den . . . A potom postít se budu.“ —

„Jsi ty jako dítě,“ řekla Vojtáková a škrábala se s postele. I ona rozespala, po tmě hodila na sebe teplou vatýrku — zamotala se do vlněného šátku — po paměti nahmatala v šuplíku pětník a sáhla na okno po lahvičce. Našla ji na prvé hmatnutí.

„A ty nestraš a lehni si — ať se znova nenastudíš,“ a Vojták hned poslušně zalezl zpátky do peřin . . .

Do sychravé — husté tmy vyšla Vojtáková. V jedné ruce tiskla lahvičku a v dlani druhé mačkala pěták. V duchu cestou uvažovala, zdali má poslechnouti muže — a vzít mu něco „extra“ — něco silnějšího, — „ale ne“ — zatvrzovala se v duchu — je to v takový svatý den — hřeší — bude li pít tu obyčejnou.“ Vešla do krámu.

„Tak — jako obyčejně —“ řekla rozespálemu kupci a podala mu lahvičku. Ani se ho víc nevšímla. Byly tam v krámě k vánočním svátkům vyloženy hrušky sušené, švestky, ořechy, jablka tu měl, pytle mouky stály tu v různých odstínech jemnosti, bělosti i ceny. —

„Kdybyste potřebovala,“ chválil kupeček — „mám všechno čerstvé — rozinky do vánoček — kvasnice — mouku, — přičichl k lahvičce a šel s ní k soudku.“

„Beztoho sem přijdu ještě jednou dnes — ale až bude den — potom koupím něco,“ a sahala po naplněné láhvi.

„Tak se budu těšit, a jak je panu Vojtákovi?“

„Eh, pořád hůře nějak — však vidíte — ani postít se nemůže — a je dnes takový den —“ rozespale zívla a obrátila se k odchodu. Práskla dveřmi až sklo v nich zadrnčelo.

„Ještě sama zhřeším — že mu tu neřest nesu,“ rozvažovala cestou, „ale když nedá pokoje,“ omlouvala se hned a pospíchala k domovu.

„Tak jsi hodná — hodná jsi,“ vítal ji na loži muž. Posadil se a ruku do tmy natáhl.

„Abych snad rozsvítila,“ řekla žena —

„A nač — jen mi to podej — a odstroj se a lehni — škoda světla — beztoho vařit nebudeš — postíš se.“

„Tak tu máš a nachlastej se, — že ti to hřích není o tak svatém dni“ — a podávala mu lahvičku.

„Nebruč — nebruč,“ umlouval ji muž a oběma rukama lovil ve tmě. Konečně prsty jeho zavadily o chladné sklo a už se sevřely — svírajíce lačně tenkou — štíhlou — širokým hrdélkem opatřenou nádobku skleněnou . . . Prudce vznesly ji k ústům a na ráz ji převrátily . . .

V tom muž lahvičkou o zemi udeřil a jakoby se dusil — chrčivě vykřikl a prudce se rozkašlal — s lože vyskočil, — „pro Boha — pro Boha,“ zanaříkal. —

„Co děláš?“ vykřikla žena poděšená a škrtla sirkou. Zapálila malou lampičku a obrátila se k muži. — Jak se k němu blížila, ucítila pronikavý zápach petroleje.

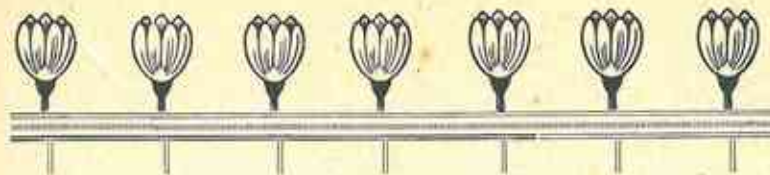
„Aby tak . . .“ projela ji děsná myšlenka hlavou . . .

„Otrávil mne — otrávil,“ sípál muž a svíjel se na loži, „petrolej jsem vypil — petrolej.“

Vojťáková skočila k oknu. Ano — tu stála druhá podobná lahvička — sáhla po ní a dala si ji k nosu. Ucítila vůni lihu. Ano — to je jisto — přehmátla se — a bylo ji to všechno rázem jasné — s výkřikem vyběhla ven a po chvíli vrátila se s lékařem . . .

A od toho dne nastala poslední éra v životě věžického dohazovače . . . Stonal dlouho — ale vystonal se úplně — a od těch dob neokusil více kořalky . . . Uzdravil se úplně na těle i na duši.

„Řízení Boží to bylo, velebníčku,“ vyprávěl mi po čase vesele, „Bůh si o tom svatém dni na mne vzpomněl. Čtvrt roku jsem si poležel, kořalu pít jsem nesměl, a když jsem konečně povstal, nezatožil jsem po ní, odvykl jsem si a zapomněl. Bůh ten omyl způsobil — jak pevně věřím — aby ze mne znovu člověka udělal.“

OBRÁZEK BÁLOVÝ ČILI MODLA „BÁL“.

U nás je teď jako v létě. Cesty a silnice plné prachu — utvrdlé na kost — šedají se krajem, půda je suchem na prst popraskaná, ze studnic ztrácí se voda, potůčky vysychají a stromy bělají se ne sice květem, ale jemným, bělostným jíním. Jediný rozdíl je, že v létě bývá rtuť v teploměru 15° nad nulou — a v těchto dnech krčí se právě tolik stupňů dole pod ní. Po sněhu nikde ani památka — jenom kotouče prachu žene před sebou ostrý větřík . . .

„Udeřily holomrazy,“ lekají se sedláci a smutně dívají se na pole ozimem osetá. Nejsou pokrytá bílou peřinou sněhovou — jako jindy — ale krátké, tenké pentličky sotva vzestých pšenic a žit šedají se a chvějí mrazem na oranicích.

„Teď už by tomu mohl být konec,“ huboval šenkýř, když do sklepa složili mu poslední forku ledu. —

„Mohlo, mohlo,“ ochotně přisvědčuje kde kdo — ale mrazy neustávají.

V takových zimách hledá i tak nepokojný člověk jako jsem já, dvě věci: kamna a knihu. Apparát sice mě láká a vybízí — „ven — ven — do světa“ — ale já ho krotím a říkám: „tíše, tíše kamaráde, je tam mráz —“ a lezu ještě blíž ke kamnům. A co čteme u nás? Inu, všelicos. Jakou kdo má chut —! Tuhle jsem potkal svoji školačku. Zachuchlaná, zamotaná ve vlnáku upalovala cestou ke vsi. „Kde pak jsi litala, Lašfovková? Co? To je vzácnost — v takové zejména a vidět lašfovku!“ — směju se na ni.

„Tatínek mě poslal do ‚Jednoty‘ pro čtení,“ šveholilo děvčátko.

„A co pak mu neseš — ukaž!“ — sáhl jsem po knize — byly to „Julinčiny vdavky“ — jedno číslo z obecné knihovny, kterou u nás založila kterási „Národní Jednota“.

„Mhm,“ fukl jsem se do svého zatemnělého čela a roz-
břeslo se mi: „teď teprve vím, co je „četba pro lid“ — „pro
naš bodrý český lid“ — jak se teď říká. Někdy se k tomu
přidává ještě slůvko „moderní“ a o takové neřesti v pravém
slova smyslu se pak vykřikuje: „moderní četba pro náš drahý
lid“. — —

Já znám jedinou jednu knihu, která by měla být ustavičně
moderní — je prastará, ba nejstarší ze všech, ale dosud je
nejkrásnější, nejzábavnější a nejpoučňivější — je to bible.

„Bible!“ ušklíbl se snad někdo pohrdlivě — „ta přece
není moderní!“

Ukáži vám, že ano — neboť to je ta kniha, s kterou nej-
raději sedám ve své samotě, když se nebavím s fotografií.
Hluboce skloněn nad tou knihou, pročítám si v ní často knihy
královské . . . Vidím to slavné království Šalamounovo, spějící
slepě k záhubě svojí — vidím, jak vlastní synové jeho jsou
rozděleni ve dva tábory — v říši Judskou a Israelskou — vidím,
kterak klaní se Israelité Achabem svedení modlám a jak spě-
chají Assyrové a Babyloňané, aby učinili konec samostatnosti
židovské. Málem byl bych napsal konec samostatnosti české —
neboť nad rozloženou biblí často se zadumám a srovnávám
osudy našeho království — dějiny naše s dějinami národa vy-
voleného. Vidím i u nás, kterak povstal bratr proti bratru, syn
proti otci — jak království naše proti sobě a v sobě bylo roz-
dělené a jak to skončilo na vlas tak, jako v té biblí — zaje-
tím, ze kterého jsme se dosud nevrátili . . .

A tak čtu — čtu . . . „I činil Achab, syn Amri, zlé před
obličejem Hospodinovým — sloužil Bálovi a klaněl se jemu —
a postavil oltář Bálovi v chrámě Bálově, kterýž byl vystavěl
v Samaří“ —

V tom někdo zaklepal na moji fotografickou dílnu.

Vešli dva hasiči. — Zimou plakaly jim oči i nosy. Tak
nejdříve si je utřeli a pak salutovali: „Přicházíme uctivě zváti
na svůj bál“ — jeden mi strčil před samé oči pozvánku a
druhý nataženou dlaň. Položil jsem na tu dlaň dvě koruny.
Ta hned se zavřela a zmizela.

Čtu klidně dál, čtu, kterak Bůh poslal Eliáše proroka
k Achabovi, kterak nepršelo po celé zemi tři léta — až ko-
nečně řekl Eliáš všemu lidu: „Dokavadž kulhati budete na dvě
strany? Jestli Hospodin Bohem, následujtež ho, pak-li Bál —
následujtež toho!“

„Tuk, tuk, tuk,“ klepá kdosi na dveře.

„Má hluboká úcta!“ — „Má nejhlubší úcta!“ „Jako
osvědčeného přítele našeho stavu dovolujeme si vás zváti na
živnostenský bál,“ drmolí hlasy hned ve dveřích — „a kdyby
bylo libo, kdybyste si přál — máme po ruce vstupenku . . .“

„Já netančím“ —

„Ó prosím, to nevadí — není třeba tančit — to my, prosím,
obstaráme sami, jen raďte vstupenku odebrat — pouze dvě
koruny.“ —

Dal jsem tedy dvě koruny a měl jsem pokoj zas . . .

Čtu zas klidně, kterak vyzval Eliáš kněze Bálovy na pa-
mátný souboj. Čtyři sta padesát jich vyzval, aby obětovali
Bálovi — on sám jediný obětoval Hospodinu . . ., kteřížto
vzali vola, připravili ho a vzývali jméno Bála od jitra až do
poledne, říkajíce: „Bále, vyslyš nás — i skákali přes oltář,
kterýž byli udělali.“

Dokorán rozletěly se dveře. Dvojlí demokratické a vlaste-
necké „na zdar“ proletělo světnici. — Bratři Sokolici klepali se
zimou pod lehkými haveloky, na prsou červenaly se jim krvavě
košile a na nose hejli.

„Pořádáme svůj sokolský bál a dovolujeme si předložit
subskripční listinu“ a jeden zkřehlou rukou rozbaloval ohma-
taný arch papíru a druhý v náprsní kapse lovil zadeček krátké
tužky.

„Prosím — jak pak přicházím k té cti,“ dostávám se ko-
nečně ke slovu — „to je přece pozornost ničím nezaslou-
žená — vždyť je přece známo, že pracuji pro „Dědictví“ —
že jsem tedy zpátečníkem, tmářem . . .“

„I jen raďte upsat“, zamlouval to bodře Sokolík — „je
to ve prospěch tělocvičny, pan děkan také upsal — tak jen
raďte semhle třeba,“ a ukazoval mi přemrzlým prstem prázdné
okénko.

Podepsal jsem se. Byl to drahý podpis. Neboť sotva že
jsem udělat puntík — prohnul se druhý bratr a se sladkým
úsměvem mi řekl „dostanu tedy pětikorunku — to je vstupné,
prosím.“

No, dal jsem ji s těžkým srdcem, a biblí jsem zavřel. —
„Budu-li o tom Bálovi čist — nebude tomu konce,“ řekl jsem
si a zdálo se mi vskutku, jako bych tou četbou byl citoval
kněze Bálovy — moderní, přítomné, žijící na počátku dvacá-
tého století a sloužící modle, která uctívá se hlavně v maso-
pustu — a také skákáním a jejíž jméno je také — bál!

Tož — není bible knihou moderní?

Ano, drazí čtenářové, bible je kniha věčně platná, ta se
nemění, jenom lidé se mění — a ti také jen pokud se ze-
vnějšku týká, jinak lidské vášně, náklonnosti jsou stejné dnes
jako před tisíci lety!

Ale dlouho jsem to nevydržel. Po chvíli sáhl jsem po biblí
zas — „budeš čist, kde otevřeš,“ řekl jsem si sám u sebe a
otevřím knihu na zdařbůh. —

„Proroci Danielovo“ — usmívá se na mne nápis. „Král
Nabuchodonosor udělal sochu zlatou, zvýši loktů šedesáte,
zšíří loktů šest, a postavil ji na poli Dura krajiny Babylonské.“
Vykladači písem dí, že to byla socha ku počtě modly Bál.

A teď poslyšte, co praví bible dále: „Tehdy shromáždili se knížata, úředníci a soudcové, vůdcové a vládaři a všichni lidé jak uslyšeli zvuk trouby, píšťaly a citary, hudebního nástroje tréhranného, a harfy a symfonie a všelijaké hudby: padše všichni lidé, pokolení a jazykové, klaněli se soše zlaté, již byl postavil Nabuchodonosor král.“

Sklapl jsem knihu a vyskočil rovnýma nohama: „A pak že není bible moderní — všechno jako dnes, zrovna jako dnes kdyby to Daniel psal,“ myslil jsem si u sebe a vzpomínal jsem si, jak čteme v novinách o dvorních bálech, bálech úřednických, šlechtických, národních a Bůh ví jakých — a pořád mi zněla v uších slova Pisma: „Byla také u Babylonských modla jménem Bál“ . . .

Bál — moderní modla naše! Někdy se jí říká ples, jindy věneček, šibřinky, reduta, zástěrková zábava, po všech říká se té modle muzika — ale všude stejně se uctívá — „jakmile lidé uslyší zvuk trouby, píšťaly, houslí, klarinetu —“ chytí se mužský se ženskou okolo pasu — točí se — točí — klanějí se modle do úpadu, do únavy — od večera až do rána bílého . . .

K té modloslužbě zvou. Mám tady na stolku celý stoh takových lístků, oznamujících, kde a kdy budou modle klaněti se rolníci, kdy živnostníci, kdy lékaři, kdy pekaři, kdy advokáti a kdy herci, kdy Beseda, kdy Matice, kdy katoličtí tovaryši, kdy omladina . . . Je vidět, že modloslužba v masopustě zachvátila už kruhy všechny. Není radno káceti modly! Aspoň Danielovi se to nevyplatilo — neboť když rozbil modlu Bál a chrám její vyvrátil, hodili jej za to do jámy lvové, kdež bylo sedm lvů, „aby sežrali Daniele . . .“ Brrr! Už při té myšlence vstávají mi vlasy na hlavě. Danielovi Pán Bůh pomohl — lvi mu neublížili a Habakuk přinesl mu do jámy na okřínku oběd, ale kdo ví, jak by to se mnou dopadlo! Bály dvorní, elitní, právnické, vojanské, šlechtické — ty neznám — ale za to znám bál vesnický . . . Mám několik obrázků z něho — ukáži vám je.

I. Před bál em.

Sluníčko k polednímu prodlabalo si svými paprsky do husté mlhy kulatý otvor — a jím usmálo se na milounkou českou vesničku, které, Bůh ví proč, říká se Větrov — ačkoliv leží v údolí, stulena ke stráním — jež jí se všech stran proti větrům chrání. Starý Máček dal se vylákati tím sluníčkem a jako včela z úlu na česno — vyšel na zásep ze svého baráku. Otrásal se na celém těle — jakoby ho ledovou sprchou polil — a už kýchl tak prudce, že to celým tělem jeho zakývalo a jako výstřel rozlétlo se kýchnutí prostornou návsí.

„I pozdrav Pán Bůh, sousede — štipe to — štipe, co?“ smál se mu plným hrdlem kolemjdoucí zedník Růžek.

„Zatrachtělá zima, jako křen je vostrá —“ ulevoval si Máček — zabodl obě ruce pevně do kapes a šoural se před barák — „kde pak jsi chodil?“ optal se přátelsky Růžka — a prohlížel si ho. Viděl, že má ženin šátek otočený kolem krku, boty zaprášené, rukavice s palcem že se mu klátí na kalounu a pod paží že tiskne hůl. „Přes pole někde — co?“ vytahoval zvolna —

„Eh — přes pole, pravda! Byl jsem v městě u stavitele — sháním nějakou rachotu — není do čeho kladivem klepnout a jít se chce,“ trpce svěřoval se Růžek —

„A co říkal — dal?“ dychtivě optal se baráčník —

„Ale kde! Ani pomyšlení v těch mrazech! Ani slyšet nechce —“

„To je bída,“ vzdychl si Máček — „a ono to nepovolí — hleď, jak to mrholí,“ vytáhl ruku z teplé kapsy a ukázal proti slunci. Vzduchem jiskřilo se a zvolna se snášelo tisíce drobounkých, průhledných sněhových jehel . . .

„To ta mlha mrzne,“ vysvětloval Růžek a hned sám udeřil na Máčka: „a co vy — nic nemáte? Šel bych třeba s vámi do party —“

„Lámal jsem kámen — ale nikdo ho neodvážil — hnout se už v lomu nemohu — kdyby byl sníh — svázelo by se dříví — ale tak nic — zahálíme oba se synem — — —“

„Jo — je to letos bída,“ postěžoval si tentokrát zas Růžek — „zlé časy — krejcaru člověk nikde nevyrazí — tak s Bohem — věřte, ani se mi domů nechce,“ loučil se zedník a zvolna se klátil k domovu. Máček zaklepal až bradou, jak ho zima roztrásla za tu chvíli a jako mladík pelášil do baráčku a tam rychle zády přilípl se na teplé kachliky vetších kamen.

„No no — starý — jen nám to neporaz,“ hubovala Máčková, jež vařila na plotničce hubený oběd —

„Viděl jsem Růžka“ — vykládal baráčník — „taky shání, kde by se uchytil — byl ve městě u stavitele.“

„Každý se stará, jak může — taky bys mohl někam vyrazit — anebo Pepek tuhle —“ a hlavou hodila ke stolu, kde statný synek spravoval drátěnou klec — a silná, statná holčina záplatovala obnošenou sukni — „alespoň kdybyste Mařeně službu zas našli — ale to jen obléháte kamna — jako Turci Plevno.“

„Rusové je obléhali, matko,“ opravoval syn dějepisné vědomosti své stárnoucí rodičky —

„To je mi jedno — chci jenom říct — z toho ležení že bída neubude.“

„I nebruč stará — a dávej na stůl.“ ukončoval rozhovor Máček a podrbal se rozpaky v hlavě. Věděl, že jeho žena má pravdu — ale takhle to bylo každý rok. Rok jako rok po sv. Martině vraceli se syn i dcera ze služby — sedláci pouštěli čeládku a teprve o sv. Jiří znova ji jednali. Rok jako rok vraceli se zedníci jako ptáci na zimu do svých teplých baráků — aby

po Novém roce zas se rozletěli do Vídně, do Sas, do lázeňských míst — ale i doma nezaháleli. V zimě na saních dříví svázeli, kámen lámali, když polevily mrazy, baráky olepovali — stále něco kutili — až letos mrazy dodržovaly — odnikud nepřicházelo psaní, aby už jeli, že už čekají — jako ztraceni byli všichni ve Větrově . . .

V takové náladě zastihl je letošní masopust.

"Tak víte — co je nového?" hlásila Mařena hned první masopustní neděli, když se vrátila z kostela — z velké —

"Svatba nějaká byla prohlášena — ne?" lhostejně pronesla matka.

"I to ne — ale hasiči budou mít bál."

"Bál!" jako když ji bodne, vykřikla stará Máčková — "ti lidé blázní, kde kdo nařiká, jaká je bída — a oni strojí bál! . . ."

"Tak tu bude bál," vrazil v tom Pepek do dveří — oči mu svítily a tváře se mu radosti leskly — "hasiči ho pořádají od dneška za týden bude v dolejší hospodě u Škopů"

"Tak ti něco nesu, stará," hned ve dveřích v zápětí hlásil Máček — "dal mi to strážník, aby sem k nám nemusil — je to pozvání na bál" a vytahoval škartici tvrdého papíru. —

"A pozvání, abys šel zaplatit domovní a gruntovní daň ti nedal?" píchla ho žena. —

"Abys ty všechno neobručela — víš, může nás to těšit, že si nás všimají — že nás pozvali." —

"Kam pak se děje — to je nějaká čest — co pak to dal policajt jenom tobě — rozneseš to jistě po celé vsi."

A bylo to pravdou. Všude běhaly se takové lístky — pěkné, běloučké, v rohu s hasičem ulévajícím hořící dům.

"To je svatý Florian — patron hasičů — co?" ptala se výměnkářka svého syna, obecního starosty, předsedy sboru hasičského a hostinského ve Větrově, pana Škopa.

"Ale kde!" mávl rukou synáček — "to bývalo — bývalo, že hasiči ctili sv. Floriana — ale ten míval v ruce konývku a ulíval oheň konví — ale tenhle má v ruce hadici — má provaz — hák — sekýrku — to je zkrátka hasič — žádného svatého nepotřebujeme."

Stařenka zmlkla a odplížila se do své komůrky — aby nepřekážela. Celým hostincem zavládl totiž nebyvalý ruch. Ze sálu — který sloužil za špýchar — na kvap odnášelo se obilí, hrnce sádla — mouka — ošatka vajec — smetl se prach a pavučiny — strážník přivlík' z lesa na trakaři veliký vál smrkového klestu — paní Škopová škrobila a žehlila záclonky — služka čistila a nalévala lampy — a když se na návsi dva lidé potkali — už nekřikli na sebe: "To je zejma — co?" anebo: "Je to mrazejk — co?" ale zastavili se a první slovo bylo:

"Tak jak — půjdete na bál?"

"A nevím ani — jak pak vy?"

"Šel bych — rád bych šel — což je o to — jen kdyby byly tyhle" a šoupal zkrhlý palec o ukazovák. —

U Máčků už od neděle na sebe nemluvili. Jenom někdy do dusného ticha prskl zlostně Pepek: "Jeník Růžkův taky půjde" a hned Mařena přidávala: "A Anda Psůtků také."

"To jen my jsme taková žebrota — že ani nemůžeme lidem na oči," schválně hrubým, řezavým hlasem mluvil Pepek, ale dobře se při tom díval na dveře — kdyby bylo zle — aby mohl vyklouznout — starý Máček však jakoby neslyšel — klidně štipal smolnou louč u kamen, a matka jako nemá drala peří s Mařenou. Matěské srdce její trásl se lítostí a soucitem. Nesměla pozdvihnouti oči — jakmile by přivřená víčka po zvedla — jistě byly by jí vyhrkly slzy — nesměla promluvit, protože hlas byl by se jistě pláčem lámal . . .

"Je to kříž," řekla po straně tatíkovy — "jsou oba mladí — nic neužijou — a na ten tanec jen se třesou."

"Hm — nebyli jsme jiní v těch letech" dobrácky poznal otec.

"Ale kde jen na to vzít — hromádka bramborů ve sklepe se krčí k zemi, zelní už je jenom trochu na dně — kadečka je hnedle prázdná — jist se chce — výdělek není žádný." —

"Ale nepůjdou-li na ten bál — vysmějí se nám — pro blázný lidem budem," povídal Máček a zlostně udeřil loučí o zem. Neštípala se, byla nějak tuze sukovitá.

"Pravda — pravda" kývala hlavou žena — "jen kdyby to tolik nestálo — zlatku hned dát u kasy — zlatku aby měl na útratu, zlatku aby si moh dát aspoň jednou zahrát solo — a to je Pepek, kde pak máš Manču? Ta aby měla nové střevíce — a nějakou pentli do vlasů — na krk — málo počítám — pětka na to praskne."

"Viš, máme tam ještě ty króny — dostali je děti od kmotřů do vínku při křtu."

"Máme — máme," smutně přisvědčovala Máčková a sepjala ruce na prsou — "pořád jsem myslela," zvolna — těžce hovořila dál — "nesahat na to — — — ale když nemůže být jinak . . ."

A potom už spolu nemluvili. Jednou časně ráno vstal starý Máček — a vypravil se do města. Jak šel — cestou mu v kapse v papírové krabičce poskakovaly a cinkaly dva toлары Tereziánské s vyraženým obrázkem Panny Marie na lici. Přemýšlel, kde by je rozměnil — myslil jít nejdříve k zlatníkovi a optat se, co by dostal — ukáže nejdříve jeden — a pak teprv druhý — také do záložny mohl by jít se optat — anebo ke kupci Grünhutovi — — — Tak strojíval v hlavě plány a než se nadál, dohonil cestou starou k zemi sehnutou babku. Ani poznati ji hned nemohl — jak byla celá šátkem obalená. "A to jste vy — Dolejško", konečně ji poznal a stihl okem po nůši,

kteřou babka nesla na zádech. Viděl, kterak z ní vylézá cip peřiny — — — „A kam pak se trmácíte v té zimě — kam?“ navazoval Máček řeč a povolil v kroku.

„A Božinku, to je Máček,“ pozdvihla ustaranou hlavu stařena — „do města jdu — vždyť vidíte — do města — jo, peřinu jdu prodat, sousídku, peřinu, aby měl synáček na bál. Přišel včera domů — už byl večer — byl mezi chasou a slyšel, že i váš Pepek půjde na bál — udeřil mi na stůl, až se okna zatřásla, půjdu na bál — a pětku musím mít — křičel na mne — „doma nezůstanu — už pro ostudu ne“ — povídám mu — „chlapče, kde pak bych vzala pětku — nemám, věř mi, že nemám, kdybych ji pod kůží měla, kůží bych si sedřela a dala ti“ — „tak prodejte něco“ — křičel zlostně — „a co?“ — „i třeba peřinu“ — a tak nesu dnes duchničku k židovi — jenom cichu jsem s ní stáhla —“

„I je to bída,“ trpce, zahořkle prohodil Máček a upjatě díval se do země.

„Co jsem se těch husí naopatřovala, naškubala, peřin nadrala — a prodat to musím — není pomoci, musím — a v té zimě — chlapec nešťastný — čím se přikreje — ale nedá jinak,“ naříkavě víc sama pro sebe mluvila stařenka . . .

Jako ta zimní mlha — smutná, těžká nálada oprádkala obě duše Máčkovu i tu stařenčinu. Cesta jenom zvolna ubývala — ale přece neměl baráčník to srdce, aby stařenku opustil, cítil se s ní spřízněn — spojen — a trpělivě cupal po jejím boku, až se dostali do města. Cestou dohonila je ještě mladá Součková, předběhl je podvelitel hasičů — tesař Větrovský Šrámek — baráčníce Straková s uzlem na ruce a Bůh milý ví, kdo všechno.

„A nejste z Větrova?“ optal se náhle obchodník, když mu předložil Máček k ocenění jeden z Tereziánských tolarů —

„Jsem prosím — a vy mě znáte?“ celý červený studem jen hoře, pronesl baráčník. — Šel schválně tam, kde myslel, že ho neznají.

„Neznám, ale hádám, protože tyto dny se to od vás jen sype, lidé mi sem nosí prodat anebo zastavit hodinky, náušnice, křížky — dukátky — prosím vás, co pak se to u vás děje?“

„Prosím, budeme tam mít bál,“ odpověděl Máček skoro hrdě — pozdvihl bradu a vypjal hrud.

„A tak!“ hvízdal si stříbrník — „dvě zlatky vám za to dám — kupuji to na váhu — platím jen stříbro“ — a starý Máček, ačkoliv sběhal půl města — víc nedostal než čtyři jednušky — ale i s těmi spěchal k domovu. A v sobotu večer potom po sedmé hodině — šel Pepek s Mařenou na bál — — —

II. Na bále.

Byla sobota. Svatvečer svátku nejsvětějšího Jména Ježíš. Do temného večera svítila slavnostně ozářená hospoda. Všecka

její okna se vesele smála žlutým svitem petrolejových lamp — a rozhlížela se pustou návsí.

„No — už byste mohli začít — teď už bude mít každý krávy podojené — už by se to mohlo pomalu scházet“ — nutil pan Škop muzikanty. Ti pomalu vyloudali se na povýšenou kruchtíčku — rozložili si jen tak pro jméno nějaké noty před sebe — každý postavil si plecháč piva vedle sebe, a už starý Maršík zaklepal klarinetem o dřevěné pažení. Rychle ostatní nasazovali instrumenty k ústům.

„Tak to svoláme — dáme si nejdříve „marš“ — a přičiňte se — aby nás bylo slyšet — tak — jedna — dvě —“ a sotva dořekl Maršík „tři“ — strhl se pekelný rámus. Prázdnou hospodou burácela v pravém slova smyslu muzika. Sklo drnčelo v oknech — v lampách poskakovaly ustrašeně plaménky — záclony jemně se zachvívaly, a hostinský spokojeně zamnul si ruce a křičel ze vši síly své ženě do ucha — aby mu rozuměla: „Starej Maršík — ten to umí vzít od podlahy — co?“ — Žena jenom přikývla hlavou a vytahovala dva talíře z misníku.

„Tak ať jsou plné,“ ostrým hlasem svým vyjekla — podávajíc je dvěma hasičům. Každý popadl jeden a postavili se ke vchodu do sálu.

„Slyšíte — už hrajou!“ upozorňovali se lidé po celém Větrově — jak zaduněly první zvuky šestičlenné Maršíkovy kapely.

„Tak si pospěšte — pospěšte si,“ nutili otcové strojící se dcery.

„I času má dost“ — bránila matka — „není třeba, aby tam byla první — není to ani slušné.“

Ale holčičkám už chvělo se slastí srdéčko a rozkoší trásly se nožičky. „Nu tak se najež přece,“ zlobil se Máček na dceru, která jak zaslechla první zvuky hudby, položila lžici a vyskočila od stolu.

„Zaplať Pán Bůh — už mám dost — musím být hodně lehká do tance,“ bránila se Mařena a ani neslyšela, jak otec bručel si podezřele „lehká chce být — lehká!“ — Šustily už na ní naškrobené šaty a vrzaly nové střevíčky — jak se na nich pohupovala.

„No — Pepo — dělej — dělej,“ — nutila bratra, sedícího dosud za stolem.

„Nech mne přece najíst,“ bránil se Pepek — sáhl po novém bramboru a ovalil ho celý v soli.

„Proč pak tak soliš?“ optala se matka —

„Že se ptáte!“ ušklíbl se syn — „kdybyste mi dala kus pečeně — nesolil bych si bandory — ale takhle musím — abych se mohl přece napít“ —

"Tak jen už pojď," trhalo to s Mančou — "máš peníze?" optala se ho ještě na prahu — ale Pepík místo odpovědi zacinkal v kapse zlatníky.

"A brzy se vraťte — a ať tam žádnou hloupost neprovádíte — ať nic neslyším," napomínali rodiče.

"Bez kázání by to u nás nebylo," hodil syn furiantsky hlavou a vyšel za Mančou . . .

"Ale sluší jim to — co?" zavelebila matka a teplo mateřské lásky i hrdosti dýchalo z těch slov. Dívala se do tmy za nimi — pak přecházela chvíli světnici — měla by nádoby po večeri umýt — světnici poklidit — prádlo čisté na ráno přichystat, ale do ničeho se jí nechtělo. Jen tak marně přecházela z místa na místo, až najednou na sebe hodila vlnák a přemohši všechny rozpaky povídala muži: "Slyšíš — starý — nedá mi to — skočím se podívat k hospodě, abych věděla, kdo všechno tam bude — co a jak to mají."

"Ať jsem Franta, když jsem si to nemyslíl — jen leť — už leť, abys nic nezmeškala — na tebe tam čekají," hučel Máček a zlostně plivl do kouta . . . Ale Máčková jako šipka vyletěla ze dveří a nic nedbala, že starý za ní křičel ještě: "Evo zvědavá" — upalovala po návsi, až se jí hlava třásla a teprve, když se blížila k hospodě, zmírnila krok. Viděla tam pod starou, bezlistou lipou tlačiti se k sobě kopeček ženských. Všecky zdvihaly hlavy a upíraly dychtivé oči k osvětleným oknům. Neviděly nic — než matné stíny tancujících párků míhaly se po zamrzlých okenních tabulích — ale i to jim stačilo. Jako jiskry pod popelem — doutnaly v srdcích těch žen vzpomínky na vlastní dávno minulé mládí. Celý Boží rok různé starosti, práce polní i domácí, boj o skývu chleba, různé události denní — to vše vyplňovalo jejich nitro a pod tím zavaleno, umačknuto dřímalo prchlé léto jejich panenství. Nebylo času celý rok ponořiti se v sebe a ohlédnouti se na zad — život den ze dne podával si je — až dnes — tady pod tou holou lipou, za mrazu a větru — ta čiperná hudba, jakoby rozdmýchávala ty jiskérky v chladnoucích, stárnoucích hlavách a srdcích.

"I hlele — jak to ještě Růžkovou nadzvedá," smál se teounký hlásek. Máčková poznala starou Dolejšku.

"Hleďme, babku" — pomyslíla si — také se přišla podívat — a už je jako věchýtek — nad hrobem zrovna — a potom ten můj potentát doma se štilil na mne, že jsem si vyšla," hubovala v duchu na muže a směle už pokročila k družině.

"Dej Pámby šťastnej, dobrej večer," pozdravovala přidušeným hlasem. — Ženy sebou trhly, jak se lekly — ale hned se rozesmály:

"To se podívejme — Máčková! — příkrade se jako kočka." —

"Nu — o to hlavní už jste přišla — všechno to lepší už je tam." —

"Všecky selky — učitelka — kolářka — kovářka — kupec — pane, to bylo parády."

"Nu a proč nejdete dál?" divila se Máčková —

"A, holka, to není muzika — to je bál!" vykládala Růžková — tam pusti jen toho, kdo cvrnkne korunkou."

"Ale podívat se jen — mezi dveře aspoň."

"Ba ani to ne — podívej se, vidíš ho" — a ukázala rukou do osvětlených dveří, kde stál strážník — Máčková ho hned ani poznati nemohla.

"Tu to máme — nemůže poznat policajta — je dnes oblečen za hasiče," — rozchechtaly se ženy skoro hlasitě.

"Hleďte — hleďte — ještě někdo jde — ještě párek a dva!" pošuchovaly se ženy a natáhly zvědavé krky —

"To je mlynář se ženou a fořtovíc . . ." "Nu — krásné to tam bude, což je o to —"

V tom uvnitř muzika spustila řízný kvapík. Jako na povel ženy ztichly — oči přimhouřily — hlavy naklonily k pravému rameni — přemrzlé ruce zamotaly si do kartounových zástěr a ani necítily ledový větřík, jenž je profukoval až na holé tělo. Stály tu a natřásaly se na stydnoucích nohách — v bocích se kolébaly — v taktu melodii si pobruchovaly a vzpomínaly . . . vzpomínaly, jak ony se točily, nohama šoupaly, jak na nich naškrobené šatečky šustily a vrkoče vlasů s růžovou pentlí kolem hlav jim poletovaly. To dech ztraceného mládí táhl těsně kolem nich, pohládl ty šedivějící vlasy a políbil scvrklé tváře, až se zruměnily — a stařecká krev rychlejším tempem v žilách jim zabušila a v srdci zašuměla.

"Ach, kde jsou ty časy," probrala se z opojení stará Dolejšková první — "sotva nohy dnes člověk vleče — a dřív — tři noci po sobě jsem v masopustě protancovala — tři noci nespala a jako srna běžela jsem si o popeleční středu do kostela pro popelec."

"Jo, jo — stárneme holt," přisvědčovala Máčková a zuby jí hlasitě zacvakaly zimou.

"Musím domů — jsem jenom tak na lehkou oblečená — jenom jsem si odskočila," hovořila Růžková s těžkým srdcem.

"Také už půjdeme — co bychom tu dělaly — dovnitř nesmíme a tu nás nikdo neprovede" — a kopeček hlav se rozcházel.

"Pán Bůh dobrou noc" — "Dobrou noc" — znělo návsí. Ponocný vytruboval jedenáctou . . .

Na sále byla modloslužba v plném proudu. Básník by řekl, že bylo holdováno Bachu — Terpsychoře a snad i Venuš — vesměs to pohanským bohům — řeckým modlám. Já to řeknu kratěji — obětovali modle "Bál". Čela horlivostí trpytila se rosným potem — tváře hořely — oči planuly —

těla v kružích vířila do únavy — do úpadu. Vzduch prachem a kouřem prosycený těžce se dýchal — pot lidských těl, výpary laciných voňavek — čmoud petrolejových lamp — zápach alkoholu v těžké směsi naplňovaly sál. Hodina po hodině mijela . . . Nažehlené sukénky tanečnic už nešuměly, ale visely schlíplé umlené, pomačkané, vlasy napálené už se neka-deřily, ale zpocené lepily se na čelo — chvojová dekorace nevoněla víc — plameny v lampách mdle hořely, a černé ho-řáky prskaly a čadily — — —

Veselí stávalo se nevázanějším . . .

„A co — teď se zahraje nám — sousedům — jenom nám — nebudeme se přece tlačit s tou luzou baráčnickou v kole,“ udeřil do stolu najednou z čista jasna ve vedlejším pokojíku mlynář — a už se stavěl na nejisté nohy — chytaje rukama rovnováhu . . .

„Pravda — pravda — teď kousek jenom pro nás a pro naše dcerky a panímámy,“ vstávali ostatní sedláci —

„Hej — muziky,“ křičel už mlynář na sále — „tak teď sousedskou — jenom pro nás — rozumíte — a pání sousedi do kola.“

„Co pro nás? Bá! je pro všechny“ —

„Naše zlatka platí jako vaše“ — volali baráčníci.

„Bá! je náš“ — ozvali se hasiči —

„Bá! je toho — kdo platí,“ těžce řekl mlynář — a vy-táhl z kapsy u vesty sežmolenou pětku a ve zdvižené ruce nad hlavou, aby ji každý viděl, nesl ji přes celý sál hudebníkům.

„Maršíku — tu máte panenku — a hrajte tomu, kdo dá víc než já.“

Chvilí bylo ticho.

„Nu tak — žebroto“ — vypjal se mlynář — „plaťte“ —

Baráčníci vztekly zmačkli ruce v kapsách. Namačkl tam každý nějakou korunku jen — na útratu aby měl . . .

„Tak hrajte mně,“ tleskl mlynář do dlaní, a muzikanti spustili: „Na té louce zelený,“ jak jim mlynář předzpěvoval —

„Solo — solo,“ okřikovaly hlasy ze všech koutů mladého Máčka, jenž s Andulou Psůtkovic pustil se do kola — a jako hráz když prolomí — už hrnul se za ním Dolejšek — Ferda, Francek — pár za párem . . .

„Přestat — přestat,“ znělo sálem a všemi dveřmi hrnuly se hlavy do vnitř — od stolů z pokojíčku vrazili sem sedláci, i karet nechali ve spěchu — z chodby a z venku přiběhli tanečníci, co se vyšli „vychladit . . .“ Jak by ufal, přestala hudba — jenom klarinet Maršíkův ještě jakoby posměšně zakvík — tanečnice utekly tanečnickům z kola a tak ti zde stáli nyní sami ve prostřed jako kohouti proti sobě najezení.

„A vy se tu budete roztahovat — za mizernou zlatku.“

„Dnes je bá! — dnes se hraje všem — vyhrávat se nesmí nikomu — nikomu.“

„Ani mně ne?“

„Ani vám — ani žádnému — buď všem anebo nikomu.“

„Kluci — kluci žebráctí,“ sípal mlynář — „máma musí prodat peřinu, táta rozměnit vínky — kluk zastavit u žida ho-dinky a tu se budou naparovat . . .“

Jako by jiskru hodil do sudu prachu — tak to vybuchlo.

„Co, co to řekl?“ — „Vyhodte ho — pejchu“ —

„Mažte ho“ —

„Kdo na něho sáhne . . .!“ a sedláci tlačili se kolem mlynáře.

„Ale, pánové, pánové — mírněte se —“ přiběhl od sudu pan Škop a skočil mezi obě strany —

„Na stranu —“ odstrčil ho jednou rukou mladý Máček a druhou natáhl na mlynáře: — „Řekněte to ještě jednou,“ zařval mu přímo do tváře —

„Žebrácká holota jste,“ vztekem celý bez sebe prskl pan otec. — Vzduchem zaficela sklenice nad rozpálenými hlavami a roztřískla se o zeď na tisíc kousků — to byl jako signál — povel — komando. V zápětí dopadla ruka Máčkova — ale nepopadla mlynáře — zadrželi ji a už jím cloumali.

„Bijou Máčka — nedejme ho“ — Ženské dali se do křiku a prchaly, muzikanti popadli nástroje a utekli — starší muži vrhali se na klubko zmítajících se a zuřivě do sebe bušících lidí — trhali je od sebe — strkali je ke dveřím — polévají je vodou — šenkýř rychle zhasínal lampy — křik šířil se návsí — rozespálí lidé vybíhali ven: „Co se to děje?“ — „Perou se — u Škopů se perou“ — letěl jeden hlas . . . Bylo po bále . . .

III. Po bále.

Vstalo konečně k osmé hodině sváteční i nedělní, lednové jitra. Ospalé sluníčko vyškřabalo se zvolňoučka nad stráž a podívalo se dolů na Větrov. Vidělo, kterak už lidé spěchali do kostelíčka na ranní — ale cestou se najednou všichni za-stavovali před Škopovic hospodou.

„Tu to vyhlíží jako po patálii — co pak se tu stalo?“ optal se kterýsi strýc ze sousední vsi.

„Co pak to nevíte — byl tu včera bá! — hasák!“

„A to jo,“ chápal už strýček a prohlížel si klidně vybitá okna hospody — tu a tam kaluž krve — ucha a víčka rozbi-tých sklenic — a uražené nohy od stolic . . .

„Mno — to mohla být slušná zábava“ mínil jiný.

„To také že byla — vyřázeli se až do rána a pak musili ještě přede dnem pro doktora a ten taďy po domech teď chodí a šije jako starý Náprstek — jenom že nezašívá díry na ká-bátech a kalhotách, ale sešívá hlavy.“

V tom ozvala se píseň z hospody. Letěla jásavě roztluče-ným oknem do mrazivého vzduchu :

„My jsme tady dva, - kamarád a já,
my svý pivo zaplatíme - žádnýho se nebojíme —
pivo jsme si vypili - hospodu jsme vybili,
zbyli jsme tu dva - kamarád a já — — —“

To seděli vítězové za stolem — Pepek Máčků a Růžkovic
Jeník — každý zadeček viržinka cumlal v koutě úst a modle
„bál“ propěvovali jitřní hymnu.

„Kluci, kdyby šli raději do kostela,“ hněvala se stará
babička.

„Jo, jo — ach Bože — to je teď zkažený svět,“ nařikala
jiná babička. Z věže okénkem rozletěly se jako ptáci zvuky zvonů.

„Sezvánějí už,“ trhli sebou zvědavci a spěchali ke kostelu.
Od Máčků nešel nikdo. Mařena ležela v komoře jako zabitá a
spala. Ve světnici hádal se starý Máček se ženou.

„To ty's vinna — pořád jsi mě nutila — abych šel ty
krony rozměnit — kdyby toho nebylo — byl by seděl doma.“

„E, mlč, — najednou se budeš vyťahovat — proč pak
jsi poslechl?“

„Flamendr,“ ulevil si otec — „jen kdyby tu byl.“

„Ta hanba — co si o něm lidi pomyslí“ nařikala matka.
Chvilí váhala — ale pak najednou vyrazila ze dveří a rozběhla
se k hospodě. Jak ji spatřila Růžková — pelášila za ní.

„Pepku — domů a hned“ rozkřikla se Máčková ve dveřích.

Pepku obrátil k ní kalné oči a svěsil hlavu. Lekl se —
„domů“ hučelo mu v uších a tak se bál té staré ženy —
slabé — vetché — on — který se postavil mlynáři a všem
sedlákům ve vsi — vstal hned krotký jako beránek, a za ním
vstával Jeník. — Byli oba otrhání — bez klobouků — bez
kravat — tak si je matky odváděly z bálu... Na kostele
v sanktusové věžičce rozplakal se nad nimi zvoneček. Bylo
v kostele právě pozdvihování...

Doma tatík jak spatřil marnotratného syna — hned sahal
po holi.

„Teď ho nech — až se vyspí“ chránila Pepka dobrá
maminka a dívala se soucitně na synovu hlavu — na které
vytvářela řada nadějných boulí a ukazovalo se několik
modřin...

V celém kraji mluvilo se o větrovském bále. Velcí i malí
vyprávěli si o něm.

Když odpoledne větrovská mládež sešla se na rybníčku —
tu místo klouzání chlubili se kluci:

„Náš tatíček byl na bále, heč,“ začal Váša mlynářovic.

„To je toho —“ ohrnul nosík kupcovic Slávek — „náš
taky“.

„A náš se vrátil až ráno.“

„A náš by se nebyl ani vrátil — maminka musila pro
něho třikrát poslat —“

„A náš zpíval mamince —“

„Jak pak? Pověz nám to, Vášo,“ žadonily zvědavé děti.
Vašíček posadil si čepičku na stranu k uchu — roztáhl
ruce a motáje se na nožkách jakoby byl opilý — zpíval:

„Nebublej, ženuško, koupím ti mlejn —
budeš-li bublati, dám ho jinejm!“

Děti se smály, a mlynářův klouček vítězně se díval na
Slávku — přetrumfl ho — to on jistě nedokáže.

Ale zmýlil se. Slávek jen prskl a řekl — „ó je — to náš
tatíček zpíval lepší“ a nečekaje až ho pobídnou — spustil:

„Nebublej, ženo má - na šaty ti koupím —
budeš-li bublati - krk tobě zakroutím.“

„Hihihi — chachacha“ smáli se chlapečkové i děvčátka.
Vašíka hryzl ten úspěch jeho soka — nechtěl to zpívat celé,
jak to zpíval doma jeho tatíček — ale nedá se — poví to —

„Abys věděl, náš tatínek se tam popral — vynadal ba-
ráčnickům a doma zpíval mamince ještě tuhle tu:

„Jestli mně má žena - něco řekne —
já ji dám přes hubu - až to flekne.“

Děti až pískaly radostí a v očích plno obdivu dívaly se
na mlynářovic Venouška — a tu se Sláva rozhodl, že hodí
poslední kartu.

„A to všechno ještě nic není,“ začal skromně — „náš ta-
tínek když přišel — a maminka se vadila — rozbil kde co
bylo — hrnce rozšlapal — natlouk' mamince i nám — heč,
to váš jistě neudělal —“

To byly bálové dojmy dětí... Modla „Bál“ také jmeno-
vala se někdy „Baal Moloch“. Modla ta měla tvar lidského
těla s byčím hlavou. Byla ulita z kovu — ruce držela napráženy
a když se jí mělo obětovati, bývala rozehřáta ohněm v ní za-
páleným. Nejhlavnější oběti její bývaly dívky, které sotva že se
položily na ruce rozpálené modly, hned svezly se do zha-
vého lůna, kdež byly stráveny. *)

Nezdá se vám, drazí čtenářové moji, že i zde nevinné
duše dětské obětovány byly moderní modle — bálu?

Celou neděli po bále Větrov vyspával... Ale v pondělí
hlásil se život neuprosně o svá práva. Žaludky už měly vy-
tráveny a jíst se chtělo. U Máčků zpřevracela matka všechny
kapsy synovy — ale ani vindry z nich nevypadlo.

„Lump,“ ulevila svému zklamání — „všecko utahal — ani
na sůl mu nezbylo — tři zlatky — Bože můj — co by to bylo
jídla,“ vzdychla si a se smutkem v lici vyšla z baráku.

Zaměřila přes cestu k malému krámku — k Poldíkovi.
Srdce ji hlasitě tlouklo a rty se jí hýbaly. Modlila se cestou

*, Dr. Mičoch, Starověda biblická str. 118.

Baar, Máčkové obrázky.

za dvě věci: Předně aby tam v židově krámku nikdo nebyl a pak, aby se Poldík ustrnul a dal ještě na dluh.

Třesoucí se rukou vzala za kliku. Zvoneček nad hlavou vesele zacinkal, ale Máčková hned by se byla vrátila. Stála tam u pultu Straková — její úhlavní nepřítelkyně.

„Ach — to mám neštěstí,“ v duchu naříkala — „ta to jistě roznese po celé vsi, na bál že jdeme — ale u žida že беру na dluh.“

Leč i Strakovou to trhlo — jak spatřila Máčkovou. Už ani slova se židem nepromluvila — jenom „s Pánem Bohem“ dala a už pelášila odtud.

„Má úcta, paní Máčková — pěkně vítám — to jsou hosti — už dávno jste u nás nebyla — už jsem myslil, že se hněváte,“ sladce vítal Poldík. Máčková dobře cítila jehly v těch úlisných slovech.

„Tak čím pak mohu posloužit?“

„Chtěla bych půl bochníku chleba, libru solí, za čtyři mýdla,“ jmenovala žena a kupec točil se jako na obrtlíku a snašel a kladl před ní na umouněný pult. —

Máčková přehodila zástěru přes levou ruku a rychle kladla do ní žádané věci — když už i cikorku tam měla i cukr — odkašlala, přešlápla s nohy na nohu a nejistým hlasem řekla: „a tuze bych vás prosila, Poldíku, abyste mi to dal na dluh — není teď práce — jak bude výdělek — hned přijdu zaplatit“ a teprve teď pozvedla smutné oči, ale hned je sklopila a uhodla že je zle.

Kupec s posměšným výrazem díval se na ni. „Vida, vida“ spustil jedovatě — „to hned víte, jak se jmenuju — ale jindy jenom žid — žid — na jméno mi trefit nemůžete — na dluh — to je můj chleba dobrý, dobrá moje sůl — mé kafe — můj cukr — ale za peníze běžíte do města — anebo dolů k druhému kupci...“

„Přijdu a budu sem stále chodit — dáte-li mi na dluh dnes — jsme po tom bále bez groše...“ studem ve tváři hořic zaprosila znovu žena.

„Po bále — po bále,“ vyskakoval a rukama šermoval kupec — „proč jste šli na bál? Byl já jsem na bále? Nebyl. Byly moje děti? Nebyly. A vy — však jsem slyšel — ‚vínky‘ jste rozměnili — váš starý s nimi běžel do města — jako bych tu já nebyl — jako bych je já nekoupil — nevyměnil — Dolejška běžela tam s peřinou, Straková s hodinkami — ale ke mně jenom na dluh — na dluh — ale nedám — nic nedám“ a už rukama vytahoval z klína Máčkové chleba a sůl a cukr a všecko...

Dusíc se hanbou vyběhla z krámu. Potkala Dolejšku. Belhala se odkudsi a prázdná nůše houpala se jí na zádech.

„Kde pak jste chodila, tetičko?“ řekla — jen aby promluvila — ani nemyslíce na obsah své otázky —

„I ba, pro trošku uhlí a nějakou louč — jsem si vyšla — chtěla jsem na dluh — ale měla jste vidět, jak se na mne obořili — to prý synáček na bále hraje bastantia — sápe se na sousedy — ale aby dal matce na uhel — to že ne — to ‚na dluh‘ a čím zatopit nemám v tom mrazu — osobo drahá — i tu peřinu před bálem odvlékla jsem do města — tak nevím teď, co si počnu“ —

„I je to bída,“ povzdychla si Máčková —

„Ba, ba — bída je,“ potakala Dolejška a belhala se dál...

* * *

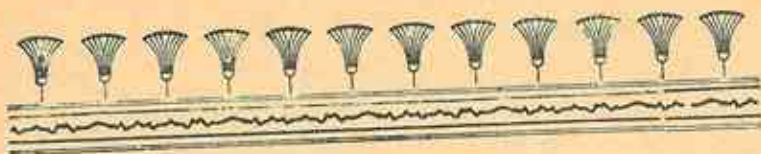
Právě někdo klepe na dveře.

„Dál“

„Ma úcta“ — pozdravují ve dveřích.

„Má taky“ — odpovídám uvnitř —

„Přicházíme zvát na bál...“ více neřekli. Jsem klidný, mírumilovný občan — ale to už jsem vydržet nemohl. „Pane,“ řekl jsem hned tomu krajnímu — „v letošním masopustě už mne bály stojí třicet korun — a dosud jsem nebyl na žádném — jenom vstupné posílám — protože říkají, jednou že tančí ve prospěch chudých, po druhé ve prospěch vlasti, po třetí ve prospěch pohořelých nebo zatopených. Je mi lhostejno, proč chcete skákat a opíjet se vy — ale nic vám nedám — a „má úcta,“ a obrátil jsem se zády ke svým hostům. Ti se otočili a odcházeli — ale „má úcta“ teď už neřekli — — —

ČERVENO-BÍLÝ PRAPOR.

I.

V českém okresním městě — na jméně nezáleží — řekněme mu třeba Brnířov — chýlilo se už ke konci zasedání slavné městské rady — Pak purkmistr už sundal brejle a zapínal kabát a jenom ještě ze zvyku se optal — má-li někdo nějaký volný návrh.

„Já bych měl jeden,“ vykřikl majitel hotelu „u české koruny“ a vstal tak prudce — že stolicе od něho kus odletěla — „ať se tu v Brnířově pořádá brzy nějaká národní slavnost. Na nás — ubohé šenkýře — hrnou se jenom daně — přírážky a poplatky — ale o nás nikdo se nestará. V každé zlámané lhotě už pořádají slavnosti — jenom u nás nic — a proto navrhuji pořádát pod protektorátem městské rady nějakou důkladnou slavnost — nebo sjezd — nebo výstavu — vůbec něco, při čem se jí a pije“ — Řečník si odplivl — přitáhl si hřmotně židli a usedl. Pan purkmistr vytáhl obočí do výšky — až se mu čelo starostlivě vráskami zvarhanilo — odkašlal a vážně začal:

„Tak bychom tedy měli tady návrh — kdo je pro to — ať zvedne ruku —“

„Pro to jsme přece všichni,“ řekl řezník a pozdvihl ohromnou, jako medvědí tlapu velikou pravici do výšky — „nahrne se cizí lid a dá utržit něco —“

„Právě — právě,“ svědčili ochotně ostatní.

„Jednohlasně tedy přijato pořádání národní slavnosti,“ diktoval městskému tajemníku, píšícímu protokol, pan měšťanosta.

„Mělo by se to blíže určit — jaká ta slavnost má být — na čí oslavu — máme řekněme Husa — Komenského — Havlička — Kollára — tak si vyberte, pánové,“ radil pan sekretář —

„I to je všechno jedno — to už si zařídíte sami — vyberte někoho, který hodně táhne,“ křičel hostinský —

„A potom ve prospěch čeho se to má pořádát?“

„Ve prospěch náš přece,“ vyhrklo několik hlasů na jednou.

„Ano, ano — to se rozumí —“ krotil hned durdící se pány pan tajemník —

„Ale je zde veřejnost — noviny — plakáty — pozvání — na to se musí něco napsat — můžeme to pořádát ve prospěch Matice — nebo některé jednoty naší — také ve prospěch českých menšin — to jsou vesměs velice krásné a náramně přitažlivé podniky.“

„To je nám jedno — všechno jedno — to je vaši věc —“ volali všichni už na odchodu — „jenom ať je to brzy — hodně brzy.“

Neuplynul ani týden — a už oba místní listy přinesly zprávu, že se v Brnířově chystá veliká národní slavnost. Druhého dne zprávu opakovaly pražské denníky — pak už po týdně jmenován byl určitý den — a na rozích bílé plakáty červeným písmem hlásaly „národní slavnost“ a uváděly dopodrobna celý slavnostní program — a na konec nesly drobnějším písmem tištěné vybidnutí: „P. T. obecnístvo se vyzyvá, aby toho dne své domy hojně prapory ozdobilo —“

Od té chvíle zavládla Brnířovem slavnostní nálada.

Pan purkmistr denně na radnici doléhal na pana tajemníka: „Už jsou hotov — nebo ještě ne?“

„Zítra — pane měšťanosto — zítra to bude,“ sliboval městský sekretář —

„Ale to jim povídám —“ rozkazovala si hlava města — „ať je to řízně — ať hodně finčí — na konec ať je zas ‚hřimavě nazdar‘ — posledně to tam také bylo a moc se to líbilo.“

„Prosím, prosím — k službám,“ ukláněla se pravá ruka purkmistrova, pan sekretář. Spisoval totiž panu purkmistru řeč, kterou měl slavnost zahájit a hosty uvítat.

Hostinští objednávali z pivovarů veliké zásoby piva a po bouřlivé debatě dohodli se mezi sebou, kde má být ‚společný oběd‘ — kde ‚zahradní zábava s koncertem, a kde na večer ‚ples‘ . . .

Řezníci vymýšleli všechny kouty krámů i sklepů — sekali a kolíbali všechno na drobno a chvatně nabíjeli tenké uzenky i tlusté uzenáče . . .

Na ‚Hůrku‘ za město vyvážel ponocný na trakaři moždýře a obecní strážníci z kůlny radniční vynášeli dřevěnou kostru slavnostní brány. Obecní potahy přivázely z lesa celé kupy zelené chvoje a na náměstí sbíjel tesař vysoké řečniště.

„Jenom aby nám to vydrželo —“ říkali si měšťané při setkání místo pozdravu a starostlivě zraky jejich pozdvíhovaly

se venku k modré obloze a doma upíraly se na barometry a aneroidy.

Obecní výbor byl v permanenci. Byl rozdělen na několik komitétů. Komitét ubytovací — vitací — zábavní — každý měl svého předsedu a jednatele a každý svoje odznaky. K poradám přibrány i dámy. Některé uvolily se obléci na sebe národní kroj — ale jen pod tou podmínkou, „bude-li hezký a bude-li jim slušet“ — jiné budou prodávat pohlednice — jiné prodávat koláče — doutníky — mince, schvalně na paměť blízkci se slavnosti ražené. Všude se pralo a škrobilo, šilo a žehlilo. Nohama vzhůru bylo už asi týden celé naše město královské.

„Bože, Bože, kdyby už bylo po všem,“ spínaly ruce pečlivé matky, „tatík je víc v hospodě než doma — kluci cvičí v ‚Sokole‘ a v ‚dorostu‘ všelijaké reje — nástupy — prostocviky — holky kudy chodí, studují kroky k národním tancům — jsou samý ‚rejdivák‘, ‚řezanka‘, ‚kominík‘, ‚furiant‘, do kuchyně nepáchnou — o úklid se nestarají — jsou jenom samá zkouška, samá porada —“

„A co zlosti a hádek už to vyvolalo — každá chce být první —“

„Naše celý den studuje divadlo.“

„A naše od rána do večera zpívá.“

„Jen kdyby ten počas vydržel — nějak se to kalí — aby se to všechno v poslední chvíli nezkazilo —“ staraly se na konec i pečlivé hospodyně.

A staraly se zbytečně. Už v sobotu bylo jisto — že zítra vstane nad Brnířovem krásný, slunný červnový den. Sluníčko zapadlo za hory jasné a čisté — a východní vítr, teplý a suchý, ovíval ve tmě se propadající Brnířov — — —

II.

Na východním obzoru z bílých obláčků jako z prachových peřin vstávalo ohnivé slunce. Misto do zrcadla zadívalo se v drobounké kapky rosy, jež radosti zadržely leskem jako drahokamy — vyhoupló se z bělavých par a jako na trůn posadilo se na modravou horu. Ale hovělo si jen chvílenku a už vykročilo do výše po bleděmodrém nebesklonu. — Ptáci jásali mu vstříc — s kostelních věží hlaholilo sváteční „Ave“ — hvězdy zbledly závisť — měsíc zahanben tou zlatou růží nebes, propadl se kamsi do azuru.

V té chvíli v Brnířově z okénka radniční věže vystrčil hlavu červenobílý prapor. Byla to hlava slavnostní — jako hlava nevěsty — plná květin. Mohutnou kyticí uvil jich městský zahradník — a strážník upevnil ji na konci praporu — aby nebylo viděti ulomený hrot. A teď opatrně, aby žádný ten kvítek neulomil a nepomačkal, prostrkával prapor okénkem.

Okénko samo bylo velice těsné, původně to byla stílna, ze které druhdy — dokud Brnířov byl ještě městem hrazeným — zely hlavně děl a jicny houfnic. Časy se mění. Dnes tím otvorem prodíral se — prapor.

Za mohutnou, květinovou hlavou jeho jako tenký, suchý krček vysoukala se dlouhá — rovněž červenobíle natřená žerď. Čím více vylézala z temného otvoru, tím rychleji se otáčela a s ní pomalu se rozvínoval ušpiněný, pomačkaný prapor.

„Už bude asi dost,“ broukl uvnitř věže strážník, když už mu v ruce zbýval jen malý kousek tyče.

Prapor skutečně vyčníval už daleko přes otlučenou římsu a schliple, jakoby ospale splýval dolů na chodník. Ale v tom bolestně se rozechvěl a celý roztrásl. To strážník ostrými hřeby nemilosrdně přibíjel jeho konec k dubovému trámu — až hlava praporu prudce sebou zmítala a několik špatně uvázaných květů setřásla na hrbatou dlažbu chodníku. Náhle ranní vánek jako jemný vzdech dítěte proletěl ulicemi a opřel se o červenobílou plátno praporu. To slabounce se pohnulo, jakoby se probouzelo ze spánku a mnulo si oči. Prapor rozhlédl se pustým náměstím.

„Ach — tak jsem zase první,“ oddychl si — a jakoby zival — protáhl se od hora dolů dlouhou — línou vlnou. V zádech praporu to zapraskalo. To žerď v okénku teprva teď dosedla do svého pravého ložiska. —

„Teď vyleze kollega tamhle naproti od purkmistrů — potom na školách a hospodách — a konečně na ostatních domech — áááh — jak je to fádni,“ znovu nudou zival a bručel si mrzutě.

Čiperný větřík přiběhl znova odněkud, zatřepal svižně ospalým praporem, až jeho konec rozpustil nadzvíhl vysoko nad samu žerď.

„Nonono,“ ohražoval se náš prapor rázně — „jen žádný víchř a déšť, sice budou ze mne do večera hadry a strážnice mne bude musit opět sešivat,“ a jakoby znovu pocífoval v celém těle onu bolestnou operaci — hrubou jehlu a stehy rezných nití — zachvěl se opět po celém těle a zadíval se úzkostlivě na své čerstvé záplaty.

Jak sklopil oči, spatřil dole strážníka. Mířil od radnice přímo k purkmistrovům. Šel pomalu, důstojně, pokašlával, funěl a plival nehorázně na liduprázdné náměstí.

„Jistě včera přebíral,“ projelo květinovou hlavou praporu a soustrastně hleděl na strážníka — jenž byl ještě neustrojen — ve špinavých plátenkách, sešlapaných střevících a otřelé bluze — „služba je služba,“ vzdychl si ještě na svém povýšeném stanovisku.

Po chvíli u purkmistrů z vikýře — právě nad prostředním oknem, vykukl vskutku prapor.

"Vždyť jsem to věděl — purkmistr už leze," smál se náš prapor a kritickým okem bystře pozoroval svého soudruha. Ten neměl na konci ani hrot — ani kytici — ale velikou pozlacenou bambuli

"Jako břicho jeho pána. Fi donc! Jaká buržoácká fangle — naškrobená, nažehlená," šumělo to na radnici — ale rázem ševel utichl. Prapor patrně se lekl své smělosti, přestal myslit a jen se díval, jak se roztáčela a rozbalovala těžká solidní látka v bílém a červeném pruhu od střechy dolů skoro až k samému mezaninu

Mlčení bylo mu však nesnesitelné, a proto po malé chvíli znovu se ozval: "Na zdar, purkmistře, jak se máš? Už jsi se vyspal?"

"Servus —" odfoukl si prapor purkmistrův — "nějak brzy mě vzbudili — jak se zdá, jsme tu dosud sami dva — co říkáš — nezmoknem?" a točil bojácná očka po modrém, čistém nebi.

"Šosák," šustilo to tichounce na radnici — "hned mluv o počasí —"

Na konci "u české koruny" vystrkoval podomek v té chvíli nějakou tyč.

"Už leze korunovační!" — kousavě ozvalo se na radnici a oba prapory hleděly posměšně na žlutou, plechovou korunu — jež v záři jitrního slunka zaleskla se na konci mohutné tyče.

"A, pane, ten má zas něco nového — zase nás přetrumfne," lekal se purkmistr.

"A co, co?" hned zvědavě natahovala krk radnice.

"Směrem ke mně má na sobě bílého lva."

"A tady sem je přišitý na něm rudý kalich."

"To je provokace," zlobil se prapor pana purkmistra, "to se nesmí trpět — jen počkej, až vstane pán, pošle tam jistě četníka."

"I to je překvapení — podívej se na advokáta — nemá dost na jednom — vystrčil hned párek —" křičel radniční prapor.

"To je agitace," klel dál purkmistr — "chce nás zahanbit — advokát je kandidátem purkmistrovství," a zlostně díval se na prapory — jejichž žerdě měly na koncích ostré hroty jakoby to byla kopí. Ale hroty nebyly ocelové — ba ani plechové — ale byly jen dřevěné a špatně obronzované.

Mezi tím i po jiných střechách pestřilo se barvami bílou a červenou. Většinou byly to prapory malé, červené na nich vybledlá a úběl trochu umouněná — tyče byly nenatřené, špatně ostrouhané a beze všeho zakončení. Pouze na sokolovně vlál prapor, na jehož konci seděl — sokol — totiž pták sokol. Nemohl stát na té tyči protože musil ve spárech držeti dřevěnou činku — i zarazili mu do spodku těla dlouhý

hřeb, a tak násilně spojili ho s praporem. Bolestí zobák otvíral — křídla roztahoval — peří ježil — ale marně — uletět nemohl. Rezavý hřeb pevně ho poutal k té suché tyči.

"A kde jsou ostatní? Je nás nějak málo" — posteskl si prapor na střeše purkmistra.

"Které myslíš?" znělo to z radnice.

"Černožluté a pak žlutobílé," a prapor cípem ukázal jak se kýval — nejdříve k hejtmanství a pak k děkanství.

"Jak jsi naivní," smála se radnice a kdyby se nejednalo o purkmistra, byla by jistě řekla "hloupý", ale mírnila se a krotce jen dodala: "panečku — ty máš časy — vylezou jen o slavnostech císařských a církevních. Zvláště ten žlutobílý — skoro ho ani dobře neznáme — rukoval posledně, když zvolili nového papeže — ale našinec — chudák — všechno musí odít — přijede císař — už mne vystrčí — přijede arcibiskup — už jsem na střeše — oslavuji Husa — musím dělat parádu — přijedou ostrostřelci, pořádá se výstava, sokolové mají slet, hasiči sjezd, veteráni jubileum — to všechno já musím vydržet. Jak je večer — anebo je-li déšť a víchr — i ve dne vás všechny pěkně sbalí, do sucha uloží a schovají — ale já jsem tu první po každé a pokaždé i poslední."

Na "Hůrcé" zaduněla mohutná rána. Okna v domech zařinčela — jakoby chtěla probudit i ty nejpozdější spáče. V tom houkl druhý — třetí výstřel. Svěžím pochodem ozvala se na náměstí hudba.

"To je ranní budiček," šeptl purkmistr.

"Pěkně, ranni" — hnedle mi nad hlavou udeří osmá hodina," smála se radnice.

"Už to začíná — už to začíná," těšily se ostatní prapory po střechách kolem — mnoho jich bylo úplně nových — a ty dosud nikdy ještě neviděly českou národní slavnost.

III.

Po náměstí počali se trousiti lidé. Tam vyšel z domu sokol — a v ranním slunci krví hořela mu pod šedou čamarou rudá jeho košile, tam bleskem kmitl se hřeběn přílby na hlavě velitele hasičů. Chocholy ostrostřelců a veteránů vlály v ranním větříku. Všecky ty spolky scházely se ve svých spolkových místnostech t. j. v hostincích. Předáci jejich — předsedové — velitelé — cvičitelé a jak se ti činovníci našich spolků všichni jmenují — poručili si víno a kouřili speciality — ostatní členstvo spokojilo se pivem dnes neobyčejně zředěným a kouřilo papirosy anebo laciné páchnoucí krátké doutníky.

I radnice byla jako úl.

Každé chvíli jako včela zapadl do ní některý člen městského zastupitelstva — od hlavy až k patě celý černě oděn — jenom ruce byly nabitě v bílých rukavicích a pod krkem ve

výkrojk vesty svítila se bílá náprsenka — tvrdě jako prkno vyžehlená — a nad ní bílá kravata.

„Jako včely,“ radostí celý bez sebe vykřikl nějaký mladý prapor —

„Včely jsou ženského rodu — měl bys říci: jako trubci,“ poučoval prapor na radnici —

„To je impertinence — to jsou naši páni — to je urážka,“ ježily se hned ostatní v kruhu —

„Pst — pst — teď jde můj pán,“ zaznělo to s domu purkmistrova. A dole ze dveří vyvalil se skutečně pan měšťanosta. Na hlavě měl měkký malý klobouček a na prsou na čamaře leskl se mu nějaký pamětní peníz, který byl památkou na krásná léta vojenská...

I on vyšel jako sluníčko — zvolna — důstojně. Chvilí se před svým domem zastavil a starostlivě rozhlédl se náměstím. Viděl, jak se to před každým hostincem rojí lidmi jako čmelíky.

Ulice — ústící do náměstí — chrlily už proudy lidí — jež se sem hrnuly z dalekého okolí.

Pan purkmistr spokojeně zakýval hlavou a vážně vykročil přímo k radnici. Vrchní pořadatel slavnosti — pan sekretář — letěl mu vstříc.

„Víme — já tu řeč umím — zrovna teď jsem ji ještě jednou odříkal mojí paní — ale co pak kdyby tento — bude dobře — když budou stát nedaleko mně.“

„Pan purkmistr mohl by si dát můj elaborát k vůli jistotě do klobouku a číst ji z klobouku —“

„To už mi včera poradili — to taky udělám — ale co pak kdyby se stalo něco nepředvídaného — řekněme — kdyby mi klobouk upadl — víme — na vojně se říká ‚sichr je sichr‘ —“

„K službám — k službám — pane měšťanosto,“ pružně ukláněl se pan tajemník —

„A teď by to mohlo začít — máme za pět minut devět,“ a purkmistr vytáhl důkladné zlaté hodinky, položil je opatrně na dlaň a s láskou i pýchou se na ně zadíval.

Pan pořadatel vytáhl z kapsy bílý šátek a zamával jím. U kašny na náměstí hned v zápětí zazněl třepetavý zvuk trubky. Na „Hůrce“ bouchlo to jednou — dvakrát — třikrát — u hospod ozvaly se hudební kapely. Jedna hrála „Kde domov můj“ — jiná spustila „Hej Slované“ — kdesi ozvalo se „Zachovej nám, Hospodine“, To se vynášely ven z páchnoucích průjezdů spolkové prapory. Byly krásné, vyšívané, plné stuh a zlatem psaných nápisů a hesel — hedvábí šustělo a zlato se lesklo.

„Šlechta — šlechta naše,“ křičely po střechách všechny plátěné prapory a hrdě se dmuly.

Jeden spolek po druhém dával se na pochod k městské střelnici, kde bylo shromaždiště a odkud měl vyjít slavnostní průvod. Kolem každého byl kruh věrných čtenelů, který ho

cestou doprovázel. Zvláště zlatá a nadějná mládež sváděla ostré slovní potyčky o tom, co je lepší, zda sekyry hasičů anebo pušky ostrostřelců, chocholy veteránů anebo péra za čapkou sokolů

I na střelnici přehnala se ještě krátká šrůtka o tom, v jakém pořadu mají spolky jít. Na programu byli veteráni na posledním místě a proto silně protestovali. Už i hrozili, že odejdou, že to nepotřebují, aby byli odstrkování.

Výmluvností pana pořadatele podařilo se utišit vzbouřené vlny vášnivých sporů — slíbil těm, kteří jdou teď vzadu, že půjdou po slavnosti v předu — appelloval na vlastenectví, národní povinnost a potřebnou svornost v národě.

Pot se s něho jenom lil — když konečně v 10 hodin mávl znova na trubače svým promočeným šátkem.

Zahřměly výstřely — zašuměly prapory na žerdích opřených o vypnutá břicha praporečníků — zařinčela hudba jedna — kus cesty za ní druhá — a na samém konci v čele veteránů třetí.

Zapestrily se národní kroje dívek, o bídnou dlažbu zazvonila kopyta koní jízdních sokolů a zaleskla se ověšená kola klubu velocipedistů. — Jako mohutné vlny řeky valily se oddíly průvodu hustým špalírem obecnstva, jež tu s obou stran na chodníku stálo, jako šumné vrby a olše stávají na březích řek...

Na náměstí kolem řečníště utvořil se ohromný čtverhran a za ním v beztvárný chaos slily se davy lidské.

Na tribunu vystupoval pomalu pan měšťanosta. Ve tváři byl bledý jako křída a nohy pod ním klesaly. Ze zadu ochotně ho podporoval pan tajemník.

„Pst — pst,“ zase už napomínal prapor purkmistrův — „můj pán bude mluvit.“

„To se neví — prozatím chce mluvit,“ posměšně — řezavě znělo se střechy advokáta.

Ale ono výstražné „pst, pst“ bylo nakažlivé. I v hlučícím davu se ozvalo a tu i tam prolétlo káravé „ticho“ —

Pan purkmistr prstem jezdil okolo krku a násilně odtahoval si stojatý límeček. Zdálo se mu, že se zadusí.

„Klobouk dolů,“ za zády jeho ozval se sekretář — jako automat sáhl kvapně měšťanosta po tomto.

„Papír do klobouku“ — pan purkmistr hmátl do jednoho šosu — do druhého — potopil ruku do kapsy u kalhot — v tom zaznělo spasné: „mákněte do náprsní kapsy.“ — Purkmistr poslouchal tentokrát svého sekretáře jako hodiny. V okamžiku vylovil krasopisně psaný proslov a rychle ho vpašoval do klobouku a odkašlal. Jakoby kámen s něho svalil — tak mu bylo. Lekl se, že tu řeč někde cestou vytrousil. Ale ne — má ji — tady ji drží v klobouku. Hned cítil pevnou půdu pod nohama a náměstí přestalo se s ním točit.

„Národe můj!“ — napověděl sekretář —

„Národe můj“ — ozval se měšťanosta — to ještě znělo poněkud mdle — nejistě — ale začátek byl šťastně učiněn. Nalezena nit v klubičku slov — které měla hlava obce ve své hlavě — a klubičko šťastně se roztáčelo. Slova brzy se podbarvovala důrazem — živla ohněm nadšení — i ruka se zvedla patheticky až nad hlavu — (na místě, kde v řeči byla poznámka: „ruku zvednout“ — „ruku na prsa položit“) — a když asi po pěti minutách skončil pan purkmistr: „To ostatní vám poví pozvaný řečník slavnostní a já jen provolávám dnešní slavnosti hřimavé a bujaré „na zdar“ — strhl se neuvěřitelný poprask na náměstí. Tisíce rukou tleskalo — tisíce úst křičelo: „na zdááár“ — znovu a znovu tryskalo z hrdel to krásné slovo — znovu a znovu burácel potlesk — znovu a znovu ukláněl se na všechny strany na tribuně pan purkmistr. Zářil hrdostí a opojený zrak zaletěl k jeho domu. Tam v prostředním okně — opřené o bílou dvěma červenými pasy zdobenou podušku — vyloženo bylo bohaté poprsí paní purkmistrové. I ona pustila z ruky perleťový vějíř — kterým stínila svoje ruměné tváře před úpalem slunečním — a dlaněmi tlustými a kyprými — měkkounkými jako dvě nadýchané buchtičky, — tleskala pochvalu svému výbornému choti.

Hudba hrála „Hej Slované!“ — panu purkmistrovi se všech stran gratulováno — a pan tajemník nenápadně se odklidil...

Slavnostní řečník vystupoval mezitím směle — sebevědomě na řečníště.

Bylo patrné z každého pohybu — že se tam cítí býti jako doma. —

Až dosud visely prapory — jako mrtvé — skoro nehybné. — To tak napiatě naslouchaly purkmistrovu řeči. Bylo v tom jejich tichu trochu úcty — ale více zvědavosti — jak to dopadne. Těšily se na nějaký malheur — ale když nic se nepříhodilo — znovu teď se rozševelily.

„Ach, jak se nudím,“ zase zcela prosaicky zívá si prapor na radnici.

„Snad nejsi ospalý? Ležel jsi dost dlouho na půdě radnice za komínem — mohl jsi se vyspat. Já se těším z Boží přírody, z toho, že vidím slunce — modré nebe — že dýchám čistý vzduch — se svého místa přes hřebeny střech vidím kvetoucí luka — pole plná vlnícího se obilí — řepné lány — a vzadu hory porostlé černými lesy — jak krásné je to. Přehlížím to, co se děje pode mnou a naslouchám, jak ptáci zpívají, stromy šumí, jak žustí metající se žita a hlubokými tóny hučí lesy,“ rozpovídal se gymnasijsní prapor.

„Já se zas těším na slavného řečníka — noviny, ve kterých jsem byl zabalen — byly plné chvály a obdivu“ — rozkládal prapor, který byl zrovna nový. Jeho látka čpěla ještě krámem a jeho žerď fermežovou barvou...

„Mláďátko — mláďátko,“ hučel starý prapor na radnici otcovským blahosklonným tonem — „toho se brzy nabažíš — zevšední ti to — všechno ti mohu říci předem. — Dej si pozor — začne mluvit o Žižkovi a Bílé Hoře, vezme nadarmo jméno Husovo a Komenského, zakopne o Havlíčka a Palackého — vypláchně si hubu Římem — oře se o církev a jesuity, ujistí nás, že Češi jsou národem v Evropě nejmocnějším a nejslavnějším a nějakým bengálem — jako je „nebojme se“ — „nedejme se“ — anebo prskavou raketou — jako je „hanba vládě“ se to všechno ukončí —“ V tom hudba dohrála a zpěv zástupu dozněl.

„Lide český,“ proletělo v zápětí náměstím — „jako národ slavné minulosti — jako národ Žižkův —“

„Tu to máme,“ neudržel se starý prapor — aby se hlasitě nezasmál. Všichni se po něm podívali.

„Dělá se nějak vítr,“ naklonil se pan purkmistr k náměstí kovi — „jen se podívejte, jak ty fánge vztekla sebou šlehaří“ — a zpytavě zahleděl se na oblohu — tu a tam pokrytou kusy bělostných, jakoby stříbrných mraků.

„To je dobře — alespoň to všechno rozfouká — je úžasné parno — mohla by přijít nějaká bouře.“

„Což je o to — vlažička by neškodila — řepy jsou už celé skleslé.“

„Nu — dnes ať to vydrží“ — bavili se protektoři za zády slavnostního řečníka. Ten bouřil a rukama šermoval, slova sypala se mu od úst jako krupice — tu a tam trysklo nějaké „výborně“ nebo „tak jest“ — kmitlo se řeči vlastenecké jméno, a okamžitě zaburácelo to „sláva — sláva mu.“

„Nu — už by moh' taky přestat,“ myslil pan purkmistr a vytáhl znovu svoje zlaté remontoirky. Ukazovaly přesně půl dvanáctou — teď ještě bude defilérka — a kdy pak se dostaneme k obědu.“

„Už to hnedle bude,“ těšil ho pan náměstek — „už řekl „nuže“ a to už obyčejně bývá konec —“

A řeč skutečně spěla ku konci.

„Nu, tak to vidíš,“ ozvalo se znovu z radnice — když řečník domluvil a potlesk utichl — „mýlil jsem se?“

„Nemýlil — ale krásné to bylo —“

„Protože to slyšíš poporvé — já už tu řeč slyším aspoň po desáté — tuhle si mne vydlužili od obce a zavezli mne do nějaké vesnice. Světli tam stříkačku — ale tutéž řeč musil jsem tam vyslechnout — a pak se nemám nudit —“

Mezitím městská rada celá tlačila se na řečníště nahoru, jež hrozilo, že pod tou tíží se sesuje — kolem postavil se obecní výbor — předáci okresu — slavnostní řečník a několik pánů v uniformách —

Kapesník pana tajemníka zavlál vzduchem. Trubka se ozvala a na „Hůrce“ vyplul obláček modravého dýmu. Bouchla

rána — jedna — druhá — desátá — patnáctá — bezpočtu jich bylo. První takty Radeckého pochodu se ozvaly. Čtyřhran zamíchal se ve veliký chomáč a z něho s hudbou v čele vyšli veteráni.

„V pravo hled!“ zněl ostrý povel — „vzdejte čest!“ už padlo — drahý prapor se sklonil — hlavy se obracely — ruce dotýkaly se obrub černých klobouků... Hudba vedla spolek přímočárně do hospody —

Za ním touže cestou ubíral se druhý — třetí — každý do své.

Poslední hnulo se panstvo a zaměřilo k slavnostnímu, společnému obědu do Měšťanské Besedy.

Všecky prapory visící na tenkých, suchých tyčích divaly se lačně za nimi. Co si jako závist zmocňovalo se jich, když viděly, že jenom šťastnější jejich kollegy odnášejí za zvuků hudby do hostinců — a o ně nikdo že se nestará. Nechají je tu smažit se na slunci...

Ale nejen prapory — ale i oči velikého zástupu lidí hleděly za nimi závistivě — — — — —

IV.

Do tří hodin byl v Brnířově pokoj. Jenom z otevřených oken hustě obsazených hostinců valil se kouř a křik na náměstí i do ulic.

Ale ve tři hodiny zmocnila se města znovu horečka. Nastávala druhá — zábavná část programu. Koncert zahradní — koulení o ceny — tombola — solové výstupy — dětské hry — to všechno slibovalo dnešní odpoledne. Hasiči sundali přílby a odepali pasy, ostrostřelci nechali doma pušky, veteráni svoje kohouti chocholy a všichni „jen tak“ po domácku scházeli se na neutrální půdě městské střelnice — kde ve prospěch slavnosti čepovalo se „měšťanské pravovárečné“ pivo. Slečinky v rozkošných krojích národních míhaly se mezi stoly, nabízely pohlednice, kytičky, doutníky — paničky měly veliký plátěný stan s nápisem „buffet“ a v něm prodávaly koláče a kávu. Jenom několik známých domácích příslušníků smělo se tu potloukat a prodávat preclíky, párky a burty.

Čas utíkal jako voda. Zábava byla čím dál tím hlučnější. Nikdo už se nestaral o program, ani o hry, ani o cvičení. Účastníci bavili se sami mezi sebou. Jazyky stávaly se těžšími — pohyby ležernějšími — vláčnějšími.

„To je slavnost — co?“ pyšně, hrdě, plným prsním tónem velebil purkmistr —

„Ó — ano — krásná slavnost“ —

„Co — krásná! To je překrásná — tuze — moc pěkná slavnost.“

U restaurace — blízko u výčepu — už se zpívalo.

„Ó Emane — to se ti nestane,“ vřeštěly hlasy. Kdesi hlučně

hákali se o politiku. Vysoký hlas advokátův pronikal celou střelnicí.

„Hrom a peklo — marné vaše“ — znělo to odjinud —

„Nazdáár — ať jsme tlustí!“ vykřikly hlasy u jiného stolu a hlučně srazily se sklenice k nadšenému připitku —

„Ex — bratři — vypijme ex“ — — — — —

Mezi prapory na střechách povstal náhle šum.

„Ustupte všichni — pusťte mne,“ volal kdosi s hůry.

Ohromný černý prapor od západu roztahoval se nad městem. Slunce už dávno zapadlo — temným mrakem zakrylo si nebe všechny svoje hvězdné oči a temná noc — smutná beze hvězd — zahálila město. Pohltila v sobě všechny prapory — utopila se v ní radniční věž i střechy domů — jenom dole do tmy řezaly se obdélníky osvětlených oken hospodských a po ulicích blikala žlutá, petrolejová světlíčka obecních svítilen.

Černý smuteční prapor noci vlál kolem.

V sále — kde bylo včera — v předvečer slavnosti — divadelní představení — dnes se tančilo. Stíny tanečníků míhaly se v otevřených oknech. Ale to jen neúnavná, nadšená mládež byla ještě schopna „holdovat Terpsychoře“, jak potom stálo po týdnu v referátu o slavnosti. Převážná většina účastníků byla už tak zmožena a unavena, že toužila po klidu a odpočinku.

Vrátkým, nejistým krokem — poklesávajíc jako zlomení v kolenách, s hlavou skleslou a se hrbetem shrbeným, potáceli se jednotlivci od lucerny k lucerně po všech skoro ulicích Brnířovských. Jaksi setrvačností puzen — ve slavnostní ještě náladě ten či onen těžkým jazykem blábolil otázku: „Kde domov můj? Kde domov můj?“ Znělo to teskně tou tmavou nocí — ba přímo zoufale. Vždyť mnoho bylo těch, kteří vskutku nemohli najít ani svůj domov — nad to klíčovou dírkou tohoto domova! Ale tu obyčejně otevřelo se nahoře okno — a ze tmy shora ozval se ostrý hlas: „Teď se teprve ptáš, kde domov můj“ — ty jeden nedopito — ty — ty —“

To něžná manželka, toužebně očekávající příchod svého chotě — vítala ho na prahu. Působilo to u většiny jako sprcha ledová — vystřízlivěli poněkud. Ale někteří zcela flegmaticky zanotovali „hrom a peklo — marné vaše...“ a klidně pokračovali v bezúspěšných pokusech objevit pro svůj klíč „domov svůj“.

* * *

K ránu dalo se do tichého deště. Vstal smutný uplakáný den. Metři na náměstí zahlazovali úsilně stopy slavnosti — a do městské střelnice musila být vyvezena střikačka, aby spláchl s trávy a keřů, co tam zanechali po sobě hosté...

Tichý deštiček na to nestačil.

Slavnostní komité sešlo se kolem jedenácté ve vinárně. Jeho členové jedli slanečky a kyselá okurčátka, pili víno silně rozředěné sodovkou a úsilně si třeli pleše.

„To byla přece jednou jak se patří slavnost,“ chraptivým hlasem ozval se purkmistr a rozkašlal se.

„Byla — byla,“ kývali pomalounku hlavou ostatní —

„I řepám namoklo — tak se nám to pěkně vydařilo“ ...

„Náramně pěkně“ — podotkl kdosi a zase bylo ticho. Seděli tu všichni kolem celí schlipli — jako povadlí.

A stejně tak schliple visely se stěch červeno-bílé prapory. Jeden po druhém mizel — a teskně se loučil se soudruhy slovičkem: „na shledanou“.

Poslední na svém místě vytrval prapor radniční. Byl všecek promoklý — rozšlehal se ve větru na okrajích a rozedral se o ostrou drsnou hranu římsy.

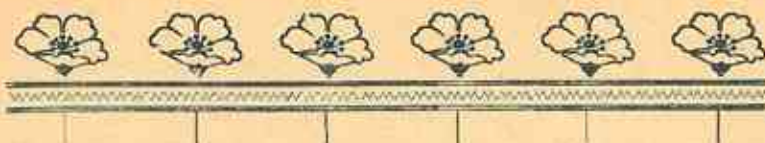
Když odpoledne strážník vytrhl z konce jeho tyče železná hřeby — zachvěl se prapor — jako slzy — skanulo s jeho orvané květinové hlavy několik kapek vody na špinavý chodník.

„Ten zas vypadá,“ vítala prapor dole strážníková žena. Hned posadila si na nos brejle a dala se do látování. Zašila všechny jeho rány, dala ho do hrnce vyvařit — a vymáchala ho v potoce.

„Tak“ — řekla si potom spokojeně, „ještě ho trochu naškrobím — usuším a vyžehlím. — Bude zas jako nový. — Korunu můžeš směle chtít za tu opravu.“

Strážník kývl souhlasně hlavou — a odklidil prapor zas na radniční půdu.

Tam si hoví nyní po přetrpěné slavnosti národní.

PROVAZ.

I.

Na farní kancelář kostnatým kloubem zaklepal obecní posel z Týnce. Držel v ruce protokol pražského porodince a nalezince, nějakou tabelu, hemžící se otázkami, na které obecní úřad i farní svorně odpovídaly jednohlasným „neznámo“, a pak vysvědčení chudoby, dokazující, že ta neznámá příslušnice týnecká zde pražádné jmění nemá, ze kterého hraditi by mohla samaritánské služby, jež v těžké chvíli tak vřídne poskytl jí zemský ústav.

„To už máme letos třetí takovou lehkou holku,“ ulehčoval si strážník nejen veřejné bezpečnosti — ale jak se zdálo i mravopočestnosti — „a co je při tom nejsmutnější — že my vlastně ty dívčiny ani neznáme —“

„Tak — tak,“ kýval hlavou farář a tlačil kovové razítko na jednotlivé „kusy úřední“ —

„A také oznamuji,“ jen tak mimochodem prohodil posel na konec — když už slinil a zalepoval obálku — „že už týden nezvoním klekání“ —

„Co to pravíte?“ živě teď optal se farář a vyzvedl obočí do výše — až se mu čelo vráskami zvarhanilo.

„Klekání že u nás v Týnci nezvoníme“ — řekl policajt a přirazil pěstí na zadní stranu úředního dopisu právě do prostřed papírovou — červenobílou vinětu obecního úřadu v Týnci.

„A proč, prosím vás — ? kdo vám to zapověděl? — co se to stalo?“ udivením spínal farář ruce —

„Inu — nelze zvonit — rád bych zvonil — nejraději bubnuji a — zvoním a umím zvonit — dával jsem si záležet, abych pěkně zvonil — pěkně na tři strany do taktu, aby srdce bilo — jen jen zpíval mi zvoneček pod rukou,“ chválil se obecní člověk týnecký — psaní schoval do odřené kožené tašky a teď jen v ruce „úř e d n í“ čepicí s prýmkem a růžičkou potřásal — „tak zvoním jednou a náhle provaz zůstal

mi v ruce — zvonek nahore jakoby klopýtl ve zpěvu — zakoktal a umkl. No — navázal jsem provaz — samý uzel — boule na bouli — pro pohoršení už byl, i lidé se mu smáli provaz rozumí se — čím více jsem svazoval, tím více se krátil — nejdřív jsem měl notný kus v ruce — pak jen koneček jsem dosáh — pak napínat jsem se musil — pak při zvonění už na špičkách jsem musil stát — pak cihly — později i stoličku pod nohy jsem si dával — rok — ba víc než rok třikrát denně tak jsem se nuzoval — až před týdnem utrh se provaz naposledy a už vůbec svázati se nedá — donesl jsem ho obecnímu úřadu a požádal o nový,“ a tu strážník se odmlčel.

„A nový jste nedostal?“ pomohl mu farář.

„Nedostal,“ kývl policajt.

„Vyřídte panu starostovi — že dnes odpoledne ho navštívím,“ vzkazoval farář.

„Vyřídím — rád vyřídím,“ sliboval posel už ve dveřích — ale vrátil se ještě a hlasem nerozhodným zaprosil: „ale jemnostpane — neráčeji to na mne prozrazovat — že já to pověděl — jsem člověk pod mocí postavený — mám ženu a děti — obec dává sice málo — ale i to málo je aspoň jisté —“

„Inu — příteli — když nezvoníte — to je přece veřejným tajemstvím,“ usmál se farář, „tak jste se proti ničemu neprohřešil.“

A posel upokojený odešel.

II.

V Týnci na návsi od nepamětných časů stojí pod lipou kaplička. Je děravá — otlučená — větrem i deštěm ošlehaná — ale přece stojí.

„To je zrovna zázrak,“ říkali Týnečtí nejstarší pamětníci — „co ji pamatujeme, je pořád stejná — za groš opravy na ni nepříjde — a co se tuhle svých baráků naolepujeme a naspravujeme.“

To soucinná lípa zastupovala obec a s mateřskou péčí jako ruce roztahovala nad kapli ochranné větve své. Zvláště věžičku miloval ten starý strom. Celou ji bral ve svoji měkkou náruč — tulil ji k sobě a jemným listím svým ji hladil — a přikrýval — před deštěm, — vichrem ji chránil — a když se pod nárazem zlé vichřice anebo pod tíhou vlhkého sněhu nakloňovala — ten starý strom ji mohutnou korunou svou podchycoval — podpíral — přímo jakoby nesl a choval...

Tu stál před tou kapličkou farář a soustrastným pohledem díval se na její otřelý, potřhaný, špinavý roucho. I do výše zabloudil jeho zrak a prohlížel si štíhlou věžičku dřevěnou — útlu jako pannu — jež stydlivě se skrývala v záplavě veli-

kých srdčitých listů staleté lípy. Byla jako klíčka pěkná — šestiboká — a jako na nožkách, na šesti sloupkách seděla roztomilá cibulovitá báníčka s malinkým křížkem uprostřed. A mezi těmi sloupky — jako ptáček v kleci na bidýlku — visel malinký zvoneček. Kus přetrženého provázku splýval od dřevěného raménka dolů a jemně jakoby bolestí — zachvíval se v mírném větříku, jenž pohrával si šelestivě kadeřemi starého stromu.

Konečně odtrhly se černé oči farářovy od němého zvonku — snesly se s té výše zase dolů na uprášenou zemi a změřily si řadu výstavných statků — jež jako hradba opodál se na sebe mačkaly.

Do toho největšího z nich zaměřil si farář.

„Pane starosto“ — sotva že pozdravil — už kněz zatáčil k vlastnímu cíli hovoru — „snad víte, proč k vám přicházím?“

„Jak pak bych věděl — ani tušení nemám — jen posel vyřizoval“ —

„Hle — slyším — že zde ve vaší obci klekání se nezvoní“ —

„A to ovšem — to nezvoní“, přisvědčil starosta a tvář ne libě se mu stáhla, jakoby se někdo nešetně dotýkal nějakého velice bolestivého místa na jeho těle.

„Ani v poledne se nezvoní?“ —

„Ba ani v poledne ne“ — kysele přisvědčovala zase hlava obce.

„A proč?“

„Tak! Nelze ani zvoniti — je to jaksi v nepořádku,“ uhybál starosta — ale farář dotíral naň neodbytně svými otázkami — ač viděl zřejmě, jak nepříjemným je celý rozhovor bohatému statkáři.

„Co se stalo? Proč nelze zvoniti?“ optal se znovu kněz.

„Inu — provaz se přešoupal,“ konečně nevrle už ozval se starosta a mrzutě podíval se na svého hosta —

„A proč nekoupíte nový? Co by to mohlo stát?“

„Protože nechcem,“ odsekl teď hostitel zlostně — a myslil si: „tomu kněžíčkovi musím dát citit — kdo jsme my — statkáři —“ rozkročil se — vypjal břicho, nadul lice a nedbale řekl — „ne že bychom nemohli anebo neměli — co by mohl ten provázek stát — ať stojí tři — a ať stojí pět korun — to u nás nepadá na váhu ani padesát korun — já koupil letos od provazníka ve městě koňských postražků, opratí, provazů a provázků všelijakých, popruhů, sítí a jiných kramů za sto korun sám,“ a odfoukl si, div faráře neporazil.

„A proč tedy nechcete koupit provaz ke zvonu?“ — znovu optal se tento —

„Hm — ano — nechceme halt — ať nás někdo nutí — slavný výbor se usnesl nekoupit — nepovolil to — u nás — víme — musí všechno podle zákona — my známe zákony —

u nás na každé vydání musí být nejdříve objednan rozpočet," zvolna a důležitě vykládal starosta — "pak se svoli komise — ta sepiše protokol — a v něm podá dobrozdání — má-li se výloha učinit čili nic — nu a o tom provaze vyjádřila se komise, aby se nekupoval — neschválila to."

"A proč to neschválila? Neudala důvody?"

"Tak — řekla: 'nepotřebujeme, aby se zvonilo' — jaké pak jiné důvody? Nač důvody? My jsme páni a my jsme řekli: ano, netřeba, aby se zvonilo. Ale chcete-li, povím vám důvody," a starosta znova se rozkročil — "proč se zvoní a nač?" položil nejprve otázku faráři. Bylo zřejmo, že přechází od obrany k útoku.

"K modlitbě přece", minil kněz.

"K modlitbě? Hm," — usmál se pohrdlivě starosta a mávl rukou — "my se tu už dávno nemodlíme... Přece nebudeme poslouchat policajta, aby nám poručil, kdy se máme modlit... Měl jste se dívat, když se ještě u nás zvonilo — nikdo se u nás nemodlil, děti šly s učitelem ze školy — zvonilo poledne — ale ani nesmekly — křičely dál a rvaly se, chasa vracela se s polí a luk — když večer klekáni se zvonilo — ale nikdo rukou nesepal a sebe nepokřížoval... Dřív čas zvoněním se označoval. Podle zvonku lidé se řídili. Teď ani toho není potřeba. Hle, každý oráč u nás, jako psa u boudičky má v kapse na řetízku stříbrné hodinky — každé chvíle vytáhne psíčka a hledí — dívá se — pozoruje — padla-li už šestá anebo jedenáctá — jen aby o minutku déle hospodáři nepracoval — nač tedy je nám potřeba zvonku?"

"Což kdyby neštěstí trhlo — požár na příklad — bylo by třeba na poplach zazvonit" — zaražen, překvapen, skromně minil farář.

"Požár? Chacha," rozesmál se bezstarostně statkář — "předně máme hasiče — z nich skoro každý má trubku — je víc trubek hnedle než hasičů — hoří-li někde tu kde kdo u nás troubí — ani deset zvonků ten poplach neztropí — a potom nebude u nás požáru."

"Jak možná tak to tvrdit?"

"Dobře — hle — máme už všichni nově postaveno — pod těžkou krytinou pod břidlou — plechem anebo pod taškami — není tedy příčiny, aby hořelo. A kdyby u nás hořelo, jistě bude hořeti stodola jen anebo stoh pšenice shnilé, vzrostlé a dobře pojištěné. Bude pak dobře — shoří-li všecko bez hašení — protože pojišťovny jsou zlodějky — činí srážky — nepotřebujeme tedy, aby se u nás zvonilo a nekoupíme provazu." —

"Koupím sám ten provaz —" počal zvolna farář, ale nedokončil. Jako do sudu prachu jiskra kdyby zapadla — tak všechnen hněv zapálila ta slova ve starostovi a on také jako sud vybuchl:

"My se vás prosíme — my — týnecká obec — nejbohatší v okolí — ale abyste věděl — řeknu vám to do očí — nač vám to zabalovat — my jsme pokroková obec — a na můj návrh usnesl se výbor zvonění zrušit — tak tu to máte — a poručím se vám" —

Farář potupený, jako ve tvář udeřený vyšel ven . . .

III.

"Tak co?" rozvažoval farář pozdě večer ve svém pokoji — "mám to udati — či nemám? Je to rušení náboženství. Usnesení obecního výboru je neplatné. Oznamím to konsistoři. Okresní hejtmanství je donutí obnovit starý pořádek — u okresního výboru lze si stěžovat," to zlost švala ho a popouzela k odvetě.

"A co si vyžalují?" po chvíli ozýval se v něm jiný hlas — "budou třeba zvonit — ale on měl pravdu — budou se modlit —? A to je přece ten hlavní účel — modlitba — aby duch člověka s tím zvukem zvonku alespoň třikrát za den k Bohu vylétl — povznesl se z prachu — odtrhl od země..."

"A k tomu je nedonutí žádný zákon — žádná konsistoř, ani hejtmanství."

"Jen marně je více ještě zatvrdíš — popudíš je na sebe — dobré věci ublížíš."

A téhož večera v Týnci v "nové hospodě" ve zvláštním vyhrazeném pokojíčku bylo neobyčejně živo. Pivo bylo sice kalné, doutníky vlhké, sirky nechytaly — ale nikdo se s hostinským ani s Fandou, služkou i sklepnicí zároveň, nevadil — nikdo se nad tím nehoršil — dnes rozčilovala všechny jiná událost, kterou starosta hodil jako prskavku do jejich středu, když řekl stručně: "tak už tu byl."

"Už?" podivili se všichni — "brzy to vyčuchal — ku podivu brzy."

"A co říkal?" A nyní starosta ličil návštěvu faráře.

"On mě prosil — sepjatýma rukama mě prosil — abych dovolil zas zvonit," — chlubil se statkář — "ale já byl tvrdý jako žula."

"Výborně," vypískl v koutku přimáčkнутý, z nouze tu trpěný chalupníček.

"On farář s pláčem mi povídal — co mu řeknou představení — až se to vikář doví, že bude mít mnohé nepříjemnosti, a zase pro Boha prosil, abych nechal policajta zvonit."

"To mu nahání — to mu nahání," plácal se radostí do stehů tlustý řezník a hostinský.

"Ale já — já pánové — řekl mu — že jsme pokroková obec a že na takové přežití h'ouposti nedržíme."

"Ano — tak jest — my jsme p r o r o k o v á obec," křičel chalupník.

„Po-kro-ko-vá — osle,“ opravil ho vlídně a bratrsky pan starosta a jakoby nic pokračoval:

„Tu ten knězík chtěl sám všechno platit — i policajtovi od zvonění — i provaz chtěl dát.“

„A to je — dovol, urážka — co pak jsem tu v Týnci žebráci?“ zježili se všichni přítomní.

„Já ho také za to vyhodil,“ sebevědomě lhala hlava obce. —

„To je málo — my ho budem žalovat —“

„Ano — žalovat,“ — jako slabá ozvěna mocných kýval v koutě ochotně chalupníček.

„Žalovat — pro urážku na cti,“ definoval podrobněji navrhovatel svůj nápad.

„Tak, Fando, ještě jednu,“ křikl starosta a když k němu přiskočila mladá — jako proutek pružná služka — pohladil ji po plných bocích a oko rudě vášní mu zaplálo.

Hosté lokty trkli se navzájem a významně pohleděli na sebe.

„A co dělá tvoje žena doma?“ optal se starosty soused. Snad mu to bylo líto. Snad chtěl starostu visícího nad propastí, tou otázkou dnes alespoň zachránit. Věděl, jak to po každé končilo — starosta seděl a seděl — pil a pil až všichni odešli — a on s Fandou osaměl... Věděl, jak trápí se doma chorá žena starostova a jak těžce nese nevěru mužovu. —

„Moje žena — moje žena,“ opakoval statkář a zamyslíl se. V očích mu zhasla rudá světlíčka — „nestůně a zdráva není — s dětmi si hraje a lékař říká, do lázní že musí —“ a cosi jako bolest a soustrast hledělo mu teď zas z očí.

V tom vracela se číšnice. Ruce roztažené — zvednuté — v kříži prohnuta — spěchem prudce dýchala a tváře jen jen jí hořely...

Na ráz — jakoby mohutný požár ulíti chtěl — převrhl do sebe starosta podanou sklenici — prázdnou podával ji Fandě a nezdržel se, aby přede všemi neštípl ji do tváře.

„A co s tím starým provazem — měli bychom pozlobit faráře a poslat mu ho — na památku, — že se v Týnci kdysi zvonovalo.“

„Je u nás — tam doma leží — jak ho strážník přinesl — uzel na uzlu — v koutě tam leží — my ho nepotřebujem,“ smál se starosta.

„Jedenáct,“ řekl kdosi a podíval se na hodinky. —

„Půjďme,“ vybídl jiný a

„platit,“ rozkázal třetí.

„A vy už půjдете — to já si na tu radost — jak jsem vyplatil toho černokněžníka — dám ještě jednu — Fanyňko — slyšela — ještě jednu.“

„Hned — pane starosto — jak pání zaplatí,“ usmála se svůdně.

„Fanča se bude mít dnes dobře — co má v kapse — všechno bude její — jen jen hoří — ubohá žena,“ — ještě venku — cestou mluvili hosté. —

Do stínu — k černému kmeni staré jabloně tiskla se — krčila — s tím stromem přímo splývala v temný šátek zahalená postava.

Nikdo ji nepostřehl.

Jenom pes na ni zavrčel a zaštěkl — ale i ten — jak ozval se krátký hvizd jeho pána — od ní utekl.

Stála tu sama a sama a poslouchala vzdalující se hovor mužů. Zcela zřetelně slyšela vysoký — kvikavý hlásek chalupníkův — „Fanda — to je holka — jako plný lusk a jeho žena — taková bledule — jako tříska osekaná. —“

Zachvěla se. Odloupla se od stromu a přistoupila k oknu. Dole spuštěná záclona zachytila se o knoflík závorky a malounko — úzkým proučkem dovolovala pohled do hostinského pokojíčku. Žlutě hořela lampa — spouštějíc se po rezavém drátu se stropu dolů až nad samý stůl. Její zář polévala statkářův obličej — Byl pitím i vášní zarudlý — a jeho ruce obě objímaly Fandu — jež seděla mu na klíně.

Tvář sklepnice byla obrácena přímo k oknu a veselé oči její upíraly se právě na úzkou, dlouhou — temnou skulinu. Náhle — jakoby mráz po ní přeběhl — zachvělo se celé tělo Fandino a ona sklopila oči. „Zhasnem,“ zřetelně jednoduchým oknem bylo slyšeti — někdo by nás mohl pozorovat, — to prosila Fanda.

„Eh — hlouposti,“ těžkou rukou mávl statkář. Ale dívka znepokojena, lehce vztyčila se mu v náruči — pružně vyšvihla se do výše — postavila se mu na klín — opřela se o jeho rameno a zhasla lampu.

„Jsem tady zbytečná,“ šeptla si v té chvíli žena stojící venku na výzvědách, „je to pro mne hanba — špehovat muže,“ a vlekla se — potácěla jako podfatá temnou — bezhvězdnou nocí k domovu.

IV.

„A provaz — provaz pošlu ráno po policajtovi faráři,“ blábolil dosud v hospodě sedící starosta — „ten bude mít vztek — vztek bude mít.“

„Není tam pán?“ ozval se venku hlas.

„To je můj nádvorník — co pak se stalo?“ vystřízlivěl starosta. —

„Jdou domů — ale hned — paní naše je zle nemocná.“

„Počkej na mne — počkej!“ křičel statkář. — Fanda schlíplá, tichá podávala mu ve tmě hůl i klobouk, „a zítra mi přineseš cos mi slíbil,“ šeptala mu cestou a plácla ho něžně do zad na „dobrou noc“. —

„Přinesu — přinesu,“ kýval cestou.

„Ona se jich milostpane už nedočká,“ neohrabaně začal čeledín. —

„Co to žvaníš?“ zastavil se pán. —

„Ona paní už umírala, když jsem šel.“

Starosta se dal do běhu. Zdaleka viděl světla ve svém domě a stíny mihati se po zakrytých oknech.

Na dvůře šafář zapřahal do kočáru. „Pro doktora, milostpane,“ křikl jen, vylézaje na kozlík, — „ale už to bude marné“ —

Na schodech zaslechl dětský pláč. Vrazil do ložnice. Stará služka byla schýlena nad jeho ženou a třela jí kartáčem ruce.

„Je to marné,“ vzdychla si, — „je studená a tuhne mi v ruce“ —

„Co se stalo?“ ozval se hlas a zápach dýmu i piva zavánul kolem. Všichni ztichli. I děti se odmlčely — jakoby na byly přítomností otce nové důvěry. Služka němě ukázala na zed. Tam veliký obraz byl sňat a s prázdné skoby visel dolů — provaz.

Starý provaz — uzel na uzlu — nesčetněkrát svazovaný —

„Pro Boha — snad se —“ to bylo po prvé, co dlouhé době přes otlilé rty statkáře přešlo zase slovo Bůh a co se jeho ruce sepíaly.

Služka jen kývla hlavou a ukázala na temný pruh — který se černal kolem krku mrtvé jeho ženy.

Všichni báli se hlasitě říci to hrozné slovo: „oběsila se“.

V.

Byl jsem na pohřbu.

„Proč pak jí nezvoní?“ optal jsem se.

„To farář nedovolil — samovrazi smějí mít jen tichý pohřeb.“

„Ale starosta ho bude žalovat — že zakázal zvonit — on schválně koupil nový provaz ke zvonku — chtěl mít slavný pohřeb“ —

„Však na tom starém právě žena se mu oběsila.“

„Také si mohla vybrat jiný — je to divné — že se s ní nepřetrhl.“

„I chodila prý v noci po domě — hledala — hledala — ale patrně nenašla nic jiného než ten z kapličky —“

„Ne ona, — ale jeho by měli pověsit.“

„Tak — tak,“ svědčily babičky — až se jim hlavy na žilnatých starých krkách mohly ulomit.

VELIKÉ DĚTI.

I.

V Kamenici nač se člověk podíval, vše bylo „panské“! Panský pivovar, panský lihovar. Panská byla pole — luka i lesy. V panském rybníku pluly panské ryby. „Panský kovár“ bylo napsáno nad kovárnou, panský byl kolář i sedlár. Leč nejen lidé, panští byli i volové a koně.

V celé té panské slávě pak topil se jako šiška v másle veliký panský dvůr a v něm panoval největší pán v Kamenici — panský správce Oldřich Pazour.

„Jsem pánem padesáti lidí,“ říkal o sobě s nevidanou hrdostí, a rozvažoval o tom, neměl-li by si ten titul dát tisknout pod své jméno na navštivenky.

Oldřich Pazour byl tak jako malým pánembohem Kamenickým. Obilné mezníky Kamenického panství ukazovaly hranici jeho království — a uvnitř těch bíle natřených kamenů on neobmezeně vládl. Šafář, poklasný, skoták, nádvorník, hajný, koňáci, voláci, děvečky dvorské, to všechno se před ním třásl a poslouchalo ho víc než Pána Boha.

V neděli na příklad, když je zvony volaly do kostela a pan správce na pole, nešel do kostela nikdo, ale na pole všichni — se ženami i dětmi.

Tomuto pánu Kamenickému, Oldřichu Pazourovi, stala se neuvěřitelná věc — rozstonal se mu hoch, synáček už asi desítiletý. Oldříšek, žáček obecné školy Kamenické. Jako starý Oldřich byl bohem velikých, tak jeho synáček byl zase bůžek těch malých občanů Kamenických. Zapřahal si je do kočárku, švihal je bičem, tahal za vlasy, nadával jim téměř výrazy jako tatínek velikým — a to beztrestně — žádné z dětí se neozvalo, ani nežalovalo — nesmělo.

„Budeš mlčet,“ okřikovali rodiče své synky, když si stěžovali, co jim Oldříšek udělal — „aby to někdo slyšel a donesl pánu, že's na Oldříška žaloval,“ a cítili už při tom, jak

by se jim zachvěla půda pod nohama. Ani křivě podívat se nikdo nesměl na to panské dítě, nechtěl-li okamžitě stěhovat se z panských služeb. —

A teď najednou zlá, těžká nemoc přes hlavy všech, proti jejich vůli tvrdou svoji rukou sáhla po Oldřiškovi.

„Jak je to možno?“ divila se milostpaní Pazourová — „jako by tu nebylo plno jiných dětí, jako smetl válí se a běhá to po dvoře, a zrovna náš miláček — náš Oldříšek“ . . .

„Co je mu vlastně — co je mu?“ ptaly se ženské správcovic sluzky, když přišla v poledne pro mléko do stáje . . .

„I kdo pak ví, křičel, jakoby ho na nože brali, dotknout se ho nesmíme — ale už jeli pro panského doktora — ten nám to poví.“

A pověděl: „Má kloubový rheumatismus!“

„Rheumatismus!“ vykřikl pan správce se svoji chotí najednou, „rheumatismus! A kde ho sebral? Kdo mu to udělal? Nakazil se, co?“ a třásl se, aby ztrestal každého, kdo by byl příčinou té zlé nemoci.

„To mu nikdo neudělal, ani se nenakazil —“ usmál se lékař, „nachladil se někde, nastudil, zapotil se a vychladl.“ —

„Nastudil se — nachladil,“ pomalu opakovali rodiče — „a kde asi, kde?“ vzpomínali — hledali úporně příčinu, aby se na ní vymstili, aby měli na co svalit vinu, vyhlítili na to všechnu svoji bolest a lítost.

„To je snadné — hoch se snad klouzal na ledě,“ . . . pomáhal lékař.

„Nu ovšem, bruslil denně nějakou hodinku,“ vzpomínal si pan Pazour — „ale byl teple oblečen — to je ostatně zdravé, otužil se znamenitě.“

„A nedal se doma ani držet — víte pane doktore — on je miláček zdejších dětí — všechny ho zbožňují — je jaksi jejich hlavou, pořadatelem všech zábav a dětských her — ne od toho to nemá . . .“

„Milostpaní, snad je to od toho, jak se Oldříšek tuhle před týdnem na ledě probořil,“ podotkla sluzka.

„Ale ani pomyšlení,“ prudce okřikl ji pán — „ostatně hleďte si svého, nikdo se vás neptal. Víte, pane doktore,“ obrátil se pan správce k lékaři — „hoch je po mně — odvážený, srdnatý, jako jiskra čilý, zašel na tenký led u pivovarského rybníka, sekali zrovna, Oldříšek nedal si bránit — rozejel se a už byl ve vodě. Přinesli nám ho okamžitě — hoch se vypotil — nic mu nebylo, ale to už je týden“ . . .

„To kolikrát následky i později se dostávají“ — minil lékař. —

„Ne — ne — od toho to nemá — jistě ne — to vím, že ne,“ bránili se rodiče . . .

„Tuhle jsem jel Kamenicí,“ pomalu vykládal lékař — „a viděl jsem Oldřiška na návsi — stál rozkročen a hrudoval stádo dětí — dva nebo tři hoši mačkali mu sněhové koule a hoch je metal, až se mu pot s čela lil — jestli se pak nezapjal do zimníčku — snadno se mohl zachladit.“

„Ale, ale, pane doktore, pohyb je přece zdravý,“ odpovíral znovu správce — „to on je Oldříšek po mně opatrný, rozumný,“ a znovu kroutil hlavou a v duši si říkal nespokojeně „to není to“ a tím zuřivěji sháněl se po příčině jiné . . .

„Tatičku, tatičku!“ křičelo na loži dítě a roztahovalo obě ruce, „to to bolí — řeže, štípe, páli mi to v kloubech,“ nařikal a ručkama držel se za krk matky, jež se nad ním skláněla.

„Doktore, doktore“ — nevrle volal Pazour — „pomozte přece tomu dítěti, je to moje dítě a ne voláka nebo koňáka — dělejte přece něco.“ —

„To je těžká věc — pane správce,“ chlácholil lékař rozčileného otce — „to je vleklá choroba — zázraků nedělám.“

„V ramínku to teď bolí, v ramínku,“ křičel synáček, a lékař rychle trhal obvazy, rozvíjel šarpiovou vatu a červenou nepříjemně páchnoucí masti mazal klouby bílého, jemného dětského tělíčka.

„Snad někde v průvanu delší dobu postál,“ jen aby něco řekl, promluvil mezi prací doktor. —

„V průvanu? — A kde?“ zvolna jakoby se rozpomínal — mluvil otec — „ve škole jsem zakázal jako dozorce to hloupé větrání v deset hodin — a řídící byl rád — spálil méně — řekněte — doktore — kam měli ty děti dát když větrali? — Stávali tedy všechny třídy na chodbě — a podle zákona pět minut se větralo — klepalo se to všechno zimou — tak jsem to zakázal . . . Teď už tam průvan není — ne, ve škole ne . . .“

„Ale muži —!“ skoro radostně vykřikla paní Pazourová, — „teď mi to napadlo — už vím — ano — od toho je to jistě — tam si to náš pubínek drahý ulovil, od tamtud si to přines — ó já nešťastná, že jsem ho tam jen pouštěla?“

„No?“ správce i lékař tázavě podívali se na hořekující matku.

„Nešťastný hošíček — šel tuhle se sluzkou Márinou — kdy to jen bylo — ano předevečirem — o svátku Všech svatých na požehnání — do kostela —“

„Ano — to je to — vidíš — teď jsme na to přišli“ — křičel, jásal, bouřil pan Oldřich Pazour a rozběhl se po pokoji. —

„Je to nerozum, honit ty děti do chrámu. On ten kněz nemá citu. Hrozí jim ubožákům ve škole i trestem — neprijdou-li! Prosim vás, kněz a soucit s dětmi! Neví, co je to láska k dítěti! Stojí tam kolikrát půl hodiny i déle na dlažbě — a třeba v průvanu — ano — nešťastné dítě — z kostela, z kostela to máš.“ —

"Všechno je možné," přisvědčoval ochotně panský lékař a dokončoval rychle obvazy a poroučel se.

Oldříšek ležel na své bílé postýlce celý vatou obalen. Ani dotknout se ho nesměli, aby bolestně nezaplakal.

"I dobře mu, nezdarovi, ať ho také něco potrápí", v nejhlubším nitru mysleli si "panští lidé" — ale hlasitě až plakali "pro toho mučedníčka malého, andělíčka ubohého — mladého pána Oldříška."

Otec s matkou chodili pokojněji okolo postýlky. Občas tatínek záfal pěst a zahrozil:

"Už mi tam nesmí. To přísahám! A tebe, Mářino, vyženu, budeš-li mi ho vodit do kostela."

A tak — kostel to odnes . . .

* * *

Lidé jsou přepodivní tvorové. Sami sobě nechtějí říci často pravdu, nalhávají a vymýšlejí si omluvy a příčiny špatných skutků, jen aby svědomí své ohlušili, aby mu mohli říci, když je znepokojuje: "vidíš — tuhle mám důvod, proč to a ono konám." Viděli jsme pana Pazoura hledajícího příčinu, pro kterou se mu synek rozstнал. Dívejme se znova kolem.

II.

Na svých cestách za fotografickým uměním zabrousil jsem i do Dolnic.

Dolnice není ves, ale také to ještě není město "Městys," říkali páni učitelé. "Marktflek" jsou Dolnice — chlubil se tamní poštovník a jeho poslíček po něm říkal: "naše město je Mordflek a žádná ves," když se mu smáli, že je ze vsi.

Unaven vleku malátné údy tedy Dolnicemi a oči moje slídově bloudí po sporých nápisech na přízemních domcích. Tu najednou nad nízké svoje okolí o celé patro povznesen čněl rozlehlý dům. Uprostřed mezi dvěma okny prvního poschodí plazilo jazyk na kolemjdoucí nějak podivně malované zvíře. Jako pás kolem štíhlých boků vinul se pod ním mezi přízemím a prvním poschodím nápis: Restaurace "u Českého lva".

"To snad má být znak našeho staroslavného království," blýskalo mi hlavou, a já s větším pozorem zadíval se na obrázek mezi okny. Poznával jsem teprve teď, že to opravdu má být heraldický lev český. Byl však bez koruny a nevím, co se mu nelíbilo, že se obrátil a díval se v Dolních docela jinak, než se ve znaku českém obyčejně dívává. Přikrčil jsem se a rychle vklouzl do otevřených dveří, z nichž hlasitý hovor slyšeti bylo až na Dolnické náměstí — nebo náves — jak chcete.

Usedl jsem hned u dveří.

"Pane Korbel — ještě jednu."

"A mně také." — "Počkejte, dopiju, abyste to měl při jedné cestě," křičeli hosté.

"Prosil bych také o skleničku," ozval jsem se, když hostinský kráčil kolem.

Pan Korbel obsloužil své hosty a naposled postavil sklenici i přede mne a upřel na mne své dobrácké oči, ve kterých četl jsem řadu otázek: "Co pak jsme zač?" — "Co tu v Dolních chceme?" — "Odkud jsme přišli?"

Vyzpovídal jsem se mu a chtěje se konečně napít, labužnický přetřel jsem rukou omlíbenou sklenici. Prsty moje nahmataly na skle cosi drsného. Podíval jsem se a spatřil na sklenici vypuklé vystupovaty kontury českého lva . . . Prohlížel jsem si ho chvíli a Korbel díval se na mne se zálibou. Překvapení moje patrně mu lichotilo.

"Podívejte se semhle," řekl a strčil mi pod nos svoji neolibě páchnoucí dýmku. Na její porcelánové hlavičce byl znak českých králů — lev.

"A semhle" — prstem ukázal si pod bradu. Měl tam ve staré, umaštěné kravatě zapíchnutou jehlici. Hlavičku její tvořil plechový lev.

"Mýdlo, sirky, šátky kapesní, tužky, péra — všechno u nás musí být se lvem." — Zabafal mocně — vypíal hrud hrdě přede mnou — vytáhl dýmku z úst — v mohutné parabole vyplivl se až do prostřed šenkovny a pak sebevědomě řekl veliké slovo Nerudovo: "Jsme národ lví . . ."

Ztrnul jsem a v němém hrůze zadíval se na prst Korbelův jenž přede mnou jako tučný vykřičník se zvedl. Hostinský popřál mi času vzpamatovat se a pak pokračoval:

"Plujeme s duchem času. — Tu naleznete vesměs samé vzdělané, pokrokové lidi. — Jsme radikálnější než každé město — Nám patří budoucnost — jenom dráhu kdyby nám chtěli dát — ale poslouchajte sám — třeba ty pány u vedlejšího stolu . . ."

"Hospodo, nalejt" — zahulákal kdosi v protější koutě. Korbel odběhl a já obrátil se k sousednímu stolu.

Seděl tam kroužek mužů různého věku.

"Jestli pak jste četli v 'Zoře' článek, proč nemáme chodit do kostela?" ptal se tenkým, pisklavým hláskem nejmladší člen společnosti.

"A kde pak má člověk na to času nabrat!"

"Co pak tam zas bylo?"

"Kostel je zdraví lidskému nebezpečný . . ." kvikavým tónem povídal mladíček a zapaloval si cigaretu.

Ostatní vyndali z úst cigara nebo dýmky, do pěního se moku hluboce potopili tvrdé svoje kníry, slizli s nich bravurně dolejší rtem utkvělou na nich penu a se zřejmým zájmem ptal se jeden přes druhého:

"A jak to? Jak to?"

"To je takhle. Hlavním pařeníštěm všech nemocí v kostelích jest svěcená voda. V kropenkách vězí pro lidské zdraví největší nebezpečí."

"Ajajajajaj" — divili se všichni, a bledý muž, jehož hořečně lesknoucí se oči, pobledlé tváře, vpadlá prsa a suchý kašel svědčily o pokročilé tuberkulose — oběma rukama vyschlýma opřel se o stůl a nachýlil hlavu k řečníku.

"Lékaři — věda, pánové, věda na to přišla. Nějaký doktor nabral si do láhvičky trochu té vody z kropenky u dveří v kostele. Doma se na ni podíval zvětšujícím sklem — a co našel?"

"Nu — co našel? — Co našel? — Co tam viděl?" — nutili zvědavosti napjatí posluchači.

"Co našel? Plno různých potvor — životu lidskému na výsost nebezpečných v ní ploválo."

"I to snad je v každé vodě — když jsme chodili do školy, ukazoval nám učitel kapku vody — a byla také plná zvířátek."

"Nu ano, možná — ale je v těch zvířátkách rozdíl. Ta ve svěcené vodě jsou horší, životu nebezpečnější než v Nilu krokodilové — anebo aligatoři — a pak to nebezpečí nákazy!"

"Vždyť ji nikdo nepije, nám chutná nejlíp tuhle ta vodička červená," směli se někteří a přihnuli si znovu ze sklenic na potvrzení svých slov.

"Tomu nerozumíte," chápal se slova souchotinář — "nemoci se přenáší i vzduchem..."

"Anebo dotekem — tak třeba někdo má lišej, nebo svrab, souchotiny, neštovice, spálu — omočí svou ruku ve svěcené vodě a už ji tím otrávil. Přijde po něm druhý, třetí, desátý — pokropí se tou vodou a už je nakažen..."

"Nu — tak rychle to nejde."

"Kdo má svrab anebo neštovice — ten přece do kostela nejde."

"Anebo se člověk nemusí kropit — nemusím tam ruku strkat — udělám jenom kříž, když se bojím — ale hned proto do kostela nejít..."

"Já říkám, že jste zpátečník" — vykřikl nakvašeně mladíček — "tmář jste a klerikál — měli jsme vás dávno z Besedy vyloučit."

"Jaké pak křiky — soudruzi — napijme se na to — tak na zdar," krotit vznikající hádku, jako oheň, hned v počátku jiný občan — "a ex" vykřikl jiný.

"Na zdar!" zahlučelo u stolu — sklenice o sklenici zacinkla a společnost dlouhými tahy dopíjela do dna.

Korbel šramotem upozorněn, priskočil se spokojeným úsměvem. Vzal do rukou jako kytku najednou všechny dopité

sklenice. Byly od rukou pošpiněné, hustá pěna stékala po jejich stěnách — a na okrajích bylo znáti stopy rtů a vousů, kde se jich dotýkaly.

Muži spokojeně se olizovali, "je to křen," pochvalovali si řízné pivo. Mezitím hostinský donesl sklenice k výčepu. Tam ve veliké vaně červenala se špinavá, kalná voda. V té vodě opláchl všechny ty sklenice, jak je v rukou držel, najednou — i tu souchotinářovu — vytáhl je a nečekaje, až s ních voda steče — rychle do nich ze žlutých kohoutků napouštěl čerstvého piva... a pak je naplněné odnášel stolní společnosti — jež se tak bála dotknout se — vody svěcené v kostele...

III.

V Dolnicích se mi líbilo. Nešel jsem nikdy kolem, abych se nestavil "u českého lva".

"Tak pojďte, pojďte jen umorit nějakou slzu," lahodně vítal mě pokaždé pan Korbel, sahaje do kredence pro sklenici, aby do ní natočil ze sudu červenou slzu řízného piva. Jeho vtip zakořenil se a zevšedněl.

"Co dělají v Dolnicích?" když se optal člověk v širém okolí, každý stejně odpovídal: "prolévají u Korbela slzy."

Jsou různí lidé na světě. Někteří, konají-li těžkou práci, mají zlozvyk ten, že si plivají do rukou, jiní vypravují-li něco, berou při tom jméno Boží nadarmo, jiní řeči své jako pepřem koření kletbami, jiní při práci šňupou, někdo kouří. — Dívny zvyk měli při prolévání Korbelových slz v Dolnicích. Musili totiž při pivě v hospodě mluvit o kostele a náboženství. Takových lidí ostatně je na světě mnoho. Jakmile se ocnou ve společnosti, na dráze, v hostinci, na parniku, na výletě, na schůzi, počnou mluvit třeba o řepě a bramborách s velikou odbornou znalostí, ale po malé chvíli už vykládají o Bohu a náboženství, nebo o vojně a politice.

Tak tomu bylo i v Dolnicích. Venku byl dnes nevládný, sychravý zimní den. Zima lezla dotěrně do těla a každý spěchal ke Korbelovi se zahřát. Byla neděle a právě po požehnání, když i já vešel navštívit "Českého lva". Hospoda byla zase nabitá. Železná kamna sálala jako rozžhavený Moloch — pod opatky hostů rozehrávaly se sněhové nášlapky a loužičky roztaženého sněhu tvořily se po špinavé podlaze. Jako rybičky plovaly po povrchu té vody sirky s upálenými černými hlavičkami a zadečky laciných doutníků. Ty ale kouřil jen málo kdo. Většina hostů libovala si v dýmkách různého tvaru. Trčely jim v ústech pestře pomalované porcelánky, nebo laciné dvoukřejcarové sádrovky, napichnuté jako hlavy na kopích na kratších i dlouhých troubelích. Jenom pan měšťanosta měl vzácnou dýmku — pěnovku — ze které kouřil velice pozorně. Zakuřoval ji a věnoval té práci větší pozor i péči než obecním účtům —

ve kterých mu každoročně rev se nadělala modrou tužkou plno čar, otazníků a vykřičníků — kdežto jeho pěnovka zakuřovala se stejně se všech stran a aby ji špinavými prsty neumazal — nechával ji, i když byla v činnosti. vězeti v koženém pouzdře . . .

Chvilí mluvilo se ledabyly, povrchně, bez zájmu. Bylo slyšeti jen klepání. To buď táckem fukali hosté o prázdnou sklenici, aby přivolali Korbela, anebo klepali troubelem o hlavíčky dýmek. Vyklepávali z nich popel pod stůl, vylévali do loužiček vody tabákovou močku, profukovali a protahovali špičky — vůbec pozoroval jsem, že teprve se připravovali k vlastnímu hospodskému požitku.

„Co pak dnes dělal u vás doktor?“ — optal se pan Štětka souseda jenom proto, aby řeč nestála. Bylo mu trapným mlčení — nesnesl chvíli ticho . . .

„E — stůně mi žena,“ odsekl mrzutě holič Klíma.

„Co pak se jí stalo?“ — „Od čeho pak?“ — „Vždyť jsem ji ještě tuhle viděl“

„A já taky — šla do kostela“ — už svěže se zájmem ozývaly se hlasy.

„Chytila někde průvan — nástud to je — nástud,“ smutně kýval hlavou muž — „stěžuje si na hlavu — v uších jí píchá“ —

„Hm — a kde to uhnala — co?“ špičatě ozval se Štětka — „To má z toho, že chodí pořád do kostela. Žádná měšťanka není jako ona. Všechny už jsou svobodomyslné — jenom vaše žena“ —

„I to je pravda. Kostel stojí na vršku a zatrchtěle to tam profukuje — já tuhle stál u dveří — ale musil jsem utéci — o nohy bych byl přišel a ještě to cítím dnes v koleně“ —

V tom vešel nový host. Otevřel dveře dokořán a dovnitř vevalily se bílé kotouče zimou sražené páry — jako nějaký bůh v oblacích stál v tom bílém mraku přichozí a rozhlížel se, kam by usedl.

„Kakramente, zavírejte přece — táhne nám to pod nohy ještě hůř než v tom kostele,“ křičeli na něho od stolu —

Každou chvíli, kdykoli někdo vešel anebo odcházel, zafučela tak dovnitř mrazivým dechem svým krutá zima, ale hosté už si toho valně nevšíмали. Byli pohrouženi cele do vážné debaty o zdravotnické otázce našich chrámů.

„Ačkoliv je tam průvan,“ s učenou tváří vykládal horlivě Štětka — „přece je tam zkažený, nezdravý vzduch. Mnoho lidí je tam sřačeno — dýchají společně a dechem se mohou nakazit — dech je jedovatý“ —

„Mno“ — pomalu povídal Klíma — „to se mi nezdá — četl jsem, že se nemoci přenáší dotekem a ne dechem.“

„A potom,“ pomáhal mu Vašek — „kostely naše jsou přece vysoké pětkrát tak jako tahle Korbelova díra — a přece tu bezstarostně sedíme.“

„Povídám, že jste tmáři,“ udeřil do stolu Štětka — „nepokrokoví lidé, kteří se odvažují ještě bránit kostel — pravím: nezdravo je tam — ať jste četl co chtěl“ a mávl rukou proti Klímovi — „já — já čtu a studuji — vzpomeňte si jen na ty výpary z těl — celé tělo dýchá — je jako špendlíkem propíchnáno — porek se takový otvor v kůži jmenuje.“

„Pozor, pane Štětko,“ soustrastně usmál se mladý pan učitel a vřídlně povídal: „porek je zelenina, dělá se z něho výborná omáčka — ale v kůži jsou póry.“

„E, to je jedno, póry nebo porky — a potom jsou šaty, kožichy — každý to má někde v komoře celý týden plesnivět a v neděli to vytáhne do kostela provětrat — nabalí se proti zimě do vlnáků — do beranic — cápovic — to se tam zapalí a to je z toho pěkně zdrávo — je tam těžký, nezdravý vzduch a basta,“ končil Štětka a rázně se napil.

„Proto se mi tam udělá pokaždé mdlo,“ vysvětloval si jeden.

„Tuhle prý tam omdlela mladá Brožka jako špalek — vykřísit ji ani nemohli,“ potvrzoval druhý.

„Tož tedy vidíte,“ znovu ujal se vůdcovství douškem posilněný Štětka — ale to není všechno — to hlavní nebezpečí a to ovšem i doktoři říkají — to je v kostele v lavicích v tom prachu, co tam propadá mezi prkny při metení. Tam může být už staletý prach — a ten je plný zvířátek — bacali se jim říká.“

„Bacilli, pane Štětko,“ opravoval zase učitel

„Ano — chci říct bacilli — a takový bacal“ —

„Bacill“ — vytrhl rozjetého Štětka znova učitel.

„I to je jedno — však mi rozumíte — a nevytrhujte mne pořád. — Takový bacill tedy z té podlahy vyleze — všere se člověku do plic a souchotiny má na krku. Nač tam chodit tedy? Sám se teď rozkašlal sípavě — v krku mu to chrastilo — až odkašlal a vztekla daleko od sebe s jakousi bravurou vyplivl chuchvalec žlutavého hlenu doprostřed podlahy.“

„Tak veliké nebezpečí to právě není,“ mínil učitel — „protože tam v kostele každý tiše na svém místě sedí, prach se nezvedá — to dřív takhle v hospodě — při tanci třeba“ — ale už toho litoval.

„A to jste pokrokový učitel?“ jako sršeň vrhl se na něho Štětka — „to jste klerikál — zpátečník — který se nestydí brát v ochranu kostel . . .“

Pan učitel zčervenál a užuž se chystal k řadné odvěti, když v tom starý Souček — který o sobě říkal, že je osmačtyřicátník — že táh' na Prahu a že „něco snese“ — ukončil spor.

„Ať je to jak chce,“ vykřikl jadrně — „ale já do kostela nesmím — nemohu cítit kadidlo — jak je cítím, už se mi dělá špatně — a já přece něco snesu — jsem starý osmačtyři.“

cátník" — a při tom hrdinsky vypouštěl z úst skrze husté šedé vousy mohutné bafy kouře pravého vojenského tabáku. Chodil si ho každý týden kupovat k četnickému strážmistru — páček po šestáku. — Štětka se znova rozkašlal.

"Abychom něco otevřeli přece," smíloval se nad ním kdosi — není tu pro kouř ani vidět."

"Štípe mě to do očí a drápe v krku."

"Tak hospodo — když se tak hezky bavíme — ještě jednu ať to spláchnu," zasípal Štětka a podával sklenici příkypivšímu Korbelovi.

IV.

"Hej! Hej! Pane amatér," volal na mne jednou pan Korbel od "českého lva", když jsem šel Dolnicemi — "stavte se dnes — máme tu schůzi lidu."

"Schůzi lidu," opakoval jsem sám pro sebe a sáhl při tom na aparát. "Deska jedna je čistá," řekl jsem si, "tož si zajdi pro obrázek," a už jsem měřil ke Korbelově hospodě. — Výčep byl dnes liduprázdný. "Jsme na sále," oznamoval Korbel s radostným úsměvem — "čekáme nával — jsme zásobeni. Kdyby bylo libo, mohu posloužit výtečnými uzenkami, uzenáči, bůčkem, krkovičkou s křenem nebo bez křenu, — jak je libo" . . .

"Nu, tož s křenem," objednával jsem si a chutě stoupal vzhůru po schodech. Tam v sále bylo už jako v úle, když do něho včelař usadí roj. Mnoho lidí už tam sedělo za dlouhými stoly, a stále noví a noví přilétali. Jako včely za matkou, tak se táhli občané pokročilých Dolnic za cizím řečníkem, kterého pan Štětka objednal sem až z matičky Prahy.

"Bude tu mít řeč — kázání nějaké," — šeptali si důvěrně a prsty ukazovali i hlavy obraceli v čelo sálu, kde seděl nějaký cizí člověk, v Dolnicích nikdy před tím nevidaný. Měl podlouhlý obličej, — "je celý špičatý," řekl o něm holič Klíma, když si prohlédl jeho hlavu s odbornou znalostí, — "na čele má patku ulíznutou k nosu do špičky, pod nosem knír vytažený do dvou ostrých hrotů a na bradě kozu stříženou dle francouzské mody — hodně do špičky."

"A jak se ostře dívá — očka mu jen — jen hrají."

"Však je má za sklem — aby se neuprášila," smáli se někteří a prohlíželi si veliký skřípec s černými okraji, uvázaný na široké stuze a sedící nepokojně na ohnutém nose.

"To je ten řečník," vykládali si navzájem, "nějaký doktor asi — vypadá velice učeně."

"Tak abychom pomalu začínali," obrátil se na pana Štětka cizí pán, — "budou dvě za pět minut."

"Počkáme ještě — vzkázal jsem právě asi pro pět občanů — jsou dost vlažnými — aby ihned přišli a poslechli vás, když nevěří mně."

"Učitelé tu jsou?"

"Také ještě ne — ale jistě přijdou."

V tom u dveří sálu ustal křik a hlasitý hovor. — Jenom jako ševal listů v mírném vánku zavzníval tlumený šepot. "Velebný pán," — "kaplan sem jde," "velebníček — už je na schodech," sdělovali překvapující novinu jedni druhým.

Z děkanství nikdy do hostince nechodili. "U českého lva" neviděli je hosté dosud nikdy. Proto vstávali překvapeně se svých míst, krky natahovali, zadní docela i na židle vystupovali, aby na vlastní oči o pravdě šeptaných slov se přesvědčili. Opuštěn, zbaven obecné pozornosti, zůstal sedět pan Štětka i s řečníkem. Od jejich stolku oči obrátili se v opačný směr — ke dveřím.

Tam právě vstoupil mladičká kněz. Takové holátko kněžské, hezoučké, které ještě život šetřil. Lidé ho měli nesmírně rádi pro jeho příjemnou tvář, vlídnou povahu, laskavý úsměv i dobrotu srdce. Stál ve dveřích chvíli, nehýbaje se. Kudrnatá hlavička jeho byla nakloněna trochu k rameni — modré jeho oči tékaly po sále, hledající místo vhodné — kam by svého pána dovedly. Zdravý ruměn — vykouzlený zřejmými rozpaky — krášlil mladé — hladké — břitvou dosud jen nemnoho škrábané tváře.

"Kam ho sem kozel nese," ulevil si pan Štětka. —

"Pro toho jste také vzkázal?" řizl jízlivě řečník — ale Štětka jakoby neslyšel, — "kdyby byl přišel starý — sám děkan," vedl dále svou — "do toho bychom mohli bouchat — vybírá štolu — má pole — koně — kočár — to všechno by se mu mohlo vyčist — ale tohle dítě — —"

"Jak je tu dlouho?"

"Sotva rok — rovnou ze semináře ho sem poslali."

"Nu, budeme s ním brzo hotovi — nevšimneme si ho ani. Dělejme, jakoby tu nebyl. A nečekejte už — jsou dvě pryč — zahajte schůzi."

Zvonek zadřnčel. Pronikavý jeho zvuk proletěl prudce sálem — okřikl — pamatoval překvapené posluchačstvo, kam vlastně má svůj pozor obracet. Všichni poslechli. Nechali kaplana stát u dveří a jako na povel obrátili se k předsednickému stolečku.

Mladému knězi v té chvíli valně se ulevilo. Oddychl si, pokročil k nejbližšímu oknu, tam si položil klobouk a opřel se o zeď. Schůze byla dle všech zákonnitých předpisů zahájena, a předseda Štětka udělil slovo pozvanému řečníku, kterého představil jako pana Sadila, redaktora z Prahy. Ten se napil, několikrát ještě baf z napáleného viržinka, graciesním pohybem ruky položil je na popelníček a zvolna vstal. Obecenstvo pilo a kouřilo dál, a v té chvíli protlačil se pan Korbel i k velebníčkovi a rozplývá se, sladce se optal, čím by mohl posloužit vzácnému hostu.

„Děkuji, děkuji,“ šeptal mu kaplan. „Najedl jsem se a napil doma a kuřákem nejsem,“ a už zrak jeho letěl v čelo sálu, v bílých rukách začernal se mu malý zápisníček s tužkou.

Ale nepotřeboval té tužky dlouho. Řečník mluvil o volbách, o hlasovacím právu, o ženské otázce, o minimální mzdě, o době pracovní, tak že velebníčkovi byl už dlouhý čas. Tohle všechno četl a znal z novin, nic nového neslyšel, poslouchal bez zájmu, a bylo zřejmo viděti, že se nudí i celé jeho okolí. Tu a tam ojedinele „výborně“ nebo „tak jest“ mdlé zavznělo, jako jiskřička zaprasklo a zhaslo. „To u „Českého lva“ slyšeli jsme jiné řeči už, než tuhle limonádu,“ myslili si všichni zklamáni a už už rozhořčení chystali se řečníka vypískat, když v tom povstal Štětka a pošeptal panu Sadilovi několik slov. Pozoroval totiž nepřiznivý dojem řeči, která byla pro Dolnice příliš věcnou, klidnou, střízlivou. Dolnice byly zvyklé na jiná slova, na jiné tóny. Jako žaludek zvyklý na pepřená, kořeněná, řízná jídla, odmítá prostou zdravu tak i jejich zkažený vkus odmítal prosté poučení a žádal nadávky, štvání, kraval, aby se mohli všichni vykřičet, rozohnit, pořádně pak napít a zakouřit.

„Do ohně, do ohně je přivést!“ šeptal proto pan Štětka řečníku. To bylo panu Sadilovi hračkou. Řečník už nesčíslněkrát a znal ty cesty, které vedou k hospodskému, chvilkovému nadšení, nerad po nich chodil, protože znal jejich planost, povrchnost, věděl o nich, že nepovedou k trvalému úspěchu, ani k poučení, že se na nich jenom vypije mnoho piva a vykouří mnoho cigar, jiného nic, ale když to chtějí, sáhl jako virtuos na ty ohmatané klapky národního nadšení.

„Občané!“ vykřikl v přemrštěném pathosu, „máme jednoho společného nepřítele a to je klerikalismus,“ tu hned musil přestat. Jako když pustí hafany se řetězu, tak rozštěkalo se množství. „Sláva“ — „Výborně“ — „Na zdar“ — „tak jest,“ křičel kde kdo, tleskali a řičeli radostí. „Konečně do toho přišel,“ ulevil si kdosi těsně u kaplana a tomu mezi prsty znovu teď zakmitly se tužka a zápisníček.

„Upálili nám Husa, připravili nám Bílou Horu.“

„Hanba jim.“ — „Hanba“ bouřilo zase sálem a všichni dívali se na kněze.

„Ten mu zatápl.“ — „Ten mu dává na frak,“ radostí celí bez sebe, že se dočekali tučného sousta, volali na sebe posluchači.

„Hrady tmářství a zpátečnictví jsou chrámy. Pokrokový člověk do nich ani páchnouti nesmí.“

„Výborně-ně-ně-ně,“ „Korbeli, Korbeli, ještě jednu,“ „a mně nalijte do litru.“

„Vzdělanec, ať řemeslník, ať živnostník, ten nemá ani času na kostel,“ a zase řečník musil na chvíli přestat.

„Intenzivní hospodářství nedovoluje zachovávat nedělní klid, proto i zemědělec kostelu se vyhne.“

„Angličan říká, „čas jsou peníze,“ a co se prozahálí času v našich chrámech.“ —

„Jak slyším, je někdy v zdejší chrámu až pět set lidí. Spočítejte jen, co by nadělalo pět set lidí práce za hodinu.“ „Kostel vás tady ochuzuje nepřímo.“ —

— „ba i také přímo: pořád se tam žebrá na něco, na papeže, který má miliony v Anglické bance, na missie, na Boží hrob . . .“

„Proto končím, děkuji za pozornost a ježto vidím, že Dolnice patří mezi nejvzdělanější, nejsvobodomyslnější, nejpokrokovější a nejdemokratičtější města v Čechách, svolávám jim — na zdar.“ —

V té chvíli řev dostoupil vrcholu. Sklenice cinkaly, porcelánové tácky chřestily, okna drnčela, sálem burácelo „hromové“ na zdar. Když konce nebralo, ozval se předsedův zvonek a zjednal po chvíli ticho. Bouře nadšení se uklidňovala, uléhala. Konečně bylo slyšeti zřetelně Štětkův sýpavý hlas:

„Přeje si někdo nějaký dotaz nebo vysvětlení, hlásí se někdo k slovu?“ Ale to se samo sebou rozumělo, že se nikdo k slovu hlásiti nebude, teď nastává volná zábava, teď se začne „hejslování“, zpívat „Kde domov můj“, — připíjet.

Tak tomu až dosud po každé řeči a na každé schůzi v Dolnicích bylo, a proto všem zdálo se k víře nepodobným, když ozvalo se z kouta „kaplan zvedá ruku,“ „velebníček chce mluvit,“ všichni ztichli, — „a co by chtěl mluvit,“ vykřikl sám v nastalém tichu řezník Bušek, „slyšeli jsme toho dost.“ Ale pan Sadil naklonil se k Štětkově a řekl mu důvěrně: „slovo mu udělit musíte, byla by to ostuda v české veřejnosti, dali by do novin, že nejsme svobodomyslnými, že se bojíme.“ —

„Slovo má pan kaplan.“

„Pan kaplan má v kapse vrabce,“ surově posmíval se kdosi — ale mladý kněz už ho neslyšel. Všechna jeho pozornost byla upiata k předmětu samému. Srdce mu hořelo, oči mu plály. Jako mladé lvíče tu stál, hájit zájmy té věci, které zasvětil svůj život. Kostel, který miloval jako svůj domov — jako nejdražší místo na světě, byl tu hanoben. Ne, mlčeti nesmí. Tváře zčervenaly, jakmile promluvil několik úvodních slov. Opustila ho nesmělost a vstoupilo mu do duše nadšení pro svatou věc a slova na jazyk kladla mu láska.

„Prátelé,“ hlasem prochrvělým soucitem a láskou k bližnímu mluvil teď, „mluvím s Kristem: lito jest mi zástupu. Lito jest mi vás. Jste zfanatisovaní a proto nepřičetní. Litujete času — jedné hodiny v kostele — a kolik jich prosedíte v hospodě? — Už jste viděli někoho v kostele se opít? — Už tam někdo prohrál své jmění? — Už tam někdo ztratil svoji čest? — Odpovězte!“ dotíral na ně. — Svaté ticho vládlo kolem. Styděli se přisvědčit a odporovat nemohli.

„Vyčítáte kostelní sbírky? Kdo pak je nucen dát — a dá-li, kolik dá? Dvě zlatky nejvýše vynese taková sbírka — ani celý haléř nepřijde na osadníka — a to vyčítá řečník, který sám poslal anebo pošle talíř nebo klobouk po vás do kola, aby sbíral na fond agitační nebo cestovní, vězeňský nebo volební, tiskový a kdo ví jaký ještě. Nesbíráte na národní podniky?“

„To je daň vlastenecká,“ vykřikl Sadil, kterému bylo z té řeči kaplanovy nevolno.

„Dobře — daň vlastenecká tedy — a platíte náboženskou — a kde? Mluvíte proti kostelu, kněžím, náboženství a sami snad nevíte proč. Povím to. Protože kostel vám brání ve vašem nestřídémém a nezřizném životě. Kostel chce z vás nadělati lidí mravně bezúhonných, střídmych, šetrných — chce, abyste byli řádnými otci, věrnými manželi — abyste se zřekli hříchů a prostopášností — proto proti němu brojíte. Proto je jednomu z vás v něm zima, jinému je tam horko, jinému nezdravo, jinému líto času. Ale zatím pravdu nemůžete snést, jako sova před světlem, prcháte před chrámem, protože tam pravda bez obalu do očí se mluví. Když nejedete do kostela, jdete sem mezi vás, abych tu pravdu vám nepokrytě pověděl...“

„Ven, ven s ním,“ teprve teď si vzpomněl, vzpamatoval se pan Štětka a budil z omámení ostatní.

„Ano, ven s ním,“ řval jako tur Bušek i Souček „osmačtyřicátník“.

„Ven s ním,“ přidávali mnozí, ale ne všichni.

„I já půjdu dobrovolně, protože jsem vám řekl, co jsem říci chtěl. Lžete sami sobě, omlouváte svoji ničemnost různými falešnými důvody, neupřímně, zbaběle schováváte se za vyhlášené výmluvy, místo abyste mužně řekli: nenávidíme kostel a vše, co s ním souvisí, ježto neřestný způsob života našeho kárá — a teď s Bohem.“

Volně, klidně odcházel kaplan a teprve až byl na schodech, slyšel, jak po něm házejí nadávkami: „tmář“ — „zpátečník“.

Ale mnoho lidí šlo ze schůze za ním.

„Kdo by to do něho řekl?“

„Má kuráže — a jak to všecko hezky plyně povídal.“

„A pravdu měl.“

„To měl, jen že se to nesmí hlasitě říci, vysmáli by se nám, že jsme taky klerikálové.“

„To je pravda, a v duši potichu jsem mu dával za pravdu.“

Tu neděli pilo se „až do rána bílého“, u Českého lva v Dolnicích a provolávalo se skoro ustavičně jedno slovíčko, a to slovíčko: „h a n b a“.

MALÉ DĚTI.

I.

Byl jsem nedávno v Kamenici na mši sv. Šel jsem okolo kostelíčka a slyšel hučet varhany. „Tvůrce mocný, nebes země“ — volali uvnitř lidé zpěvem k Pánu Bohu — i šel jsem se mu poklonit také!

U oltáře otáčel se v bílém ornátu černohlavý, mladý kněz, — jemuž ve spoustě hustých kadeří na temenu hlavy jako hvězdička svítila se bílá tonsura. Kdykoli se obrátil — vždycky smutně sklopil oči — — — Poloprázdný kostel jistě ho tak zamucoval. — U mřížky totiž stála malá hromádka dětí a pak v lavicích seděli v řadě starší muži a ženy.

„To je u vás stále tak malá návštěva?“ ptal jsem se po mši svatě svého souseda, jenž mi v lavici udělal místo.

„I toto — v zimě bývá plno — ale teď v řepách — neděle neneděle, svátek nesvátek, — vyorává, okrajuje a na váhu se vozí řepa — řepa, samá řepa —“

„Ale i děti bylo nějak málo“ —

„Ba málo — velmi málo“ — ozval se za námi hlas. Obrátil jsem se a za námi stál sám kněz.

Představil jsem se mu — ale on už mne znal z „Dědictví“ — a jako se starým známým dal se do řeči.

„Jsem tady farářem teprve nedávno,“ řekl trpce — zaráží a překvapuje mne, co vidím kolem. Kaplanoval jsem na Šumavě — v chudém kraji, také na knížecí faře — ale takové plazení, honění se za grošem a při tom takovou bídu nahou, jaká zde je — jsem nenašel — groše nemají — a do úpadu — bez oddechu pracují — duše prodávají — na Boha ani v neděli nevzpomenou...“

„To starí — rodiče snad — ale proč aspoň děti nepošlou?“ — optal jsem se živě.

„Dítě,“ řekl vážně farář — „to je okno nezastřené — průzračné, kterým jako do světnice vidíte do celé rodiny. Těmi

děti právě poznal jsem v krátké době celou mravní i hmotnou bídu nově svojí osady.“

„A jak to, — nechápu to dobře“ —

„Tož — libo-li — pojďte se mnou zítra do školy — mám od devíti náboženství.“

„Rád přijdu,“ ochotně jsem slíbil a vzpomněl jsem si na svoje dětská léta . . .

„Tak na shledanou zítra,“ poroučel se mi farář.

Druhý den ráno znovu měřil jsem do Kamenice a před devátou už chodil jsem po pěkné — tvrdě ušlapané cestě před školou. Zdaleka již kýval mi na pozdrav farář a uvedl mě do vesnické jednotřídky. Tam jako žáček skrčil jsem se do poslední prázdné lavice a pozorně se díval i poslouchal.

Kněz vytáhl z kapsy malou černou knížečku a tužku.

„Tak, kteří pak jste byli včera v kostele?“ optal se laskavým hlasem. Na ta slova řada dětských hlaviček se přikrčila až k samé lavici — jenom pět nebo šest radostně, vesele se dívaly kolem a točily se na tenkých krčcích na vše strany.

„Já byla“ — „já také.“

„Hezky zvedněte ruce,“ poručil farář a už třepetaly se prstíčky ve vzduchu.

„Tedy Krejčová — Potěšilová a Verunka — a z hochů?“ a kněz očima zabloudil do druhé řady lavic — „pouze dva a to jsou ministranti — to vás tentokráte ze Dřenic zahanbili, mají dál a bylo jich ještě více“ mezi tím dělal do knížečky čárky, a až dosud nechápal jsem — proč mě vlastně farář do školy pozval.

„Ale teď se optáme těch, kteří nebyli — a proč asi nešli — tak — Balvane — pověz, co tě zdrželo doma“ —

V lavici přede mnou vstal hoch — smutně — jako zločený se krčil a jako vadnoucí květ skláněl svoji hlavičku.

„Prosím, my jsme včera bílili světnici —“

„Včera — vždyť byla neděle —“

„Ona maminka nemá všedního dne času — musí na řípu.“

„Dobrá a ty, Balcare, — proč jsi nepřišel.“

„Byli jsme všichni na bramborách“ —

„Hned ráno snad ne — snad až odpoledne.“

„I ne — hned z rána v šest jsme musili — on nám pantáta nechtěl dát všedního dne koně“ —

„Čado, — jakou výmluvu máš ty?“

„My jsme se včera stěhovali . . .“

„Proč pak zrovna včera?“

„Tatínek povídal, že by ve všední den moc zameškal“ —

Kněz vyvolal ještě Dařila, Fojtu, Krásu, Lipana a já už chápal slova knězova — že jsou děti oknem do rodin — slyšel jsem, jak u jedné v neděli dítě musilo pást hned ráno

kozu nebo husy, jinde sbíralo švestky, pomáhalo klátit ořechy, hlídalo ovoce — jenom do kostela nesmělo.

Farář přešel třídu a postavil se před řadu lavic, kde seděly žákyně.

„Prosím, já jsem musila chovat,“ řekla hned ta první svoji příčinu, pro kterou zanedbala kostel.

„Dobře — to tě omlouvá,“ potvrdil kněz — „ale byl někdo jiný od vás v kostele?“

„Ne, nebyl“ — přiznávalo se už smutně. — schlíple malé děvčátko — „máme akkord — maminka si zabrala mnoho — nebyly bychom hotovi“

„A což ty — Kolešová?“ Děvčátko vstalo a zapálilo se ve tváři, jakoby je krví polil.

„Nu jen řekni upřímně — nic se nestyď — proč jsi nemohla jít,“ domlouval jí laskavě farář.

„Maminka neměla ten týden čas vyprat . . .“ hlasem, prosyceným pláčem, přiznávalo se dítě. Ztrnul jsem v duši soucitem — a politoval to dítě i rodinu, ve které vyrůstá. Viděl jsem v té chvíli opravdu, jako oknem, před sebou to dření, ten hon a spěch nejen otce, ale i matky — v té odpovědi cítil jsem cosi jako hvízd biče, honičiho a pobízejícího ku spěchu. A než jsem se vzpamatoval, už hlásilo jiné dítě: „Měla jsem sukénku roztrhnutou a maminka nemohla ji zašít.“

„Já neměla tkaničky do botek.“

„Nebyla jsem učesaná — maminka odešla hned ráno.“

Tu a tam ozvalo se „musil jsem hlídat barák,“ nebo „měl odřenou nohu“ — „maminka nám stůně“ — až zase zatráslo mnou: „já mám jenom tyhle šaty a naše Márina nechtěla, abych v nich šel, že by se mi všichni smáli.“

„Bůh se nedivá na šaty člověka — ale na duši“ jako mimochodem vysvětlil farář a volal nová jména.

„Jsem bos — tatínek nemá peněz na střevíce“ —

„Měla jsem zamknuté šaty, a maminka odešla časně ráno do města — nesla tam prodat husy a klíček měla v kapse“ vykládala malá holčička.

Chvilí ozvala se výmluva neplatná, kterou kněz ostře káral. „Jel jsem s našimi do Brzan na posvícení —“

„My jsme včera zabíjeli, —“ chlubili se dva hoši a třetí docela řekl líně: „já jsem zaspal — naši mne nevzbudili —“

Na konec farář nechal si několik dětí — s povzdechem přiblížil se k jednomu: „Tak což — opět jsi nebyl?“

„Nebyl“ — zarytě řekl chlapec — mrač se zlostně.

„Pověz nám, proč?“ —

„Tatínek mne nechtěl pustit, že bych si darmo roztrhal perka.“ —

„Zárubo, byl jsi v kostele?“ obrátil se farář k jinému. —

„Maminka povíдалa, abyste mi koupil šaty, potom že budu chodit.“

„Tak dost,“ řekl farář a černou svoji knížečku strčil do kapsy — a počal vykládati asi třetí článek víry.

Ale neposlouchal jsem V té krátké čtvrtihodince viděl jsem a slyšel tolik, že podnes ještě hučí mi to v hlavě a otrá-sám se hrůzou.

„Tak jste se přesvědčil,“ řekl mi kněz po hodině. — „Lito je mi všech, ale nejvíce lituji a plakal bych, když řekne dítě: — ‚otec nebo matka nechtěli mne pustit‘ — brání dítěti do chrámu — do kostela — ke Kristu, který je volá: ‚Nechte maličkých přijít ke mně.‘“ odmítl se, ale po chvíli hořce znovu počal: „A pak ten hrozný omyl — jakoby mně tím prokazovali službu, milost, navštívil-li chrám, — slyšel jste — ‚máte koupit boty, máte mi koupit šaty.‘“ —

„Ano — není lásky ke chrámu, ani tolik ne, jako ke škole — bylo jich tu mnohem víc, než včera v kostele,“ řekl jsem s bolestí.

„Bylo, ale ne z lásky, nýbrž ze strachu před pokutou. Je zde nejlepší návštěva v celém okrese, — protože starosta obce nezná ohledů a trestá penězi a žalářem — a mám snad i já udávat — trestem — pokutou do kostela nutit?“

„U mnohých je příčinou bída,“ řekl jsem.

„Ano, ale u jiných zlomyslnost — nedbalost a u všech netečnost. Hodinu, co ranní služby Boží trvají — pravím hodinu v týdnu — mohl by Bohu věnovat i ten nejchudší . . . ale netečnost a zlomyslnost je to — ‚co pak tam dostaneš? — co ti tam dají? — Nic! — Tak proč bys tam lež‘ — tak mluví kolikrát o chrámu otec s dítětem. Pak chápu ovšem mnohé úkazy jiné. — Je-li u nás v Kamenici muzika — školní mládež celé půldne obchází hospodu — žáci-kuřáci nejsou u nás vzácností a hoši škole odrostlí dovedou hýřit od soboty po pondělka do rána . . .“

„Dovolte, na památku bych si ty děti ofotografoval,“ řekl jsem na rozchodu farář. —

„To si promluvte s panem řídícím,“ řekl kněz a poroučel se mi. Vrátil jsem se a pan řídící ochotně svolil. Oznámil to dětem a vyzval je, aby se umyly, že odpoledne budou fotografovány. — Poučil je o fotografii, jak mají stát, nehýbat se, aby obrázek nezkazily, a já odešel si pro aparát.

Odpoledne hned před vyučováním v jednu hodinu stály už děti na dvoře.

„To je zvláštní,“ smál se mi vstříc pan učitel — „přišly všechny, ani jedno dítě neschází.“

Opravdu, všechny děti Kamenické přišly se dát fotografovat a co je také zvláštní, všechny byly slušně oděné i obuté.

„Kde vzaly jen ty šaty najednou?“ ptal jsem se sama sebe . . .

II.

Z Klenova rok co rok chodili poutníci na sv. Horu. Starý Krysl — zpěvák je vodil a pobožnost řídil. Staral se o poutníky, noclehy jim zjednával, ráno je budil, večer nutil ulehnout a odpočinout si na slámě — cestou vysvětloval a vykládal všecko, co viděli a kudy šli. „Šedesátkrát jsem už byl tam na tom hradě Mariánském — v Příbrami — šedesátkrát poklonil se Matce Boží Svatohorské — a stýskalo by se mi, kdybych nešel“ — a nutil, pobízel k pouti kde koho, rozpočty dělal i těm nejchudším přijatelné — „nic vás to nebude stát — ničeho nic, i najist vám dají ostatní poutníčkové — jen o tu obět — o tu cestu se jedná“ — říkal chudým a dlouho před svátky Svatodušními už sháněl své věrné.

Dnes měli se vrátit poutníci ze sv. Hory domů. Tři dny už byli z domova — mužům stýskalo se po ženách a dětem po matkách. — „Přijdou — vrátí se dnes“ — těšil se celý Klenov. V kostele oznámil pan farář, že půjde poutníkům naproti až ke kříži a pak že bude požehnání.

„Už jdou, už jdou,“ křičel k večeru kluk a utíkal po vsi, jakoby hořelo.

Na věži rozhoupal se ihned veliký zvon. Oznamoval kovovým jazykem osadě, že průvod poutníků se blíží.

U kostela stála skupina žen i mužů.

„Také půjdete naproti?“ ptala se Řeháková Losové —

„I také, máme tam dědouška.“

„A my babičku.“

„Nám odešla hospodyně — a tuhle ti caparti už se nemohou dočkat,“ ukazoval starý Válek, vyměnkář na svoje vnoučata —

„Maminko, pojďte už,“ tahalo jinde děvčátko za sukni svoji matku —

„Jen počkej — musíme s velebným pánem přece“ —

V tom z kostela vyšel kněz v bílé naškrobené rochetce a s pluvialem.

„A — vzal jim na počtu dnes plášť,“ libovaly si tetky.

„Je jako růžička v tom“ chválily kněze, „a ti ministranti před ním jako dvě poupátka,“ velebily kluky v červených komžích.

Jak vyšli za ves — viděli po rovné silnici kus cesty před sebe.

„Už jsou tamhle na kopci,“ ukazovali si všichni skoro současně.

Tam opravdu na bílé silnici vytahoval se z dolíku průvod — bylo jasně vidět poutnickou korouhev — jak vesele se třepá vzduchem — za ní řadu dětí, které šly nejdál a hned už odpoledne naproti, a za nimi poutníky. Ženským bělaly se

šátky na hlavách, stažené nad čelo, aby chránily před úpalem slunce — a mužům svítily bílé rukávy košil. Byli většinou vysvěcení z kabátů, aby se jim lépe šlo, — tu a tam mihla se bosá noha — anebo k očím zdvihla se opálená ruka . .

„Už je slyšet zpěv.“

„Pst — jakou pak zpívají?“ napomenul kdosi. Zastavili se všichni i kněz a napiatě poslouchali. —

„Zdravas dcero Boha Otce“ — hádal kdosi.

„I toto — ‚Tisíkrát pozdravujeme Tebe‘ —“

„E, pojďme raději a nepřeme se,“ radili jiní a průvod náš znovu se hnul ku předu.

Řeháková vedla s sebou malou svoji Terezku.

„Až uvidíš babičku, musíš jí nejdřív políbit ruku.“ —

„To ti povídám, kluku paličatá,“ hrozila Loska svému synkovi — „ať řekneš dědečkovi: ‚pěkně vás vítáme z pouti.‘“

„Nezapomeň — říci nejdřív mamince: ‚maminko to se nám stejskalo‘ — nu — pověz, Karlíku — jak to řekneš?“ učil vnuka výměnkář Válek —

„Maminto, to se nám po vás stejstalo“ — opakoval ochotně Karlík. I ostatní všichni napomínali děti, jak mají pozdravit, přivítat kmotru nebo strýčka, babičku nebo matku — a děti radostně, vesele opakovaly naučené pozdravy.

Oba průvody každým krokem blížily se k sobě . .

„Já už vidím naši matku“ — „a já našeho tatíka,“ ozývaly se najednou hlasy — „kde pak — ukažte — ukažte,“ žebronily děti.

Pan farář se zastavil u kříže při silnici a čekal . . . Matky zdvihaly děti do výše — a zřetelně bylo už slyšeti Kryslův hlas:

„Amen, amen, ó Maria,
po tobě touží duše má.“

Průvody po chvíli byly u sebe. Zpěvák zmlkl, sňal brejle a zavřel knihu. Procesí se roztáhlo po celé šíři silnice. Všichni s obou stran tlačili se do předu — k sobě, aby se viděli —

„Babička — babička,“ vykřiklo dítě jedno — „maminka,“ druhé — jiné křičely: „dědeček — strýček — kmotříčka“ — mrskaly se v náručích jako rybičky, až se vyprostily — a na-proti od druhého průvodu tu odloupila se staříčká shrbená babička, tam mladá matka, jinde kolozubými ústy usmíval se stařík, ale všichni roztahovali ruce, aby ty letící k nim děti zachytili.

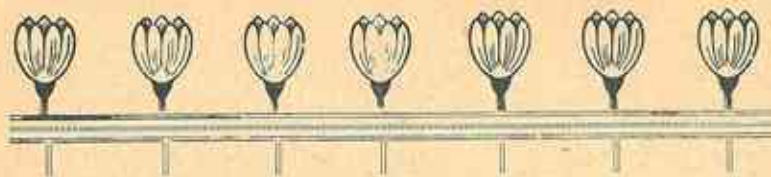
Ale místo naučeného přivítání zvonily všechny hlásky:

„Babičko — maminko — co pak nám nesete?“

Za knězem zabručely hlasy: „No, ti to pěkně vyvedly — počkejte — dostanete doma,“ a tváře dospělých pokryly se nevolí. Jenom kněz dobrácky se usmívaje — obrátil hlavu k dospělým: „Byli jste jiní, jako děti?“ — — —

Teprve, když první vlna radosti se převalila, když už děti měly na prstech plno olovňáčků, když v ručkách držely dřevěné koníky i cukrové panáky, když si prohlédly všechny růženečky a obrázky — vzpomněla si Řehákovice Terezka, že měla babičce políbit ruku, Karlík zatáhl cestou matku za sukně a když se k němu naklonila, řekl jí vážně: „maminto, to se nám po vás stejstalo,“ a synek Losovic hned se obrátil také k dědečkovi a odříkal mu svoje: „pěkně vás vítáme z pouti“ —

Poutničkové usmáli se radostným úsměvem, jakým tiché spokojené srdce se směje — pohladili drobotinu po rusých hlavičkách a unavenýma nohama rovnou šli za knězem do farního chrámu svého poděkovat za zdar vykonané pouti.

DVA SIROTCI.

I.

„To není dobře, velebný pane, vodit lidi jen na poutě, děti jen na průvody, musíte s námi na výlet,“ zastavil si těmi slovy bohatý továrník kaplana, spěchajícího do školy.

„Prosím, výlet, to pro mne není,“ omlouval se mladý kněz, „pro mne vskutku jsou už jen ty poutě tak a průvody.“

„Když si to však přeji, doufám, že mi neodřeknete,“ vypíal bradu pan Možný. Kaplánek uctivě sklonil hlavu. Vzpomněl si, že pana Možného nesmí pohněvat, on je dobrodinec chrámu, jesle koupil, oltář celý daroval, obraz objednal.

„Na vaše výslovné přání ovšem bych šel, bylo by mi to rozkazem,“ už přisvědčoval velebníček.

„No proto,“ spokojeně samolibě přisvědčil si fabrikant, a tónem blahosklonně přátelským důvěrně sděloval: „Víte, překvapení chystám, dosud je všechno pod pukličkou, neračte se zmiňovat, bude to velikolepé, výlet do lesa, je to moje myšlenka, já také mám vrchní pořadatelsví, jen podřízené úkoly svěřil jsem svým úředníkům, až dosud je pouze zasvěceno do toho několik málo lidí, dnes jsem popadl vás, vám tedy přiděluji děti, víte tu drobotinu, neposedy, vy už s tím umíte zacházet.“

„Vždyť račte mít guvernantku,“ osmělil se podotknout kaplan.

Pan Možný na něho vyvalil oči překvapením. Nebyl chvíli slova mocen. „I snad si, panáčku, nemyslíte,“ konečně začal, „že vám chci svěřit svoje děti?“

„Ano, já skutečně to myslím,“ skromně přiznával se kněz.

„A to je dobré, zač pak mne máte, co? Takový žebrák přece nejsem, abych svým dětem musil zjednávat na den člo-

věka, ty mají své bony, guvernantky, učitele a vychovatele, ale jedná se o děti jiných, o ostatní drobotinu dětskou, jsou dnes podivné časy, všechno je socialismem prolezlé jako shnilé dřevo červotočinou, je třeba učinit jisté ústupky dělnictvu, udělat se populárním a tak chci vzít sebou i děti továrních úředníků, dělníků i jejich matky a to na starosti budete mít vy. Půjďte napřed pěšky a já a moje rodina přijedeme za vámi v kočárech. Moje paní bude rozdávat dětem koláče, chléb a máslo, jedno dítě jí pak musí poděkovat a provolat jí slávu! To tedy bude vaší starostí, ostatně asi zítra nebo pozítří komitě se sejde pod mým předsednictvím, aby vypracovalo podrobný program,“ řekl pan Možný, nedbale se uklonil a odešel.

Teprve, když tato překážka s cesty se odvalila, vykročil zase kaplan. Ale už nešlo se mu tak z vesela, už si hůlkou nepošvihoval a nebručel si melodii nějaké písničky, jako jindy činíval.

Však zamklý kráček a myslil si: „Půjdu, už pro ty chudé děti půjdu.“ — A vskutku také na výlet šel.

II.

Byla to cesta zlá, nedobrá, po které kráčeli od časného jitra. Dvě plné hodiny uplynuly od chvíle, kdy opustili vrata tovární, než přijal je konečně zelený les do svého vlhkého stínu. Starý les smrkový jako otec vlnivě je přijal, milosrdně nad nimi jako ohromné ruce rozepial svoje řasnaté větve a jat soustrastí, hojně je zaléval lahodným chladem a svěžím, vonným vzduchem.

„Ach, tu je krásně!“ zavelebili všichni jednohlasně, jakmile les otcovské políbení jemným vánkem vdechl jim na upoceně skráně, a do těch prostých slov vložili i prostí i vzdělání všechno své nadšení i všechnu spokojenost svoji. Pod tím radostným dojmem, okouzlení, jako očarování lesem, kam mnozí po celý rok nepřišli, zapomínali rázem na svízelnou cestu, na šedou, uprášenou silnici, na palčivé vedro, protivný, dusivý prach a na všechno.

Mužští na prahu lesa, jako na prahu chrámu rázem, jako na povel smekali klobouky, labužnický ssáli do sebe ozonem prosycený vzduch a bílými šátky utírali si upocená čela.

Ženské na lesní pěšině travnaté, jehličím tu a tam postlané, hned pozorně protřásaly vrchní sukně, aby zbavily je jemného prachu, jenž cestou usadil se v různých těch záhybech a zbytečných titěrných okrasách, jež ženám diktuje jejich modla — paní móda.

A děti konečně, všechny bez rozdílu, úřednické i dělnické, jako stádečko rozběhly se lesem a lačně pásly se na černých i červených jahodách. Tu a tam i některá mlsná slečinka jako

kozička sehnula se k zemi a opatrně uškubla jahůdku a pozorně, aby si neposkvřnila prstíčky ani nabarvené retý, podávala ji ústům. Výlet teď račím krokem sunul se ku předu.

„Ach, to je krása, to je krása!“ znovu a znovu dralo se z vypráhlých hrdel, každým krokem zastavovala se společnost, tu upoutala pozornost všech houba podivná, hříbku podobná, a už rozpoutal se spor, jaká je ta houba, jedlá či jedovatá, zapomnělo se na les a mluvilo se o houbách, tam trávy divné, metlice, třasalky a jiné kývaly a slečinky je trhaly pro „Markartovy kytice“, mladí páni jim pomáhali úslužně, a maminky šťastím zářící, usmívaly se blaženě.

Jako ozvěna toho zapadal sem odněkud těžký rachot kol. To opodál vydranou cestou lesní, úzkou a vytlučenou, namahavě dral se do kopce vůz a na něm, jak přes kameny se valil, nepokojně vrtěly sebou soudky piva, přikryté mokrymi pytly, obložené pečlivě ledem, aby se neuhřály, a v předu poskakovaly koše pečiva, chleba a salámů.

„Pánové a dámy,“ upomenut těmi zvuky valcího se vozu na požitky, jež je očekávají, vzpamatoval se správce továrny a zavelel: „Dámy a pánové, jen rychleji ku předu, tohle nic není, to máme vyhlédnuté místečko stokrát krásnější.“

„Pán, milostpán, pan chef přijíždí!“ ozvalo se v tom ze zadních řad a už zahrčely kočáry.

Správce rychle obrátil se čelem v zad a hrnul se a tlačil zástupem výletníků vstříc milostivému chleboďárci, jenom cestou ještě udílel poslední rozkazy a pokyny: „Jak skončím, všichni: „ať žije!“ křičte, všichni, a křičte,“ a už se klaněl u kočáru.

Vital vrchnost do středu rodin úřednických i dělnických, velebil její lidumilnost, děkoval za to, že se tak snížila a ličil štěstí, které tím způsobuje všem přítomným: „A proto provolejme třikrát své nejmilostivější vrchnosti po dlouhá a dlouhá leta: Ať žije!“

„Ať žijí, ať žijí!“ bouřily hlasy, „ať žijí!“ se smutným šuměním ozvěnou opakoval les.

„Vistaha, bijí, bijí!“ bijúkal na koně do kopečku lezoucí opodál čeledín, klátící se klidně vedle drkotajícího se vozu. Několik vran vyletělo z korun nejvyšších smrků a posměšně zakrákoraly. „Žijí, bijí,“ opakovala hloupá ozvěna.

Pan Možný lahodně se usmíval a několika slovy poděkoval.

„Jest mým výslovným přáním,“ řekl na konec, „abychom odložili všichni všechny ohledy, a bez rozdílu, pán, nepán, se veselili a radovali.“

„To je pán!“ chválili lidé a cítili, jak ta slova hřejí.

„Jenom pořád aby to tak chtěl, a nejen chtěl — aby podle toho i činil,“ poznamenávali ti nejzadnější . . .

Mezitím dva páni adjunkti pozorně a opatrně sbírali a z pohodlného landauru vyndávali tučnou paní fabrikantovou.

Sustila hedvábím, páchla kolínskou vodou a oddychovala, dusíc se sádlem. Jiní zase vybalovali s guvernantkou děti ze zadního kočáru.

„A teď převezmu vedení já,“ bodře ozval se továrník a všecko hned uctivě ztichlo . . .

III.

Pan Možný tleskl do dlaní. Brilanty jako jiskry zaleskly se na krátkých tlustých prstech, měkké ručky dlaněmi narázily o sebe a z nich vyletěl jemný, krátký, úsečný zvuk.

„Vy, velebníčku, seřadte hezky děti, půjdete s nimi v čele, cestou něco zpívejte,“ zněl první armádní rozkaz pana Možného, a velebníček se uklonil a odcházel.

Po chvíli už slyšeti bylo jeho hlas: „Hola, hoši, nastupovat hezky do dvojstupu — nastupovat — nastupovat,“ neslo se přísně lesem.

Děti s učerňnými ručkami i tvářemi přibíhaly teď poslušně k němu, stavěly se do dlouhé řady, párek po páru dával se na pochod a aby jim to lépe ubývalo, spustil kaplan vysokým tenorem v pochodovém tempu: „Na té louce zelený,“ a všechny děti radostně, vděčně vpadly: „pasou se tam jeleni“ a potom už z jedné písni do druhé přecházely, očka jim svítila, tváře se rděly, když ujišťovaly černý les upřímně: „Slovan jsem a Slovan budu, černé čizmy nosit budu“, když se ptaly smutně: „Kde domov můj?“ anebo když hrdě tenkými hlásky volaly na veškeré Slovanstvo: „Hej, Slované, ještě naše slovanská řeč žije“ —

Za dětmi kus cesty pod dozorem matek a před jejich očima smál a bavil se dorost. Mladí páni a slečny, za nimi paničky a náposledy, až v zadu kolem pana Možného, jeho paní a rodiny, jako generální štáb kolem nejvyššího velitele, tísnil se páni, a předáci továrního dělnictva pak jako zadní voj uzavírali celý průvod.

Až sem do zadu bylo slyšeti čiperný dětský zpěv, jenž brzy četnou společnost dovedl k vlastnímu cíli.

„Už jsme tady,“ zajásaly v předu děti.

A hle, les náhle jako v pohádce rezestoupil se na obě strany. Uprostřed jako veliký stůl kulatý, prostřený květovaným kobercem, ukázala se veliká, pestrá louka. Kolem do kola jako ohradní zeď stál les a mohutné jedle a borovice k nebi tyčily se, jakoby stály na stráž, aby nikdo té krásné louce neublížil. Slunce svítilo na ni a v jeho záři duhovými barvami hořely drobné kapičky rosy a kalichy kvetoucích keřů, květin a trav . . .

Ani výlet neodvážil se vstoupiti na tu vlhkou, měkkou louku, zdupati tu nakádeřenou, jemnou, kvítím protkanou travu

zelenou, a rozložil se pouze na jejím okraji, až potud, kam sahaly temné stíny vysokých jedlí i štíhlých smrků.

„Tak jako doma, jako doma, nic se nežinyrovat,“ pobízel pan Možný a sám první svlékl si kabát a pověsil ho na souček nejbližšího stromu, rozepial si vestu a zul si boty. A jako na dané znamení zaběhaly se temným lesem sněhobílé rukávy košil a zaleskly se naškrobené a vyžehlené náprsenky v hlubokých výkrojích rozepiatých vest.

I dámy vyhledávaly si útulná místa, točily se a dlouho zkoumaly, nejsou-li na vyhlédnutém místě mravenci, není-li tam vlhko, neskrývá-li se tam zrádně nějaká černá jahoda, a pak teprve po důkladné prohlídce ještě chvíli přešlapovaly a kolem se ohlížely, zda je nikdo nepozoruje, než posadily se na zem. Některé prostřely si plaid, jiné, ty chudší, jenom opatrně vrchní sukně vyhrnuly, ale všechny bez rozdílu pilně toho dbaly, aby seděly anebo ležely v posách jak možno vábných, svůdných, aby prací šaty světlých barev, které převládaly, v malebných záhybech kolem každé byly rozloženy, a proto každá i když už seděla, chvíli ještě jako slípka na hnízdě se kutíla, šustila, naškrobené šaty rovnala a hladila, než nadobro se utábořila.

V tom ozvalo se blízko už dunění těžkého vozu, pak mrzutý hlas: „Biji, bistaha!“ a už vynořily se z lesa dvě koňské hlavy.

„Sláva!“ nezdržel se žizní práhnuoucí továrník, a to, co prve pouze jemu přináleželo, zcela mimo program provolal teď tomu koňskému spřežení. Páni hned pružně vymrštili se se země a hrnuli se k vozu.

Koči zcela klidně vypřáhl koně, zavedl je hlouběji do lesa a přivázal je pevně ke stromu. Položil před ně nejprve otýpku suchého sena, pak uchystal plátěné pytlíky plné zrnitého, tvrdého ovsa, s putýnkou v ruce odklátil se k potůčku pro vodu, a když to všechno uchystal, ulomil si větev a chodě ustavičně kolem chrupajících koníků, odháněl od nich dotěrné mouchy — — —

IV.

Celý náklad s vozu byl opatrně složen. Páni i dělníci zvláště s pivem jednali něžně, pozorně, jakoby v soudkách byla drahá masť anebo dynamit.

„Nuže, má drahá, teď přejmeš úkol hostitelky,“ galantně upozorňoval pan Možný svoji choť, rozloženou na velkém šátku, zpocenou a oddychující. Mávla jen rukou, pohrdavě, odmítavě.

Továrník poznal, že toto číslo programu musí odpadnouti. „Slečny, slečny,“ zavolal tedy hlasitě, „přejmete úkol hostitelek, moje paní prosí —“

Jako květy rychle zvedaly se se země dámy a počalo nyní podílení pivem, uzenkami, uzenáči, chlebem, koláči, má-

slem, šunkou; nepřeborné a nevyčerpatelné zdály se býti zásoby košů. Skupiny rychle se utvořily, děti rozběhly se k svým rodičům, mužové k ženám, jinoši k dívkám, a ve volné přírodě, pod klenbou stromů velikánů v nenucené zábavě pojídala a popíjela celá tovární společnost.

Kaplan s hloučkem dětí procházel tábořem, vyhledáváje svěřencům svým maminku nebo tatínka, tetičku anebo strýčka. Čím déle chodil, tím více ubývalo dětí kolem něho, až konečně zůstal opuštěný. sám a sám. Rozhlédl se kolem, tvář spokojeně se usmívala, kučeravá hlava jeho radostně se kývala nad pěkným obrázkem, jenž oku se naskytoval.

„Velebníčku, přisedněte si k nám,“ ozvalo se tu a tam. „K nám si sedněte, s námi pojezte,“ zvali ho jinde, ale on jen se ukláněl: „Děkuji, děkuji,“ vymlouval se všechněm. „Vidíte, mám na starosti ty malé, až je usadím,“ ale v duši dobře věděl, že přisednouti nesmí a nemůže. Že je zde teď v této chvíli důvěrného sdružení cizincem, živlem, který ke skupině žádné nesmí se přiblížit důvěrně, protože v každé seděla buď mladá žena, anebo, byla-li žena stará, seděla tam mladá dcera. Věděl, že by hned všichni po něm hlavy otáčeli, že by hned všichni po něm se ohlíželi, na něho se upozorňovali, říkajíc: „Hleďte, velebníčka, kam si to sedl, to není jen tak,“ že by zkrátka kompromitoval v té společnosti i sebe i jiné . . .

Jako stín nepozorovaně ztratil se tedy a zašel do vysokého lesa . . . Je zde teď zbytečným, nepotřebným, až tohle číslo „o b ě d“ bude skončeno, potom zas musí se vynořit na obzoru, potom přijdou dětské hry, písně mají se zpívat, básně se mají přednášet, a Aninka Mrázková má pak děkování . . . Unaven usel na pařez.

Tišínou hlubokého lesa dopadalo sem tlumené volání: „Muži! — muži!“, a zase dětské hlásky křičely: „Kde je maminka? Maminko!“

„Pane adjunkte,“ zněl sopráněk nějaké slečny.

„Tu jsem, slečno,“ ozval se volaný . . .

Mladý kněz lačně zachycoval tu slovní tříšť společného hovoru. Sklonil hlavu na svém shnilém pařezu a v duši ozval se smutný vzdech: „Hle, tebe nikdo nevolá, tebe nikdo nepostrádá.“ Ne, vskutku, neměl tam jediné duše, která by ho byla zavolala, na něho si vzpomněla, po jeho společnosti ztouloužila. „Až mne budou potřebovat, vzpomenou si pak,“ s příděchem hořkosti si řekl a vstal, aby zašel ještě dál, někam, kam ani ty zlomky šťastných hlasů nezapadají, odkud ani skulinami lesa nepronikne k němu pestrý obraz společné radosti a spokojenosti.

Tiše, zvolna kráčel jemným, kyprým jehličím . . . Náhle se zastavil. Podivný zvuk, cosi jako pláč zdálo se mu, že zavádilo o jeho sluch. Poslouchá . . .

„Ano, pláč to je, bolestný pláč tlumený, dušený, lidský pláč to je,“ uvědomil si kaplan a rozhrnul větve nízkého podrostu, kolem kterého tiše byl krácel . . . Tam v houšti, přitisknuta k malému stromčku, stála sama a sama malá dívka. Byla zády k němu obrácena, ale poznal ji, pilnou svoji školáčku.

„Ančičko Mrázková, co pak tu děláš?“ ozval se starostlivým hlasem a vzal dívku za měkkou ručku. Ta obrátila k němu polekaná, uplakaná očka, a když viděla svého učitele, šťastně usmála se naň skrze slzy.

„Co pak tu děláš? Vždyť jsem tě posadil k tetičce,“ vyčetl kněz, „proč pak jsi utekla?“

„Stýská se mi,“ vyhrklo náhle z dívky, „byla jsem sama, tetička šla někam s pány, koláče roznášela a nechala mě samu.“

„A proč pláčeš?“

„Protože, protože jsem tu byla loni ještě s maminkou,“ v návalu nového pláče povídalo dítě-sirotek.

„A nechceš zpět, víš tam k ostatním, k tetičce?“ optal se kaplan a jeho oči přímo visely na rtech dítěte, co odpoví.

To zakroutilo rusou hlavičkou, až se mu kudrny nad skráněmi rozevlály. „Nechci, nechci,“ šeptalo rychle.

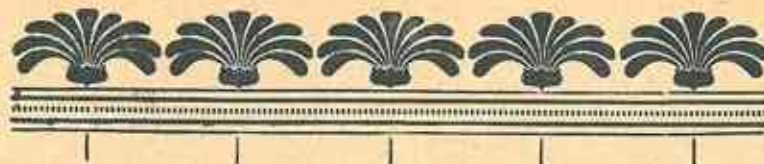
Slzy vstoupily teď i knězi do očí. Tvrdý kámen veliký ležel tu mezi stromy. Jakoby unaven pod těžkým břemenem klesal, spustil se naň.

„Posaď se vedle mne,“ řekl dítěti a rozlomil rohlík.

„A vy tam také nikoho nemáte?“ optala se náhle Ančička, zakousla bílé drobné zoubky do tvrdého rohlíku a malou ručkou kývla v tu stranu, kde tábořil výlet.

„Nikoho,“ řekl kněz.

„Tak jsme oba sirotci, vidíte, že ano?“ a Anička Mrázková, malá holčička šestiletá, přitulila se k tomu smutnému knězi mladému . . .

ČESKÝM SVĚTEM.

Už jsem měl ve svém atelieru různé návštěvy — ale tuhle přišla jedna — vzácná — řídká a z daleka — až ze záhrobi. Starší vldný pán stanul na mém prahu — pošoupl si brejle — přetřel si bílou rukou šedivé kníry a s úsměvem mi pravil: „Já jsem Karel Jaromír Erben.“

Byl bych leknutím málem se svalil se židle. Zachytil jsem se stolu a vytřeštil jsem na svého hosta oči. „Erben, Erben,“ šlehalo mi hlavou — „výtečný básník epický, sběratel písní a pohádek národních, archeolog a vydavatel starých památek literárních,“ tak jsem se tomu ve škole učil. —

„Ano — ten jsem“ — uklonil se host — jako bych byl mluvil hlasitě — patrně uměl číst myšlenky . . . Inu, duch! Zbledl jsem ještě víc, neboť jsem si vzpomněl, že Erben už za živa měl s duchy co dělat. Vzpomněl jsem si na jeho „Svatební košili“ — „Polednici“ — „Záhořovo lože“ — „Poklad“ — a zuby mi cvakaly hrůzou.

„Pro — prosím,“ koktal jsem strachy — „vy — vy už přece čtyřicet let — — —“

„Ano, zcela správně,“ vpadl mi duch do řeči — „umřel jsem roku 1870 a letos už čtyřicet let mé tělo odpočívá v hrobě a duch můj raduje se v nebi.“

„Proč pak tedy“ — — začínám znovu a chci dodat — „jste tam nezůstal,“ ale milý Erben nenechal mě domluvit — a sám hned vysvětlil příčinu svého příchodu.

„Redaktor Zíbrt, ten, co vydává „Český Lid“, v modlitbách svých stále si nařiká, že po českém venkově i ve městech mizí to, co my jsme tam našli a v knihách svých uchovávali. — Němcová, Šušil, Kamaryt, Vacek Kamenický — Čelakovský — Krolmus — a všichni obyvatelé českého nebe bolestně to nesou. Tuhle mezi nás zavítal kanovník Kulda. Přijali jsme ho s jásotem — a hned se ho ptali — jak to

v Čechách s národní písní — zvyky a obyčeji stojí. Ale stařeček se usmál a vyprávěl, že neví, patnáct let byl slepý a hnout se nemohl ze svého domku.

Pokýval jsem hlavou — protože jsem pana kanovníka Kuldu dobře znal a věděl jsem, že jako já chodím s aparátkem — tak on chodil sbírat po Čechách i po Moravě písničky a pohádky — až oslepl a skládal potom písničky sám.

Neříkal jsem nic, pouze jsem si to myslel — ale duch přece mávl rukou, jako by chtěl říci, abych mlčel a nevyrušoval ho, a klidně pak sám pokračoval:

„Někdo z nás měl by se jít přesvědčit, řekli jsme si v nebi — Ale kdo? I metali jsme los — a los padl na mne. Vyprosili mi u Boha dovolenou na jeden den a poslali zpátky na svět. Cestou ptal jsem se Kuldy, kdo by mě na zemi mohl provázet — a tu jsem slyšel, že se touláte celé dny po Čechách s truhličkou na zádech — proto jdu rovnou k vám“ —

„Pěkné nadělení,“ pomyslel jsem si v tom.

„Nic se nemračte a jen hajdy se mnou,“ pobízel pan Erben — a rychle — mám jenom den času.“ —

„Nu tož jsem vám k službám,“ povzdychl jsem si a sáhl po svém aparátce. Vyšli jsme. —

I.

Bylo krásné jarní ráno. Svěží větřík čechral tu a tam kaďeravé obilíčko a v přímých čarách vystrkovala řepa z černé země první pár zelených lístků.

„Co je to?“ optal se Erben a ukázal poutnickou holí na řepný lán —

„To je cukrová řepa — a tamhle je cukrovar.“ —

„Už bych to nepoznal,“ broukl mrzutě duch, „za mne to bylo v začátcích — dělávali cukr z javorové anebo březové mízy.“

Před námi za vrškem vyskočila vesnice. Statky i baráky tlačily se kolem kostelíka s vysokou cibulovitou věží — jako stádo oveček kolem pastýře. Erben radostně zamrkal očima „ach, jak hezká to víska,“ zavelebil — „ale nemohu ji poznat — a přece znával jsem po Čechách kde kterou Lhotu“ —

„To je Máslov.“

„Máslov!“ radostně zvolal Erben a hned přidal do kroku — jako by se nemohl dočkat — „ten dobře znám — tam jsem sbíral v Ducháčovic statku na prástkách písničky po kolik večerů — ale změnil se — hle — i dráha tu je — a nádraží a cukrovar!“ za každým krokem s podivem vykřikoval — „a tamhle jsou děti — stádo husí a stádo dětí — ten svérázný znak českého venkova — pojďme k dětem — k dětem —“ rozjásal se můj druh a spěchal k nim. Klopýtal

jsem za ním a říkal jsem si v duchu: „což je jemu — on je duch — to se to běží — ale já musím vléci tělo.“ Erben zmirnil hned krok — patrně as věděl, co si myslím — počkal na mne a cestou velebil: „děti jsem měl nejraději — od nich jsem slyšel nejvíc pohádek, písniček, říkadel, modlitbiček — od dětí a od jejich družek — starých babiček —“

„Hola, děti —“ už z daleka křičel Erben — „proč pak nejste ve škole?“ —

„Protože žádná není, dnes je přece čtvrtek,“ kurážně povídal jeden hoch a pošvihoval si při tom dlouhým prutem.

„A to je dobře,“ pochvaloval si Erben — „budeme si hrát — zpívat — a kdo nejlépe dovede — tomu dám za každou písničku krejcar —“

„Hahaha —“ daly se do smíchu děti — „ten už dávno neplatí — kupec už krejcare nebere.“

„A co tedy bere?“

„Halře —“

Erben podíval se na mne. Ukázal jsem mu jeden exemplář naší zlaté měny — v podobě haléře. Chtěl jsem mu říci, aby na mne nespolehal — že i těch halířů mám v kapse po tenku — ale Erben rychle a velitelsky mávl rukou — uhodl, co chci říci.

„Tak vám dám obrázky —“ a vytahoval už z kapsy zápisník a tužku.

„Ukažte, jaké máte,“ zvědavě zašveholila holčička a přistoupila až k nám. Erben ukázal jí obrázek nějakého andělíčka.

„Ó je — ten není hezký,“ pohrdlivě ohrnula ret dívenka — „to já mám doma hezčí.“

„A kdo ti je dává?“

„Žid — přidává je k mýdlu, k cikorce, sirkám.“

„Zapívejme si, zapívejme si,“ zamlouval to Erben — „tak jakou umíte, děťátka — co?“

„Žádnou,“ zaznělo to unisono, jako jedním hrdlem kolem —

„To vy jen tak říkáte — jen až do toho přijdeme —“ povzbuzoval starý sběratel. Měl své bohaté zkušenosti — věděl — že se zpěvákové zraje vždycky stydí — že sám musí je přivést do nálady — dodat kuráže. Zamžikal očima, zatěkal pohledem kolem — a zrak spočinul na hejně husích rodin. Bílá husí matka obklopena žlutými dětmi svými seděla tu na zeleném trávníčku jako ohromná sedmikráska uprostřed žlutých kvítků mochny jarní. Housátka tenkými hlásky ustavičně něco se jí ptala — a ona jen občas stručně jim odpovídala hlubokým basem: „ka-ka-ka-ka —“

Erbenovi při pohledu tom zasvítily oči — zasmála se ústa — plácl do dlaně a řekl — „už to mám — zpívejme o husách — kdo jakou umí?“

Hluboké ticho bylo kolem. Jenom staré husy opodál potřásaly hlavami, natahovaly krky, po očku dívaly se na nás a občas z dlouhého hrdla jejich zaznělo chrčivé „cha-cha-cha-cha“

„Tak první zazpívám sám — a potom každý hezky po řadě“ — stařec si odkašlal — usedl — nohy křížem přehodil — opřel se o loket a dává si holí takt, spustil přídušeným hlasem:

„Haj — haj — husičky! — všechny řadou — všechny řadou, ať vás vojáci — nepokradou — nepokradou!“

Děti se stišly jako pěny. Dívaly se zvědavě na starého zpěváka — a lačně poslouchaly. Erben načet druhou sloku:

„Haj, haj, husičky! — pěkně řadem — pěkně řadem, ať nepochcípáte — všechny hladem — všechny hladem!“

„Hahaha,“ vybuchly děti ve smích — tleskaly ručkama a žadonily „ještě nákou — ještě —“

I Erben se usmíval. Viděl, že děti chytly. Hořely jim tvářičky a oči jim z důlků vylézaly zvědavostí.

„Ne — pořád já — řekl jsem, řadou že budeme zpívat — teď někdo z vás o husách.“

„My nic neumíme —“

„Tak opakujte tu moji.“

„My ji neumíme.“

„To není možná — vždyť já ji přece zde na tom místě před čtyřiceti roky od tehdejších máslovských dětí slyšel.“

Děti se odmlčely. Nadšení jejich potuchalo — nálada zmizela — a toho se Erben bál. „Tak jen s chutí — kdo teď zazpívá?“ a rozhlédl se tázavě po dětech.

„Ať zazpívá teď ten druhý strejček, co má tu almárku,“ ozval se náhle kučeravý kluk a ukázal na mne vrbovým prutem. Pot vyvstal mi v té chvíli na čele a po zádech střídavě proběhl mi mráz a horko.

„Tak dobře —“ chytil se návrhu Erben a čtverácky se usmál — „zpívejte, fotografe, řada je na vás,“ a bezstarostně položil se na záda.

Rychle hrabal jsem se ve vzpomínkách — v dětských letech svých — kdy i já lhlával za humny pod hruškou — hniličkou jako husopas —

„Dělejte, dělejte,“ netrpělivě nutil Erben a stíhl po mně okem — až se to v brejích zajiskřilo.

„Pane, s duchem nejsou žádné žerty,“ pomyslíl jsem si — a ačkoli všichni učitelé zpěvu v mém životě svorně tvrdili, do smrti že nebudu zpěvem uchvacovat žádné publikum — usvědčil jsem je ze lži. Rozkročil jsem se se široka —

nabral dechu a neohroženě spustil jsem jako bych byl hrdiným tenorem někde na prknech „Národního“:

„Letěla husička divoká, — sedla si na naše hatě: počkej, ty husičko divoká! — myslivec tam číhá na tě.“

„Ta je z Budějovicka,“ okamžitě ji poznal a určil Erben — jakoby to byl kvítek a on botanikem.

„Dál, dál,“ nutily děti.

„Už je celá,“ bránil jsem se.

„Hm, ta byla náká krátká,“ pohrdlivě kritisovalo publikum — „to vy umíte lepší,“ lichotilo hned Erbenovi.

„Zazpívejte, dědečku, ještě nákou,“ vytasil se přímo se žádostí zas ten smělý kluk, co mi připravil tak horkou lázeň.

„To je proti naší smlouvě,“ ohražoval se Erben — „teď je řada na vás.“

„Tak ještě jednou vy — a potom budem my,“ diplomaticky vyjednával kluk a lišácky se usmíval.

„Dobrá,“ svolil můj průvodce — „tak třeba ještě o divoké huse.“

„Ano, ano — o divoké huse,“ třepaly děti dychtivě rukama —

„Husička divoká — letěla s vysoka, přišel na ni střelec — střelil ji do boka. Urazil ji křídlo — a pravou nožičku, smutně zaplakala — spadla na vodičku.“

„Chudáček,“ ulevila si citlivá holčička. Ostatní děti poslouchaly napiatě.

„Už je celá?“ nedůvěřivě zeptal se kluk.

„Není,“ odpověděl zpěvák, a s jeho rtů už zase splývaly tiché, molové zvuky písně:

„Ach, Bože můj milý! — už jsem dolítala. už jsem těch svých dětí — tady zanechala! Moje drobné děti — nedělají škody: plovou po potoce — napijou se vody.“

„A teď je celá,“ s mladickou pružností vyskočil Erben — „Nyní musíte zpívat vy,“ poručil přísně a už otevřel zápisník a vytáhl tužku.

Děti viděly, že to jde do tuhého. Sklopily hlavy a mlčely.

„Co pak opravdu neumíte zpívat — a to je hanba“ — durdil se vážně stařec — „to jako byste ani nebyly české děti.“

Kluk s prutem cítil, že musí zachránit ohroženou čest svoji i ostatních.

„Umíme — ale o husách ne,“ odřekl zlostně a zamračil se.

„Tož zpívejte jakou umíte — tak ty třeba.“

„Na šiřato, na placato,“ rozhuřákal se kluk — ale více neřekl.

„Dost,“ zahřměl Erben a tvář podlila se mu krví — ale hned se opanoval a lahodným hlasem zase mluvil — „ta není pěkná — tu nezpivej — neumíš jinou?“

„Umím,“ kývl kluk hrdě a bez pobídky začal:

„Za čtyřák — za čtyřák, za čtyřáček —
na tabák — na tabák, na tabáček.“

„Ani ta není hezká“ — přerušil ho sběratel.

Kluk uražen zmlkl a obrátil se k němu zády.

„A co pak dívky — holčičky — nu — pochlubte se — která pak mi zazpíváte — tak třeba ty,“ a Erben vybral si děvčátko boubelaté, s tvářičkou osmahlou a s očima černýma jako zralé trnky. To se trochu upejpal, a dalo si říci. Sebralo cíp zástěrky do hrsti a začalo tenkým hláskem svižně:

„Okolo měsíce kola se dělají,“

Erben podíval se zoufale k nebi. Ale holka vedla svou dále:

„a máslovské panenky tisíce hledají.
Tisíce hledají — samy nic nemají —“

„Nu, děti, zpívat neumíte,“ přerušil koncert náhle Erben — „budem si raději hrát.“

„Hrát, hrát!“ zajásaly děti a vyskakovaly se země.

„Tak na co? Hola, hoši — nač chcete? Na krále nebo na řemesla, na trh nebo na klobásu? — A vy, dívky — nač vy si chcete hrát —? Na syrečky nebo na chléb? Na paní tetu nebo na Ančičku?“

Děti hleděly vyjeveně na starého pána. Ale ten pokračoval unesen a rozjařen: „anebo raději hrajme si všichni společně — na křepelku — na koukol — na šáteček — nač chcete — všechno umím,“ a jako mladík otočil se na patě a rozmarně luskl prsty.

Ale děti stály jako dřevěné a v rozpacích lhostejně se usmívaly.

„Co pak neumíte? Nehrajete si snad?“

„Hrajeme, hrajeme,“ křičely hned všechny.

„A na co tedy?“

„Na zloděje, na Hilsnera, na raubiře, na Bury, na Japonce, na koně.“ volaly chloubně jedno přes druhé.

„Ach tak!“ jako když ho poleje studenou vodou schlípl nadšený stařec, pohaslo v něm rázem všechno nadšení a všechno čtverácký rozmar.

„Pojďme,“ chmurně řekl mi Erben, ale ještě na odchodu se zastavil — v očích znova mu zaplálo a znova začal lahodně:

„A co pak dětičky — chodíte-li pak po koledě o Vánocích, na Řehoře, o smrtelné neděli, o pomlázce?“

„Nesmíme, my nesmíme.“

„A proč?“

„Pan učitel povídal, že je to žebrota.“

„A ve statcích zamykají — aby nám nemusili dát.“

„Policajt by nás sebral — honí nás, když jdeme za „tři krále“,“ horlivě stěžovaly si děti.

„Tak, tak!“ kýval smutně hlavou stařec, ale pořád ještě nevzdával se naděje, že přece nějakou kořist si odnese — a proto znova začal: „ale přece nějakou koledu nebo říkadlo, — to snad umíte — nu, jak pak si zpíváš, když otloukáš pišťalku?“ a sklonil se ke kloučkovi, vzal ho něžně za bradičku a pohladil ho po líčku.

Kluk se usmál čtverácky a mlčel.

„Neumíš?“ dobrácky optal se stařec.

„Umím.“ furiantsky zvedl bradu kluk.

„Tak pověz“ — a chlapec pověděl. Začal hezky: „mízo, mízo, lez,“ ale dál bylo to tak surové — tak sprosté, že se to vůbec opakovati nedá a na tomto místě už docela ne. Je to jeden z mých nejsmutnějších dětských obrázků.

Erben sklopil hlavu a hluboce zarmoucen beze slova odcházel a já v patách za ním.

„Vy jste nám slíbili, že nám něco dáte,“ drze upomínal nás kluk, když jsme popošli kus cesty.

Erben se obrátil — podzvihl hůlku a zahrozil: „pětadvacet — chcete-li,“ řekl přísně — a pak už, nevšímaje si více povolávajících dětí, kráčel k Máslovu.

II.

„Tak — prosím — kam pak vás mám v Máslově uvést,“ odvážil jsem se probudit slovného muže po své pravici z jeho hlubokého zadumání. Pozdvihl hlavu a rozhlédl se kolem. „Pravda, vždyť už jsme v Máslově — ani jsem se nenadál — ty děti — ty děti!“ a pokýval hlavou. A jakoby chtěl setřítí nemilý dojem, rukou pohladil si čelo i temeno hlavy.

„I Bože, Bože — to se to tu všechno změnilo,“ a očima zatěkal po statcích i domcích — „nepoznávám nic — ničeho nic — nevyznal bych se tu — jenom tamhle kostelíček se nezměnil — trochu sešlejší se mi zdá — a hřbitůvek býval kolem něho.“

„Ten je teď půl hodiny za vsí — to ještě býval starostou pan Hlaváček — když ty nebožtíky odstěhovali.“

„A proč?“

„Říkali, že je to nezdravé — ale lidé věděli, že se Hlaváček tuze bojí smrti a ten hřbitov že mu ji ustavičně připomínal.“

„Ona ho přece najde,“ vážně, opravdově pronesl duch a ve mně se zatajil dech . . .

„Ani bych nevěřil, že jsem v české vesnici — v Čechách — rybník z návsi zmizel, kovárna zmizela, lípy se ztratily a ty stavby kolem . . . Tuhle bývával veliký statek — roubený — s vysokým, pěkně řezaným štítem a pod kalencem s nápisem: Dej Bůh štěstí tomu domu — postavil jsem nevím, komu, a letopočet — střechy doškové — stodoly lepenicové — to všechno je pryč — pryč —“

„Něco vyhořelo — něco sami přestavěli,“ vykládal jsem nesměle —

„V každém štítu býval výklenek a v něm socha nebo obraz sv. Jana, sv. Floriána — a ve statku, kde měli koně — býval světec na koni — tuhle u Hlaváčků sv. Václav, u Ducháčů sv. Martin, u Benešů sv. Jiří.“

„To — prosím — vychází u mladých z módy.“

„Před statkem každým i chaloupkou bývala zahrádka — plná pivoňek, božího dřevce, máty a šalvěje.“

„Zahrádky musily ustoupit — stály na obecním pozemku v regulační čáře,“ znova udávám svoji znalost máslovských poměrů — ale Erben nic — jakoby mne neslyšel, dále vedl si svoji:

„A tamhle — co je ta bouda — stával kříž mezi dvěma lípami —“

„Prosím, ne tak nahlas,“ zatáhl jsem čerstva ducha za šosatý kabát, „budíme už pozornost — lidé se po nás ohlíží — to není žádná bouda — to je váha — kontrolní váha — bič na cukrovar, který sedláky tuze šidil — té musily kříž i stromy ustoupit —“

Starý pán se odmlčel a znovu zrakem objímal prostorné návsi. Kamenné domy, tvrdé a nahé, obílené — pod červenými střechami řadou oken hleděly naň cize — chladně. Nebylo na nich ani nápisů ani výklenků a obrázků, ani vikýřů a kalenců — tak střizlivě chudé, hladké stály tu v řadě. Nic nebylo na nich zvláštního, pamětihodného, co by stálo za poznamenání a proto — ač s těžkým srdcem — starý spisovatel zápisníku se ani nedotkl.

„Pojďme k Ducháčům — starý bude mít radost, až mu v nebi oznámím, že jsem u nich byl.“

Jakmile jsme se blížili k vratům — rozštěkal se na dvoře pes.

„Ah, strážce statku — jistě Ořech — nebo Cikán nebo Pozor — Chlapík nebo Turek.“

„Taková jména už se po Čechách psům nedávají — v Čechách je vliv klasicismu a antiky znáti jmenovitě na psech — tenhle jmenuje se Hektor — jeho bratří často jmenuji se Nero nebo César, jeho sestram říkává se Diana,“ a zaklepal jsem holí na dvířka ve vrátech.

„Co pak je zavřeno?“ divil se můj druh —

„Ano — zavřeno — to před žebračky tak zavírá křesťanská láska — měl jste si všimnout — hned na rohu hlásal červeno-bílý nápis: Žebrači se zapovídá.“

„Co pak chcete — panáta není doma — nedostanete nic,“ skulinou křičel tenký hlásek a jiskřilo se očko.

„My nic nechceme, nejsme žebrači — jen otevři — já jsem fotograf a nesu obrázky.“

Závorka zachrastila — dvířka vrzla a stáli jsme na dvoře.

„To je, hůdě asi — ne?“ optal se Erben a ukázal na holku, jež za námi zas dvířka závorou pečlivě zavírala.

„To se tak říkávalo — dnes se jí říká ‚mladčinka‘ — ‚hůdě‘ vyšlo z oběhu, zrovna tak jako děvka nebo pacholek — říká se dnes ‚služka‘, ‚kuchařka‘ a ‚kočí‘.“

„Pokrok — pokrok,“ bručel staroch a kráčel k domu.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus a pokoj budiž domu tomu,“ pozdravoval na prahu po starosvětsku —

„Má účta,“ odpověděla mladá, svěží panička — položila vyšívání a překvapeně vstala —

„Odpusťte — já jsem člověk starého vydání — nevím, jak se dnes pozdravuje — jste vy panímámou v tomhle statku?“ —

„Panímáma je tamhle přes dvůr na výměnku — já jsem mladá paní — co pak si přejete?“

„Znal jsem tady sedláka Martina Ducháče — byl můj dobrý známý.“

„Ach, to byl můj nebožtík dědoušek — otec panímámy — to jméno vyhynulo — dvůr patří mému muži — statkáři Nečesanému —“

To všechno Erben patrně věděl — protože poslouchal jen tak na půl ucha a za to pilně rozhlížel se světnicí.

„Jo, jo — všechno jiné,“ povzdychl si.

„Tuhle stávala nádherná, ptáčky a květy celá pomalovaná truhla — co pak to tu teď máte na tom místě?“

„To je — prosím — prádelník.“

„Tak — prádelník. A vedle bývala dvojkrídlová, malovaná almara.“

„Na tom místě je teď šatník.“

„Tak — tak — šatník! A dále stával tu suden, plný cínových talířů, pestrých džbánů, hrnců, misek.“

„Na místo toho mám zde svůj sklenník,“ a panička ukázala na velikou, od shora až dolů zasklenou skříň — ve které stály skleničky, kalíšky, vásy, šálky, porcelánové talířky a různé trety.

„Stůl býval tu bílý — javorový židle dubové,“ a Erben podíval se na rákosové židle z ohýbaného dřeva s opovržením — „a kam pak se to všechno podělo?“ konečně otázel se přímo.

„A ani nevím,“ lhostejně odpovídala paní Nečesaná — „už za maminky to zde nebylo — dlouho se to válelo po

půdě — a když byla v Praze národopisná výstava, odnesl si to kaplan s učitelem a od té doby jsme to neviděli.“

„A což kroj — jak vidím — nenosíte už čepec ani fěrtoch ne.“

„Národní kroj, myslíte? Také ho někdy nosíme — když je nějaká národní slavnost anebo maškarní ples — tak dopíšeme do Prahy — tam je celý závod na půjčování národních krojů — a oni nám obratem pošlou šaty Hanáka anebo Choda — Plzeňáčky nebo Slovačky.“

„Tak jenom na maškarní ples — a jinak v něm nechodíte nikam — ani do kostela ne?“

„Do kostela? My vůbec nechodíme do kostela — není času na to —“

„Tak nám nemůžete, paničko, ukázat nic, žádné vyšívání pěkné —“ přetrhoval jí řeč Erben.

„Ale jak pak nemohu — já byla přece dvě leta v pensionátě — já se učila krásně šít, háčkovat —“ a už se hnala k prádelníku — „tohle je moje práce,“ a s hrdoostí rozprostřela před námi z hvězdiček ušitou pokrývku — vložky do polštářů, stojánek na hodinky, polštář pod hlavu — domácí čepičku — a pár střeivic —

Erben to všecko odstrčil. „Vy nám nerozumíte — a to je při tom nejsmutnější — hledáme národní vyšívání — takové, jaké vaše babička, a možná ještě matka měla na holubičkách, šátkách, plenách a zástěrách — bílé, něžné ono vyšívání bez vzorků a křížků — po onom umění lidovém pátráme — které jehlou kreslilo květy, jablíčka, listy a srdíčka, ze kterého dýchala česká duše a smála se poesie lidu,“ a Erben očividně se rozpaloval — „a to — to marně kolem hledám — na výstavě — v museích pravíte, že bych to našel — tam že jste to dali — s očmi jste si odklidili to, nač máte býti hrdi — svěrázný český nábytek — český kroj, české stavby, vyhladili jste svěrázné znaky národního bytí, sevšedněli jste a ztuctovatěli — křičte sebe víc „já jsem Čech“ — ale já pravím vám, že jako Češi nebydlíte, nezpíváte a snad ani nežijete.“

Mladá paní hleděla vyjeveně na durdiciho se stařečka. Ten obrátil se na patě — řekl: „Tak tu zůstávejte s Pánem Bohem“ a odešel — čerstva pospíchal jsem za ním.

„Mladí jako staří — všecko je to stejné,“ huboval hlasitě cestou, „Němec, Francouz, Vlach — kdokoli mohl by tu bydlet — nikdo by nepoznal, že tu přebývají Češi — to bude mít starý Ducháč v nebi pěknou radost —“ neodvážil jsem se ani plpnout, jenom jsem klusal cestou a šilhal po hospodě. „Což jemu je, hej — on je duch, nemá těla — proto nemá hladu ani žízně“ — mimovolně napadalo mi při tom. Erben si mne pohrdlivě změnil — ale v tom se usmál laskavě a řekl: „zapomněl jsem ovšem na vás — máte hlad a žízeň — myslíte

si teď právě na to — ale, příteli, trpte — máme do města z Máslova malou hodinku — tam zaměříme do Besedy“ —

Okřál jsem tím slibem na těle i na duchu — kývl jsem hlavou a rázným krokem vyšli jsme z Máslova.

III.

Májové slunce hořelo nám nad hlavami a polévalo nás teplou svojí září. Erben šel lehce a svižně — ale po mé tváři tekly hojné potůčky horkého potu. Blížili jsme se k okresnímu městu. Zvonili právě poledne a v továrnách houkaly parní pišťaly. Po náměstí i v ulicích hemžilo se lidí jako mravenců.

„Kde jest zde ‚Beseda‘?“ ptal se mne Erben. Přemýšlel jsem chvíli, ale pak pokrčil jsem rameny — „nevím — mně se zdá, že tu žádné není“ — povídám ostýchavě — „národní besedy už se přežily — dnes je jenom tanec jeden — kterému se říká ‚beseda‘ — ale teď bych ho zatančit nemoh, protože mě náramně bolí nohy,“ opatrně jsem hned předem hlásil, protože jsem se bál, aby mému druhu nenapadlo žádat na mně ‚furianta‘ nebo ‚kominíka‘ nebo jinou turu besedy zde na veřejném náměstí.

„Hej, hej!“ rozkřikl se náhle Erben a kýval rukou. Spatřil obecního strážníka a měl z něho radost. Nezměnil se od jeho časů. I tenkrát už byli obecní strážníci tak líní jako dnes. Ten otočil k nám hlavu a čekal klidně až k němu dojdeme.

„Příteli, povězte nám, kde je tu měšťanská beseda,“ oslovil ho Erben.

„Beseda — beseda,“ rozmyšlel se strážce veřejného pořádku či lépe nepořádku městského — „takového tu nic není,“ řekl po chvíli určitě —

„Ale jak pak by tu nebyla — vždyť já sám se pamatuji, že se tu tak asi v šedesátých letech zakládala.“

„V šedesátých letech — před půl stoletím — pane — to se tu už všecko změnilo nohama nahoru — to já byl malý chlapec — když tamhle u starého Sejkory visívala bílá tabulka a na ní byl červenomodrý nápis: měšťanská beseda — teď se pamatuji — ale kde pak jsou ty časy!“ a mávl rukou.

„Tak jaké tu teď máte spolky?“

„Jaké? Docela jiné. Jeden se jmenuje na příklad ‚cumeľ‘, jiný ‚bubřina‘, také je tu ‚hnízdo kosů‘, ‚obec baráčníká‘ a ‚chamradina‘.“

„A což národní spolky?“ netrpělivě ozval se po mém boku soudruh — Policajt vyvalil na nás oči: „Jak pak ne — to jsou přece samé spolky národní — víme — vlastenecké — pijí piva vesměs národní — jeden jihočeské národní nebo budějovické — druhý pije středočeské národní nebo stelčoveské — třetí má pivo národní severočeské nebo-li Bohušovické.“

Ale Erben už neposlouchal — beze slova rozloučení — obrátil se a odcházel —

„Ale nejlepší je z pravovárečného — jestli na něj mají — tak si jej popřejou,“ křičel ještě za námi dobrý ten muž.

„Jenom s ohledem na vás vejdu do hostince — a třeba hned do toho naproti,“ a ukázal na veliký dům s ohromným nápisem: „Hôtel u zelené žáby“.

V průjezdu změřil si nás domovník. Byli jsme oba uprášeni, unaveni cestou a on patrně nevěděl, má-li nás pustit do hostinské místnosti, která je pro „pány“ anebo poslat nás do výčepu nebo-li formanky.

„Páni jsou turisté?“ optal se opatrně —

„Co to drmolíte — jací turisté? Jsme lidé pocestní — hledající občerstvení v hostinském domě,“ dopálil se Erben — rozhněvalo ho už to cizí slovo „hôtel“ a teď zas „turisté“ — „jako bychom si my Češi dlužiti musili slov cizích.“

Domovník zkrotl — spisovná řeč starého pána i jeho horlení patrně naň příznivě působilo. S hlubokou úklonou otevřel dveře a pustil nás do jídelny.

Úslušný sklepník přitočil se k nám okamžitě.

„Bude libo skleničku piva?“ ptal se sladce a už před nás kladl bílé podnosy... Pil jsem i jedl za dva. Můj druh netkl se jídla ani nápoje — a aby to nebudilo pozornosti — upíjel jsem nenápadně z jeho sklenice a ujídal z jeho talíře... On mezitím pilně pozoroval svoje okolí. Zvláště poutal jeho pozornost kroužek jinochů — sedících u protějšího stolu. Erbenů zajímal nemálo jejich oblek — jeden měl střevíce — a kalhoty jen po kolena — jiný měl pouze jakousi vlněnou košili a kalhoty — třetímu scházela vesta a límeček — čtvrtý měl na hlavě placatou čepici se štítkem.

„Číšníku,“ ozval se náhle Erben — a když k němu přispěchal sklepník — optal se ho tlumeným hlasem: „Kdo pak jsou ti tam — u protějšího stolu?“

„To je prosím výbor zdejšího studentského spolku krajinického.“

„Tak tedy studenti — a odkud?“

Číšník podíval se překvapeně na hosta — a opakoval důrazněji — „prosím — zdejší akademikové jsou to — jejich spolek jmenuje se Jaroslav.“

„Team — forward — goal — shot — matche — back — halfback — scheeting,“ zaznívalo k nám každé chvíle z kruhu studentského.

„A tohle že jsou čeští studenti? A o čem to mluví?“ už zase vrtěl sebou nepokojně Erben. Báť jsem se, aby se nerozčilil zas jako u Ducháčů. —

„Neračte se znepokojovat“ — horlivě jal jsem se ho chlácholit — „naše studentstvo horlivě pěstuje zvláštní hru — jme-

nuje se „kopaná“, anglicky „foot-ball“ — přejali ji od studentů anglických —

„A patrně přejali i anglické názvy s ní — a nic se nehanbí užívat jich, jsou líni vyhledati sobě přílehlavých názvů pro hru.“

„Mezinárodní styky, závody a zápasy —“

„Láry — fáry,“ už dosti hlasitě okřikl mě Erben — „tady v hospodě „u zelené žáby“ nejsou mezinárodní styky, tady ti hoši mají mluvit poctivým jazykem českým — a až to bude na místě, ať dokážou i cizíně znalost jiných jazyků —“ a už se hrnul k nim.

„Na zdar — studenti — jsem starý student — mám rád mladé lidi, dovolte, abych si přisedl a představil se.“

„Jste sportsman?“ otázal se ho jeden z kroužku —

„Co je to?“ otázal se Erben —

„Je vidět, že nerozumíte sportu — tož neračte nás vyrušovat — máme důležitou poradu — chceme v našem městě založiti dva kluby „lawn-tenis-club“ a „foot-ball-club“ — pokrok toho žádá — naše město rodné nesmí zůstat za ostatními — úkolem nás — studentů je — abychom vnášeli do tohoto šosáckého hnízda nové myšlenky a proudy —“

„My také bývali studenty — ale tenkrát pokrok žádal, abychom v rodištích svých přednášeli básně našich básníků, rozšiřovali ušlechtilou četbu, pěstovali slušný život společenský, hráli divadlo —“

„To se přežilo — dnes jsme už dále,“ řekl student a odfoukl hrdině dým čerstvého papírosy —

„Sbírali jsme mezi lidem prstonárodní písně — úsloví a obraty slovní, pomáhali Jungmannovi — Čelakovskému —“ nenechal se myšliti rozohněný můj společník — „zpěvem a hudbou“ bavili jsme se v ušlechtilé zábavě.“

„A my snad nezpíváme —? Tondo, zahrej naši hymnu!“

Kučeravý student skočil k pianu. Vzal akkord a už slůž zazvučela bujná píseň pijácká:

„Zima byla, foukal vítr,
král Knut pil již osmý litr
a pak pod stůl kles“.

Časně ráno své dva synky
poslal sobě pro herinky,
neb měl „kacenjamr“ dnes.

A zas zima a zas vítr,
a zas Knut pil osmý litr,
a zase pod stůl kles“
včera jako dnes. —

„Včera jako dnes“ — hrubé hlasy opakovaly poslední verš písně.

Erben sklapl svůj zápisník. Sesmutněl celý — schoulil se do klubíčka — a podáváje mi ruku — řekl smutným hlasem: „Zíbrt má v modlitbách svých pravdu. Jsem rád, že jsem už

umřel. Nemohu tu ani ten jeden den mezi vámi vydržeti až do konce. Buďte zdrav, fotografe, a děkuji vám za průvod."

"Pozdravujte české nebe," zašeptal jsem tesklivě —

"Děkuji — ale bude tam z mé zprávy malá radost."

"zvláště Kuldu — Douchu — Třebízského — Vinařického —"

Ale to už jsem mluvil do prázdna — seděl jsem sám a sám — duch zmizel — studenti zmizeli — „zelená žába“ zmizela — všechno pryč — jenom já protíral si oči na svém loži — jak jsem právě za časného jitra ze sna procitl...

OBSAH:

	Strana
Úvodní	3
Děti	4
Pan biskup	17
U Boubelů	23
Bratr Prokop	38
Jeptišky	49
Tři nedělní jitra	55
Pan farář	60
Dvě žádosti	70
Vyléčen	74
Obrázek bálový čili Modla „Bál“	83
Červeno-bílý prapor	100
Provaz	113
Velké děti	121
Malé děti	135
Dva sirotci	142
Českým světem	149